
I. PARS
ROMANAE VRBIS
TOPOGRAPHIAE
& Antiquitatum, Quâ succinctê
& breviter describuntur omnia
quæ tam publicê quam privatim
videntur anim-adversione digna:
IANO IACOBO BOISSARDO
Vesuntino
autore.
Tabula chorographica totius Italiæ.
Figuræ aliquot eleganter
in ære incisæ:
Artifice Theodoro de Bry Leod. Live
frā, oīa foras recens edita.
A° M D XCVII.

DIONYSIVS
GOTHOFREDVS
I. C.
POSVIT.

QVOD H B H AEVITERNAE
SENECTVTEM SATVRNIAM
A DIS MANIBVS INVIDIA
SACRA OCCVLTAM
QVOESITAM DIV ET IREPERTAM
MVLTIS SAECVLIS
HERCVLEO LABORE
MANIBVS EORVM AVLSAM
IANVS BOISSARDVS
AEVITATIS ANTISTES
RELIGIOSISSIMVS RESTITVIT
OLLI IANO BOISSARDO
SATVRNIA SENECTVS
H B H AEVITERNA
DVLCISSIMI FOEDERIS
ET CONIVGII MEMORES
H B HN IN SENECTA
SENECTAM IN H B H
MERITISSIMVM PRAEMIVM
MEMORI DEDERE.

SYMBOLVM

THEODORI DE BRY LEODIENSIS.

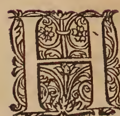
Ei quantum à primo miseri mutamur Adamo,
Ver illi æternum risit, & alma quies.
At nunc cura homines facit irrequieta beatos,
Huc ratio, huc omnis vis subit ingenij.
Scilicet vt corpusque animamque & cætera serues,
Res tibi cum curis perpetuata venit.
Parua sed ingentes formica laboris imago,
Exemplo hæc nobis dat documenta suo.
At mihi quando animæ dabitur curare salutem,
Non me deficient quas colit orbis opes.
Quin ea Christicolas nunc vnica cura fatiget,
Qua Scythicum reprimant excutiantque iugum.
Tu Deus ô mentem meliorem & sobria nostris
Pectora pro meritis ah grauiora dabis.
Vt crudele queant procul euitare flagellum,
Teque redemptorem concelebrare Deum.

IN EFFI-

IN EFFIGIEM IANI IACOBI BOISSARDI VESVNTINI, PETRVS LEPIDVS METENSIS, Regiorum negotiorum ſummus Procurator apud Mediomatrices, Virdunenſes, & Tullianos.

IANVS IACOBVS BOISSARDVS VESVNTINVS Aº 97. AET. LXIX

Oſpes, qui vagus in ſcientiarum
Hortis expatiaris, vt Mineruæ
Doctas ingenium excolas per artes;
Quem tu conſpicis heic breui tabella
Expreſſum Bryii arte penicilli,
Ille eſt Sequanici ad Dubis fluenta
Boiſſardo genitus parente vates,
Phœbo & Caſtaliis Deis amatus.

Ille est qui facili stylo & colore
Vrbes OEnotriæ, & situs locorum,
Portus, valla, pharos, lacus, cauernas,
Montes & fluuios scaturientes,
Diuersosque habitus manu erudita
Descripsit, statuasque, imaginesque,
Et prisci monumenta cuncta sæcli,
Impensisque laboribusque magnis,
Publicam vtilitatem vt adiuuaret,
Solers edidit artifex, typisque
AEuiterni operis Theodorici
Libro hoc proposuit tibi intuenda.
Tu de te meritis bene has repende
Grates, vt studium vtriusque vultu
Sereno excipias, probesque. Virtus
Illorum expetit vnicum hoc, nec vltra.

IN VETERIS AC NOVÆ VRBIS ROMANÆ TOPOGRAPHIAM, descriptam à Iano Iacobo Boissardo Vesuntino.

Domitius Fainus Veronensis.

ÆTernam quisquis cecinit te, Roma, futuram,
Ille habuit Clario pectora plena Deo.
Non tamen hanc dixit posuit quam Romulus vrbem,
Quæ nimis angustis finibus arcta fuit;
Et quam tempus edax subuertit: Namque caduca
Illa prius fuerat condita materia.
Hanc intellexit, totum quæ sparsa per orbem
Boissardi æternis viueret aucta libris.

IN EANDEM TOPOGRAPHIAM,

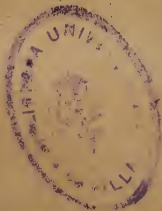
Ioannes Mylius Marpurgensis.

MAgnificas meruit statuas, operosaque templa
Phœbeius AEsculapius,
Hippolytum quod equis excussum, animamque halantem
Largo cruoris flumine
Restituit priscæ docto medicamine vitæ,
Animamque membris reddidit;
Tu labefactatæ dum toto corpore Romæ
Annis cadauer obsitum
Ad vitam reuocas æui non dentibus vnquam
AEruginosi obnoxiam;
Quas dignas laudes pro tali munere Roma
Prodet futuris sæculis?
Scilicet illa tuum nomen super ætheris axem,
Non immemor tui, feret.
Quaque patet tellus vasto circunsona ponto
Seri canent te Posteri.
At tu non tituli decus aspiras, nec honoris
Ambis caduci gloriam.
Attamen inuitum te fama æterna sequetur
Omnes per orbis angulos.
Illustres noctu pronis in turribus ignes
Lucere desinent prius,
Quam tua se virtus occultet nomine cassa
Silentij & nube obruat.
O felix iterum, ô felix Mauortia Roma,
Cui talis AEsculapius
Contigit! efficit hic limoso è gurgite tractam
Vitæ potiri munere.
Dum circum astriferi voluetur machina mundi,
Pingentque cœlum sidera,
Romule, concedes, si præripit hic tibi palmam
Boissardus atque gloriam.
Mœnia tu dederas saltu superanda volucri
Remo, laboreque minimo.
Romani imperij fines hic Solis ab ortu
Cubile ad Hesperi vehit.

POMPONIVS RICIVS NOLANVS, IN EANDEM.

OCciderat, longoque situ fœdata iacebat
Roma, atque obscuris condita erat tenebris.
Hanc ita tu reddis prisco, Boissarde, decori,
Maior vt antiquo restituatur honos.
At tibi nec desunt merito tua præmia: namque vt
Restauras Romæ nomina; Roma tibi.

SYMBO-

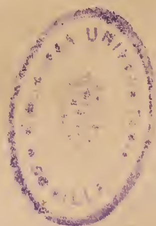
IN EFFIGIEM THEODORI DE BRY LEODIENSIS, Præſtantiſſimi.

IANVS IACOBVS BOISSARDVS.

THEODORVS DE BRY LEODIENSIS.
ANNO ÆTATIS SVÆ LXIX, A° CHRI. 1597.

DOMINE
doce me ita reliquos vitæ mea dies
tranſigere vt in vera pietate vitam & moriar
NVL SANS SOVCY
DE BRY.

PIctam hic effigiem, benigne Lector,
Spectandam tibi quam papyrus offert,
Ait ſe Theodori imaginem eſſe.
Huius ex Eburonibus parentes
Virtute & probitate percelebres
Deduxere genus, Leodioque.

Ille

Ille est Dædaleo labore cuius
Iussu Palladis, annuente Phœbo
Tot toreumata publice videntur.
Ille est Cannibales, nouumque mundum
Subiectum Zephyris Notisque, pridem
Doctis cernere qui dedit tabellis.
Mausolea Bryax, Leocharesque,
Scopas, Timotheusque, quatuor illi
Mirandi artifices manu magistra
Cælarunt. Ephesina templa pinxit
Archiphron, Ctesiphontis architecti
Opus sumptibus & labore clarum.
Auctor est Rhodij Chares Colossi.
Eburnum ossa Iouem, eminensque Olympus
Iactant à Phidia vndique absolutum.
Tot & tanta opera inuidens vetustas
Nobis abstulit, & situ sepulta
Lethes perpetuis tegit tenebris.
Nostra sæcula comparare priscis
Si audet posteritas, habebit illis
Quos conferre queat, paresque credat
Arte & ingenio. Inter hos supremo
Si non emineas loco, tamen tu
Nulli horum, Theodore, eris secundus.

AD ILLV-

AD ILLVSTRISSIMVM POTENTISSIMVMQVE PRINCIPEM IOANNEM COMITEM PAlatinum Rheni, Ducem Bauariæ, Comitem in Veldens & Sponheim, &c.

IANVS IACOBVS BOISSARDVS VESVNTINVS.

ANTVM *in se habet efficaciæ præclara virtus & eruditio, vt in quocunque reperiatur, semper & vbiq; omnes homines habeat suæ dignitatis admiratores. Eos enim suspicimus maximisque efferimus laudibus, in quibus existimamus excellentes quasdam, & singulares perspicere animi dotes. Nihil amabilius est virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. Quippe qui propter virtutem, probitatem, & doctrinam eos quos nunquam vidimus quodam modo diligimus, & eorum nomen laudibus & voluntate ad cœlum vsque extollimus. Quod si ea virtute præditi sint ij, qui stemmatum nobilitate, genere, natalibusque claris præstantiores reliquis habentur, radios tanti splendoris longe lateque duplicatos protendent, & magnificentioribus titulis dignitatem ornatiorem reddent. Hoc extra controuersiam est, (Princeps illustrißime) tuam Celsitudinem in tota Germania celebrem & venerandam haberi. Nam præter id quod ab antiquißima Palatinorum, & Bauariæ familia ortum ducas, ex qua tot reges tot imperatores Europæ nati sunt, id quoque accesßit, quod à teneris annis studio bonarum literarum institutus sis, ac vergente iam in senium ætate, non desinis Iurisprudentiæ ac historiarum cognitioni indesinenter incumbere; & quicquid temporis vacuum restat à Reipublicæ gubernatione, id omne scientiæ rerum pulchrarum impendere, studiosorum conatus promouere, & ipsis quodammodo Musis tanquam Apollo, præsidere. Hæc causa est, cur apud omnes non solum tuæ nationis populos clarus audis, sed inter exteros etiam*

tui nominis gloria celeberrima perspicitur: quæ virtutis tuæ nō contemnendum esse debet præmium, tuæq; Celsitudini maximè congruum. Propter honestam gloriam præstantes viri, tam superioribus sæculis, quàm nostro tempore, tantos labores diurnos nocturnosq;, domi militiæq; susceperunt: quod nunquam fecissent, si iisdem finibus gloriam suam, quibus vitam, terminatum iri existimassent. Animus enim generosus nescio quo modo sese extollit, vt ad posteritatem prospiciat, quasi cum excesserit è vita, tum denique victurus sit. Et vt ait Tullius Philipp. 5. Si nihil animus præsentiret in posterum, & si quibus regionibus vitæ spatium circunscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis vigiliisq; angeretur, vt famam protendat suam: qua quidem detracta, nihil est quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus. Fama enim honesta vitæ breuitatem posteritatis memoria consolatur; quæ efficit vt absentes adsimus, mortui viuamus, & in ore omnium versemur. Probe itaq; tibi consultum esse cupis, dum ad tui generis celsitudinem nihil magis pertinere iudicas, quam studia bonarum scientiarum: quibus te admirabilem toti Germaniæ, imo Galliæ & Italiæ constituis, efficisque vt sub tuo dominatu floreant literæ, artesque liberaliores, Academiis & scholis in tua ditione magnifice erectis; ex quibus quotidie emergunt viri insignes doctrina & rerum cognitione, qui ad gubernacula reipublicæ videantur idonei, & ad promotionē commodorum patriæ: propter quam non solum Princeps magnus, sed etiam ciuis bonus nullum laborem, nullam solicitudinem refugere debet. Nam omnia quæ à nobis geruntur, non ad nostrā vtilitatem, sed ad patriæ salutem referri debent. Nemo est tam ingratus, tam impius, tamq; nullius humanitatis, qui si patriæ merita resumere velit, non eam magis quam seipsum diligat: Et si contentio quædam, & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, Principes boni sunt & sapientes, patria, & parentes; quorum beneficijs maxime obligati sumus. Cum igitur tantis virtutibus, tantis animi dotibus commenderis, non miraberis, illustrißime Princeps, si inter tot excellentes doctrina & eruditione viros, à quibus coleris, ego peregrinus me ingeram, locumq; assumam, in cuius statione constitutus tuū nomen cōmuni voluntate, deuotione, & ꝓpenso studio quibus possum laudibus eueham & extollam; operamq; omnē moueam beneuolentiam tuam omni officio promoueri: in quam me insinuare alia ratione non potui commodius, quam meorum laborum & vigiliarum dedicatione: ex quibus olim aliquam apud tuam Celsitudinem gratiam retuli. Cum ante aliquot annos Romæ viuerem (vt

diuersôs diuersa iuuant, & trahit sua quemque voluptas) collegi qua potui diligentia inscriptiones antiquorum marmorum, quæ paßim leguntur in amplißima vrbe. In quarum perlustratione cũ plurimum laboris, ac temporis impendissem, innotui Scholasticis tam Gallis, quam Germanis, qui in celeberrimis Italiæ Academiis literis operam dabant, quiq; ad inuisendam vrbem cateruatim Romam se quotannis conferebant. Hos dum animaduerterem occupatos annotatione, & descriptione eorum, quæ videbant & admirabãtur, vt eorum adiuuarem studia, tractatulum edidi, quo vnusquisq; institui posset & doceri, qua ratione & methodo posset sine tanta difficultate ea disquirere & perlustrare, quæ in tam ampla vrbe tam publice, quam priuatim spectantur notatu digna. Eum libellum lætatus sum placuisse, & cum plausu exceptum esse: legique cum delectatione & fructu: Qui & hodie cum multis viris literatis probari videam, illum transcribere, & in lucem emittere statui: Neque occurrit cui hoc opusculum consecrarem dignius, quam tuæ Celsitudini, quæ antiquitatis studio mirifice semper sit delectata. Utque id facerem, impulsor fuit vir præstantißimus Petrus Lepidus, regiorum negotiorũ apud Mediomatrices summus Procurator, & amicus meus intimus. Is mihi spopondit hanc meam operam tuæ Celsitudini non ingratam fore: quam superioribus annis clementem, ac beneuolam expertus sum, in meorum Poëmatum dedicatione. Topographiam igitur hanc Romanam cum essem editurus, quæ descriptionem nouæ vrbis, qualis hodie videtur, continet, operæprecium esse duxi illi adiungere antiquæ vrbis delineationem, qualis à Publio Victore, & ab Honufrio Panuino scriptis exactißime mandata est: quæ ante aliquot annos in lucem missa erat Clemente V I I. Pontificatum tenente. V triusq; descriptionis collatione, videbit tua Celsitudo quantum hodierna Roma differat ab antiqua, ex cuius admirandis ædificijs & structuris, nihil hodie superest, præter exiguas reliquias, & fragmẽta mutilata, ex quibus antiquæ vrbis splendorem, magnificentiamq;, & profusos Imperatorum Principumq; sumptus, opificum diuina ingenia & industriam stupere & admirari possumus. Quicumq; eam vrbem diligenter & accurate lustrauerit, solertiq; indagatione notauerit omnia quæ in ea seruantur à viris antiquitatum studiosis, animaduertet fatebiturq; nihil vsquam gentium spectari, quod cum Roma poßit merito conferri. Atqui hæc omnia magis commẽdari debent, quod præclari illi Patricij & ciues, nihil habeant domi suæ, quod nõ liberaliter peregrinis videndum permittant, tanta humanitate, tanta comitate, vt etiam credere velint ab eis idem beneficium recipere, quod in eos vltro cõferunt. Quis obsecro

vnquam literatus exclusus est ab ædibus clarissimi illius Patricij Romani Fului Vrsini? quis vnquam ab eo sine aliqua beneficentia dimissus est? Quis vnquam inuisit Marium Delphinum, quin ab eo discesserit cum singulari fructu & delectatione? Omitto personas illas Ecclesiasticas Cardinales, Archiepiscopos, & sacerdotes illustriores, qui propter dignitatum, quibus funguntur, amplitudinem communicare colloquia non semper possunt cum hominibus priuatis & peregrinis. Tanta tamen in ijs est facilitas, vt neminem à suis ædibus arceri patiantur, sed domesticis seuere iniungunt, vt amice & comiter omnia communicent poscentibus, eosq; in cœnacula, hortos, secretioraque conclauia admittant: potissimum bonarum literarum studiosos, vt contemplentur, admirentur, & notent quicquid spectatu dignum est: nō solum marmora exquisita & preciosa, vasa, statuas, tabulas, numismata, & signa gemmis exsculpta, sed etiam ipsas bibliothecas exacte perlustrent, libros ex antiqua papyro, membrana, intestinis, corticibusq; confectos reuoluant, ac sese cōtemplatione tam excellentium rerum, si fieri posset, expleant & satient. Memini magnificentissimum illustrissimumq; illum Antistitem Pium Rudolphum Cardinalem Carpensem (qui quo tempore Romæ erā, in Quirinali possidebat hortos amœnissimos, omnibusque antiquis marmoribus refertissimos) singulare humanitatis argumentum in me contulisse. Dum enim eo venissem cum aliquot studiosis, vt admirandam palatij structuram, statuasque, columnas, obeliscos, & aras antiquas viderem, neq; possem illa omnia tam breui temporis spatio, quod mihi concedebatur, describere (nondum enim tanto viro innotueram) socijs relictis abdidi me inter viretorum vmbracula, latitans donec omnes horto exiuissent. Clausis tandem horti ostiis, reliquum diei quod superfuit impendi in delineatione priscarum inscriptionum, ac totam noctem illic exigens sub arboribus, cum primum illuxit, ad opus cœptum redij: dumq; illic hærerem attentus in descriptione cuiusdam marmoris, Cardinalis suorum aulicorum numero & comitatu stipatus hortum ingressus est. illi cum ex remotiore loco me fuissent intuiti, substiterunt attoniti: nescientes qua ratione omnibus insciis domesticis eo irrepsissem. Confestim ad me duo adcurrunt, qui sciscitarentur quando & quo modo eo venissem. Ego licet non mediocri formidine percellerer, composita tamen ad fiduciam fronte, mihique nullius doli vel criminis conscius, rogaui vt tantillum expectarent donec absoluissem descriptionē alicuius monumenti quod cœperam: qua ad finem perducta, tanquam re bene gesta ordine explicui meam historiam: vt vespere superioris diei in hortos essem exceptus cum aliis peregrinis, à quibus

poſtquam paulo longius quam par erat ſeceſsiſſem lecturus & deſignaturus quædam antiqua ſcripta, illi me relicto diſceſsiſſent: cumque paulo poſt egredi conarer, omnia clauſa me inueniſſe, coactumque illic pernoctaſſe: Quod tamen abſque vllo tædio mihi accidiſſe dicebam, capto & occupato in perluſtratione tam excellentium rerum, quæ in toto hortorum ambitu latiſsimè conſpiciebantur: Illi cum riſu ad Dominum regreſsi narrarunt quicquid mihi accidiſſet. Tantoque abfuit vt durius exciperer propter id factum, vt Cardinalis mei miſertus, quod abſque cœna ſub dio pernoctaſſem, iuſsit mihi ientaculum præparari, ne nimia inedia mea valetudo offenderetur: ſummaq; cum delectatione reuoluit meas chartulas, laudauitq; induſtriam meam: & voluit vt deducerer in eius palatium, quod ampliſsimum habebat in vrbe plana, ad Campum Martium. Permiſit quoque vt omnia quæ illic eſſent viderem, & pugillaribus ad id præparatis quæcunq; placerent exciperem. Ego poſtea vt gratus viderer erga tam beneficum Principem, exemplar omnium quæ domi ſuæ mihi communicata erant diligenter exaratum illi obtuli libello vno comprehenſum: Quem non ſolum hilari fronte excepit, ſed donum dono compenſans, numiſmata antiqua mihi largitus eſt duo aurea, duodecim argentea & totidem ahenea; cum parua Apollinis ærea ſtatua altero brachio manca. Non abſimilis humanitas mihi exhibita eſt à clariſsimo viro Mario Delphino. Ad eum enim eadem hebdomada cum tertio deduxiſſem ſcholaſticos aliquot Germanos & Gallos (qui Patauio & Bononia ſimul venerant Romam) vt eius ædes omni antiquitatum ornamento celeberrimas luſtrarent: iterumq; alij aduentaſſent, meamq; operam flagitarent amicorum literis mihi commendati; illis meum officium ſine pudore nõ audebam recuſare, verebar interim grauis eſſe tanto viro, & illius facilitate abuti. Ad eum igitur me feſtinus contuli, veniamq; humiliter deprecatus, rogaui vt mihi hanc importunitatem condonaret, coacto gratificari meis conterraneis: in quorum præſentia petiui vt ne mihi ſuccenſeret, quod toties repetita reuerſione illius grauiores occupationes interrumperem. Vir bonus & candidus meam formidinem ioco excipiens, Quid ais, inquit, mi Boiſſarde? itane me durum & inhumanum exiſtimaſti, qui tibi officium hac in re recuſarem, in qua beneficium mihi à te non exiguum tribuitur? An es neſcius, tua opera Marij nomen extendi vſq; ad poſtremos Septentrionis terminos, quod alioqui coerceretur intra Romanorum mœnium pomœria? niſi hoſpites iſti viri nobiles & literati me inuiſerent, mea contemplarentur & admirarentur, domumq; reuerſi quæ apud me vidiſſent enarrarent. Fac, mi Boiſſarde, vt veniant, neque

 quem-

quemquã à meis arceas foribus, quẽ potißimum virum bonũ modestumq́;, & studiosum antiquitatis agnoueris: Nemo, certe, est quẽ non libentißime excipiam, humanißimeque & humaniter tractatum dimittam. Hæc postquam dixisset, introductis in musæum hospitibus, comiter videndos exhibuit stateres antiquos, & infinitum numismatum exquisitißimorum numerum, sardonychas, iaspides, & gemmas singulari toreumate sculptas. Ostendit præterea nobis ingentem cippum marmoreum, qui olim, vt inscriptio prodebat, terminus erat vineæ Traiani Imperatoris extra vrbem. Hunc vt suo loco restitueret Gentillis Delphinus Marij pater, ingenti precio vineam redimere conatus est, neque à possessore venditionem extorquere potuit. Marius post patris mortem eodem studio flagrans fundum duplici pecunia coemit, & cippum in antiquum locum transtulit. Hæc ideo scribo, Princeps illustrißime, vt ostendam quantum humanitate & facilitate Romani superent nostrates, dum hospites peregrinos excipiunt. Quis est tam in Gallia, quam in Germania qui ignoto fores suæ domus apertas esse patiatur, vel illi videnda præbere ea quæ ornamenta poßidet? Nemo sane: nisi sint aliqui viri docti, qui eruditione faciliores redditi sint, & erga peregrinos mansueti, quibus tamen non sine supercilio & morositate sese communicant, nisi dignos hoc officio prius iudicent. Et dum de hospitum dignitate dedignatur inquirere, indigne à se expellunt eos, quorum studio & curæ satisfacere esset consultius. Hæc Romanorum benignitas effecit, vt quæ de vrbis Topographia, dum illic essem, transcripsi, nunc omnibus antiquitatis studiosis sub tuo nomine communicem: ratus tuam Celsitudinem grato animo excepturam conatus meos: plurimosq́; hoc institutum probaturos, quod cum fructu & delectatione legi poterit. Si Deus mihi dies vitæ longioris proroget, absoluam tractatum, qui iam fere ad finem perductus est: in quo statuas Deorum antiquorum propono cum singulorum elogiis: quibus est adiuncta amplißima omnium genealogia, imaginesq́; sacerdotum & sacrificiorum, habitusq́; virorum & mulierum: quæ omnia ex tabulis & marmoribus antiquis excepi: & opus absolutum tuæ Celsitudini consecrabo. Quam vt diutißime saluam & incolumem Deus optimus maximus seruet, precor.

PETRVS

PETRVS LEPIDVS METENSIS, REGIORVM NEGOTIORVM SVMMVS Procurator apud Mediomatrices, Tullienſes, & Virdunenſes:

IN PRIMVM LIBRVM ROMANARVM ANTIQVITATVM A IANO IACOBO BOISSARDO Veſuntino collectarum, quaſque Theodorus de Bry Leodienſis artificioſiſſimis edidit typis.

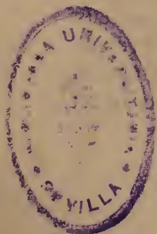
Ad Lectorem.

MNIS noſtra cura debet in hoc verſari ſemper ſi poſſumus, vt boni aliquid faciamus, vt Reipublicę ſimus vtiles, & proximo frugiferi. Non enim nobis ipſis nati ſumus, ſed patriæ, & amicis. Laude præcipua dignos exiſtimo, qui ſuam operã impendunt, quantum ab ijs fieri poteſt, & referunt ad vtilitatem multorum; ſeſeq; ita gerunt, vt poſt obitum aliquod teſtimonium poſteritati relinquant, quo probari poſſit illos ſocietati humanæ, & commodo publico ſtuduiſſe. Nihil enim eſt tam tetrum, nihil tam aſpernandum, nihil homine indignius, ſiue iuuentutem aut virilitatem attigerit, ſiue eius ad ſenium vergat ætas, quam otioſam & curis vacuam vitam ducens. Quid poteſt in rebus humanis præclarius, quid laudabilius, quã de multis bene mereri, & apud omnes propter virtutem optime audire? Quæ cum vera ſint, habebit proculdubio poſteritas quod gratias agat Theodoro de Bry Leodienſi: qui totum anteactæ vitæ curſum ita impendit, vt ſemper hunc ſcopum ſibi ante oculos proponeret, rem literariam ſuis ſtudiis promouere, & publica commoda infinitis operibus augere; coniungens vtilitati iucundam delectationem. In quibus omnibus neſcio vtrum magis admirari debeamus, artem, ingenium, vel diligentiam. Nihil enim ab eo factũ eſt, in quo non eluceſcat accurata quædam induſtria, & ingenioſa inuentio: qua non ſolum animos legentium paſcit, ſed etiam oculos ſpectantium oblectat. Nemo eſt qui non legerit Indicarum nauigationum Stadii, Benzoni, Lerii, & aliorũ, quas hic noſter Theodorus eleganti narratione Latina non tantum emiſit in lucem, ſed ſingula ſubiecit oculis delineata typis artificioſiſſimis, omnẽ rerum geſtarum ſeriem pulchro degerens ordine, tabulisque aheneis ingenioſiſſime ſculptis exprimẽs populorum barbarorum geſtus, habitus, ac ritus, non ſine eorum admiratione, qui eius hiſtorias & emblemata contemplantur, & exactius conſiderant. Cumq; nõ ignoret oportere eruditum ſemper aliquid ex ſe promere, quod alios delectet & iuuet; in hac re nihil vnquam ab eo prætermiſſum eſt, quod ad viri boni pertineret officium. Inter infinita autem quę publicauit opera commendatione digna, hoc vno maxime laudandus eſt, quod iam fere ſeptuagenarius, ea ætate, qua propter ſenium homines ad laborioſiores actiones minime ſunt idonei, ille tamen priſtinæ inſiſtens ſolertiæ, ne infrugifero torpeſcat otio, totos dies impendit ſculpturæ & typographico operi: licet diutina podagra debilitatus ſit, manusque & digitos nodoſa chiragra habeat contractos; pingit tamen aſſidue, delineatque quidlibet tanta perfectione, vt exactius nihil à trigenario iuuene poſſit effici. Huius rei luculentum teſtimonium præbet hic primus Antiquarum inſcriptionũ tomus; quo Romana marmora (quæ nobis ab antiquitate relicta ſunt) cum ſuis ſignis & imaginibus expreſſa ſolus cœlauit. Cum enim Ianus Iacobus Boiſſardus familiaris & amicus meus ſuperioribus annis bonam vitæ partem impenderit peregrinationibus in diuerſas re gones ſuſceptis vt linguas more sque populorum ediſceret, & ſtudio bonarum diſciplinarum

erudiret

erudiret animum, cum Romæ esset, collegit omnes inscriptiones, quæ in illa vrbe spectantur, tanta arte & felicitate, vt qui eius collectiones viderit, existimabit nihil ab eo prętermissum esse, quod ad delectationem legentium, & ad rei literariæ promotionem facere videatur: præstitisseque in hoc negotio tantum fortasse quantum ante illum alius quislibet. Nam præter literarum cognitionem, & exercitium diligens in legendis priscis inscriptionibus (in qua re multos pares habere potest, aut si ita velis, superiores, minime enim ambitiosus homo est, laudique alienæ neutiquam inuidet, sibique non plus arrogat, quàm tu, benigne Lector, illi tribues, postquam eius labores & sedulitatem bono iudicio trutinaueris) At in hoc, opinor, plurimis anteferendus, quod picturæ gnarus, omnia quæ tam publice quam priuatim in vrbe seruantur, summo artificio delineauit & perfecit; insigneque hoc opus in publicum emittit opera Theodori de Bry; cuius Apellæa industria toti Christiano orbi iam pridem est notissima. Quod si Deus vtrique in aliquot annos adhuc vitam producat (sunt enim coætanei) tantus hic thesaurus communicabitur integer antiquitatum studiosis: qui ab autore longis laboribus & solicitudine congestus est, & à Theodoro de Bry typis mandatus. Expediuisset fortasse (vt desiderio omnium satisfacerent autor & sculptor) omnia simul in lucem edere: sed habēda fuit ratio temporis, & sumptuum, quos in iis excudendis facit Theodorus de Bry. Nō enim potuit fieri, omnia simul sculpere tam breui spatio: neque impensæ, quæ faciendæ erant, id permiserunt. Nosti, Lector candide, nihil simul esse inuentum & perfectum. Non potuit autor ex prototypis iconibus exemplar tam cito excipere, neque artifex, quæ ad eum missa erant, tam celeriter exsculpere. Quare vt omnibus prospectum esset, visum est Theodoro de Bry totum opus in quatuor tomos diuidere, vt compendiosius rem ageret, & sumptibus cōsuleret, tam suis quam coementium: & precio tolerabili partem operis obtineret is qui totum nolet emere. Hoc dum foras prodibit, dabit vterque operam, vt breui reliqua adiiciantur. Tu hoc primo libro fruéris, & te eo oblectabis. Præstat vno opere edito, eoque egregio sibi parare famam, quam minus accurate multa præcipitare in publicum. Nō potest in eo succus esse diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem consecutum. Reliquorum expectatio cum fœnore paulo post compensabitur. Laborant enim assiduo & Boissardus & Bryius, vt citissime tres reliqui absoluantur tomi: Nunc additur antiquæ vrbis typus, cum suis insulis & regionibus; qualem P. Victor, & Honufrius Panuinus scriptis eleganter mandauerunt. Et illi coniungitur vrbis hodiernæ Topographia: res sane digna quæ ad posteritatem mandetur. Gnaua enim vtriusque manus nobis aliquid ex omni parte politum & perfectum promittit. Indefessa namque eorum sedulitas nihil obliuiscetur, nihil intentatum relinquet, donec totum opus ad finem perducatur. Quod si has primitias animaduertant tibi placere, & cum fructu excipi, adiecturi sunt absolutissimā Deorum antiquorum genealogiam, cum singulorum imaginibus & simulachris priscis, quæ Romæ apud Pontifices, Cardinales, & Principes viros seruantur: additis elegiis ad vnumquamque statuam, ne tu Lector candide, aliquid desideres, quod ad interpretationem & dilucidationem pertinet eorum, quæ pictura repræsentantur. Hisque subiungentur sacrificiorum ritus, altaria, & instrumenta sacrorum, vestitusque sacerdotum & personarum tam publicorum quam priuatorum hominum. Magna quidem sunt hæc, quæ tibi promittuntur: ea tamen, Deo volente, suo præstabuntur tempore: vtpote quæ sint ab autore Boissardo iam fere ad finem perducta. Reliquum committetur fidei Theodori de Bry. Quod si tibi placuerit, & autoris sculptorisque voluntatem studiumque probaueris, vterque sibi abunde putabit esse satisfactum. Hoc enim tantum sibi proponunt, vt gratiam bonorum mereantur: ex qua locuples emolumentum honoremque percipient. Honos namque alit artes: & omnes incendimur ad studia rerum pulchrarum sequente gloria. Vale.

TOPO-

TOPOGRAPHIA ROMANAE VRBIS, QVA SVCCINCTE DESCRIBVNTVR OMNIA, quę in vrbe ſunt notatu magis digna: & quæ dierum quatuor ſpatio commode videri & luſtrari poſſunt à peregrinis & hoſpitibus.

Iano Iacobo Boiſſardo Veſuntino autore.

OMANÆ vrbis topographiam ac ſitum doctiſſime tractauerunt plurimi, vt Flauius Blondus, Pomponius Lętus, Marlianus, Morus, & alii, qui hãc ſcriptionis materiam illuſtrandam ſumpſerunt. Horum tamen ſcripta, vt omnibus qui Romã veniunt, non ſtatim occurrunt venalia, ita quoque prolixiore narratione iis quibus diuturna mora non conceditur, haud ſemper ſatisfaciunt. Cum in vrbe habitarem, frequentes Bononia, Patauio, Papia, Senis, Peruſio, & ex aliis Italiæ Academiis eo ſe conferebant ſcholaſtici Galli, Germanique, & alii rerum antiquarum ſtudioſi. His cum per amicos (cum quibus olim familiariter conuixeram) cœpiſſem innoteſcere, à me expoſcebant hoc officium, vt illis dux per vrbem fierem; vt meo auxilio & monitione poſſent perluſtrare breuiter ea quæ notatu magis digna eſſent. Cumque plurimos animaduerterem laborioſa cura in pugillaribus excipere, quæ à me audiebant, quæque ſingulari delectatione ſpectabant, vt eorum adiuuarem memoriam, releuaremque aliquo compendio tam tædioſum laborem, conſcripſi breuem libellum, quem tres dietas vocaui: cuius inſtitutione poterat vnusquiſque triduo perluſtrare quæ potiora erant in tam ampla vrbe. Sed quia temporis anguſtiæ multos cogebant pluri-

ma prętерire, & diuelli ab iis inuito, quę maiorem animaduersionem requirebāt; auxi postea meum libellum, adiectis rebus infinitis, quæ potissimum seruabantur in domibus priuatis, & conclauibus Cardinalium, nobiliumq;, & reliquorum ciuium: librumq; distribui in Dies quatuor: quo cōmodius, & sine præcipitata festinatione hospites possent curę ac desiderio suo satisfacere. Hunc tractatū nescio quo fato mihi seruauit Deus, dum meę bibliothecę feci iacturam: Reliqueram enim illum cum aliquot aliis libris apud fratrē meum Richartum, à quo postea illum recepi, cum aliis inscriptionibus Italię Stirię & Carinthię, quas Deo volente (si vita mihi tamdiu prorogetur) inserā tertio volumini, quod præparo quanta possum diligētia, coactis in vnum fragmētis, & reliquiis mearum lucubrationum, quæ mihi superfuerunt ex bellorum ciuilium cladibus. At in hoc libello breuiter comprehendo quicquid notatu dignum publice priuatimque sese offert vbique, proposito quasi ante oculos vrbis tam celebris typo, quo etiam qui absentes sunt, neque Romam veniunt, possunt delectari. Non est tamen quod hic Lector expectet perfectam rerum omnium narrationem: quæ doctissimo cuique, & qui id ex professo velit aggredi, negotium non mediocre posset facessere. Satis erit, opinor, si crasse delineem, & attingam obiter ea omnia, quæ publice sese offerunt: iam in foris, plateis, ædibus sacris, & quæ sine difficultate possunt videri in nobilium palatiis, & domibus priuatorum ciuium: qui suam operam comiter præstant hospitibus & aduenis, quos literatos agnorunt, aut antiquitatis studiosos, iudicioque valentes: Ideo enim se tantos sumptus fecisse asserunt, in exquirendis & coëmendis marmoribus & statuis, quę tam in vrbe quam per totam Italiam ab antiquitate relicta sunt, vt commodo ac delectationi non tantum suo, sed publico posint inseruire: id sibi summæ laudi ducentes, si peregrini & aduenæ ea cum voluptate & vtilitate contemplentur & diligenter singula considerent. Fructum, certe, locupletissimum viri boni percipiunt ex possessione rerum pulchrarum, si dum eas aliis sine suo dispendio & iactura proponūt, bonorum gratiam hoc officio promereantur.

Iis qui per Hetruriam veniunt Romam, aditus in vrbem pate

patet per Vaticani portam ; quæ Caſtello ſancti Angeli eſt contermina. Quare non abs re mihi facere videbor, ſi hoc Caſtellum proponam viatori, tanquam carceres, vnde ſuum curſum auſpicabitur: Atque inde per Vaticanum & Ianiculum pergendo, quæcunque occurrent, quoq; fuerint ordine diſpoſita, breuiter adnotet. Fietque vt quatridui ad ſummum ſpatio voti compos eſſe poſſit viator, & ſui laboris dulcem mercedem reportare. Quod vbi factum fuerit, rudibus his lineamentis colores qui addant, & ad perfectionem opus inchoatum qui reducant accerſet eos, qui hanc Topographiam ſcriptis abſolutis percurrerunt. Quorum ductu & inſtitutione poterit vnusquiſque omnem ſtudij ſui ſcopum attingere. Aggrediemur igitur ab iis, quæ portæ proxima ſunt: poſtea vrbem ingreſſi ſingula ſuo ordine perſequemur.

TOPOGRAPHIAE VRBIS ROMÆ dies primus.

PLanicies ea ampla, quæ Tyberi, & Vaticalis collibus (qui S. Crucis dicuntur) ac Strozziorum vinea clauditur, Pincii, vel vt alii malunt Quinctii Cecinati Senatoris Romani fuerunt: *Prata Quinctia.* Hodie, A prata locus dicitur: Eo ſe frequentiſſime Romana iuuentus conferre ſolita eſt, deambulationis oblectationisque gratia: Voluptati enim præ cæteris omnibus locus hic tributus eſt.

Portâ AEliâ, quam Caſtelli vocant, ingreſſus in vrbem patet: Prope quam extollit ſeſe ingens illa moles Adriani Imperatoris: *Moles Adriani.* quam extra Vaticanã vrbem extruxerat, vt in eo ſepeliretur: & in eadem Antoninorum cineres reconderentur. Fuerat enim diuerſis marmoribus, ſtatuis, & columnis precioſiſſimis illuſtris, ſed hæc omnia ſublata ſunt à Pontificibus Romanis, & templo S. Petri Vaticani adplicata. Cumque moles illa ſuis ornamentis eſſet ſpoliata, vt eſt ampla, ſolida, & ex latericio compacta opere tam firmo, vt machinis omnibus bellicis poſſet reſiſtere, viſa eſt arci ſtruendæ accommodatiſſima. Occupata eſt primo à quodam Creſcentio Romano factioſo & ſeditioſo homine, à quo Arx Creſcentii dicta eſt: Poſtea locum hunc Pontifices occuparunt, & vocarunt Caſtellum S. Angeli, quod vt fa- *Caſtellum S. Angeli.*

ma refert, angelus exerto gladio viſus eſt vrbem eo loco defendere: ideo noſtro tempore ingens ſtatua Angeli marmorea in ſummitate molis repoſita eſt, vt nomen arci cõfirmaretur. Hoc Caſtellum munitiſſimis propugnaculis auxit & ornauit Alexander VII. Borgia. Ab hac arce deambulacra ſecreta fornicato opere protenduntur vſque ad Palatium Pontificum, quod in colle Vaticano ſtructum eſt, vocantque Curritorium: per quod Pontifices vrgente neceſſitate dum obſiderentur, occulte ſe poſſent ſubducere, & tuta fuga ex Palatio in hanc arcem ſe recipere.

Præter ædificii munitionem turres amplas & omni tormentorum bellicorum genere probe inſtructas, cœnaculaq; & cubicula diuerſis ornamentis illuſtria, pauca in hoc loco videntur antiquitatis ſigna, quæ omnia ſunt in Vaticanum translata. Ad ingreſſum tamen portæ Palladis ingens caput galeatum & criſtatum erectum eſt pectore tenus. Eſt ibidem Adriani Imperatoris caput armato pectore: eiuſdemque Imperatoris integro ſtatua marmorea, ſed opere recenti, quod tamen antiquo non videtur cedere. In cubiculo ſuperiore locellis concinnatis (Arcadas Galli, Niſchios vocant Itali) quinque capita virorum illuſtrium antiqua conſpiciuntur: Reliqua ad antiquitatem non pertinent.

Pons AElius. Pons AElius dicitur is, qui Caſtello S. Angeli vicinus eſt, factus ab AElio Adriano prope regionem Vaticanam: per quem in ſuum ſepulchrum tranſitus eſſet facilior, ad funera eorum, qui in tam magnifica mole ſepelirentur, procuranda. Hodie Pons Caſtelli vocatur, per quem ex vrbe in Burgum via protenditur ad Palatium ſummorum Pontificum. Ante hunc pontem ſtatuæ Petri & Pauli Apoſtolorum marmoreæ ſunt erectæ.

Pons triphalis ſiue Vaticanus. Pons triumphalis dicebatur, cuius ruinæ medio Tyberi ſub AElio conſpiciuntur è regione Xenodochii S. Spiritus: is quoque Vaticanus olim nuncupatus eſt: quod per eum ad portam Vaticanam eſſet transgreſſus. Fuit olim triumphis ſacer: Imperatores enim de exteris prouinciis & nationibus triumphantes, hoc ponte pompas ſolemnes in Capitolium agebant.

Burgum. Burgum vocant eam vrbis partem, quæ à Caſtello S. Angeli recta ducit ad palatium Pontificum. In hoc loco ante Alexandri

dri II.tempora ſilua fuit, ſiue lucus Vaticanus, qui erat inſignis ſepulchrali Pyramide Scipionis Africani: quæ ſublata eſt cum luco, cum ea pars vrbis ædificaretur. Eius ornamentorum partes exiguæ ſuperſunt adhuc: conſpiciunturque in ea parte templi Vaticani, quam Paradiſum vocant: nempe nux ingens pinea ex ære, & duo pauones eiuſdem metalli deaurati.

Palatia Burgi ſunt aliquot ædificiis illuſtribus atque diuerſis ornamentis clariſſima: Quod aſſurgit prope S.Catharinam, Cardinalis fuit Dandini. In eo præter ea quę ſumptus & magnificentiam viri ſatis oſtendunt, quædam monſtrantur ſtatuæ antiquæ: vt caput elegans Agrippinæ matris Neronis pectore veſtito: Hadriani Imp. & Antinoi Bithini iuuenis formoſiſſimi, quem Hadrianus in deliciis habebat, M.Aurelii, & Sabinæ cuiuſdam mulieris capita cum pectoribus ibidem oſtenduntur: & eiuſdem Hadriani ſimulachrum mutilum ſed elegans, quod brachiis & cruribus truncum eſt. *Palatium Cardin. Dandini.*

Amplæ & ſumptuoſæ illæ ædes quæ ſuperius videntur ad dextram, pertinebant ad Robertum Strozzam: in quibus præter infinita ornamenta notatu digna, oſtenditur armamentarium ſplendidiſſimum, omni genere armorũ exornatum, tam noſtratium (quibus hoc tempore Principes vtuntur, & in quibus ſingulare ſculptorum & aurifabrorum ars & induſtria videtur) quam exterarum nationum; maxime Indorum & Americorum: vt ſunt clauæ & gladii lapidei & lignei, quibus etiam chalybs ſcinditur; diuerſa veſtimenta, pilei, caſſides, perizonia, periſcelides, & balthei, clipeiq;, ex plumis artificioſiſſime compoſita omnia, tantaque induſtria elaborata, vt ſine admiratione nemo ea ſatis contemplari potis ſit. Et hæc ſeruabat Cardinalis homo illuſtris, & ingenii generoſi, propter artis excellentiam magis quam ad vſum: cum eodem in loco bibliotheca ſit, inſtructiſſima libris antiquis & voluminibus literarum hieroglyphicarum diues: In eodem conclaui, præter infinita ex auro & gemmis ornamenta, gladiorumque capulos precii maximi, duo nobis demonſtrati ſunt Aleriones ſiue aues Paradiſi, quas Apodes nominamus. Harum corpora ſunt tenuia quaſi ex xylo vel bombice: plumis oblongis verſicoloribus, & quæ colorem Iridis cœleſtis referunt, & mutant dum auiculæ cor- *Palatium Cardin. Strozziæ.* *Cardin. conclaue.*

pus inuertitur, nunc aurum, nunc purpuram, viridemque ſmaragdum, & Saphyri cyaneum repræſentantes formam, vel eam gemmam quam opalam vocamus: His ſimiles me quoq; conſpexiſſe memini Piſauri, in conclaui Ducis Vrbinatis, in quo ſeruabatur Cauopi ſtatua ex gemma Turqueſca, quam in AEgyptio ſepulchro inuentam aſſerebant, in euiſcerato corpore humano, balſamo precioſiſſimisque aromatibus condito, Mumiam vocant Medici. Ibidem ſceptra ex agathite, ſardonice, & aliis gemmis ſeruantur, preciique ſingularis monilia: nam eius luculenta bibliotheca videtur Vrbini.

Palatium Campegiorum. In Burgo ſunt & alia Palatia vt Campegiorũ, ad dextram, & ex oppoſito Pariſinum: vtrumque picturis & tabulis elaboratiſſimis pręclarorum artificum, ſtatuisque pulcherrimis egregie inſtructum.

Domus Petri de Radicibus. In domo Petri de Radicibus in eodem Burgo videtur Bacchus integer nudus, & pampino redimitus: qui in Satyrum molli ſeſe reflectit amplexu, quique dextra tenet vaſculum. Ibidem ſunt etiam tres Muſæ longis inſtitis amictæ: quarum vna librum tenet, altera muſicum inſtrumentum, tertia laruam, tres ſunt ſtatuæ laudatiſſimæ. Videtur in eadem domo caput ſenis, quod dicunt eſſe Caroli Magni: ſed quod longe diſſimile eſt illi Caroli Magni effigiei, quę in Prætorio demonſtratur Norimbergæ: quam aſſerunt eſſe expreſſam ad viuum prout fuit ille magnanimus Imperator. Apud hunc eundem oſtenduntur fragmenta ſtatuarum Cupidinis, Herculis, & Floræ; ſed admodum mutila.

Palatium Card. Caſii. Palatium Cæſianũ ſiniſtram plateæ partem occupat prope portam S. Honufrii: Eius area anterior plena eſt diuerſis inſcriptionibus, & marmoribus variis, ſtatuisque antiquis: Primum locum tenent tres inſignes imagines, prima eſt Hippolytæ Amazonis, quę longa veſte eſt amicta, ſed brachiis mutilata; Hanc Michael Angelus Banarotus Florentinus noſtri ſęculi pictor, ſculptor, & Architechtus excellentiſſimus, mirifice laudat, vtpote in qua ſummum videatur artificium, & proportio perfectiſſima. Secunda ſtatua nuda eſt, eſtque viri, creditur Apollinis. Tertia eſt Sabinę mulieris brachiis quoque manca: Et hæc artificio non cedit Amazoni ſuperiori.

Huic

Huic areæ siue corti adiacent amœnissimi & spatiosissimi horti, qui in quatuor areas latissimas distincti sunt, ac singulæ fontes præbent limpidos, quibus statuæ superimpositę sunt. In areæ primæ meditullio est Bacchus super basi antiqua, ad cuius pedes iacet canis. In secunda area est vas ingens aheneum diuersis sculptum foliis acanthi: super quod erectus est Faunus, qui vtrem humeris sustinet tanquam ex eo versaturus aquam. In tertia parte est Neptunus nudus, sed ex aliqua parte mutilatus: repositus est in basi antiqua. Quartum locum possidet Apollo nudus tenens barbiton. Hortus Cæsii Card.

Ad dextram sunt alia simulachra non minus arte sculpturæ, quam precio marmoris spectabilia: vt est Agrippinæ, filiæ M. Agrippæ, & Iulię Augusti Cęs. filiæ. Hęc vestita est, & brachiis caret: prope quam videtur monumentum marmoreum excauatum, Pilas eiusmodi vocant Romani, diuersis figuris illustre. Non procul inde est Pallas galeata, & veste amicta vsque ad pedes. Illic est Hermaphroditus nudus, qui inuolutum palliolo femur habet: cui adiacet pes ingentis colossi. Ad dextram huius est fons, in quem fluunt aquæ ex conchylio marmoreo: super quod est puerulus continens vrnam super humero impositam, tanquam effusurus ex ea. In medio horto est ingens larua porphyritica, quę patente bucca recipit aquas pluuiales. Sub porticu videntur diuersa fragmenta antiquitatis: inter quæ est gladiatoris cuiusdam corpus: & pueri dormientis: Circumquaque erecti sunt viginti duo Termini antiqui & marmorei: Faunus, Iuppiter Hammon, Pompeius magnus, Demosthenes: & Philosophus antiquus, qui creditur esse Speusippus Platonis ex sorore nepos.

Illic erectum est ædificium elegans tamen nouum, super cuius fenestris tres sunt trunci statuarum, incognitorum hominum: Extrinsecus est venus seminuda sed mutila.

Ex opposito portę longa porrigitur via per medium horti, quem in duas partes diuidit: ad cuius finem extremum erecta est ingens Roma, triumphans de Dacia victa: insidet throno, galeata & vestita, manuque continet coronam lauream: in basis frontispicio iacet Dacia mœrens, læua manu tristem fulciens faciem: vtrumque basis latus ornant trophæa armorum

barba-

barbaricorum. Ad vtramq; partẽ erecti sunt duo Reges captiui ſemicoloſſei ex Batthio Capide, Numidico veſtitu,&laxis amicti caligis. Reliquæ partes huius horti diuerſas habent inſcriptiones, & antiqua ſigna: quæ ſpectantibus ſingularem præbent delectationem. Qua patet aſcenſus ad antiquarium, ad vtramque vię partem videntur duæ Parcarum ſtatuę altiſſimæ veſtitę, ſed capite brachiisque carent. Eodem in loco duæ ſunt Sphynges ex Numidico Capide ſubnigro, repoſitæ in baſibus marmoreis albis. In vna baſi ſculptum eſt, INNOCVÆ SVNT. In altera vero, NEC SERVNT AMBAGES.

Paulo altius attollitur ędificium rotundum teſtudinatum, quod Antiquarium vocãt, à diuerſis ſignis & imaginibus marmoreis, quę in eo continentur. Super prima huius ædificii fronte coloſſeus Iouis vultus Porphyriticus eſt repoſitus. cui ad dextram eſt caput Othonis: Ad ſiniſtram eſt Poppeæ eius vxoris. In ſummitate frontiſpicii quinque ſunt ſtatuę, Palladis, Cereris, Victoriæ, Copiæ & Dianæ. Ante antiquarium multa videntur antiquitatis fragmenta humi ſine ordine iacentia. Intrinſecus ad dextram ſtatim occurrit Quietis vel Somni, vel vt aliqui volunt AEſculapii ſimulacrum, manu continens papauer. Ad læuam eſt alta ſtatua Sabinæ mulieris amicta, fluente ad talos inſtita. Super porta eſt Palladis caput armato pectore, & capite tecto caſſide criſtata. Illi ad dextrã repoſitum eſt Herculis coloſſeum caput, ad ſiniſtram Iouis, eiuſdem fere magnitudinis. Sub Hercule ſimulacrum eſt Satyri cui aſſidet iuuenis inflans fiſtulam ſeptemplicem. Nuſquam gentium videtur ſtatua elaboratius facta vel venuſtior: Scopæ dicitur opus. Sub Iouis capite coloſſeo caput quoque ingens eſt Pyrrhi regis Epirotarum, galeatum, criſtatum, & armato pectore. Sub quo eſt Leda nudo corpore vna manu continens veſtem, altera malum: Illi adſtat Cupido, qui cygnum brachio blande complectitur vtroque. Hęc ſtatua Ledę ſicut & Satyri verſatiles ſunt, & abſolutiſsimi operis.

Antiquarium. *Satyrus.* *Scopa.* *Leda.*

Prope ſunt ſimulacra Portię Catonis, Iouis, Ganymedis, Dianæ, Neptuni. Et antiquiſsimum ſignum AEgyptium quod dicitur caput Aſaroth matris Oſiridis: vel vt alii volunt Opis, ſiue Cybeles matris Deorum.

Ante

Ante portam duę ſunt ſtatuæ vtrinque repoſitæ: ad læuam eſt Arietis Phryxi ex candidiſſimo marmore: in cuius baſi ſcriptum legitur SECVRA SIMPLICITAS. Illi ad dextram oppoſitus eſt Leo ex Thebaico ſiue grauito, in cuius baſi eſt, INNOXIA FORTITVDO.

Haud procul inde videtur Heliogabalus Imp. integer ſtolatus. in cuius antiqua baſi ſculpti ſunt affabre ſacrificãtium ritus & habitus.

Parte elatiori eſt Imperatoris imago triumphalis, & quadriiugo curru vecta.

Ibidem eſt Simia ex AEthiopico marmore, qualis olim adorabatur in AEgypto, ad cuius latus duo ſunt vtrinq; Crocodili ex Marmaridum lapide.

Ad parietem eſt tabula grandis adplicata: cui inſculpta eſt imago viri nudi: cui adſtat puer continens guttum: balneatorum ſunt imagines.

In cœnaculo ſemicirculari, Bacchi facies ampliſſima videtur affixa muro, quæ ex rubro lapide ſculpta eſt in formam laruæ. Supra quem eſt Neptunus quadriiugo curru vectus: & illi vicina Pomona capellę innixa. In hemicyclo hoc diuerſæ ſpectantur inſcriptiones antiquæ, trophæa, & vrnæ.

Paulo remotius, vbi Leonem & Arietem eſſe diximus, eſt Pluto erectus ſeminudus.

Progreſſis paulo vlterius occurrit porta alterius horti ante quam ſunt duo Leones marmorei ſubrubri. Super porta erecta eſt Pomona veſtita.

At è regione Antiquarii apparet porta ſecretioris hortuli, in quo diuerſa ſunt antiquitatis fragmenta propter artificium à ſtatuarius admodum commendata. Denique totus hic hortus in plures diſtributus partes, ita ſignis, ſtatuis, inſcriptionibusq; & reliquis ornamentis diſtinctus eſt, vt ſi nihil alibi tota Roma videretur, haberet tamen hic locus cauſam, cur peregrini profectionem ſuſciperent Romam, vt hæc cum fructu & ſingulari perluſtrarent delectatione.

In palatio eſt Cardinalis Muſæum, artificioſis tabulis vndique excultum & ornatum: cuius pauimentum vermiculato minutiſſimo opere ſtratũ eſt aſarotũ ex latericiis variegatis. Ad *Muſæum Cardinalis Caſii.*

eius fenestras sedes est erecta tessellata arte. cum tribus locellis elaboratissimis. in suprema parte Scipionis Africani caput est positum. super locellis illis tribus tria sunt vasa ex alabastro Orientali diaphano: opus singularis precii, & plane admirãdum. super columnis huius ornamenti collocata sunt diuersorum Imperatorum & virorum illustrium capita. Ad ingressum portę Catonis est simulacrum. Illic videtur M. Antonii Triumuiri caput, Iulii Cæsaris, Septimii Seueri, & Syllæ. Ibidẽ alio loco sunt capita Cl. Neronis, Iuliæ Mammeæ, M. Aurelii, Antonii Caracallæ, Macrini, Hadriani, & super alia fenestra colosseus Constantini Magni vultus. Inter columnas repositi sunt libri varii, & volumina tam antiqua, quam recentia: quæ omnia venusto sunt ordine illustrata, & tecta velis siue cortinis sericis: Locus autem ille amplus, qui interiacet cœnaculo & cubiculo Cardinalis, tres habet portas: in quarũ summitate loculi siue nischii marmorei sunt quibus statuæ Iouis, Cupidinis & Bacchi continentur. In medio loco primæ faciei huius ædificii erecta est statua muliebris, quæ tecta est syndone tenuissimo, ita vt totum corpus transpareat: ex eodem marmore facta sunt omnia: opus est singulare: qualia sunt fere reliqua omnia, quę apud hũc Cardinalem seruantur. A posteriore parte videtur grandis tabula octangularis ex marmore vario (Mischium vocant) quæ cincta est vndequaque affabre tabulato vermiculato. In loculo superiore, est caput colosseum mulieris Sabinæ: & è regione Veneris. Ad alterum parietem est Cleopatræ caput. In conclaui Cardinalis vas spectatur amplum ex alabastro orientali antiquo & diaphano: ad cuius vtrumque latus duo sunt marmorea capita. Ibidem quoque est caput Faustinæ pectoretenus antiquum & elaboratissimum. In conclaui alio secretiore multa seruantur excellentia statuarum antiquarum fragmẽta ex ære, marmore, auro, argento, gemmis, & fictili lapide, vasa ex alabastro, agathite, porphyro, ophite, pario marmore viridi, plurima deorum & diuersorum animalium simulacra ęnea paruula, lucernę & lampades aheneæ, & coctiles, numismata infinita omnis generis metalli tam Græca quam Latina & barbarorum principum: Sardonyches, Lazuli, Cyani, Berilli, Topazii, Amethisti, Chrysoliti, malachitę, hyacinthi, & eiusmodi gemmę, in quibus

Conclaue Cardinalis secretius.

quibus precium magis ad ſculpturam quam ad materiam referri debet. Quicquid illic proponitur ſpectandum, miram tanti viri curam, ingenium, ſumptus & magnificentiam teſtatur. In eodem conclaui capita mirandi artificii videntur Scipionis Naſicæ, M. Bruti, Hadriani Imp. ſtatua pueruli qui anſeris gutur geminis adſtringit manibus: & Cupidinis dormientis in lectulo.

Palatium Pontificum in eminentiore Vaticani loco ſtructum eſt: in quod relicta Lateranorum Baſilica propter amœnitatem ſeſe receperunt Pontifices. Huius amplitudo tanta eſt, vt oppidi potius iuſtam magnitudinem æquet, quam domus. Huius ſtructura magnificentiſſima, ornamenta exquiſita tanta ſunt & talia, quanta & qualia ſummorum Pontificum eſſe ſolent debentque. in quorum enarratione ne longius immoremur, quod indies electo nouo Pontifice augeantur, minuanturque, aut immutentur, deſcribemus tantum ea quæ ad antiquitatem faciunt, quæque pertinent ad hunc tractatum. *Palatium Pontificũ.*

Præter ea igitur quæ in hoc palatio videntur excellere, neceſſe arbitror diligenter annotare & contemplari ſacellum Xyſti, quod altiſſimum latiſſimumque templum æquat amplitudine. in hoc ſolet fieri noui Pontificis electio, cõgregatis in hũc locum Cardinalibus omnibus, & Eccleſiæ Romanæ præfectis, in ſede vacante & interregno, ſentẽtiæ & ſuffragia ab vnoquoque excipiuntur; & referuntur in publicum: Conclaue Eccleſię vocatur hęc congregatio ſolemnis & ſacroſancta. In huius ſacelli ſiue potius vaſti cœnaculi pariete, qui attollitur pone ſummum altare, videtur pictura illa admiranda Michaelis Angeli Bonaroti, qua extremum Chriſti iudicium expreſſum eſt, tanta arte, tanta venuſtate, vt nihil elaboratius, nihil perfectius, aut abſolutius toto mundo videri poſſit. Tota concameratio ſuperior inſignita eſt hiſtoriis ſacris, pictoris eiuſdem opere. Huic vicinum eſt (interpoſito tamẽ ampliſſimo cœnaculo) Paulinum ſacellum, ſuperiore decuplo anguſtius, ſed ornamentis æquale: nam vtrinque parietes ornati ſunt conuerſione Pauli, & martyrio Petri Apoſtolorũ. Michaelis quoq; Angeli laudatiſſimum opus eſt. *Sacellum Paulinũ.*

In hoc palatio ſunt horti, qui propter collium Vaticano-

rum amœnitatem, Beluedere nominantur. In ipso palatio est hortulus, peristylio circumquaque clausus: cuius area media spatiosa & ampla, cedrinis & myrteis sepibus cincta est, malis Medicis, Punicis, Lauris, & aliis eiusmodi arboribus exquisitis plena: in eius meditullio duæ videntur colosseę fluuiorū iacentium statuæ: quarū altera est Tyberis: nititur enim Lupę lactanti puerulos Remum & Romulum. Altera est Nili, cui subiecta est Sphynx, & circumquaq; colludentes pueruli summa arte sculpti septemdecim: In huius basi sculpti sunt Hippopotami & crocodili, feræ Nilo familiares & propriæ. Hoc simulacrum repertum est non procul à templo S.Stephani di Caco.

Hortus Beluedere.

Tyberis.

Nilus.

Inter has statuas positus est fons elegans: cuius basis est triangularis antiqua, & diuersis sculpturis artificiosissime absolutis ornata.

Fons.

In deambulacro siue peristylio, quod in toto hoc areæ circuitu protenditur, videntur Laruarum marmorearum facies monstrosæ & colosseæ, sed artificio singulari elaboratæ, numero tredecim.

Laruæ.

Sub his repositoria sunt parieti adplicata marmorea, quæ Nischios vocamus: In iis seruantur statuæ marmoreæ perfectissimi operis. A posteriori parte Tyberini simulacri est Antinous ex purissimo candidissimoque orientali marmore perpolitus, artificio inimitabili, sed quali credibile est, Hadrianum Imperatorem voluisse corpus exprimi iuuenis illius Bythini formosissimi, quem in deliciis habebat: & cui post mortem templa, sacerdotes, diuinosque honores decreuit: imo & vrbem in AEgypto condidit Antinoam ab eius nomine vocatam.

Antinous.

Ad dextram est statua fluminis Arni iacentis (vt fluuii omnes pinguntur) & panno femoribus superinducto innititur vrnę, ex qua scaturiunt aquę, quę defluunt in amplum receptaculum marmoreum, quod sustinetur duabus testudinibus.

Arnus.

Ad sinistram est Cleopatra iacens, manu dextra in caput reflexa: quæ itidem reposita est super receptaculo scaturientis aquæ.

Cleopatra.

In secūdo loculo siue Nischio Venus est Erycina, tanquam ex balneo prodiens, quæ adiacentem habet vrnam: nuda est, & dextra pubem tegit, sinistra continet indusium molliter ad pedes defluens.

Venus Erycina.

Alio

Alio loculo est secunda Venus iucunde colludens cum Cupidine; hæc quoque nuda est,& linteum continet: in eius basi sculptum est VENERI FELICI SACRVM SALVSTIA HELPIS DD. *Venus alia.*

Parte inferiore huius statuę est Bacchus brachiis truncatus. Et ad dextram Hercules brachiis & cruribus mutilatis: hunc Michael Angelus summe laudat, tanquam omnium quę Romę videntur absolutissimum. In eius basi scriptum est ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. ad lęuam mulier est vestita quę capite & brachiis caret. Nec procul inde est Mercurius, trunco arboris innixus. *Hercules Apollonij.* *Mercurius.*

Ibidem est arca marmorea antiqua, in cuius frontispicio sculpta est Meleagri venatio opere mirifico: quæ reperta est in vinea Vaticana Pontificia.

Quarto loculo videtur Commodi statua nuda, Herculis habitu & forma, qui brachio pusionem sustinet, cuius imprudentia deiectis è fenestra pugillaribus in quibus descripta erãt nomina eorum, quos Imperator destinauerat cædi: inter quos erat Martia eius concubina, & Eclectus Prætorio præfectus. ii consilio habito præuerterunt periculum, & Commodum interfecerunt. Is se vocari iussit Herculem Romanum: & sub Herculis habitu multis in locis sibi iussit erigi statuas, & cudi numismata. *Commodus.*

Quinto Nischio est Apollo Pythius, qui trunco arboris nititur, circa quem sese implicat squamosus coluber gyro multiplici: nudus est Apollo, circa humerum & brachium lęuum implicatum gerit palliolum. dependente à tergo pharetra: arcus quem tenet contusione ruptus est. *Apollo Pythius.*

Sexto loco est Laocoon miraculosi artificii cum duobus filiis, quos gemini dracones implicant, & flexuosis voluminibus intricant: Hoc opus est omnium quæ toto orbe videntur absolutissimum, teste Plinio, qui factum esse asserit ab Agesandro, Polydoro, & Athenodoro sculptoribus Rhodiis sua ætate celeberrimis, & seruari in Palatio Titi Vespasiani. Inuenta est hæc statua super Carinis, prope receptacula aquarum, quæ vulgo dicuntur à Sette Sale. Hanc Michael Angelus dicit esse miraculum artis singulare: in quo diuinum arrificum debeamus *Laocoon.*

 suspi-

ſuſpicere ingenium, potius quam ad imitationem nos accingere.

In adiacente cœnaculo, ſub teſtudinato receptaculo eſt alia Cleopatræ ſtatua quaſi morientis, tanta arte ſculpta & perfecta, vt per medias veſtes tenuiſſimas, quæ ex marmore factæ ſunt preciosiſſimo, videatur corporis forma numeris omnibus abſolutiſsima.

Cleopatra.

Eodem in loco Labrum eſt ampliſsimum ex marmore Pario viridi variegato, & ex maiore parte diaphano: Miſchium vocant, quod in eo mixti ſint malachitæ, ſardonyches, agathites, criſtallus, chalcedonicus, amethyſtus, cyanus, & aliæ gemmæ. Nuſquam gentium videtur ſpecioſius: precium eius æſtimari non poteſt: Effoſſum & inuentum dicitur in Titi Veſpaſiani Thermis: dignum vas in quo tantus Imperator lauaretur.

Labrum Parium.

Ex hoc cœnaculo ingreſſus patet in deambulacra marmorea: in quibus exquiſitæ artis imagines ſunt diſpoſitæ: inter quas eſt Mercurius venuſta & iuuenili forma, nudus, petaſatus, caduceatus, & talaria pedibus gerens: eſt & ibidem Cybele turrito vertice, cui adſtat Leo, & Atis adnixus pinui, ex cuius ramo dependet fiſtula, & cymbalum. Sunt & alia fragmenta antiquitatis & capita illuſtrium virorum. Ex hoc loco patet aſpectus in fontem ruſticum ſubiacentem amœniſsimis ſcaturiginibus: cuius ędificium incruſtatum eſt marmoribus variis, diuerſis tophis, conchyliis, & aliis marinis glareis, quæ monſtra Pelagi, piſceſque, & Deos æquoreos artificioſiſsime repræſentant. Verbis exprimi non poteſt quanta loci pulchritudo, quantum ſingulorum quæ ibi videntur precium, & quantam admirationem ſpectantibus moueant.

Mercurius. *Cybele.* *Fons ruſticus.*

Ante deambulacra de quibus dictum eſt ſuperius ſacellum eſt illuſtre picturis Michaelis Angeli: in quo expreſsi ſunt vultus multorum Principum, vt Pauli III. P. M. Caroli V. Imp. & aliorum.

Ad ſtationem Heluetiorum, qui excubant ante cubiculum Pontificis, marmorea videtur ſtatua vnius Curiacii: cuius perfectio plurimis extollitur laudibus à ſculptoribus. Hoc palatium extrui cœptũ eſt à Nicolao III. P. M. & paulatim ab aliis pontificibus auctum: Poſtremo à Iulio II. & Leone X. ad perfectionem deductum eſt.

Curiacius.

Tem-

Templum S. Petri in Vaticano Pontificum Palatio contiguum eſt: cuius fabrica ſumptu, magnificētia, marmoribus, & opere longe vincit omnia templa, quæ toto terrarum orbe videntur: maxime ſtructura noua, quę nondum eſt abſoluta: quæ poſtquam ad perfectionem deducta erit, vincet proculdubio decantatiſſimum illud Epheſinum templum, quod Eraſtratus cremauit, vt ex eo ſacrilegio ſibi famā aliquam, ac nomen perpetuum apud poſteritatem concitaret. *Templum S. Petri.*

In veteri templo ſunt erectæ viginti quatuor columnæ altiſſimæ, quæ fulciunt vtrinque ſumptuoſum illud templi ædificium. Harum marmor variegatum eſt coloribus viuacibus & admirandis: nihil vſquā gentium ſpectatur excellentius: Templum S. Marci apud Venetos incruſtatum eſt inſignibus marmoribus, quæcunque potuerunt inueniri in omnibus antiquis Græciæ Deorum delubris: plurimaque illic ſpectantur, tam in pauimento, quam in parietibus circunquaque admiratione digna, ſed ſi cum his Vaticani columnis conferantur, longe iudicabuntur pulchritudine, varietate, ac precio cedere. Abſtractæ fuerunt ex Hadriani Imp. mole. Nihil ingenioſus ille Imperator, dum viueret, fecit, in quo ſingulare non appareret diuinæ mentis ſpecimen. Tantis animi corporisq; cultus fuit dotibus, vt nihil ignoraſſe dictus ſit, quod ad hominem ſiue publicum ſiue priuatum pertineret. Tam perfectus in omni arte, tam expolitus omni eruditione, vt illum meriti Traianus in filium adoptauerit, & ſucceſſorem Imperii dixerit. *Columnæ Hadriani.*

Columnæ illæ ingentes, tortiles, & foliatis circuncinctæ gyris, quæ ſuſtinent repoſitorium corporis Chriſti, ſicut & aliæ nō abſimiles, quæ ſunt ſub receptaculo ſudarii Veronicæ (quod vultum ſanctum nominant) & aliæ quinque in ſacello ſacro, & vna quæ adhuc ſola erecta eſt in medio nouæ fabricæ: Hæ omnes ex palatio Salomonis ex Hieroſolymis aduectę Romam dicuntur, opera Titi Veſpaſiani poſt deuictos Iudæos, & euerſam eorum vrbem. Omnia enim ornamenta templi, & Regiæ domus à Romanis ſublata ſunt, & in Italiam tranſlata. Ex hoc palatio quędam videntur columnæ Venetijs in chori ſuperioris poſtrema parte: quæ factæ ſunt ex Alabaſtro diaphano. *Hieroſolymitanæ columnæ.*

In ea templi Vaticani ſpacioſiſſima area, quæ Paradiſi nomine *Paradiſus.*

mine vulgo nuncupatur, reliquię ſunt ſepulchri Scipionis Africani, quod in valle Vaticana ſtructum fuerat, nempe meta, ſiue moles, aut pyramis: ex qua nihil hodie ſupereſt, pręter illam ingentem nucem pineam, & duo pauones ærei deaurati, quæ in hoc paradiſo repoſita videntur ingredientibus ad dextram. In cuius oppoſito pariete pictura eſt Ioti artificioſa teſſelato artificio, quam Romani plurimum laudant: Sed ſi conſiderentur ea omnia quibus fornices templi S. Marci apud Venetos incruſtati ſunt, tam Gręcanico opere antiquo, quam recenti, videbunt ſpectatores Romanam Ioti Moſaicam (ſic enim appellant hoc opus vermiculatum) multo eſſe inferiorem, & artificio minori compactam.

Ioti Moſaica.

Ibidem videtur ædificium marmoreum, quod tectum eſt vno lapide porphyritico vaſtiſſimo. Sepulchrum eſſe dicitur Othonis II. Rom. Imp. Nuſquam in tota Italia videtur Porphyrus tantæ magnitudinis: ſi tamen excipias tectum S. Mariæ rotundę quod eſt Rauennæ, quodque fuit olim monumētum Theodorici regis Oſtrogotthorum.

Othonis II. ſepulc.

Prolixum eſſet nimis ſingulatim omnia recitare quęcunque videntur notatu digna in hoc templo, tam in noua, quam in veteri fabrica: maxime quę ſunt in Pontificum palatio: in quo nullum ornamentum poteſt deſiderari, ex omnibus iis, quæ ab antiquitate peruenerunt ad noſtra ſęcula: neque ex iis, quæ recentioribus temporibus comminiſci potuit humana mens, & perfectiſſimorum artificum vigilans induſtria, tam ſculptorum quam pictorum. & pręter cętera, maxime commendatur pictura illa quæ videtur in deambulacris: qua expreſſus eſt Conſtantini conflictus cum Maxentio ad pontem Miluium: & alia plurima monumenta quę Romę reliquit Raphael ſanctius vrbinas pictor ſua ętate laudatiſſimus. de quo ſcripſit Poëta Italus: TIMVIT QVO SOSPITE VINCI RERVM MAGNA PARENS ET MORIENTE MORI. licet hoc elogium nonnulli ad Michaelem Angelum Bonarotum transferre malint.

Vaticana Bibliotheca.

De Bibliothecis Vaticanis maiore, & minore ſecretiore, non eſt quod multis vtar verbis: Si quid antiquum, ſi quid rarum, ſi quid exquiſitum toto ſeruatur orbe, heic videri poſſunt,

quæ

quæ ſunt excellentiſſima. Mirandę ſunt Bibliothecæ Florentini Ducis, quæ ad S. Laurentium & S. Marcum ſtructæ ſunt: miranda eſt illa Principis Vrbinatis, & aliæ per totam Italiam ſelectiſſimæ, ſed omnes in vnum collatæ, vix referent, aut æquabunt vnam Vaticanam: Quam qui luſtrauerit diligentius, in ea nihil deſiderabit, quod ad admirationem, curam, aut ſtudium viri literati facere poſſit. Tam multi ſunt in ea libri ex membranis, linteis, corticibus, & antiqua papyro (nam quam hodie papyrum vulgus vocat, charta eſt) vt AEgyptiorum illam Ptolomæi bibliothecam ſuperare hęc probabitur. Hanc bibliothecā ſtabiliuit Nicolaus V. P. M. & Symmachus plurimum auxit. *Vaticana Bibliotheca.*

In platea media quę latiſſima expanditur ante pontificias ędes & S. Petri delubrum, obeliſcus ille integer ex lapide ophite cuius altitudo eſt pedū 170. pręter baſim: quæ continet 37. Obeliſcus in inferiore parte latus eſt ped. 12. in ſuperiore vero octo. Fuerat ante paucos annos erectus ad ſiniſtrum Templi Vaticani latus in Circo Neronis: ſed Sixti VI. P. M. beneficio inde tranſlatus eſt in mediam plateam loco celebriori, opera Dominici Fontanæ Architechti Comenſis: quod contigit anno 1586. neſcio an in hoc magis admirari debeamus audaciam Architechti, quam artis efficaciam: qua potuit ſaxum tanti ponderis ſuo loco mouere, & alio transferre ſine ruptione: Solus enim obeliſcus præter baſim ſuperat pondus 956148. librarum: pręter vectes, repagula, cingula, & harpagines ferreas quibus oportuit tantam molem lapideam cingi vt poſſet facilius comprehendi, & alio moueri: quæ omnia decies centena millia quadraginta duo millia octingentas & vigintiquatuor libras æquabant. *Obeliſcus Vaticanus.*

Hic quoque notandum eſt ad templum Vaticanum adiacere fanum S. Petronellę, quod fuit olim ſacratum Apollini. Et quod dicatum eſt S. Marię in Febre, fuit olim Marti. *Templum Phœbi & Martis.*

Mons Vaticanus continet eos omnes colles, qui à monte S. Crucis ad S. Honufrium protenduntur: inter quos ſunt & illi monticuli ſiluoſi, qui palatio Pontificio vicini ſunt: in quibus Damarum nutriuntur armenta. *Mons Vaticanus.*

Naumachia Neronis Circo eiuſdem Principis erat vicina, in qua ludi nauales exhibebantur populo, & Chriſtiani martyres crudeliſſimis excarnificabantur ſuppliciis: erat enim non *Naumachia & Circus Neronis.*

procul ab ea porta quę hodie Pertusa dicitur: vnde legitur Templum S.Petri prope Neronis Naumachiam fuisse structum.

Portæ Burgi. Portę Burgi numerantur quinque. Prima est AElia ad castellum S.Angeli: Secunda dicitur S.Petri, sub hortis Pontificiis. Tertia Pertusa in elatiore collis est parte post S. Petri fabricam. Quarta Palatio Cæsiano est vicina, quà itur ad S. Honofrium. Quinta vocata est triumphalis, nunc S.Spiritus. ad hanc Borbonius ictu glandis plumbeæ ictus periit; & per eam eius exercitus vrbem occupauit.

S.Spiritus Xenodochium. Xenodochium siue Hospitale S. Spiritus ab Innocentio III. primò ædificatum, postea multis ædificiis ampliatum, Sisti IIII. P. M. sumptibus pauperum & hospitum peregrinorum vsibus, & necessitatibus dicatum est. In eo sicut & in Laterano diligentissimè, ac summa cura tractantur hospites, ægroti maximè: ad quorum commoda Pharmacopolium omnis generis medicamentorum instructissimum erectum est, medici expertissimi, ac fidelissimi constituti sunt, qui aduenarum vsibus fidelissimam præstant operam. Fitque sępius vt non solùm pauperes & egeni sese eò transferant, sed etiam opulentiores & ingenui ciues, qui familiam non alunt: vt curentur. Exactius in hoc suis sumptibus Xenodochio tractantur. opus Christianæ charitati ac dilectioni proprium.

Circus Iulij Cæsaris. Circus Iulij Cæsaris fuit sub Ianiculo, eius ruinę in vineis sub templo S. Honufrij fere solo æquatę conspiciuntur.

Mons Ianiculus. Ianiculus mons extenditur à templo S. Honufrij vsque ad Vrbis portam Transtyberinam (vbi erat Naumachia) quam nunc portam Ripæ vocant. Et quemadmodū Vaticanus mons extra portas vrbis fuit, nec multa habuit memoratu digna, prętereà quæ superius explicauimus: ita quoque in Ianiculo paucę restant reliquiæ, vel priscæ antiquitatis monumenta: Quod ea pars Vrbis à vulgari plebe, & sedentariis artificibus fuerit olim habitata.

Numæ sepulchrū. Videntur tamen humiles ruinæ sepulchri Numæ Pompilij, in hortis qui subiacent monti aureo: ex quibus tamen colligi non potest fuisse illic aliquid sumptuosum, vel rege dignum.

Mons aureus. In monte aureo (quod ita vocatur à sabulo scintillante tāquam aurum quod illic nascitur) structum est templum S.Petri: in quo

in quo videtur ad ſummum altare tabula transfigurationis Christi, à Raphaele Sanctio Vrbinate depicta: & loco ſemicirculari flagellatio eſt Chriſti Fr. Bartholomei Parmenſis expreſſa penicillo: Ex oppoſito eſt hiſtoria S. Franciſci, quam pinxit M. Angelus, cum adhuc eſſet iuuenis.

In eodem templo erectum eſt inſigne Iulij III. de Monte P. M ſepulchrum: quod ſibi, dum viueret, ſtruxit. conditus tamen iacet in Vaticano loco humili & inglorio. *Sepulchrũ Iulij III.*

Structura illa rotunda, Dorica architechtura, quæ Templo S. Petri vicina eſt, ſacra fuit olim Sybillæ Tiburtinæ: facta ad ſimilitudinem illius fani, quod videtur Tiburi. *Templum Sybillæ Tyburtinæ.*

Porta S. Pancratij hodie dicta, fuit olim Aureliana, ſiue Septimiana; quod à Septimio Seuero reſtaurata ſit, & ad eam Thermas & aram extruxit idem Imperator. *Porta S. Pancratij.*

Extra hanc Portam extat adhuc aquæ ductus non admodũ altus opere per rhombos diſtincto: per hunc ex Alſietino lacu defluebant aquæ in Thermas Septimianas, & Philippi Imp. & in Naumachiam Auguſti. *Aqua Alſietina.*

Meritoria Romanorum militum eo loco fuiſſe dicuntur, vbi hodie templum eſt ſanctæ Mariæ in Tranſtyberi. Erat enim hic locus quaſi noſocomium, vel noſodochiũ: in quod quicũque ex militibus, aut emeritis veteranis, corpore mutilus, aut alioquin ęger ſe recipiebat, cum bellicam artem nõ poſſet amplius exercere: atq; illic reliquum vitæ tempus ſub medicorum cura publicis impenſis & alimonia tranſigebat. Vicinas enim habuit ædes & aram AEſculapius, ad quam qui conualuerant à morbis, ſacra facere erant ſoliti. *Meritoria Romanorum.*

Naumachia, locus fuit, vbi omnia inſtrumenta bellica, quæ ad claſſes inſtruendas erant neceſſaria reponebantur, quale eſt Arſenale Venetum: Fuitque eo loco qui dicitur hodie à Ripa: vbi vinum venale proponitur quod ex Oſtia nauigio per Tyberin in vbem inuehitur. *Naumachia.*

Pons Aurelius ſiue Ianiculenſis tranſtyberinam regionem coniungebat vrbi. Dictus eſt olim marmoratus; quod ab Antonino Pio marmore fuiſſet tectus: Qui cum bellis ciuilibus confractus eſſet, Ponte rotto vocatus eſt: Sed poſtea Xyſti III. P. M. impẽſis ad eam quæ nunc videtur magnificentiam reſtauratus *Pons Xyſti.*

de Pontificis nomine Ponte Xysto nominatur.

Pons Sublicius. Paulo inferius, è regione Naumachiæ siue Arsenalis, reliquiæ adhuc quædam conspiciuntur Pontis Sublicij; qui olim ligneus fuit, quo tempore Horatius Cocles impetum sustinuit hostium, dum pons deiiceretur, ne per eum in Vrbem irruerent Hetrusci. Hunc postea lapideum struxit AEmilius Lepidus. Ex eo præcipitatus est in Tyberim Heliogabalus saxo ad ceruicem alligato.

Prata Mutia. Haud procul inde fuerunt Prata Mutia: quæ data sunt Mutio Sceuolæ propter magnanimitatem & fortitudinem, ob egregium illud facinus quod aggressus est in Porsenam Hetruscorum Larthem.

Turres Leonina. Turres illæ quæ, duæ ad vtramque Tyberis partem videntur prope portum Ripæ, structæ sunt à Leone IIII. ad arcendas Saracenorum incursiones, qui nauigiis per Tyberim actis Romã infestabant. Idem quoque Pontifex primus cinxit mœnibus Vaticanũ, ad arcendos Saracenos: quodque nos hodie Burgum dicimus, ciuitas Leonina vocabatur: quæ postea ab Alexandro VI. aucta est, & ædificiis ampliata, dictaque Alexandrina ciuitas. Hic Alexander pontifex Hadriani molem in arcem munitissimam erexit, adiunctis turcibus & vallis: secretoque illo curritorio, per quod ex Vaticanis ædibus in Castellum S. Angeli se reciperet.

Insula Tyberina. Insula Tyberina olim excreuisse dicitur ex segetibus Tarquinij Superbi in alueum fluuij coniectis: ad quas paulatim arenarum cumuli, & excrementa Vrbis sunt addita: successuque temporis emersit terra, quæ firmari cœpit: & solidiorem sumẽs basim ædificiis in ea struendis facta est commoda: Lata quidem non est admodum, sed stadia duo sua æquat longitudine. AEsculapio sacra fuit antiquitus, hac causa. Cum Romani contagiosa lue laborarent, Apollinis oraculo iussi sunt ex Epidauro Romam AEsculapium accersere: qui in specie serpentis ex ara templi prosiliens, in naues legatorum Romanorum, quæ in portu erant tortuosis repens voluminibus, magna spectantium admiratione conscendit. Cumque ad Ostiam peruenisset & per Tyberim in Vrbem appulsa ad hanc insulam consedisse

disse fertur, neque inde potuit nauis abstrahi: quæ res argumentum Romanis dedit, Deum velle coli eo loco. Ideo ex Senatus consulto illi templum erectum est: quod hodie S. Barptolomeo sacrum est. Videturq; adhuc in fine inferiore Insulæ nauis illius forma, quæ ex lapide formata erat: Et quam inundatio fluminis rapidior superioribus annis detexit.

In transtyberina Vrbe Farnesius Cardinalis habet hortum variis statuis illustrem. In eo enim videtur Venus marmorea seminuda, concham manu tenens: ad cuius latus sunt duo pueri nudi inuersis in humeros palliolis, & vrnæ duæ. Videtur ibidē monumentum siue pila ingens antiqua, in cuius anteriore frōtispicio diuersæ virorum, mulierum, ac Leonum figuræ expressæ sunt. Sub porticu eiusdem horti pila est alia, sculpta viris, leonibus, & equis. Ad ingressum maioris horti alia quoque demonstratur pila, simulacris nouem musarum insignis. Et alia è regione posita, vbi Bacchanalia sculpta sunt, cum Satyris ardentes tædas tenentibus: alij Silenum ebrium vectant. *Hortus Cardin. Farnesij. Venus.* *Pila varia.*

Ad hanc pilam iuncta est tabula marmorea, quæ fasces & secures Consulares continet. Alia quoque ibidem spectatur cum puerulis vuas gestantibus; & vascula, & alia quæ in Bacchanalibus exprimi solita sunt. Columna quoque illic ostenditur rupta in tres partes: & inscriptione Græca notabilis: quæ inuenta est Tiburi: & vt aliqui affirmant, ex Hierosolymis in Italiam olim translata. In eodem horto Farnesiano videtur alia Venus seminuda: & puellæ, & viri cuiusdaui ignoti corpus, quod capite, crure, & manu vna truncatum est. *Columna græcis inscriptionibus nota.*

Inter canonicos S. Mariæ Transtyberinæ Iulius Roscius homo literatus, & antiquitatis apprimè studiosus antiquum habet volumen inscriptionum manu pictarum, quarum hodie partem non videmus in Vrbe: hunc ille mihi aliquando communicauit, ex quo decerpsi plurima quæ duobus meis voluminibus inserui: inter quæ sunt duo Priapi, Anubis, & alia plurima: reliqua quibus certus locus non potest adsignari, tertio tomo inscriptionum adiicientur. *Iulius Roscius Canonicus S. Mariæ.*

In domo Nicolai Guisæ statua ostenditur viri nudi, brachiis in genua reclinatis, & eleuata sursum facie, reiectoque in *Domus Nicolai Guisæ.*

que in humeros pallio: ad cuius pedes quia iacet culter, ideo ſtatuæ nomen inditum eſt Aguzza coltelli.

Pons Ceſtius. Pons Ceſtius ſiue Eſquilinus Tranſtyberinam regionem cum inſula coniungit, à Valentiniano & Valente Imp. reſtauratus: vt ex inſcriptione ponti adpoſita probatur: hodie vocatur Pons S. Barptolomei: à templo huic ſancto dicato, quod olim vti diximus fuit AEſculapij.

Iouis tẽplum. Iuppiter quoque in ea Inſula delubrum ritibus & ceremoniis ſolemnibus illuſtre poſſedit: licet ædificio nõ ita auguſtum aut magnificum: nunc Ioannis Baptiſtæ nomen habet: in hoc adhuc duo marmorei tripodes triangulares ſeruantur, qui religioſè ad aram Iouis adſtabant.

Templum Fauni. In ſuperiore parte Inſulæ fuit templum Fauni, quod ante annos aliquot Tyberis inundatione fere eſt funditus euerſum: Ruinæ tamen eius ampliſſimæ ſuperſunt, quæ templi magnitudinem & ſumptuoſitatem ſatis oſtendunt.

Pons Fabricius. Pons Fabricius, qui & Tarpeius dicebatur, Inſulam coniungit vrbi, è regione Theatri Marcelli: vocatur hodie Pons quatuor capitum: propter terminos ſiue Hermas quadrifrontes marmoreos, qui ad principium Pontis erecti ſunt.

Sacella Solis & Lunæ. Sacella Solis & Lunæ integra fere videntur ſibi inuicem opposita prope hunc Pontem Fabricium, ad vtramque viæ partem.

Theatrũ Marcelli. Theatrum Marcelli ponti Fabricio vicinum eſt conſtructum ab Octauio Auguſto, in honorem Marcelli filij Octauiæ ſororis Auguſti: in eo ſunt ſabellorum ædes: capax olim fuit hoc Theatrum octoginta millium hominum. cui Octauia Marcelli mater adiunxit bibliothecam, libris omnium diſciplinarum inſtructiſſimam.

Porticus Octauiæ. Satyrus Praxitelis: Muſæ Timarchitis. Porticus quoque in honorem ſororis erecta eſt ab Auguſto Cæſare: quam diuerſis marmoribus & ſtatuis inſignium artificum excoluit, inter quas fuit Satyrus à Praxitele perfectus, & nouem Muſæ Timarchitis: quarum duæ videntur adhuc in hortis Carpenſibus: & Iunonis ſimulacrum, quod eſt in vinea Iulij III. P.M. ad viam Flaminiam. Porticus Octauiæ pars ſupereſt, prope Theatrum Marcelli: vbi fabri ferrarij ſuas habent officinas.

Spei templum ad hanc Porticum fieri fecit Germanicus Cęſar, prope forum holitorium, vbi locus eſt qui dicitur Piazza Montanara, cui fanum Auroræ iunctum erat, olim apud Romanos celebre: nunc eius veſtigium nullum apparet. *Templum ſpei.*

In domo Sabellorum quæ eſt ſtructa in ruinis Theatri Marcelli, ad parietem ingens eſt tabella marmorea, in qua ſculptus eſt Leo, & tres viri armati cum clipeis more pugnantium. Sunt & ibidem duę magnę laruę marmoreę operis antiqui. Et ſuper horti porta videtur marmorea tabula, in qua virorum ſex ſunt figuræ: ad cuius vtrumque latus ſtatuæ duæ ex Porphyro regum captiuorum & bracatorum: quę capitibus carent. Ibidē in horto eſt ingens pila, in qua diuerſa ſunt animalia laborioſe ſculpta. Oſtenditur & ibidem pila alia maior, in qua labores Herculis, & alię viriles imagines artificioſe ſunt expreſſæ. Super cuius operculo duæ ſunt ſculptę imagines viri & mulieris, quorum corpora in ea pila erant recondita. Ibidem ſunt fragmenta Mercurij, & aliquot pilarum: quæ propter artificium ſeruantur. *Domus Sabellorum.*

Carceres plebis eo loco fuerunt, vbi hodie eſt ædes S. Nicolai in carcere: quod templum erat pietatis à M. Attilio Glabrione dicatum: propterea quod in eo carcere filia patrem in vinculis arctatum multis diebus aluit proprio lacte. *Carceres plebis.*

Iunonis Matutæ templum id erat, quod eſt hodie S. Andreę in Mentuza dicatum, ſub Capitolio prope forum holitorium, à C. Cornelio Conſule ſacratum. *Templum Iunonis Matutæ.*

Pons ſenatorius, nunc Pons S. Mariæ Tranſtyberinæ is eſt, qui nunc ſub inſula Tyberina ruptus videtur. Vocaturque & alio nomine, nempe Pons S. Mariæ AEgyptiacę; propter templum eiuſdem Diuæ non longe à ponte diſſitum: dicebatur olim & Palatinus, & Senatorius: quod per eum Senatores ad legendos Sybillinos libros in Ianiculum religioſa Pompa gradiebantur, & in Palatium ad Imperatorum ædes reuerterentur. *Pons Senatorius.*

Pilati domus (ſi vulgari famæ fidem habemus) ibi fuit, vbi prope pontem Senatorium altiſſimæ conſpiciuntur ruinę. Sed re vera ſi quis eas contempletur attentius, cognoſcet illic fuiſſe lauacra, ſiue ſudatoria Laconica: quod ex caminorum canalibus frequentibus, qui vndequaque parietibus inſerti ſunt, facile iudicatur. *Domus Pilati.*

Forum

Holitoriū & Piscatorium forum. Forum Holitorium fuit, vbi hodie est platea Montanara, non procul à Theatro Marcelli, in quo fuisse diximus Spei templum à C. Cornelio dicatum: Quamuis hoc erectum fuisse dicatur in foro Piscatorio: quod extendebatur à templo S. Mariæ in porticu secundū Tyberim, vsq; ad S. Mariam AEgyptiacam. *Ara Carmentæ.* Ibidem fuit ara Carmentæ: quam Euander dedicauit in memoriam Nicostratæ matris suę fatidicæ.

Fortunæ virilis templum. Templum Fortunæ virilis adhuc fere integrum est & illæsum, longo vtrinque columnarum ordine: nunc S. Mariæ AEgyptiacæ sacrum est. *Bucca veritatis.* Quidam hoc asserunt fuisse Pudicitię matronalis delubrum: in quo fuit bucca veritatis: quæ statua erat marmorea, exertis labris in os cuius Volaterrani reguli filia manum inseruit vt suam virginitatem impollutam probaret, cum ab anu Fesulana de stupro accusaretur: Quod cum paulo post idem tentasset alia puella eiusdem criminis rea, simulacrum os strinxit, & impudicæ dextram truncauit. Saxum illud amplum & rotundum ex Porphyro, in cuius medio leoninus extat rictus, quod ante scholam Græcam erectum est, hodie Bucca veritatis nūcupatur. Cuiusmodi in vrbe plusquam centum me animaduertisse memini ex diuersis marmoribus: quare stultū puto ad buccam veritatis hæc adplicare, quæ ad stillicidia, & receptacula aquarum pluuialium seruiuisse verisimile est.

Gregorij Serlupi domus. In hac vicinia quædam sunt domus in quibus spectantur multa antiquitatis monumenta: vt in domo Gregorij Serlupi prope S. Angelum in Poscaria, caput est Vespasiani colosseum, ex candidissimo purissimoque marmore; tanto artificio elaboratum, vt tota Roma fortasse nihil videri possit perfectius aut absolutius.

Gentillis Delphini domus. In eadem vicinia in domo Gentillis Delphini multa sunt virorum illustrium capita: inter quæ primum obtinenti locum Lucij Veri, Antonij à Traiano adamati, M. Aurelij adhuc iuuenis, Bacchi, pueri ridentis; & alia sex hominum ignotorū. Duę quoque videntur ibidem tabulæ, in quibus tauri sunt artificiose sculpti: seruantur & in eadem domo multæ vrnæ antiquæ & inscriptiones.

Valerij Apud Valerium della Croce prope Plateam Iudæorum, in hortulo

hortulo corpus est Herculis mutilatum & Hippolytæ Amazonis insidentis equo, qui ephippium habet ex Leonina pelle: duo ibidem sunt Vrsorum capita, & vnum Leonis. Ibidem est Panis statua amicti pelle ferina, qui innititur trunco, ex quo dependet fistula calamorum octo. Est & illic pila grandis, in qua Meleagri Venatio repræsentata est. Et muliebres statuæ tres sine capite & brachiis: & Veneris nudæ: aliquotque capita pectoretenus suis basibus reposita, super ostiis cubiculorum, inter quæ est Iouis elegantissimum. In deambulacro domûs varia capita illustrium videntur; & vas amplum marmoreum diaphanum, & corpus Apollinis: Conspiciuntur ibidem paruæ statuę æneę mirabilis artificij; vt Veneris nudæ: & Herculis quæ sublato brachio sustinet Anteum: statque hoc signum Herculis suis pedibus sine base librato pondere ne labatur: est etiam vaccæ æneæ simulacrum: & Tigris ex marmore.

Apud Honufrium della Croce ostenditur viri togati statua in ingenti tabula: cui est adscriptum: VALERIVS PVBLICOLA. Et fragmentum corporis virilis, quod summopere laudatur à Michaele Angelo. *Honufrij Cruceiades.*

In domo Hieronymi Crucei ad dextram videtur Tabula ingens, in qua sculpti sunt quinque fasces Consulares cum secularibus: in cuius parte inferiore legitur: FASCES ET SECVRES CONSVLARES. Ibidem est simulacrum Medij fidij: in quo sculpti sunt Honos & virtus quos amor medius coniungit. *Hieronymi Crucei domus.*

Asyllum quidam asserunt id fuisse spatium, quod inter S. Mariæ AEgyptiacæ templum, Scholam Græcam, & Tyberim protenditur: & ideo Misericordię ædem illic fuisse contendunt: quod eò refugientibus admissorum criminum impunitas promittebatur: multi volunt in medio Capitolij fuisse Asyllum: quod Octauius Augustus sustulit, vt multorum malorum ac scelerum occasionem. *Asyllum.*

Ara Vestæ fuit olim à Numa Pompilio erecta prope Asyllum, vbi sacra Deæ fiebant. Fuitque id rotundum ædificium Corinthiacis vndique sustentatum columnis, quod est è regione S. Mariæ AEgyptiacæ: nunc S. Stephano dicatum: eius forma est orbicularis, sicut Panthei: lucemque admittit superiore apertura, quæ in media fornice relicta est. *Ara Vesta.*

Rupes Tarpeia. Tarpeia rupes vocatur id præcipitium, quod eſt poſteriore Capitolij parte: & rectà ſpectat hanc aram Veſtæ: ex hac Manlius affectatæ tyrannidis reus, edicto Senatûs præcipitatus eſt.

Domus Ouidij. Domus Ouidij oſtenditur inter eas ruinas quæ ſunt non procul à templo S. Mariæ della Conſolatione: alij dicunt fuiſſe in vico Iugario prope portam Carmentalem ad radices Capitolij prope forum holitorium: vbi quoque Valerius Amerinus habitauit, vbi Opis & Saturnus ædes habuerunt.

Templum Veſtæ. Templum Veſtæ, quod à Romulo poſt Vrbem conditam eſt ædificatum inter Capitolium & Palatinum, fuit eo loco, vbi nunc eſt Templum S. Mariæ delle Gratiæ (alij S. Mariæ della Conſolatione volunt) In eo Veſtales virgines ignem ſacrum & inextinctum cuſtodiebant: & Palladium: quod erat ſimulachrum Palladis ligneum verſatilibus oculis: olim ab AEnea ex Troia, cum Penatibus Ilij in Italiam deportatum. Hoc templum Deæ cùm conflagraſſet, ex incendio ereptum Palladium tranſlatum eſt in Veliam: vbi eſt delubrum S. Andreæ in Pallara. (Palladiũ.)

Forum Boarium. Forum Boarium dictum eſt, quod Euander ob receptos Geryonis boues, & interfectum, lacum illic boue ſacrum feciſſet Herculi: vel quod boues illic venderentur: Incipit à Velabro, & extenditur inter Palatinum & Scholam Græcam, & templum S. Gregorij vſque ad Forum Romanum.

Arcus Boarius. Arcus Boarius adiacet templo S. Gregorij in Velabro, totus eſt marmoreus, artificioſiſſimis ſacrificantium figuris inſignitus. Erectus olim in honorem Septimij Seueri, & M. Aurelij Imp. ab argentariis & negotiatoribus: vt patet ex inſcriptione.

IMP. CÆS. L. SEPTIMIO SEVERO PIO PERTINACI AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTH. MAX. FORTISSIMO FELICISSIMO PONTIF. MAX. TRIB. POTEST. XII. IMP. XI. COS. III. PATRI PATRIÆ. ET IMP. M. AVRELIO ANTONINO PIO FELICI AVG. TRIB. POTEST. VII. COS. III. P.P. PROCOS. FORTISSIMO FELICISSIMOQVE PRINCIPI. ET IVLIÆ AVG. N. ET CASTRORVM ET SENATVS ET PATRIÆ ET IMP. CÆS. M. AVRELII ANTONINI PII FELICIS AVG. PARTHICI MAXIMI BRITANNICI MAXIMI. ARGENTARII ET NEGOTIANTES BOARII HVIVS LOCI QVI DEVOTI NVMINI EORVM INVEHENT.

Templum

Templum Iani quadrifrontis videtur huic arcui vicinum: Quadratum est, & in vnaquaque fronte Porta amplissima: superiusque duodecim receptacula quibus olim mensiū simulacra continebantur. Ianus enim sacrificiorum Princeps est habitus apud Antiquos: & eundem cum Vertumno crediderunt. Multa fuerunt Romæ templa Iano sacrata: aliud fuit prope Portam Carmentalem iuxta Theatrum Marcelli, quod Numa erexerat: habuitque tantum duas portas, quæ pacis temporibus claudebantur, bello autem relinquebātur apertæ. Hoc ter tantum clausum fuisse prodiderunt historiæ. Primo à Numa conditore: Secundo à T. Manlio Consule: Tertio ab Augusto Cæsare, post bellum Actiacum. Suetonius refert à Nerone quarto fuisse clausum: quod ex eiusdem Imperatoris numismatibus probatur: in quorum auersa facie legitur: PACE POPVLO ROMANO VBIQVE PARTA IANVM CLVSIT. Hodie templum hoc S. Catharinæ sacrum est.

Templum Iani quadrifrontis.

Aliud Iani Tēplum.

Velabri ædes hodie S. Georgij in Velabro dicitur. Velabrum vocarunt antiqui, à velatura, siue vectura: quod tempore inundationis Tyberinæ, ij qui Auentinum petebant, cogebantur naulo soluto illic pecuniam soluere, & lintribus in aliam ripam transuehi.

Velabrū.

Schola græca dicitur, ante quam erecta est ingens illa facies Porphyritica, cui buccæ veritatis nomen est. In ea S. Ambrosius docuisse creditur: Fuit olim templum Fortunæ Primigeniæ, nunc S. Mariæ dicatum.

Templum Fortunæ Primigeniæ.

Herculis Victoris fuit olim templum è regione Scholæ Grȩcæ versus Tyberim: vbi hodie videtur adhuc ædificium rotundum fornice tectum. dirutum fuit à Sisto IIII. P. M. In hoc templum neque muscæ neque canes vt fama prodidit, ingrediebantur: tanta fuit veneratione apud antiquos, & hanc causam referunt. Cum Hercules cum victimariis Ioui sacrificaturus esset, & à muscis molestaretur, myagrium Deum muscarum rogasse fertur vt Muscas à carnibus arceret: clauam autem suam ad templi fores appendit; quam canes formidabant, neque audebant ostio appropinquare: Sacris quæ in eo fiebant, non aderant mulieres, neque serui, neque liberti, sed liberi tantum liberisque parentibus nati.

Templum Herculis Victoris.

Ara maxima. Templa Pudicitiæ Patriciæ & Plebeiæ. Ara maxima prope ſcholam Græcam ab Hercule fuit erecta: prope quam AEmilius ædificauit Pudicitiæ Patriciæ fanum: in quod cum ingreſſa eſſet Virginia nobilis quidem, ſed plebeij viri vxor, à reliquis matronis eiecta eſt: quæ offenſa propter repulſam, in vico longo Pudicitiæ Plebeiæ templum erexit: à qua patriciæ quoque matronæ arcebantur. Hæc duo templa non extant: neque eorum veſtigia, licet à multis illis loca adſignentur coniecturis non admodum probabilibus.

Mons Auentinus. Mons Auentinus diu infamis habitus eſt, & inauſpicatus, propter auſpicia Remo non ſecunda: quodque Remus in eo cæſus eſſet & ſepultus; ideo fratri à Romulo ſacratus eſt: Sed cum Vrbis mœnia fuiſſent à principio nimis anguſta, Ancus Martius Auentinum conceſſit Sabinis habitandum: quamuis non deſint qui aſſerant ſub Claudio Imperatore primum cœpiſſe habitari. hodie nomen antiquum retinuit.

Auentinæ Dianæ templum. Dianæ templum in Auentini vertice ab Anco erectum eſt, quod omnibus Latinis commune fuit: alij dicunt à Seruio Tullio ſtructum: qui quia ex ſerua Corniculana natus eſſet, ideo diem feſtum quotannis idibus Auguſti ſeruis omnibus in eo loco ſtatuit. nunc ſacrum eſt S. Sabinæ.

Delubrũ bonæ Deæ. Bona Dea prope Dianæ delubrum habuit, à Claudia Veſtali ædificatum in honorem Faunæ ſiue Fatuæ, Fauni Latinorum regis ſororis: quæ inter deas relata eſt. nunc eſt S. Mariæ Auentinæ dicatum.

Hercules Victoris aliud tẽplum. Hercules Victor fanum habuit in ſummo Auentino, quod hodie dicitur S. Alexij: & illi iunctum fuit Lunæ ſacellum: quod hodie conſpicitur ſemidirutum.

Templum domus Iulij Cæſaris. Prope templum bonæ Deæ domum habuit Iulius Cæſar: ex hac Calpurnia Cæſaris vxor cum ſe ad ſacra nocturna bonæ Deæ cum reliquis matronis contuliſſet, illius amore captus Clodius habitu muliebri tectus eò ſe contulit: cumque loci ignarus huc & illuc vagaretur, vt amicam quæreret, neque virorum vlli ſacris Deæ liceret intereſſe, neſcius quas ceremonias deberet ſeruare, ab ancilla proditus eſt.

Thermæ Decianæ. Thermas ad Auentinum extruxit ſumptuoſas, Decius Imperator, quarum adhuc extant ingentes ruinæ, non procul à templo S. Priſcæ, quod olim fuit Herculis.

Prope

Prope hoc templum vineam habet Valerius S.Crucis & domum rusticam : in cuius hortulo Consularis statua videtur prætextata,manu baculum continens.Ibidem quoque videtur alia consularis imago eiusdem habitus, sed paulo minor.& Veneris seminudæ: & corpus virile, quod super columna repositum est:& alia muliebris statua,cuius nomen ignotum est. *Domus Valerij S. Crucis.*

Remoria vocatur is locus, vbi Remus cum suis auspicatus est: qui priscum nomen hodie retinet:vocantque Romani Remoriam viam,quæ à Circo maximo per dorsum Auentini recta ducit ad munitionem Pauli III.Farnesij.in ea via cęsus est à Celere Remus Romuli iussu,& ibidem sepultus. *Remoria.*

Varianæ Thermæ Decianis adiacent: vbi hodie ingentes arcus fornicum, & murorum reliquiæ Tyberi imminere conspiciuntur prope S. Alexium. *Thermæ Variana.*

Thermæ quoque Traiani cum palatio superioribus coniunctæ fuerunt in vltima parte Auentini: quarum adhuc ruinæ frequentes videntur ad Munitionem Farnesiam & portam veterem Tergeminam, in vinea Francisci Albertini ciuis Romani. *Thermæ Traiani.*

Spelunca Caci, eo loco fuisse dicitur,vbi rupes aspera & exesa, locusque accliuis cernitur spectans Tyberim, è regione S. Mariæ Auentinæ. Hunc cum mactasset Hercules,quod boues, quos ex Hispania deuictis Geryonibus captiuos abducebat, auersis caudis in id antrum traxisset:ibidem aram Ioui inuentori erexit,vbi postea templum extructum est Herculi. *Spelunca Caci.*

Ad hoc præcipitium fuerunt olim furcæ Gemoniæ vbi facinorosi & scelerati vncis tracti immaniter trucidabantur. Ad has Vitellius Imperator furca sub mento applicata, & vestibus ad nates vsque turpiter laceris, Vespasiani iussu necatus est: quod paulo ante Sabinum Vespasiani fratrem è viuis sustulisset. *Furcæ Gemoniæ.*

Porta Tergemina antiquissima ex opere latericio adhuc hodie fere integra videtur ad Auentini radices, prope Tyberim, ad vineas,quæ Traiani Thermis adiacent.Per hanc portam exiuerunt vrbe Tergemini fratres Horatij, vt contra Curiacios Albanos pro patriæ libertate decertarent:quibus cæsis,ac duobus fratribus amissis Horatius ouans in vrbem regressus est. *Porta Tergemina.*

Horrea Diocletiani. Horrea P. R. quæ à Diocletiano aucta & restaurata eius nomen sumpserunt, conspiciuntur inter Tyberim & montem Testaceum, centum & quinquaginta cellis conspicua. Horum ruinæ, instar arcis amplissimæ adhuc extant in vinea Iulij Cæsarini patricij Romani.

Mons Testatius. Mons Testaceus huic adiacet vineæ; qui ex vasta congerie vasorum fictilium erectus est. De hac vrnarum coaceruatione variæ feruntur opiniones. Quidam existimant montem hunc (qui in circuitu suo fere duo millia passuum continet, & in altitudine plusquam centum & sexaginta pedes) in tantam vastitatem insurrexisse ex fragmentis ollarum; quæ à figulis eam vrbis partem circa flumen incolentibus congerebantur: ne si in Tyberim proiecta essent, fluuij cursum impedirent vel si in agros vicinos essent exonerata, locorum obessent fertilitati. Quidam, sed ineptè prorsus, eum vocant Monte d'Ogni terra: fabulantes coniectura ridicula erectum fuisse ex vasibus diuersarum nationum, quibus tributa Romam importabant. Et vasa in eum locum memoriæ causa detrudi iubebantur.

Circus Olympicus. Circus Olympicus totum id spatium loci complectebatur, quod Testaceum montem continet: Hinc fit verisimile aliquibus doctioribus; qui antiquitatis monimenta diligentius peruestigant, locum illum non fuisse tributum figulis, qui Tyberinam habitabant ripam, vt in eo circo suarum fornacum exonerarent excrementa, qui iuuentutis exercitiis, maximè nobilium, sacererat: vt in eo quadrigis, equis, cursu, luctaque sese exercerent.

Pyramis Epulorũ. Pyramis C. Cestij Septemuiri Epulonũ adhuc integra conspicitur ad portam Ostiensem, mœnibus vrbis inclusa. Structa est ex candido marmore saxis ingentibus & quadratis, & quamuis in eius frontispicio quod Testaceum spectat maiusculis literis nomen C. Cestij referat: volunt tamen doctiores hanc Pyramidem fuisse sepulchrum commune omnibus Epulonum septemuiris. Erant enim Epulones, qui curam gerebant conuiuiorum, quæ fiebant diebus festis & solemnibus sacrificiis in honorem Deorum.

Porta Ostiensis. Porta Ostiensis, quæ nunc S. Pauli dicitur, Pyramidi Cestij vicina

vicina est: per eam Ostiensi via (quam struxit Ancus Martius) Ostiam venitur. Extra hanc portam statim se offert templum illud splendidum quod diuo Paulo dicatum est. In quo quatuor sunt ordines columnarum ingentium marmorearum Dorico & Corinthio opere: præter alias innumeras Atticas & Ionicas, quæ totum chori sustinent ædificium. Neque vllum Romæ inuenias templum, quod columnarum frequentiore numero, vel exquisitioribus marmoribus sit excultum, quam hoc: Aduecta enim sunt hæc omnia ex duplici portu Ostiensi Neroniano, & Antoniniano, qui magnificentissimis structuris fuerunt ornati. *Templum S. Pauli.*

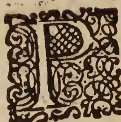
Ostiensi via ad Tyberim relicta, pons sese offert ad læuam, riuo non admodum magno superiacens. A quo semita sese extendit in colles vicinos, ducitque ad eum locum qui vocatur Tré fontane. Templum est antiquum: ante cuius porticum porphyriticæ extolluntur columnæ preciosissimæ: variegatæ enim sunt venustissimè rubro ac cinericio colore. Intrinsecus ostenduntur tres fontium scaturigines: quarum aquæ sacrosanctæ vulgo existimantur, ac morbis multis mederi. In eo loco Paulus Apostolus sub Nerone truncatus capite creditur.

Hæc primo die diligenter perlustrasse satis erit.

VRBIS

VRBIS ROMANAE TOPOGRAPHIA;

DIES SECVNDVS.

OSTERO die cum ex Burgo ingrederis Vrbem, per AElium ſiue Caſtelli S. Angeli pontem; venies ad bifurcatam viam: quæ ad dextram eſt verſus Tyberim, vocatur Strada Iulia: illic domus eſt Bernardi Alberichi, vbi in hortulo videtur M. Catonis caput: & ſtatua leonis inhiantis equo.

Domus Bernardi Alberichi.

In ædibus Bindi Altouiti, quæ ſunt non procul ab AElio ponte ad ingreſſum alterius vici qui Bauco vocatur, in cubiculo capita videntur concinno ordine collocata ſuis baſibus in circuitu, Veſpaſiani, Mutij Sceuolæ, Auguſti, Antonini Caracallæ, Iulij Cæſaris, Galeriæ Fauſtinæ, Opilij Macrini, Marij ſepties Conſulis, & ſatyri venuſtiſſimi. Ibidem videtur ſtatua Cupidinis continentis lupum, & Autumni: aliaque fragmenta antiquitatis, tabulæ elegantes marmoreæ antiquæ & pictæ recenti opere.

AEdes Bindi de Altouitis.

Ad dextram viſitur Petri Strozzę palatium, ſimulachris antiquis exornatum. Ingreſſis enim primam aream domus; offert ſeſe ingens Meleagri & Athalantæ ſtatua marmorea ex candidiſſimo lapide: opus laudatiſſimum; propter ſignorum venuſtatem, & ſculptoris artem admirandam. Superiora huius Palatij cœnacula ſunt tabulis frequentibus, & imaginibus Imperatorum exculta: Sed quia eiuſmodi ornamenta videntur multis in locis Romæ, in eorum enumeratione diutius non hærebimus: Sufficiet ſi hoſpes contemplatione tam variarum rerum ſe exhilarans, vlterius progrediatur: Veniatque ad eum locum vbi via in duas diſtribuitur partes. Læua pars quæ ad ædes Sabellorum ducit, quia nihil admodum notatu dignum oſtentat, relinquenda eſt, dimiſſoque palatio Cardinalis S. Floræ, quod tamen plurima continet obſeruatione digniſſima, & ſplendorem tanti Principis referentia: quia tamen ad antiquitates de quibus hic agimus non faciunt, ea faciemus miſſa: Et obiter perluſtratis omnibus, ad viam Peregrini, & montem Iordanum contende-

Petri Strozzæ palatium.

Palatium Card. S. Floræ.

Palatium Pauli Iordani.

tendemus. in cuius eminentiore parte Pauli Iordani palatiū sese attollit diuersis ornamētis insigne: Plurima enim illic videntur tam antiqua quā recentiora; quæ accuratè ac diligenter singula considerasse; nemini vnquam labos pœnitendus esse poterit.

Apud Ardicium, qui ad montem Iordanum habitat, elegans ostenditur statua viri nudi, pallio ad læuam inflexo. *Domus Ardicij.*

Apud Vincentiū Stampa in Campo flisco in cœnaculo maiore multa sunt illustrium virorum capita: vt Lucretiæ, Iulię Titi filiæ, Iuliæ Mammeæ, AElij Pertinacis, Drusi fratris Tiberij Imp. Et ipsi⁹ Tiberij. Hadriani. M. Aurelij. Heliogabali. Neronis. Augusti. Philippi Macedonis Amyntæ filij. Palladis. Apollinis. Et alia capita plusquam viginti hominum ignotorum: item Satyri, Veneris, & pueri ridentis. Tres Charites. pueri statua quam credunt esse Gordiani: & capita Fauni, & Termini. *Domus Laurentij Stampæ.*

Inde descenditur ad ædes Cardinalis Putei: in quibus sunt aliquot antiqua capita, vt Hadriani, Augusti, Faustinæ iunioris: Et alia ignota: sunt ibidem aliquot inscriptiones antiquæ, vasa ex alabastro, & Simithe lapide, quorum precium æstimari non potest. *AEdes Cardinalis Putei.*

E regione ex opposito diuersorij Galli in Parione Francisci Liscæ domus est: in qua tres visuntur elegantes statuæ virginis Vestalis amictæ stola, Iuliæ Pompeij Magni vxoris togatæ, & Panis semicapri, ad cuius pedes iacet aries. Alia videntur sub porticu domus simulachra, vt Pomonæ, Siluani nudi, Famæ, Bacchi, Arethusæ nymphæ, Cybeles, Fauni qui cauda tigrem tenet & baculo illi minitatur. Iunonis Lucinæ togata statua, quæ ramum rosarij tenet: Hebes Iunonis filię, quę vrna videtur aquam fundere. Et Apollo nudus in truncum cubito inflexus, circa quem sese implicat serpens. ibidem videtur & caput Auentini regis Albæ Longæ: & Agrippinæ filiæ Germanici, & matris Neronis: apud eundem in hortulo diuersæ sunt inscriptiones antiquæ, & fragmenta antiquitatis non contemnenda. *Francisci Liscæ domus.*

In eodem Parionis siue Hiperionis vico palatium est cardinalis Medichini: in quo multa sunt elegantissima capita illustrium virorum: vt Iouis, Palladis, Iulij Cęsaris, Augusti, & aliorum, & marmora grandia cum statuis militaribus & inscriptionibus, quæ omnia magnis sumptibus Tibure curauit Romā aduehi: ad suæ domus cultum. *Palatium Cardinalis Medichini.*

Pasquin. Ad finem Hiperionis sunt Arianæ ædes amplissimæ: ad cuius angulum sita est illa tota Vrbe, imo toto orbe celeberrima Pasquini statua: cuius festum celebratur toto fere anno, sed maxime in die S. Marci. Ad hanc solent Romani adfigere scommata, & famosa epigrāmata: quibus innotescit omnibus quicquid ioci aut vitiorum tota vrbe solet committi inter Principes, ac matronas nobiliores: plerumque cum infamia ac dedecore multorum: cum Satyrica illa scripta nullius nomini, conditionique parcant: imo etiam sæpissimè summorum Pontificum gesta, ioci, ac secretiora dicta in eo loco publicentur. Et cardinalium collegium turpi sanna plerumque sugillatur. Statuam hanc quidam asserunt fuisse Alexandri magni, alij Herculis: Sed horum opinio quibus argumentis probari possit nescio: cum in ea nullum signum appareat, quo possimus coniectari fuisse alterutrum. Factam tamen ab excellentissimo constat artifice: Et à sculptoribus hodiernis admodum probari videmus, propter membrorum & musculorum concinnam symmetriam: licet tota sit confracta & mutilata.

Palatium Cancellariæ. Haud procul inde vastum illud palatium Cancellariæ quadrato ædificio, ac totum ex Tiburtino lapide constructum: Hoc ædificatum est ex ruinis Amphitheatri Titi Vespasiani, quod Coliseum vocant: Ne tamen hęc tam magnifica structura prorsus deleretur, Pontifices voluerunt aliquam eius partem relinqui superstitem, vt ex ea appareret splendor integri ædificij: In hoc palatio Cancellariæ, primo statim ingressu apparent duæ ingentes colosseæ statuæ muliebres, quæ dicuntur fuisse Opis & Cereris. In cœnaculo superiore multa sunt excellentia opera capitum disposita bello ordine cum suis basibus, singula marmoreis loculis. Inter quæ sunt capita Sept. Seueri, Antonini Pij, Titi, Augusti, Domiciani, Getæ Imp. Sabinæ mulieris, gladiatoris ignoti, Pyrrhi regis Epirotarum, & statua Cupidinis. In conclaui posteriori fragmenta mutilata simulacrorum seruantur plurima: duo Iuuenes humeris gestantes vrnas: tres statuæ nudę sed contractæ: & plusquam quinquaginta capita ignotorum hominum.

Ad angulum posteriorem huius palatij sunt ędes Pauli Galli, paruæ quidem, sed quæ architechtura & artificio non cedunt amplio-

amplioribus. Super porta prima repositum est caput Romuli in Nischio marmoreo. Intus est statua Apollinis pharetrati nuda & integra: Et M. Aurelij caput. in corte Pila est ingens quæ diuersis foliis artificiosè variegata est: & duæ statuæ muliebres mutilæ: ex quibus vna est ex marmore Mischio viridi variegato. Ibidem erectum est egregium Bacchi nudi simulacrum, redimiti pampinis & vuis, & cum Satyro colludentis: Bacchus hic dicitur sculptus à Michaele Angelo Bonaroto, cum primum Romam iuuenis venisset Florentia: eo tempore primum locum inter pictores totius orbis facilè obtinebat Raphael Sanctius Vrbinas: Is cúm tacitè Bonaroti famæ inuideret, & illius honorem crescentem studeret subuertere: Michaelem non latuerunt Sanctij consilia: cumque Florentino esset ingenium elatum & in vindictam pronũ, ex aduersarij iudicio sibi famam apud Romanos stabilire constituit; opera multorum amicorum, maxime Cardinalis Capoferrati, qui illum dum vixit perpetuo dilexit & fouit. Bonarotus igitur ex antiquo marmore quanta potuit arte & industria hunc formauit Bacchum, perfectamque statuam vno mutilauit brachio, quod penes se seruauit: & in basis statua excauata lacuna suum inscripsit nomẽ, quod litocolla cooperuit: opusque quod clamculum elaborauerat, iussit terra recondi in vinea cuiusdam ciuis, qui in ea domum paulo post structurus erat: Cumque anno sequente simulacrum hoc esset repertum ab iis qui fundamenta domus iaciebant, vt solet Romæ fieri, statim adplaudi cœptum est, & aduectum ante Pontificis Palatium laudari à multis, & cum aliis conferri, ac multis præponi: Solus Michael dissimulatũ suum opus laudare quidem, sed in eo non deesse quę possent reprehendi dicebat: Tunc contentione inter illum & Sanctiũ orta, inuerti basim iussit, suum nomen ostendi, & brachiũ quod auulserat nouum adplicari statuæ, quam calce cimento liniuerat prius, vt hunc situm ex antiquitate contraxisse videretur. Factumque est vt Bonarottus summum honorem apud Romanos ex Sanctij sententia fuerit adeptus: Sed cum statua fuisset recens comprobata, ac precio mille ducatorum æstimata, ad quingentorum redacta est.

A Cancellaria paruo interuallo venitur ad forum Farnesiorum, quod la piazza del Duca vulgo nuncupatur. In eo est am- *Palatium Farnesiorum.*

plisſimum magnificentisſimumque palatium quotquot in vrbe videntur, à Paulo III. P. M. Farneſio ſummis impenſis excitatum. In eius veſtibulo fornicato, inter columnas Ionicas ex Ophite marmore tres ſunt ſtatuæ: duæ capitibus carent, vna ſola ſupereſt integra. Ibidem eſt leo marmoreus, & truncum corpus viri nudi. Sequuntur duæ muliebres ſtatuæ coloſſeæ, quæ brachiis & capitibus carent: In peryſtilio porticûs, inter columnas duo ſunt Hercules inſigni artificio, nudi vterq; cum ſpolio leonis & claua: quorum minor ex orientali marmore magnopere commendatur: in eius baſi ſcriptum eſt ΓΛΥΚΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Ad latus ſiniſtrum, quà patet in cellam vinariam deſcenſus, erectus eſt Iuppiter tonans, ſiue fulgerator: Cellæ vinariæ, quæ ſunt amplisſimæ, & fornicum ſtructura prorſus admirandæ, ſtratæ ſunt pauimentis aſarotis, teſſellato venuſtisſimoque opere: Ad principiũ graduum, qui ad ſuperiora ducunt, videntur Venus, Cupido, Flora, ac Neptunus: Paulo altius eſt Hermaphroditus ex Baſalthe ſiue Lydio lapide, manu dextra in caput reflexa, vultu & capillis muliebribus, nudus quidem corpore, ſed à femoribus vſque ad pedes veſte tectus, cui adpoſitũ eſt muſicum inſtrumentum. In primis deambulacris eſt Mercurius, & duo Numidæ reges captiui (qui fuerunt aduecti ex S. Apoſtoli templo) erecti ad vtramque portæ partem. In ſuperioribus repoſitoriis eſt Pallas & Bacchus: Ibidem eſt Iuno regina ex Porphyro, capite, manibus, ac pedibus æneis deauratis, ad cuius vtrumque latus ſunt Naiades nymphæ, capitibus, brachiis, & femoribus ex candidisſimo alabaſtro, reliquis veſtimentis fluitantibus ex lapide variegato cœruleo & nigro. In cubiculo vicino Venus eſt nuda, genu in terram adplicato, & blandè tuens Cupidinem adſtantem. Ibidem ſunt tres fluuiorum marmoreæ ſtatuæ, & capita diuerſorum hominum cum ſuis pectoribus. Et quia palatium hoc nondum eſt abſolutum, in ea parte quæ Tyberim ſpectat, multę reſeruantur ſtatuę, quę poſtea ad ornatum domus adplicabuntur: Inter quas eſt Roma triumphans ex Porphyro, cuius caput, brachia & pedes ſunt ex orichalco. & Iuppiter Capitolinus ſedens, & duo corpora mutilata Herculis: Gladiatoris Coloſſei, ex cuius humeris dependet gladius, pede dextro in clipeum poſito, cui adiacet caſsis & veſtimenta. M. Aurelij ſtatua chlamydata, auerſo in humeros palliolo, ex quibus depen-

dependet baltheus cum gladio. Veneris, & Hermaphroditi, qui capitibus carent. Et alterius mulieris nudę, quæ vestem brachio tenet implicatam. Ibidem est Sabina mulier vestita pectore seminudo. & Natura cum pluribus mãmis, & diuersis animalib9, & floribus in circuitu adplicatis. Illic quoq; est Antoninus Pius: AEstas spicis coronata: Iuppiter nudus. Leda genu in terram demisso, dextra cygnum stringens lasciuè. Nymphæ Oreas ferina pelle amicta. Mercuri9 puellã brachio sustinẽs: Hercules nudus in trũcum inflexus, cui adposita est pharetra cum sagittis. Pallas vestita. AEsculapius antiquo more calceatus. Gladiator continens manu à tergo puerum mortuum: Triton desinens pubetenus in piscem. Terminus nudus. Minerua capite carens. Satyrus cornutus, lasciuè complectens iuuenem, quem docet inflare fistulam nouem calamorum. Vir nudus, qui dextra in tergum reflexa tenet fundam. Mercurius petasatus & caduceatus, stringẽs manu crumenam: Bacchus vuis coronatus, & Pantheræ spolio amictus. Roma togata. Candelabrũ in quo est Roma triũphans, quæ fulcitur harpyis, & vtrinque habet alatas victorias. Ibidem videtur & Delphinus dorso sustinens puerũ. Et tropheũ armorũ ex Porphyro: & statua Vestę, siue vestalis virginis ex nigro lapide, & capita Vespasiani, Antinoi, Octauij Augusti, Fauni, & aliorũ plurimorum, qui incogniti sunt: Sunt & Tabulę marmoreę insignes: vna continet duas viri & mulieris imagines: alia habet Silenum inflantem fistulam, & Priapum nudum; prope quem iacet mulier, & centaurus. Capita Hadriani, Iulij Cæsaris, Floræ, Iouis, Mineruæ, Catonis, & aliorum. Ibidẽ est mõs marmoreus: in cuius apice Marathonium taurum occidit Hercules: ad latus montis est serpens, qui se in scrobem insinuat: & leo saliens in taurum: aries, testudo, columbæ, leo alter mordicus tenens ceruum; duo alij cerui pascentes, lupus dormiẽs in spelunca, pastor cum fistula vndecim calamorum, quæ dependet ex arbore vicina. porcelli duo dormientes, aquila, serpens, sese contorquens in arboris truncum: canis leporarius & psitacus: Hæc omnia eodem marmore tanto ficta artificio, vt satis admirari sculptoris artem & industriam nemo possit: inuentum est hoc opus in Thermis Antonianis.

Ex opposito palatij Farnesiani sunt ædes Norciarum, diuersis inscriptionibus antiquis insignes: & elegantissimo illo *Domus Norciorum.*

Adonide nudo, integro, & baculum tenente: alij Meleagrū esse dicunt, propter Caput Apri adiacentis, & canē qui spirare videtur: Inuentus est in ianiculo monte in vinea: eius precium quinque millibus ducatorum æstimatur: nulla statua tota Roma videtur magis integra. nusquam gentium antiqui operis statuæ tanti emuntur, quam Romæ. Omnes enim istorum ornamentorum ita sunt studiosi, vt in iis conquirendis, videantur inuicem decertare sumptibus & curiositate: In eadem domo Venus est nuda non minoris precij, quam est Adonis. Est & Diana succincta, corytto arcu & sagittis armata. & duæ Orcades, quæ pharetras & arcus gestant. Videtur ibidem simulacrum boni Euentus, qui dextra speculum tenet, læua sertum ex spicis: Opus est Praxitelis absolutissimum.

Latini Iuuenalis domus. In domo Latini uuenalis della Regola prope campum Floræ, in hortulo videntur statuæ, Traiani Impe. armata: Liuiæ vxoris Augusti. Lucretiæ. Herculis tenentis malum Hesperidum. mulieris tenui syndone vestitæ. aliæ mulieris sedentis & somnolentæ. alterius Herculis cum claua & leonis spolio. Duo Consules: duæ aliæ mulieres vestibus in nodum super humeros collectis. Alia mulier quæ brachiis puellum sustinet: Senex volumen tenens, seminudus, reflexa in tergum veste. & Pastor cum cuculli one Phrygio. Sunt & ibidem plusquam quinquaginta capita Imperatorum, & virorum illustrium: singula suis loculis siue Nischiis apte disposita.

Domus Iordanis Boccabelli In domo Iordanis Boccabelli prope campū Floræ vidētur capita Getæ Imp. pueri. Dianæ tricipitis. Iouis. Cybeles. Faustinæ. Martię Otacillę. Panis. Herculis Et Cupidinis simulacrū: & diuersa fragmenta antiquitatis multo laborata artificio & industria.

Lucæ de Massinis domus. Apud Lucā de Massinis sunt capita Octauij Augusti. Tiberij. L. Seueri. Tria Neronis. Bruti Cōsulis. Iuliæ. Sabinæ. Asdrubalis. Marij. Fauni ridentis: & alia plusquam quadraginta ignotorum hominum: Ibidem est Apollinis statua nuda sine capite, & monstrum marinum.

Palatium Card. Caposerrati. Nō procul à Campo Floræ sunt ædes Cardinalis Caposerrati qui S. Georgij dicitur, Farnesianis multo minores, sed non minoris splendoris & artificij: absolutæ enim sunt, intrinsecus & extrinsecus, diuersis imaginibus & signis ornatissimæ: In frontispicio

tiſpicio depingitur tempus vernum: Veris præſes eſt Venus (quæ ad ſimilitudinem corporis Liuiæ Columnæ Principis formoſiſſimæ depicta eſt) quęcunque illic repræſentãtur, ſunt amatoria: complexio hominum eſt ſanguinea, & aëris elemento cuncta ſignantur: Ita & in reliquis frontiſpiciis complexiones cholerica, Melancholica, & Phlegmatica ſunt expreſſę. Elementa ignis, aqua, terra: tempora ęſtas, autumnus, hyems. Dij præſides Mars, Saturnus, & Ianus. Opus eſt abſolutiſsimum. Cardinalis hic vt fuit vir ingenioſus, comis, & liberalis, intimo Michaelem Angelum proſecutus eſt amore, & ab eo impetrauit quicquid à tãto viro potuit artificioſum excogitari. Cui & cõclaue pinxit ſecretũ: in quo duodecim Iouis adulteria arte ſumma ſunt expreſſa. Maiori cœnaculo, de quo ſuperiꝰ egimus, adiacet antiquariũ, Deorum imaginibus & ſignis antiquis refertiſsimum. Eſt enim illic ex marmore Iuppiter, Ganymedes, Venus, Bacchus, Flora, Mercurius, & alij plurimi tam conſules, quam matronæ Romanæ, & Imperatores. In deambulacro vicino erecta eſt Actij Nauij Auguris ſtatua, cotem nouacula ſcindentis: quæ olim in Comitio ſeruabatur: Ibidem eſt venuſtiſsima Veneris ex alabaſtro ſtatua colludentis cum Cupidine.

Palatio Capoferrati ad dextrã relicto redeundum eſt in Campum Floræ: in cuius parte ſuperiore, vbi eſt horologium, extollit ſeſe domus Vrſinorum: quæ ſtructa eſt in ruinis Theatri Pompeiani; cuius pars adhuc videtur integra ad ſtabula domus huius. *Theatrũ Pompeij.*

Inde veniendum eſt per forum Iudæorum ad forum Piſcariũ: in quo eſt templum S. Angeli in Peſcaria, quod olim fuit Iunonis reginę: Et incendio cum eſſet cõſumptum, à Sept. Seuero, & M. Aurelio reſtauratum eſt: vt ex inſcriptione frontiſpicij colligitur: quæ talis eſt: IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS, PERTINAX AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS. TRIB. POTESTAT. XI. COS. III. P.P. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS. FELIX. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. VI. COS. PROCOS.

INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVERVNT.

Huic templo S. Angeli vicinæ ſunt adhuc erectæ columnæ altiſsimæ: quæ partes ſunt Porticûs Septimij Seueri, dedicatæ Mercurio. *Porticus ſeptimiana.*

Ad hanc

Domus Vallati. Ad hanc porticum Gabriel Vallatus habet ædes: in quibus plurimæ ſunt inſcriptiones, & antiqua marmora: quæ ſtudioſi antiquitatis nullo modo præterire debent. Sunt enim adprime notatu digna.

Hinc veniendum eſt ad turrim Arantiorũ (quam vulgus vocat la torre delle citrangole) cui vicinam domum habet Marius Delphinus. Eius horti pleni ſunt innumero ordine priſcarum inſcriptionum, quas eius pater Gentilis (poſt Borbonij obſidionem vrbe militum prædæ expoſita) diuerſis in locis collectas, & ſelectas, in ſuas ædes transferri curauit. Ibidem videtur Canopi ſtatua ex Simithe lapide facta in hydriæ ſpeciem: In cuius frontiſpicio anteriore tabula eſt propoſita literis hieroglyphicis plena, quibus arcana ſacrificiorum Canopi myſteria tradi creduntur. Nemo ex Romanis principibus aut patriciis tantum numiſmatum antiquorum poſſidet, quantum hic Delphinus: quæ Gentilis Delphinus eius pater ſummo ſtudio & impenſis longo tempore congeſſit, & filius patri non abſimilia auget quotidie: Habet is præter alia domi ſuæ ſtateres antiquos ex orichalco: ad cuius normã reformati ſunt reliqui ſtateres qui nunc vbique à mercatoribus ſeruantur in officinis ſuis, ad vſum ponderum: qui aliquot ſæculis deſierant in vſu eſſe; ſubſtitutis in eorum locum bilancibus.

Canopus.

Hinc non eſſet incommodum reuerti ad palatium Senenſe quod non procul abeſt à Campo Floræ: quo diligenter perluſtrato, conſcendendum erit paulo altius verſus Hyperionem ad ædes Maximorum: in quibus coloſſea Pyrrhi regis Epirotarum erecta eſt elegans ſtatua galeata, & armata, dextera clipeo innitens, & pallio in humeros reflexo: quæ duobus ducatorum millibus empta eſt, ab Angelo de Maximis: ibidem præter Iulij Cæſaris caput marmoreum, multa marmora, tabulæ, vaſa, picturæ & fragmenta antiquitatis oſtenduntur: quibus domini facultates ac ſplendor facile demonſtratur.

Domus Maximorum.

Paulo inferius eſt palatium nouum Cardinalis della valle: quod omnibus antiquitatis ornamentis excoluit Princeps eruditus & locuples. In prima enim fronte plurimæ ſunt ſtatuæ Conſulum & Imperatorum: ex quibus vna demonſtratur Hortenſij; altera Piſonis, qui frugi dictus eſt: alia Cetegi: Inferius

multæ

multæ leguntur inſcriptiones, tam Græcæ quam Latinæ. multæ videntur Pilæ lapideæ ſtriatæ & ſculptæ pulcherrimo artificio quibus meo tempore nondum erat locus adſignatus. In parte ſuperiore, ad quam gradibus aſcenditur ad dextram videtur Marſias adligatus columnæ, opere artificioſiſſimo abſolutus à Leuxide: qui ex Concordiæ templo effoſus eſt. In prima corte duo ſunt Satyri ſine brachiis geſtantes cophinos fructibus plenos. In cubiculo primo ſunt octo capita cum pectoribus armatis & veſtitis: nempe Iulij Cæſaris, Milonis Crotoniatæ, Getæ Imperatoris, tria muliebria, quę cuius ſint neſcitur, & duo puerilia. Sunt & ibidem plus quàm quadraginta capita marmorea diuerſarum ſtatuarum : inter quæ multa ſunt Herculis, Sileni, Panis, & aliorum: Hoc malum ſemper fuit Romę propter nimium rerum antiquarum ſtudium, vt qui ſtatuas non potuerunt emere integras, partes earum maximè capita ſacrilegè confracta & à corporibus auulſa ſibi vendicarunt: Hinc fit vt paſſim non agnoſcantur corpora ſine capitibus, & raro quoque capita ſine corporibus. Ad læuam, laruæ ingentes lapideæ conſpiciuntur, quales ſunt in illo periſtylio hortuli palatij Pontificum. Statuæ illic quoque diſpoſitæ ſunt ordine concinno Palladis, Cybeles, Phaëthontis, Victoriæ, Neptuni, Apollinis ex Battlio vel Lydio lapide, Herculis Nemeæum ſuffocantis leonem, Sabinæ vxoris Hadriani, Poppeæ Neronis, Lucillæ Pompeiani, Duarum Napæarum, vnius Naiadis, Floræ, & vnius Muſæ quæ fiſtulam manu tenet. Videntur in eodem palatio ad parietes ſuis baſibus & Niſchiis repoſitæ ſtatuæ: ex quibus ſunt quatuor, quæ carent capitibus, vna armata, altera togata quæ eſt ex porphyro, reliquæ duæ ſunt armatæ: In ordine ſuperiore quatuor aliæ ſunt ſtatuæ ſine brachiis, tam nudæ quam togatæ. Eſt ibidem ingens Iouis caput, & quatuor magnæ laruæ, & quinque Sabinæ mulieres veſtitæ. Iuppiter nudus cum aquila: qui tabulæ ſuperimpoſitus eſt in qua ſculptus eſt centaurus. Neptunus quoque ibidem erectus eſt ſuper tabula, quæ Meleagri venationem continet: Eſt & Faunus nudus, humeros & pectus pelle veruecina tectus. Mercurius quoque nudus, pallio in brachium læuum inuoluto: duæ mulieres veſtitæ more antiquo; duæ armatæ: & tabulæ quatuor diuerſis illuſtres figuris, maximè raptu Sabinarũ:

Ad ſiniſtram, primo ordine videtur Minerua togata, Hadrianus Imp. paludatus, Hercules cum ſpolio Leonis, Otho Imp. & mulier ignoti nominis. Inter has quinque ſtatuas ſunt quatuor tabulæ diuerſis figuris inſignes. In quatuor angulis quatuor ſunt reges captiui: vnuſquiſque ſuis baſibus repoſitus: quorum tres ſunt ex porphyro, quartus eſt marmoreus. Sub vno rege repoſitum eſt Herculis mutilatum ſimulacrum: ſub altero Bacchi. Ad latus dextrum erectus eſt Hermaphroditus nudus: Iuppiter. Bacchus. Hercules. Apollo Praxitelis opus. Mars. Galba Imp. Antoninus Pius. Conſtantinus Magnus, & conſulares aliquot ſtatuæ: ex quibus vna creditur eſſe Saluſtij, altera Nemmij. Sunt & ibidem in areæ ſuperioris circuitu ſummæ artificio ſculptæ tabulæ: In quibus triumphi Marci Aurelij Antonini ſunt expreſſi, quales in area Capitolina conſpiciuntur: & aliæ, in quibus notati ſunt varij ſacrificiorum ritus, & victimarum ceremoniæ. In area hortuli (vbi mali Medicæ, Punicæ & Cedri, aliæque arbores peregrinæ conſertæ ſunt) tabulæ ſunt marmoreæ, in quibus Corybantum cum tympanis & tintinabulis inceſſus, Naiadum chori, & Meleagri venatio inciſſa eſt, quæ ſi bene notaui, proximè accedunt ad numerum ſexaginta. In poſteriore parte, qua in cœnacula patet ingreſſus, tres ſunt marmoreę matronarum Romanarum ſtatuæ coloſſeæ: quarum vna dicitur eſſe Sabinæ Hadriani: Secunda Corneliæ Craſſi: tertia ignoratur.

Aliud palatium Vallæum. Habet hic quoque Valerius Cardinalis Vallæus aliud palatiū quod cum noua fabrica coniuncturus erat: In huius area media quatuor ſunt antiquiſſimæ Bacchi ſtatuę diuerſorū artificum: & Ganymedes cum aquila & fulmine: Tethys, Hercules, Apollo, Venus, Mercurius, & Faunus: Gladiatoris. Ad læuam partē porticus eſt Orphei cum Barbito ſtatua, Bacchi ſinu veſtis continēs vuas & fructus. Atis paſtoris Idæi ſedentis, & inflantis fiſtulam. Ante primam portam eſt ingens caput Iouis cum pectore. Ad primam porticum duo ſunt capita ignotorum hominum: & aliud coloſſeum. In frontiſpicio dextro, eſt Venus nuda, cui adſtat Delphinus: hanc alij volunt eſſe Tethyn, vel Galatheam. Ad læuam ſuper Ganymede eſt lupa ex porphyro lactans Remum & Ro-

& Romulum. In frontiſpicio oppoſito duæ ſunt ſtatuæ, vna Scipionis Africani, altera ignoratur. Super his duobus repoſitum eſt marinum monſtrum Delphino ſimile, cuius dorſo inſidet puellus: In cornicibus ædificij, quæ circuitum areæ cingunt, variæ ſunt figuræ puerorum, Grifforum, & aliorum animalium: antiqua omnia. Ante ingreſſum cœnaculi ſtatua videtur viri iuuenis, qui genu inflectit, ac ſurſum caput attollit: ſuper tribus portis vicinis ſingula capita marmorea diſpoſita ſunt ſuis baſibus & Niſchiis. In cœnaculo ad dextram eſt Antoninus Pius. Super porta ſequente eſt conſulis cuiuſdam caput (Bruti volunt eſſe). & Fauſtinæ M. Aurelij vxoris: Portæ omnes huius palatij ſtructæ ſunt ex variis marmoribus precioſiſſimis & antiquis.

Contiguas huic palatio habet ædes Vallæus Epiſcopus: in quibus erectum eſt marmor candidum, altum, & quadratum cum horoſcopo ſolari, & ſignis Zodiaci: vbi ſingulorum menſium dies, & horæ notantur; & quicquid obſeruare aſſueti erant antiqui, tam in ſacrificiis Deorum, quam in iis quæ ad rem ruſticam pertinebant; vt hodie noſtris Kalendariis factitatur. Sunt & in eadem domo multæ inſcriptiones antiquæ, ſigna, & ſtatuę multâ venuſtate & artificio laudandæ. *Epiſcopi Vallæi ædes.*

Proxima domus eſt Cafarelli, in cuius area duæ ſunt ſtatuæ togatæ, quæ manibus carent: & antiquo ſitu & temporum iniuria corroſæ. *Cafarelli domus.*

Ex altera parte plateæ domus eſt Alberinorum: In cuius hortis leguntur varia Epitaphia, inſcriptiones; & ſtatuæ Deorum illuſtriumque virorum ibidem videntur. *Domus Albernorũ.*

Cinciorum ædes non admodum ſunt remotæ: in quibus præter alia ornamenta quæ illic videntur, elegans eſt ſimulacrum vertumni gerentis cucurbitum, & altera manu ligonem. Eſt & ibidem ſtatua Apollinis Pythij nuda & integra. *Domus Cinciorũ.*

In domo Iulij Cæſarini, in corte prima, eſt Adonis nudus, ſed brachiis mutilus: In horto Cæſarini qui non procul abeſt ab illius ædibus, quatuor ſunt muliebres ſtatuæ veſtitę: quarum vna geſtat vas, & eam vocant Cariatidem. Proxima eſt Venus, & alia mulier nuda illi aſtans, facta ex eodem marmore. ibidem ſunt *Cæſarinorum ædes.*

 aliæ

aliæ quatuor muliebres statuæ vestitæ tres, vna nuda: omnes integræ, præter brachia: Ad horti portã statua est sedens, quæ capite caret. Et duo Iani bifrontes; multaque capita cum suis pectoribus, singula suis basibus adplicata; Inter quæ est Propertij poetæ: Vespasiani, & Galeriæ Faustinæ: è regione Propertij est Faustinæ iunioris caput, Augusti adhuc iuuenis, Bacchi cum spolio veruecino, & aliud incognitum: omnia opera summa arte elaborata & perfecta. In alio cubiculo viginti quinque sunt capita tam Imperatorum, quam aliorum illustrium: & caput muliebre ex lapide nigro: quinque corpora mutilata: & crus vnum æneum, quod summe laudatum est à Michaele Angelo.

Propertius.

Domus Ambrosii Lilij.

In domo Ambrosij Lilij caput est Pompeij: & in area interiore sunt diuersa fragmenta statuarum: & vna tabula marmorea, in qua expressi sunt eleganti artificio labores Herculis.

Ascanij Celsi domus.

Apud Ascanium Celsum super fenestra cubiculi inferioris repositum est Bacchi caput, in cuius humeros expanditur pellis veruecina: in alia fenestra sua base collocatum est Satyri pueri ridentis caput floribus redimitum, sub cuius mento dependent duo illi cincinni glandulosi, quos in capris videmus. In area, loco parieti adplicato, vir est seminudus: & caput cum pectore vestito, ex preciosissimo marmore.

Domus Cauallerij.

Apud Cauallerium, in camera prima ad læuam, multa sunt capita & statuæ egregiæ, inter quas est Fauni nudi, vna manu vuam tenentis, altera attollentis pellem ferinam plenam vuis & fructibus: reposita est hæc statua in basi porphyritica. Ibi videtur Venus seminuda, & puellus sedens, & comedens vuam. & alter puer sedens in scopulo, & manu papauer continens: & duorum sacerdotum vestitorum. Silenus insidens animali Indico, & stringens vtrem: Natura dea, facie & manibus nigris, in circuitu ornata multiplici mammarum ordine, & diuersis animalibus: reposita est super ara antiqua: ad cuius angulos quatuor sunt mulieres, & candelabrum in medio, ad quod fit sacrificium super altari, cui superimpositi sunt duo cerui: Ibidem est tabula marmorea, in qua expressus est Hercules pugnans contra Nessum Centaurum. In horto statuæ sunt duæ, ex

duæ, ex alabaſtro codognite, quæ carent capitibus: & corpus alatæ victoriæ: & octo columnarum baſes elegantiſſimis ornamentis inſignes. In alio hortulo duo ſunt pueri inſidentes duobus monſtris marinis, quæ habent capita elephantina, ibidem videtur & nympha marina inſidens Hippocampo: & plurima fragmenta antiquitatis ſingularis artificij.

Apud Alterios non procul à S. Marco ſtatua eſt ſenis calui ſedentis in cathedra, pallio in humeros conuerſo, & reducto ſuper femora: quis ſit ignoratur. Ibidem eſt Hermaphroditus nudus, ſed capite & brachiis truncus: Iani bicipitis caput: & alia plurima capita, & ſtatuarum antiquarum fragmenta. *AEdes Alteriorum.*

In domo Hieronymi Alterij in prima corte ſtatim ad dextram occurrit Cybeles Sacerdos longa ſtola veſtitus, qui manu vas ſuſtinet: prope quem eſt altera ſtatua quæ capite manca eſt: ex oppoſito eſt Hercules nudus cum ſpolio Leonis, qui innititur arboris trunco, circa quem ſe inuoluit coluber: Super Hercule repoſita eſt vrna antiqua, & puer nudus, cui ſubſunt aliquot ſtatuæ viriles & muliebres. Et pila antiqua, quæ continet plurimos pueros alatos, in quorum medio eſt fiſtula 6. calamorum. *Hieronymi Alterij domus.*

Apud Petrum Capoferratum ad hortuli ingreſſum erecta eſt ingens imago AEſculapij pallio in humeros reducto: ad cuius latus eſt puella veſtita: vterque ſerpentem manu continet: ad dextram eſt Venus nuda ſine capite, & Niſchiis marmoreis locatæ ſunt ſtatuæ capitibus truncæ. *Domus Petri Capoferrati.*

Apud Fabios prope S. Luciam ad Botegas obſcuras, in corte domûs corpus ingens eſt Athlantis, qui inclinata ceruice ſuſtinet globum cœleſtem, circa quem ſculpti ſunt omnes circuli ſpherici: Si hæc ſtatua eſſet integra, precium eius æſtimari non poſſet; tantum in ea videtur artificium & elegantia. In eadem domo oſtenditur ingens ſtatua viri nudo pectore, reliquo corpore veſtimentis implicatis tecto, quæ dicitur AEſculapij. Ibidem eſt mutilum Caracallæ corpus, cum promiſſa toga: & Bacchus ex maiori parte fractus. *Fabiorum domus.*

In aſcenſu Capitolij habitant Bocabelli: in quorum ædibus præter inſcriptiones varias, & marmora ſelecta, fons oſtenditur venuſtiſſimo conſtructus artificio, ex tophis & conchyliis marinis: *Domus Bocabellorum.*

rinis: vnde limpidiſſimæ ſcaturiunt aquæ: & in iis ſupernatant piſces artificiales ſubnixi filis æneis ſubtiliſſimis, quæ ad aquarum motum criſpantur, & videntur leniter piſces moueri.

Capitolium. Ara cœli. Cum ad ſuperiorem partem Capitolij ventum eſt ad ſiniſtram, attollit ſeſe Franciſcanorum templum quod vocatur Ara cœli: ad quod conſcenditur gradibus marmoreis octoginta quinque, qui diſtincti ſunt quinque ordinibus, quorum vnuſquiſque continet ſeptem gradus. Ante templi fores ſepulchra ſunt Flauij Blondi, & Lucæ Gaurici. Templi teſtudinatum ædificium ſuſtinetur vtrinque duobus columnarum marmorearum ordinibus: quibus tota vrbe non videntur ſumptuoſiores, Si vaticanas excipias: in ſiniſtro latere quæ tertia eſt in ordine columna, prope Epiſtylium hanc habet inſcriptionem: A CVBICVLO AVGVSTORVM. Hoc templum fuit olim Ioui Feretrio dicatum à Romulo, poſt bellum Sabinum: quod eo in loco Iupiter tuliſſet auxilium regi oppreſſo hoſtium violentiâ. Ancus Martius reſtituit collapſum: & poſtea Auguſtus amplius ac magnificentius reddidit. Super cęmiterio iacet obeliſcus AEgyptius hieroglyphis inſignitus. In inferiore graduum parte, duæ ſunt vtrinque ſtatuæ marmoreæ; quarum vna eſt Conſtantini, altera eſt Maximiani: quamuis non deſint qui vtramque velint eſſe Conſtantini: vtraque eſt paludata. Ad parietes graduum quibus in templum conſcenditur adplicatæ ſunt diuerſæ tabulæ marmoreæ figuris inſignes variis.

Templum Iouis Feretrij.

Area Capitolina. In area Capitolina, ingens eſt Marci Aurelij Antonini ſtatua equeſtris ænea, quam alij dicunt eſſe Lucij Veri: alij Septimij Seueri: ſita eſt in baſi marmorea recenti opere, & impenſis Pauli III. Pontificis Maximi Farneſij, qui eam transferri curauit in Capitolium; cum antea fuiſſet erecta ante Baſilicam Lateranam.

Palatium Iuſtitiæ. A tergo huius ſtatuæ palatium eſt iuſtitiæ: ante cuius gradus, qui vtrinque præbent aſcenſum ad ſuperius ædificium) duæ ſunt ingentes ſtatuæ fluminum coloſſeæ: vna Nili, cui ſubiecta eſt Sphynx: altera eſt Tigris qui vicinam habet tygridem: vtraque continet Cornucopiæ fructibus diuerſis plenum: non longe abſimiles ſunt iis, quæ videntur in hortulo Beluedere in palatio

palatio Pontificum Vaticano. Non procul inde ſimulacra ſunt Sphyngis cum literis hieroglyphicis, & Leonis: vtrumque ex lapide Marmaridum ſubnigro & duriſſimo. Ibidem eſt fragmentum Leonis mordicus equum tenentis: cuius artificium Michael Angelus miraculoſum vſque ad cœlos laudibus extollere ſueuit.

Palatium Conſeruatorum ad ſiniſtram poſitum eſt: ante cuius fores ſub periſtylio porticûs plurimæ ſunt inſcriptiones antiquæ, Epitaphia Neronis & Aggrippinæ, aliorumque Principum. Ad columnas Epiſtylij erectum eſt coloſſeum caput aheneum Commodi Imperat. cuius pes & manus ſunt in ipſo palatio. alij dicunt fuiſſe Apollinis: cuius ſtatua fuit alta cubitos triginta, in qua conflanda centum & quadraginta talenta impenſa ſunt. Romam aduecta fuit à Lucullo ex Apollonia vrbe Ponti. Ad parietes porticûs multæ ſunt tabulæ marmoreæ figuris diuerſarum rerum & inſcriptionibus illuſtres. Ad ingreſſum portæ, ſiniſtro latere tabula eſt marmorea, cui inſculpta eſt menſura Romani pedis & Græci: ſicut in monumentis Neronis & Agrippinæ excauatæ ſunt menſuræ tritici, calcis, olei & aliorum: ad quarum normam corriguntur vrbanæ menſuræ, ſi falſæ iudicantur. In interna domûs area ad gradus ſunt duæ Sphynges & Simia, ex Simithe lapide ſingularis artificij. Ibidem duæ ſunt ſtatuæ; vna Apollinis nudi, altera Veneris talari inſtita veſtitæ. Ad murum ſunt adplicatæ tabulæ ingentes, quibus cælati ſunt triumphi de Dacia victa per Marcum Aurelium Antoninum. Huius triumphi duæ aliæ tabulæ videntur in templo ſancti Martini prope Marforium ſub Capitolio, vnde tres iſtæ deſumptæ ſunt. Ad eundem murum adplicata eſt alia ingens tabula marmorea, in qua deſcripta ſunt nomina Conſulum, & Prætorum Romanorum. Prope iacent humi reliquiæ Coloſſi maximi confractæ, nempe caput, duo pedes, vna manus, & pars pectoris, omnia ex candidiſſimo marmore. Qua conſcenditur in palatium, duæ ſunt ſtatuæ, vna viri malleum tenentis; alia mulieris veſtitæ, & ſedentis. Ibidem ſunt tria capita antiqua marmorea. Parietes cœnaculorum ornati ſunt variis picturis antiquis: quibus Theodoſij, & Honorij Impp.

res gestæ exprimuntur; & aliorum Imperatorum cum habitu antiquo, tam Principum, quam Senatorum & plebis, quo omnes eo tempore vtebantur. Ibidem videntur Statuæ Leonis X. & Pauli IIII. Sed anno 1559. quo tempore Paulus hic IIII. Carafa decessit è viuis, in eius odiũ, & Carafescæ familiæ contemptũ, hæc statua deiecta est seditione populi (quod sede vacante plerunque fieri solet) & in partes confracta: corpora mortuorum è sepulchris tracta, & in Tyberim coniecta: neque viuentibus parcitum est: nam & Dux Paliani capite truncatus, & eius frater Carolus Caraffa Cardinalis homo Princeps & bonus, strangulatus est: Causam dicent alij, & excusabunt vt volent. Pauendum fuit rerum omnium spectaculum in Vrbe, seditionibus & furore ciuium concitata: vbi cædes infinitæ, & violentia, latrociniaque crudelissima sunt perpetrata. ipsiusque Pontificis corpus, quod in albis erat propositum in sacello sancto Diui Petri in Vaticano, fere à meretricibus, & lenonibus vnco tractum esset, nisi subito fuisset prouisum tantæ impietati reliquorũ Cardinalium curâ, qui defuncti corpus ad parietem templi loco non admodum celebri claudi iusserunt. Populusque hac re infensus ad carcerum ruptiones, incendium Palatij Ripetæ, imo deiectionem Templi Mineruæ suum conuertit furorem. per ludibrium multæ sunt inscriptiones publicè omnibus propositæ: & tuba proclamata sunt per omnes plateas edicta Senatûs: ex quibus vnum hic addam, in rei memoriam:

Edictum contra Caraffas publicatum anno 1559.

Bando contra quelli che terranno le arme de casa Caraffa.

Per ordine del populo Romano obedientissimo della sancta sede Apostolica & del sacro collegio delli Illustr^mi & R^mi Car^li si fó intẽdere à qualũche persona che habbia inanzi à la sua casa, ó di charta, ó depinta in muro, ó di relieuo l'arme d'ella tanto questo popolo inimica & tyrannica casa di Caraffa, la debbia fra tutto il di spezzata: sotto la pena di essere tenuto traditore à questo popolo & in fame. & di essere quella casa doue sará trouata da questo tempo in la', sacheggiata & bruggiata. A cio si possi per tutte le vie posibile anichillare & spengere questo tanto odioso nome: datum in Roma il di 20. di augosto anno della salute 1559.

Addam & hic inſcriptionem publice affixam, vt ex ea appareat qua inſania, & effrenata vindictæ cupiditate ferantur Romani in ſummos etiam viros, quos oderunt, quoties furore publico concitatur Vrbs:

Mortalitati S. Io. Petro Caraffæ P P. IIII. Theatino, Neapolitano, Nebuloni, Fugitiuo, Platonico, Vipereo, Antichriſto, peſti, Cacodæmoni, Sodomitæ, Catamitæ, mago, necromanto, areolo, ſuper ætates omnes ob ingentia facinora, impudentem audaciam, auidiſſimam rapacitatem, & affectatam tyrãnidem; multaque alia, quę potius de monſtro, ac bellua immaniſsima, quam de homine dici poſſunt, inclementiſsimo Principi: Galliarum ſuperioribus bellis euerſori; Hiſpaniarum oppreſſori; Patriæ vniuerſæque Italiæ extinctori pernicioſiſsimo, Chriſtianorum reſtitutiq; orbis pertinaciſsimo afflictori; Cuius immitis animus in Deum, in religionem odium, ingrata erga mortales affectio, ſola infelici, ſed merita morte ſuperata eſt. Senatus Populuſque Romanus, vt memoriam peſsimi Pontificis perenni nota beneficiorum ergò collocaret, & monimentum aliquod extaret, quo poſteris innoteſceret impuriſsimum illum patriæ hoſtem, ac Romano nomini infeſtiſsimum iudicatum, ſtatuam marmoream in Capitolio etiam tum illi viuenti indigne poſitam, inſigniaque omnia gentilia vndique in vrbe exquiſita, eradenda & abolenda decreuit. Qui vixit naturæ quidem & ſuis ſatis, Reipublicæ verò nimis. Sedit annos quatuor, menſes tres, plus nimis. Sepultus in Vaticano: ſituſque inter Innocentes nocentiſsimus.

Liber poſſet integer conſcribi ex inſcriptionibus & ſcommatibus famoſis, quæ publicata ſunt poſt illius obitum. Cumque ante tres hebdomadas priuſquam moreretur, Romã rediuiſſem ex Marina arce, in qua præſidio firmo ſe tutabatur Carolus Cardinalis, cui eram domeſticus: illi in vrbem vocato laqueo gula fracta eſt, in ſacello S. Mariæ prope Caſtellum S. Angeli. cumq; ſęuiretur in eius famulos, cũ Tito Celſo fugi Tibur; deinde eodẽ comite in Soractem me cõferens inter Monachos humaniter & comiter exceptus, periculum imminens euitaui.

Vt ad prius propoſitam narrationem reuertamur, in eo cœnaculo Palatij Capitolini in quo poſita erat Pauli IIII. ſtatua,

erectus est Hercules æneus deauratus, & nudus, dextra clauam, sinistra malum Hesperidum tenens: Is inuentus est in foro Boario, in ruinis aræ maximæ: in cuius basi scriptum est: HERCVLI VICTORI POLLENTI POTENTI INVICTO D D. L M. FRONTO. In eodem cœnaculo est Satyrus marmoreus caprinis pedibus, & trunco arboris alligatus. In alio cubiculo super columna Mischij marmoris erecta est statua ænea viri inclinati, & spinam è planta pedis extrahentis: opus admirandi artificij. Ibidem est alia statua ænea mulieris vestitæ, vna manu è vestimēto exerta: hanc vocant vulgò la Zingara. alia similis videtur in domo Archinti prope Sanctum Augustinum. In alio loco tres sunt statuę marmoreæ nudæ: quarum media est Bacchi: reliquæ ignorantur: item tres aliæ, duæ virorum, & vna muliebris: & Hadriani Imp. caput: & lauditissima illa statua ænea Lupæ lactantis Remum & Romulum: quę olim seruabatur in Comitio, prope ficum Ruminalem: vnde translata est in basilicam Lateranam, postea in Capitolium.

Ibidem est aliud simulacrum marmoreum mulieris seminudæ, & Simij AEgyptiaci, singularis artificij.

Templum Iouis opt. max.

In ea Capitolij parte, vbi fiunt funes & rudentes, qua ad Tarpeiam rupem iter patet, quæ Piazzæ Montanaræ spectat, ruinæ non admodum magnæ supersunt templi Iouis optimi maximi: quod olim fuit omnium quæ Romæ extabant maximum, & sumptuosissimum; structum à Tarquinio Prisco; postea ad eius ornatum à Tarquinio Superbo impensa sunt quadraginta millia librarum argenti.

Templum Veiouis.

Vicinum fuit Veiouis delubrum, extructum ad Palatium Conseruatorum, versus ædes Iustitiæ, vbi olim fuit arx Capitolina: Et heic quoque nonnulli cōstituunt Asyllum; ad quod quicunque se recipiebant facinorosi, admissorum impunitatem consequebantur. Sed à Tiberio Cęsare factum est irritum: quod per id occasio multorum criminum sceleratis offerretur.

Templum Iunonis Monetæ.

Moneta quoque Iuno dicitur habuisse templum in crepidine Capitolij, quod à Camillo votum est & dedicatum non procul à domo Manlij.

Iani Custodis tēplum.

Et Ianus Custos in ea Capitolij parte fanum habuit, quæ forum Romanum spectat: vbi hodie carcer & custodia est sceleratorum.

ratorum. Sed his omnibus inter deiectas, & fere solo æquatas ruinas, difficilimum est proprium locum adsignare: quamuis in eo multi sese multum macerent: & singula singulis sua distribuant loca: Ego certe in tanta rerum confusione, nihil video certi, quod posimus affirmare, nisi coniecturis non admodum verisimilibus: Satis esse puto, si notet hospes locorum situm, qualem nobis describunt Historiæ: in inquisitione nimium scrupulosa locorum antiquorum non diutius immorabitur.

E Capitolio cliuus est lapidibus stratus; per quem descenditur in forum Romanum: quod totum hoc spatium continet, quod à radicibus Capitolij, & arcu Septimij Seueri, vsque ad templum S. Mariæ nouæ porrigitur. *Forum Romanū.*

Arcus ille triumphalis marmoreus & integer, qui ad finem cliui Capitolini erectus est, Septimio Seuero sacer fuit, vt ex inscriptione probatur. *Arcus Septimij.*

IMP. CÆS. LVCIO SEPTIMIO M. FIL. SEVERO PIO PERTINACI AVG. PATRI PATRIÆ PARTHICO ARABICO ET PARTHICO ADIABENICO PONTIF. MAXIMO TRIBVNIC. POTEST. XI. IMP. XI. COS. III. PROCOS. ET IMP. CÆS. AVRELIO L. FIL. ANTONINO AVG. PIO FELICI TRIBVNIC. POTEST. VI. COS. PROCOS. P.P. OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS. OB REMPVBLICAM RESTITVTAM IMPERIVMQVE POPVLI ROMANI PROPAGATVM INSIGNIBVS VIRTVTIBVS EORVM DOMI FORISQVE: hæc adscripta sunt ad vtramq; partē arcûs: in cuius frontispicio vtroque sculptæ sunt Imperatoris bellicæ expeditiones, tam mari quam terra. Ad eius sinistrum latus gradus sunt, per quos ascensus patet ad superiorem structuram. Per hunc arcum triumphales pompæ è foro ad Capitolium ducebantur. Ante hunc arcum iacet ingens marmor quadratum, in quo fasti Consulares longo sunt ordine descripti.

Concordiæ templum fuit ad radices Capitolij, à Camillo dedicatum, cum plebem reconciliasset senatui. fuitque supra Comitium. Ab hoc ad Iunonis Monetæ (quæ sic dicta est, quod ex adyto vox esset audita monens Senones aduentare) centum gradibus conscendebatur. Eius reliquiæ sunt octo illæ ingentes *Concordiæ templum.*

 columnæ,

columnæ, quæ porticum templi ſuſtinuerunt: In quarum cornice ſuper epiſtyliis legitur: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVIT. In hoc templo conciones, & Patrum conuentus frequentes habebantur.

Carceres Tulliani. Ad ſiniſtram cliui Capitolini partem locus eſt, qui vocatur S. Petri in carcere: quod illic ſanctus Petrus vinctꝰ fuerit & clauſus: ideo illi à Silueſtro Pontifice dicatus eſt: vbi feſtum vinculorum Petri celebrabatur olim primo Auguſti: cuius feriæ Eudociæ Imperatricis iuſſu tranſlatæ ſunt in Exquilias, ad templum quod illic ædificauit, & dedicauit S. Petro in vinculis. Carceres iſti primo ſtructi ſunt ab Anco Martio: quibus concameratum locum ſubterraneum adiunxit Seruius Tullius: à quo Tulliani carceres ſunt poſtea dicti: in iis ſtrangulatos ſcribit Saluſtius eos qui Catilinę conſpirationi nomen dederant: In huius loci frontiſpicio legitur: C. VIBIVS C. FILIVS RVFINVS. M. COCCEIVS M. F. NERA. COS. EX S.C.

Marforius. Iuppiter Panarius. Ante hos carceres ingens viri iacentis marmorea ſtatua videtur: hanc multi dicunt eſſe Rheni Germanici fluuij. alij malunt eſſe Iouis Panarij ſimulachrum: quod in eiuſdem Dei templo poſitum erat à Romano Senatu, Gallis Capitolium obſidentibus. Tunc enim à Ioue moniti ſunt, vt numerum ingentem panum proiicerent in ſubiacentia inimicorum caſtra: & hac ratione Gallis perſuaſum eſt, multam annonam adhuc ſupereſſe obſeſſis, quos cum fame vinci poſſe deſperarent, ſoluerunt obſidionem: ob quam liberationem, templum & ſtatua Ioui Piſtori, vel Panario, poſita eſt in Capitolio. Noſtro tempore vocatur Marforius: & cum Paſquino communicat de rebus, quæ in veteri Roma geruntur.

AEdes Martis Vltoris. AEdes diuæ Martinæ (ad quarum angulos iacet Marforij Coloſſus) fuerunt olim ſacræ Marti vltori: alij dicunt fuiſſe ſecretarium Romani Senatus: in quo chartæ, & alia ſcripta maioris momenti ſeruabantur: quod ex inſcriptione colligitur.

SALVIS DOMINIS NOSTRIS HONORIO ET THEODOSIO VICTORIOSISSIMIS PRINCIPIBVS.

Secretarium Senatus. SECRETARIVM AMPLISSIMI SENATVS QVOD VIR ILLVSTRIS FLAVIANVS INSTITVERAT ET FATALIS

IGNIS

IGNIS ABSVMPSIT, FLAVIVS ANNIVS EVCHARIVS EPIFANIVS V. C. PREF. VRB. VIEE SACRA IVD. REPARAVIT ET AD PRISTINAM FACIEM REDVXIT.

Templum hoc conditum fuit ab Augusto Cæsare post bellum Philippense in Pharsalia, & Marti dicatum.

Proximum est S.Hadriani templum: quod antiquitus fuit Saturni, à Numatio Planco ædificatum; vel vt alij malunt restauratum: cum prius à M. Minutio, & A.Sempronio Coss. dicatum esset: In hoc fuit ærarium populi Romani, in quo, tempore Scipionis AEmiliani, seruabantur XI. millia librarum auri rudis, XCII. millia argenti: & infinitus numerus cusorũ nummorum: Quæ summa multum aucta est ex infinitis victoriis, quas Romani reportarunt postea, de tot nationibus, & prouinciis deuictis: In hoc ærario reconditæ erant tabulæ Elephantinę, quibus continebantur XXXV. Tribus ciuitatis Romanæ. Ibidem quoque reponebantur signa militaria, decreta Senatûs, acta publica, & quæ ab Imperatoribus, bellorumque ducibus in triumphis adferebantur spolia deuictarum prouinciarum & populorum. *Templum Saturni.* *AErarium publicũ.*

Prope hoc ærarium erecta erat columna altissima, quæ vocabatur milliarum aureum: fuitque quasi in vmbilico vrbis, à qua viæ omnes, quæ ex vrbe in diuersas Italiæ partes porrigebantur, sumebant principium. *Milliariũ aureum.*

Ad dextram, vbi diximus esse columnas porticûs templi Concordiæ, sub radice Capitolij templum est hodie dicatum S. Mariæ liberatrici: quod olim fuit Veneris genitricis. *Templum Veneris genitricis.*

Tres illæ altissimæ columnæ striato opere, quæ adhuc erectæ videntur, fragmenta sunt Porticûs Liuiæ: quam Augustus Cæsar in Liuiæ neptis honorẽ erexit: sed hanc paulo post euertit Nero: quam Domitianus iterum sub Liuię nomine restaurauit. Alij asserunt has columnas esse reliquias pontis aurei Caligulæ: quem Imperator struxerat opere mirando, & sumptibus incredibilibus: fultus enim erat columnis octoginta, per quem transitus esset facilior ex Palatio in Capitolium. *Porticus Liuiæ.* *Pons aureus Caligulæ.*

Columna illa, quæ sola erecta est ad templum S. Mariæ liberatricis, vna est earum quæ sustinebant æneam statuam deauratam Domitiani: ad cuius pedes iacuit Rheni statua (quam *Equus Domitiani.*

multi dicunt esse Marforium) Domitianus enim de Germania subiugata triumphum Romam egit: ad cuius rei memoriam hanc erexit equestrem statuam: à cuius tergo erat templum Concordiæ, ad dextram templum Iulij Cæsaris, ad læuam Basilica Pauli AEmilij, in cuius ædificatione sunt impensa nouies centena millia ducatorum.

Basilica Pauli AEmilij.

Alti illi parietes qui sub Palatini radicibus adhuc conspiciuntur, pars sunt Rostrorum nouorum. Rostra enim vocatus est hic locus, propter suggestum & pluteũ æneum, qui ex rostris nauiũ Antiatiũ structus erat. Ibi leges ferebantur, & habebãtur conciones, & conuentus Patrum. ad ea proponebantur capita cæsorum supplicio publico: vt Ciceroni contigit, cuius caput amputatũ iussu Antonij Rostris affixum est, cum eius manibus; vnde Philippicas illas orationes declamarat Cicero in æternum dedecus Antonij. Noua dicta sunt hæc Rostra, ad distinctionem veterum, quæ ad Curiam Hostiliam sita erant prope Comitium: quod extendebatur à porta Palatij vsque ad eum locum, vbi hodie structum est templum S. Mariæ nouæ: Comitium ideo vocatum est, quod eo conuenirent Senatus Populusque Romanus, quoties aliquid de Reipublicæ vtilitate decreturi erant. In Rostris veteribus nunc structum est sacellum S. Mariæ de inferno.

Rostra. *Comitiũ.*

Inter templum S. Hadriani, & Castoris ac Pollucis locus erat cudendæ monetæ adsignatus: cuius partes ostenduntur, in ædificiis locum illum occupantibus, intermedium, quæ tamen non ita facile discerni possunt: propter ædificia, quæ ruinas compleuerunt: Ante paucos annos magna nummorum argenteorum copia ibidem inuenta est, cum domûs fundamenta fierent.

Lazecca.

Ad S. Hadriani templum porticus altissima adhuc erecta est, saltem eius columnæ decem supersunt integræ: prope templũ Laurentij in Miranda: quod structum est in parte ruinarum templi Faustinæ ab Antonino Pio in vxoris memoriam excitati. ad porticûs frontispicium legitur DIVO ANTONINO ET DIVÆ FAVSTINÆ EX S. C. Prope hoc templum Faustinæ, fuit arcus Fabianus, & Tribunal Libonis, vbi lites peragebantur.

Libonis Tribunal.

Forum

Forum Iulij Cęſaris occupabat eum locum decliuiorem, qui videtur poſt Fauſtinæ porticum, vſque ad templum S. Martinæ: & hoc forum diuerſis ornatum ſignis, & imaginibus erexit Cæſar, vt ibi exponerentur ea quæ ad iudicia pertinebant: Auguſtus quoque forum habuit proximum ad forum Romanum, in Vrbis celeberrima parte: in eo ſortitiones iudiciorum fiebant: ac de rebus maioris momenti, & ad Reipublicæ pertinentibus vtilitatem, & amplitudinem conſultabat Senatus. Vbi duę porticus erant erectæ; cum ſtatuis clarorum virorum: In vicinia enim habitabat Auguſtus, via Sacra, in domo Liuiæ: Foro Auguſti adiacet templum S. Laurentij de tré fori. *Forum Iulij.* *Forum Auguſti.*

Templum Caſtoris & Pollucis fuiſſe dicitur inter S. Hadriani & Fauſtinæ. quamuis alij aſſerant id fuiſſe templum duobus rotundis ædificiis concameratis inſigne, quod SS. Coſmo & Damiano hodie ſacrum eſt: Alij id Remo & Romulo adſignant; ſed qua authoritate fulti ſint, non video. *Templum Caſtoris & Pollucis.*

Templum Pacis, quod à Claudio cœptum erat, finitum tandem bellis ciuilibus à Veſpaſiano eſt abſolutum: id fuit auguſtiſſimum, & magnificentiſſimum: cuius altiſſimæ teſtudines adhuc extant, non procul à templo S. Mariæ nouæ: vbi videtur hodie columna integra ſuperſtes omnium quæ Romæ ſunt altiſſima & maxima. *Templum Pacis.*

In hortis S. Marię nouę fornices altæ ac rotundę extolluntur, quæ fuerunt olim duo templa contigua, ſacrata ſoli & Lunæ: vel vt alij aſſerunt Iſidi & Serapidi. In eo quoque loco templum habuit Vulcanus à Tatio conditum. Habuit & AEſculapius, & Concordia, quod Fuluius poſuit, trecentis & tribus annis poſtquam arx Capitolina ſtructa eſt: ex quo nonnulli volunt à Veſpaſiano excitatum eſſe Pacis illud auguſtiſſimum delubrum: in quod poſt deuictos Iudæos ſpolia templi Hieroſolymitani repoſuit. *Templa Solis & Lunæ.*

Forum Neruæ, & eius arcus fuit poſt ędem S. Hadriani; idque tranſitorium dicebatur: Nam per id tranſitus patebat ad forum Auguſti & Romanum. Huic foro addiderat Imperator porticum nobiliſſimam, ſtatuis & columnis marmoreis illuſtrem: cuius portiuncula ſpectatur adhuc eo loco qui l'arca di Noé vocatur, corrupto vocabulo pro Arcus Neruæ: in cornicibus Epi- *Forum Neruæ.*

stylij legitur: IMP. NERVA CÆSAR AVG. PONT. TRIB. POT. II. IMP. II. PROCOS. Ad dextram sunt duorũ arcuum reliquiæ, partes Palatij Neruæ sumptuosissimi. Nullus enim in Vrbe locus fuit isto cultior: tam propter ædificium mirabilis architechturę, quam propter insignia opera sculptorum excellentissimorum, qui ad id vndique sunt acciti. Arcus Neruæ restant adhuc fragmenta maxima, inter templum S. Basilij, & turrim militiæ.

Arcus Neruæ.

Via sacra. Via sacra extendebatur à foro Romano, per arcum Titi Vespasiani, vsque ad eiusdem Amphitheatrum, quod vocatur hodie Coliseum. Sacra dicta est ab antiquis, quod Augures solemni pompa per eam ad sacra facienda procederent; & in arcem conscenderent.

Arcus Titi Ad viam sacram eminentiore loco Titi Vespasiani ex marmore erectus est arcus: in quo sunt exsculptæ victoriæ, & triumphi põpa, qua ferebantur Templi Hierosolymitani spolia, post deuictos Iudæos; nempe arca Fœderis, Candelabrum septem lucernarum, Mensa panum Propositionis, tabulæ Decalogi, & vasa sacra ex auro puro, quibus vtebantur ad sacra templi: quæ omnia in eo arcu videntur sculpta, cum curru Triumphantis Imperatoris: in eius frõtispicio scriptum est: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS DIVO TITO DIVI VESPASIANI F. VESPASIANO AVGVSTO.

Turris Vergilij. Prope hunc arcum sub Palatino ad dextram turris erigitur quadrata, quam vulgus vocat Studiolo di Vergilio: Fabulanturque ridiculè ex ea fuisse Poëtam appensum in corbe à quadam meretricula, ac toto die spectaculo fuisse populo: quod vt vlcisceretur Vergilius, qui Magicam callebat artem, effecit vt ignis tota vrbe extingueretur: vniuersumque populum candelas, & lucernas incenderet ex flammis, quæ in pudendis mierculæ fuerant excitatæ: Fabula pingitur hæc vbique, sine authore. Non est verisimile tale aliquid magno illi Vergilio contigisse, qui propter continentiam Parthenius vocabatur: Si quid in hac fabula verum sit, de alio Vergilio Mago scriptum puto: de quo Neapolitani quoque dicunt plurima fuisse facta: inter cætera Pausylippum montem excauatum fuisse arte magica, & peruium factum: nam Vergilij sepulchrum prope hanc celebrem cauernam erectum est.

Mons

Mons Palatinus longè ante Romam conditam à Romulo, fuit habitatus, à Valentia siue Roma Itali filia. Postea ab Euandro, deinde Reges Romani & Imperatores hunc montem suo domicilio sacrum esse voluerunt: qui omnium collium, quos Vrbis includunt pomœria, fuit celeberrimum; propter augustas Cæsarum ædes, quæ in eo fuerunt superbissimæ; vt ex ingentibus & admirandis ruinis facile est coniicere. In eo tamen hodie nihil admodum notatu dignum videas, cum omnia sint inculta & deuastata. neque locus est tota vrbe desertior: inter has ruinas templum exiguum S. Nicolai adhuc extat, cum aliquot ædiculis. reliqua occupantur vineis, hortis, & vepribus. *Mons Palatinus.*

Ad Palatini radices qua spectat templum S S. Cosmi & Damiani, prope Pacis delubrum fuit Curia Hostilia, à Tullo Hostilio condita, in curia veteri, quam paulo ante posuerat Romulus: in hunc locum conueniebat Senatus, quoties de rebus ad Rempublicam pertinentibus tractabatur: & hæc Curia, quo die Clodij à Milone cæsi corpus cremabatur, igne combusta est tota, cum Basilica Portia illi vicina: quam Porcius Cato Censor condiderat, in eo loco vbi domus erat Menij. Alia fuit Curia in monte Cœlio, vbi templum est S. Gregorij. *Curia Hostilia.*

Fuerunt in Palatino monte multa templa diuersis Diis sacrata: ex quibus vnum fuit Victoriæ; à L. Posthumio AEdili Curuli conditum: ex cuius ruinis patet aspectus ad hortos S. Mariæ nouæ. *Victoria templum.*

Apollo quoque ibidem habuit templum: quod fulmine deiectum restaurauit & ampliauit Augustus, addita etiã porticu. Eius vestigia videntur adhuc nonnulla: vt amplissima illa testudo rotunda, quæ supra cæteras eminet ruinas, ac magis integra sese attollit diuersis marmoribus illustris. *Templum Apollinis.*

Penates quoque suum Fanum ibidem possederunt, ad Veliam, qua spectat forum Romanum: in eo reposita erant simulachra, quæ AEneas ex Phrygia deportauerat in Italiam euerso Ilio: hæc in summa veneratione semper habita sunt à Romanis. *Templum Penatiũ.*

Fuerunt in eodem monte multa alia templa: vt Larium, Fidei, Iouis victoris, Heliogabali, Orci, & aliorum Deorum: quibus certus adsignari non potest locus, propter ruinarum implicatas ambages & confusionem.

Domus Palatinæ. Domus quoque ſplendidas multi patricij poſſederũt in Palatino : vt Tarquinius Priſcus, in ea montis parte, quæ ſpectat templum Iouis Statoris. Et prope has Cicero magnificas excitauit ædes, quas à Craſſo quinquaginta millibus ducatorum emerat: Prope has habitauit M. Flaccus domum, ex qua Q. Catulus Porticum ſtruxit magnificam.

Germalus domus Fauſtuli. Locus hic palatij, qui ad Titi ſpectat arcum vocatus eſt Germalus : à germanis fratribus Remo & Romulo, qui illic fuerunt à Fauſtulo nutriti, qui caſam incoluit non procul à Græcoſtaſi.

Summa Velia. Ab hoc loco vſque ad radices Palatij verſus arcum Conſtantini magni, ſumma Velia protendebatur: dicta eſt Velia, quod illic paſtores ſoliti eſſent vellere lanas ab ouibus, antequam tonſuræ modus innotuiſſet : vnde lanæ auulſæ vellera vocantur.

Palatium Scauri. Ad ſummam Veliam, verſus S. Mariam nouam, Palatium luculentiſſimum habuit Scaurus: cum atrio quod circumdabatur altiſsimis columnis marmoreis : quæ triginta octo pedes longæ erant, præter baſim & epiſtylium.

Græcoſtaſis. Non procul inde fuit Græcoſtaſis palatium aliud ampliſsimum, in quo diuerſabantur legati diuerſarum nationum, qui Romam mittebantur. in eo fuerat erecta Concordiæ ſtatua ænea à Flauio, qui Plebem cum Senatu reconciliauerat.

Val. Poblicolæ domus. In principio Veliæ domum incolebat Val. Poplicola: quam vna nocte ſolo ęquauit, quod ſuſpectus eſſet populo, aliamque humiliorem ad radices montis erexit.

Palladiũ. Vbi templum eſt S. Andreæ in Pallara, fuit olim delubrum, in quo Palladium cuſtodiebatur, ſimulacrum ligneum verſatilibus oculis, quod AEneas cum Penatibus ex Ilio tranſtulerat in Italiam. quod in templo Veſtæ repoſitum eſt poſtea, & traditum cuſtodiæ Veſtalis virginis.

Templum Cybeles. In eodem Palatino, qua ſpectat Cœlium montem, fuit templum Cybeles: in quo ſimulacrum Dyndimenes, ſiue Opis, quę eſt Cybele, aduectum ex Ida Phrygię per Scipionem Naſicam, religioſiſſime ſeruabatur.

Domus Aug. Caſ. In altera parte montis verſus Auentinum, fuit domus Augusti Cæſaris, in qua ipſe natus eſt. Eius ruinæ ſpectantur altiſſimæ,

verſus

versus Circum maximum: ad has ædes Augustus erexit templum Apollini, cuius reliquiæ adhuc extant amplissimæ: In eius summitate repositus erat Solis currus ex auro. Ibidem posuit & Bibliothecam luculentissimam, quæ Palatina dicta est: in qua erat Apollinis statua ænea quinquaginta pedes alta, Scopæ sculptoris opus artificiosissimum. *Bibliotheca Palatina.*

Ibidem fuerunt & Balnea Palatina, in quæ deriuabatur pars aquæ Claudiæ, per aquæductus, qui adhuc hodie videntur in vinea Fædriæ Patricij Romani, versus Circum maximum: Vicina his fuit Curia Saliorum, & Auguratorium: & alia plurima, quorum reliquiæ nullæ fere extant. *Balnea Palatina.*

Porta vetus Palatij, quæ & porta Romuli dicta est, prope rostra demonstratur: saltem eius vestigia satis obscura, è regione S. Laurentij in Miranda. *Porta vetus Palatij.*

Relicto monte Palatino inculto & desolato, ad eius radices redibimus, ad columnas Porticûs Liuiæ: quibus vicinum videtur templum rotundum S. Theodosio dicatum: id olim conditum dicitur à Romulo, quo tempore bello Sabino Romani perterriti fugerent, eorumque fugam voto suscepto Rex cohibuit, postea Ioui Statori consecrauit. Quidam nolunt hoc S. Theodosij templum esse Iouis Statoris, sed ingentes illas ruinarum spondas, quæ sunt è regione templi Concordiæ spectantes Capitolium oppositum, quas superius diximus esse partes Curiæ veteris. *Templum Iouis Statoris.*

Relicto ad dextram Iani quadrifrontis templo, & foro Boario, veniendum est ad Circum Maximum. ad quem cum descẽdis, occurrit statim locus depressior & excauatus: vnde sub fornicibus amplis emanant aquæ copiosæ; ad quas mulieres suos pannos, & lintea lauant. & hæ dicuntur esse fontis Nymphæ Iuturnæ in Velabro. *Iuturna Fons.*

Fornicatum illud opus, quod subterraneo ductu longe protenditur, pars est Cloacæ maximæ, quæ à Tarquinio structa est, vt esset receptaculum omnium sordiũ vrbis; quæ ꝑ subterraneos cõmeatus ferrentur in Tyberim. Incipiebat enim hæc Cloaca ex Foro Romano ad Iouis Statoris ædem, deinde per Velabrum porrigebatur in Tyberim. Cuius amplitudo tam lata fuit, vt facilime sub eius fornicibus currus onustus ageretur. Legimus *Cloaca maxima.*

mus Cenſores aliquando vendidiſſe Cloacæ huius immundicias, ad ſtercorationem agrorum, ſexcentis ducatorū millibus. quod cum obiectum eſſet Imperatori, reſpondit, Odor lucri bonus ex re qualibet. Chiauica nunc vocatur: Illi vicinus erat Lacus Curtius, à Curtio dictus, qui ſe in voraginem præcipitem dedit armatum cum equo, vt auerteret peſtilentem aërem, qui ex ea exhalabat, & Romam contagio malo infeſtabat.

Lacus Curtius.

Prope Cloacam maximam locus fuit Numæ Pompilio ſacer, & myſticus, in quo ne ſpuere quidem licebat vlli: in eo conuenire cum AEgeria nympha credebatur, & ab ea edoceri ritus & ceremonias, quas in ſuis ſacris poſcebant Dii immortales. In hoc loco Gallorum Senonum cineres reconditi erant: nunc Dolioli vocatur: propter dolia ſiue vaſa fictilia, quibus cæſorum cineres continebantur ſepulta.

Dolioli Senonum Sepulchra

Circus Maximus.

Circus Maximus à Tarquinio Priſco primum fuit inſtitutus, in quo ludi Circenſes, & certamina diuerſa populo exhiberentur: occupabat totum id ſpatium, quod eſt inter Palatinum & Auentinum: Cuius longitudo eſt trium ſtadiorum cum dimidio, latitudo vero trium iugerum. Capax erat hic Circus ducentorum & ſexaginta millium hominum: alij reſtringunt ad numerum CL. millium. In eo loco Romulus primos edidit Circenſes, in raptu Sabinarum, quos Conſuales à Conſo nominauit, cuius ara ſub terra eo loco reperta erat. Tarquinius Priſcus poſtea Circo locum deſignauit, Superbus ædificauit: Caius Cęſar ampliauit, & Auguſtus exornauit. Poſtea collapſum Traianus reſtituit, & multis auxit ædificiis: & Heliogabalus ex Chryocolla ibidem ſtrauit pauimentum: ſicut fecerat in Palatio ex Porphyro lapide precioſo. Ex omnibus his ornamentis nihil fere ſupereſt, præter loci circunſcriptionem integram, qua eius amplitudo facile cognoſcitur: Verſus Palatinum reſtant crebri porticuum fornices, quibus ſedilia erant repoſita, & teſtudines plurimæ ſecundum Circi ductum: quæ putantur fuiſſe officinæ negotiatorum, quibus venales merces exponebantur populo, qui frequens conueniebat ad ſpectacula: Alij exiſtimant fuiſſe lupanaria, in quibus habitabant meretriculæ corpore quæſtum facientes.

Templum Neptuni.

Huic Circo templum habuit coniunctum Neptunus, ad Pa-

latini

latini radices, post S. Anastasiæ delubrum: cuius adhuc ruinæ videntur aliquæ, incrustatæ conchyliis marinis, opere tessellato venustissimo: ibi structum est sacellum Deo Patri dedicatum.

In hoc Circo fuerunt erecti duo Obelisci: quorum maior superauit altitudine cæteros omnes qui in vrbe erant. Longus enim est pedes centum & triginta duos, præter basim: eius pars maior videtur extare in hortis, qui medium Circum occupant: minor longus erat pedes octoginta octo. Hos excindere curauerat in AEgypto Rex Samnefretæus: quos postea Augustus ex Hieropoli Romam transferri iussit, ad ornatum Circi. *Obelisci Circi maximi.*

Naumachia locus erat, vbi naualium certaminum fiebat apparatus, ad ludos nauales, qui in Circo exhibebantur: & in his sese Romana iuuentus exercebat: vt quando serio cum hoste decertandum esset, ad rem nauticam non ignari venirent. Naumachiæ locum ostendunt hodie vbi crebræ aquarum lacunæ sunt, & arundinum carecta. *Naumachia.*

Aquæ illæ quæ super Circo per canalem circa murum fluunt, pars sunt aquæ Claudiæ. Claudius enim Imperator riuum ex fontibus Curtio & Cœruleo (quos Caligula cœperat, & imperfectos reliquerat) deriuauit à porta Næuia per Cœlium mõtem vsque ad Auentinum, ad ea certamina, quæ in Circo fiebant, perficienda. *Riuus aquæ Claudiæ.*

A Circo maximo veniendum est in viam Appiam: ad cuius læuam partem ingens Septimij Seueri moles attollitur: quæ quadrangularis olim fuit, septem columnarum ordinibus, quę sibi inuicem superpositæ, septem constagnationes in altum extollebant: Columnæ in singulis ordinibus vastis trabibus marmoreis coniungebantur: nullum hoc ędificio fuit altius Romę. Septisoliũ vocat Plinius; quod septem solaria contineret: nunc Septizonium dicitur. Hoc ab Imperatore fuit erectum in tantam altitudinem, vt nauigantes ex Africa in Italiam hoc spectare possent è mari, & eius cineres (qui in apice supremo huius molis erant repositi) adorarent: erat enim Seuerus natione Afer: ex tanto ædificio Septisolij tres tantum nostro tempore restant constagnationes: quę longa antiquitate vidẽtur nutare, & ruinã minari. in vno solij circuitu pars inscriptionis mutilatæ restat. *Septizonij Seueri.*

tæ restat. C. TRIB. POT. VI. COS. FORTVNATISSIMVS NOBILISSIMVSQVE.

Via Appia. Via Appia, quæ incipiebat ab arcu triumphali Constantini Magni, & prope Septizonium Seueri ducebat ad Thermas Antoninianas; inde per portam Capenam ad Ruinas Albæ Longæ, per Terracinam, Fondos, Campos stellatos Brundusium vsque sese porrigebat: Nomē cœpit ab Appio cęco Senatore, qui hanc lapidibus durißimis strauit vsque ad Capuam: Cæsar protendit vlterius, & destructam multis in locis restaurauit: postea Traianus innumeris sumptibus ampliauit & perfecit. Eius reliquiæ non solum prope vrbem apparent integrę, sed etiam in via, qua itur Neapolim prope Priuernum & Circæum Promontorium:

Via noua. Via noua dicitur ea pars viæ Appiæ, quæ à Thermis Antoninianis ducitur vsque ad Portā Capenam: propterea quod id totum spatium pauimento nouo stratum est ab Antonino Caracalla, dum suas extruxit Thermas.

Thermæ Caracallæ. Thermæ igitur Baßiani Caracallæ, qui Antoninus dictus est, sitæ sunt sub Auentino è regione Piscinæ, & templi S. Xixti: His nullæ videntur Romæ magis integræ, præter Diocletiani. Illarum ruinæ ingentes sub S. Balbinæ templo conspiciuntur stupendis fornicibus & murorum spondis: in quibus plurimæ columnæ ingentes ex Ophite lapide adhuc erectæ sunt; aliæ humi stratæ iacent: sunt & ibidem aliquot labra capacißima ex marmore: ad has Thermas idem Imperator sumptuosas erexerat ædes: cuius ruinæ non facile distingui possunt à Thermarum ambitu. Sed templum quod Isidi dedicauerat coniunctum cum suo Palatio, nunc S. Nereo sacrum est. *Templum Isidis.*

Ad viam Appiam multa fuisse templa produnt historiæ: sicut Quirini, Martis & aliorum deorum: sed quo loco vnumquodque steterit, difficile est affirmare: cum ruinis vbique confuse iacentibus, & multis in locis solo æquatis, pręter vulgi opinionem incertam, nullum fere nobis relictum sit verisimile testimonium: Isidem tamen delubrum habuisse id quod S. Xixto dicatum est, multi asserunt: nescio an id potius fuerit quod supra diximus esse S. Nerei, à Baßiano Caracalla structum.

Ab Antoninianis Thermis via noua (quæ principium suum habuit

habuit ad Septizonium Seueri, & finiebat ad portam Capenam, reditus patet ad viam Appiam. quæ Capuam ferebat: Capena porta dicta est à Capena vrbe vicina Albæ longæ: quam alij Camœnam Portam nominarunt, à delubro Camœnarum quod non procul fuit ab hac porta: Dicta est triumphalis; quod per eam olim duo Scipiones triumphis solemnibus Romam inuecti sunt: & nouissime Carolus V. Rom. Imp. Paulo III. regnante triumphans deuictis Afris vrbem ingressus est. Porta hęc hodie dicitur S. Sebastiani: à templo eidem Sancto consecrato, quod abest à porta duobus passuum millibus, ad cœmiterium Calixti. *Porta Capena.*

Extra Vrbem non longe à mœnibus Mars habuit tęmplum: cuius locus in hortis adiacentibus adsignatur. Quem tamen cum diligenter inquirerem, non inueni, nec vllius notandę ruinæ vestigium, licet has Lafrerius sculptor assereret esse ad dextram viæ Appiæ partem: Ad quam viam cum olim multa deorum templa fuisse tradant historiæ, certi nihil statui potest in plurimis, nisi coniectura non satis probabili. *Templum Martis.*

Erecta quoque sepulchra magnificentissima ad hanc viam multi viris Patriciis legimus: quæ certo definire, ac singula suis authoribus adsignare non audeo: licet magno numero conspiciantur vtrinque adhuc fere integra. Ea moles alta marmorea quadrataque, quæ ad sinistram attollitur, Cetegorum fuisse conditorium testantur aliquot epitaphia in ea reperta: Memmij vero rotunda forma videtur, quamuis in vtroque Cetegorum legantur nomina. *Sepulchrũ Cetegorũ & Memmij.*

Paulo remotius ab Vrbe riuus Almonis occurrit qui Romam influens sub Auentino Tyberi insinuatur. *Almo.*

AEdificium illud altum & rotundum, quod ad dextram erectum est, ex inscriptionibus inde erutis probatur fuisse sepulchrum Scipionum. *Scipionũ Sepulchrum.*

Appia via ad dextram relicta sinistrum ingredieris iter, veniesque ad sacellum illud rotundum, quod vocatur Domine quo vadis. Eo loco diuo Petro Roma fugienti metu persecutionis occurrisse Christus dicitur: cui cum Apostolus dixisset, Domine quo vadis? Romamne, iterum crucifigi? Ad hoc sacellũ sinistram viam relinques, & dextram frequentissimis sepul- *Domine quo vadis.*

chrorum

chrorum ruinis vtrinque ſeptam inibis. Quodque magis vicinum videtur ædificium Lucullis attribuitur. In eo enim, ſicut & in aliis plurimis, ſub fornicibus integris cellulæ conſpiciuntur, in quibus ordine concinno plenæ cineribus mortuorum vrnæ repoſitæ ſunt.

Lucullorũ ſepulchrũ.

Templum Fauni.

Ad eam viam ſiniſtra parte paulo vlterius parietes adhuc extant ex coctilibus lateribus: qui pars ſunt templi Fauni & Siluani.

Templum Apollinis.

Non procul à S. Sebaſtiano in eadem via ad dextram partem aliud templum viſitur integrum quidem ſed ornamentis vacuum, in quod opiliones ſuos noctu, aut per æſtus recipiunt greges: Id fuit olim Apollini ſacrum.

Hinc ad ſiniſtram in vicinos campos ſeſe extendit via: in qua vix quadraginta paſsibus ab hac Apollinis æde, inter ſentes & dumos obſcuro loco cauerna eſt ſubterranea, cuius aditus, propter arbuſta, & lapidum aceruos, vix conſpicitur: Sed poſtquam in interiora huius loci fueris ingreſſus, videbis fornices arte diligenti conſtructas, quæ vtrinque habent repoſitoria oblonga, decem aut duodecim pedum, in quibus olim recondebantur mortuorum Chriſtianorum corpora, quibus ſolemniter aut aperte non licebat ſuos funerari: In harum fornicum ſubterranearum receſſu remotiore ſunt adhuc crebræ cellulæ, & quaſi locorum receptacula lampadibus adplicandis idonea. Sub his cauernis obſcuris & amplisſimis, vulgo aſſeritur Chriſtianos olim habitâſſe, & ſecreto latuiſſe; dum ſub Imperatoribus perſecutiones crudeliſsimę excitarentur: & hodie hæc loca dicuntur Stantiæ di Chriſtiani.

Stantiæ di Chriſtiani.

Templum S. Sebaſtiani.

Hæc poſtquam diligenter luſtraueris, ac varia monumenta, quæ longe lateque ad vtramque partem ſemidiruta ſunt, redeundum eſt ad viam Appiam ad templum ſancti Sebaſtiani duobus ab Vrbe diſtans paſſuum millibus. Hoc poſtquam fueris ingreſſus, deſcẽdes per gradus in ſpeluncas ſubterraneas, quę Catacombæ vocantur, in quibus olim Tyrannorũ metu Chriſtiani latebant, dicunturque illic quadraginta Pontifices martyrium ſuſtinuiſſe, ac cum iis centum & ſeptuaginta quatuor millium martyrum mortem pro religione Chriſtiana toleraſſe: vti ex inſcriptione apparet, quæ ad principium deſcenſus adplicata eſt.

cata eſt. Locus ſumma veneratione colitur, plenuſque eſt pauore propter profunditatem & tenebras: In eum ſubire ſine facibus aut lucernis non eſt tutum: neque vltro citroque vagari ſine periculo quis poteſt: tam diuerſi videntur vtrinque cauernarum anfractus, & cuniculi ſeſe in omnem partem protendentes, vt Labyrinthi ſpeciem præ ſe ferant. Adhibitis tamen facibus, & accito conductore loci perito, tuto licet per ſpatioſiorem meatum ad exitum peruenire. Sepulchrum vocatur Calixti: Quæ in hoc templo videntur loca ſacra, quæ marmora antiqua, & quam egregiæ ararum inſcriptiones, longum eſſet annumerare, ac ſuperuacaneum: cum omnia tam intus quam foris propoſita ſint viatoribus ſpectanda. Notabis inter cætera ad altare ſacelli læui oſtendi veſtigia pedum Chriſti in lapide: quæ dicuntur relicta eſſe in monte, cum Dominus noſter ſpectantibus Apoſtolis in cœlum eſt aſſumptus. *Sepulchrum Calixti.* *Veſtigia pedum Chriſti.*

Templo S. Sebaſtiani vicinum eſt delubrum amplum & rotundum, centum ingentibus columnis marmoreis ſuſtentatum, quod olim à Sylla in ædilitate poſitum eſt, ac Marti Gradiuo conſecratum. In eo olim hoſtium legati audiebantur, quibus in Vrbem introitum non permittebat Senatus: Huius templi pars maior corruiſſe ſcribitur precibus Stephani Pontificis, cum iuſſu Galieni cogeretur illic Marti ſacrificare. *Templum Gradiui Martis.*

Prope hoc templum ſeruabatur Manalis lapis, quem Romani ſolemni pompa, & ceremoniarum veneratione, in Vrbem importabant, vt elicerent pluuias. *Manalis lapis.*

Inferiore loco ſuper via Appia videntur ampliſſimæ ruinæ oppidi, quod nõnulli Sinueſſam, alij Pomœtiam fuiſſe tradunt: alij melius ſentiunt, qui aſſerunt fuiſſe arcem, in qua Prætoriani milites, & Auguſtorum Medici habitabant. mœnia fere integra totum ambitum cingunt. *Arx Prætoria.*

Ad huius arcis ingreſſum frequentes vtrinque vidẽtur ſepulchrorum moles quadratę, pyramides obtuſę & ſolidæ, quæ partim ex Tiburtino lapide ſtructæ ſunt, partim ex Latericiis: & has fuiſſe Metellorum ſepulchra teſtantur inſcriptiones, quæ inde ſunt erutæ. *Metellorum Sepulchra.*

Inter has quæ eſt celeberrima, forma rotunda ex quadratis facta marmoribus candidis inſtar ampliſſimæ turris, intus con-

caua,& parte aperta ſuperiore,cuius muri craſſi ſunt circiter pedes viginti quatuor: ea mœnium angulo adiacet, in cuius circuitu inciſſa ſunt marmorea boum capita cute ac carne nudata,vt in ſacrificiis fieri ſolitum erat,quæ continentur lemniſcis, & faſciarum inuolucris, coniungentibus fructuum,florum ac foliorum congeriem(feſtones vulgo dicuntur) & in interuallis patinæ repoſitæ ſunt ſacrificiorum: Capita boum fere ſunt ducenta, ideo Capo di Boi vocatur: voluntque antiquarij geminam Hecatombem factam eſſe in funere celebri Cęciliæ Metellæ:cuius nomen in fronte ſepulchri legitur, in ingenti marmorea tabula verſus portam arcis Prætorianæ. CÆCILIÆ Q. CRETICI F. METELLÆ CRASSI.

Capo di Boi.

Ad radices collis in quo turris hæc ædificata eſt,ſi quis integrum verſum heroicum pronunciet,Echo admiranda eundem reddet integrum,& articulatum ſæpius. Ego Vergilianum illud primum AEneidos diſtincte repeti octies integrum audiui, & poſtea confuſe aliquoties. Nuſquam gentium eiuſmodi Echo auditur: quæ ideo tanto dicitur excitata artificio, vt in funere huius Cæciliæ plorantium eiulatus exclamationes,& planctus funebres in immenſum multiplicarentur,dum Hecatumbe illa celebraretur duplex, & Ludi funebres in honorem matronæ præberentur.

Echo mirabilis.

Sub hoc colle,loco depreſſo ſunt adhuc ingentes Circi Hippodromi ruinæ,omniũ quæ hodie videntur integerrimæ:Iſque dicitur à Baſiano Caracalla fuiſſe extructus, eo loco vbi Tiberius Cæſar Prætorianorũ militum erexerat ſtabula:in quo Circo ſeſe curſu, equitatione, & quadrigis quotidie exercebant milites. Eius area media continet carceres, baſes ſtatuarum,altarium ac metas: totuſque circuitus diuerſis picturis exornatus eſt: In eius parte media vaſtus iacet obeliſcus ex Ophite lapide,ſed confractus,& vndique literis hieroglyphicis exornatus.

Hippodromus Caſtrenſis.

Huic Circo vicini extolluntur altiſsimi muri, ſuis interuallis diſtincti, vbi erant ſtabula, quibus equi claudebantur, edocebanturque ad certamina equeſtria, quæ in hoc Hippodromo exhibebantur.

Stabula Caracallæ.

Super Circo in planicie ſuperiore templum eſt integrum quadrata ſtructura, cum ſuis columnis, & porticu anteriore:id fuit

fuit olim sacrum Deo ridiculo. Quod Hannibal post stragem Cannensem, qua ceciderunt Ciuium quadraginta millia, cum ad vrbem obsidendam copiis victricibus properasset, eo loco castra posuit: audito risu effusissimo perterritus abiuit, & obsidionem Vrbis reliquit: in qua si pertinacius institisset, vt erant omnia metu ac pauore consternata, sine magna difficultate potuisset Roma potiri: Romani post eius discessum Deo ridiculo consecrarunt fanum. *Templum Ridiculi.*

His igitur diligenter lustratis, ne vlterius vageris, & longius discedas, in vrbem recta via reuerteris, quæ tribus fere milliaribus distat: Postquam ad portam redieris, circa mœnia te conferes ad Portãm Latinam: non procul à qua templum erectum est rotundum in honorem sancti Ioannis Apostoli: qui dicitur eo in loco cruciatus oleo & igne. Diesque eius martyrij in Kalendariis festus scribitur, diciturque Ioannis ante portam Latinam: passus est Apostolus sub Domitiano. *Ioannis ante portam Latinam templum.*

Non procul abest porta Gabiusa: quæ sicut & Latina muro clausa est, & obstructa. Hãc subterfluit riuus Appius, qui ab Almone deriuatur. Per hanc portam iter tendebat ad vrbem Gabiorum (vnde nomen adepta est, quod adhuc hodie retinet immutatum) viaque hæc cum Prænestina coniungitur: Sicut via Latina ab Appia principium sumens in vrbe, per Portam Latinam extenditur longe, ac per Valmontonem, & S. Germanum deducta, rursus Appiæ inseritur. *Porta Gabiusa.*

A porta Gabina relictis ad dextram mœnibus conscendes in Cœlium collem, qui circa mœnia longe extenditur vsque ad Portam maiorem. dicebatur olim Querquetulanus, à quercuũ frequentia, antequam illum inhabitarent Hetrusci, qui duce Cœle Vibenna auxilium tulerunt Romanis, & illis propterea collis hic concessus est, postea vicus Thuscus: In Cœlio præter ruinas obscuras, nihil admodum spectatur notatu dignum. *Cœlius collis.*

In Cœliolo templum S. Ioannis Euangelistæ olim Dianæ sacrum fuit, hic Cœliolus appendix est Cœlij. *Templum Dianæ.*

In summitate Cœlij templum est rotundum S. Stephano dicatum à Simplicio Pontifice, quod fuit olim Fauni sumptuosissimum delubrum: sed temporis iniuria semidirutum, restauratum est à Nicolao V. P. M. in ea forma quã videtur hodie. *Templum Fauni.*

Curia Hostilia. Vbi templum est S S. Ioannis & Pauli, versus Septizonium Seueri, fuit Curia Hostilia: quam Tullus Hostilius erexit, post Albę destructionem: & in hanc sæpius conueniebat Senatus de reipublicę negotiis tractaturus: aliam quoque Curiam superius à Tullo structam diximus ad forum Romanum, non procul à templo Pacis, vbi Rex idem suum habuit palatium.

Mãsiones Albanæ. Albanorum mansiones in ea Cœlij parte fuerunt, quæ spectat Auentinum: vbi hodie situm est templum S. Mariæ in Dominica, à Leone X. restauratum, prope quod videtur aquæductus aquę Claudiæ; in cuius arcu hęc leguntur. P. COR. P. F. DOLABELLA COS. C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN MARTIAL EX S. C. FACIVNDVM CVRAVERVNT, IDEMQVE PROBAVERVNT: ad hunc aquæductum erectum est castellum, ad receptacula aquarum.

Castra Peregrina. Vbi hodie templum est quatuor Coronatorum (quod Honorius Pontifex extrui iussit: & temporis iniuria destructum restaurauit Paschalis II. versus Exquilias) fuerunt olim Castra Peregrina: in quibus diuersabantur sub Augusto nauales copiæ, quas Imperator ad Misenum detinebat.

Palatium Constantini. Palatium Constantini magni, fuit inter portam Gabinsam & Cœlimontanam, nunc S. Ioannis dicitur. Huius palatij magnificentissimę adhuc supersunt ruinę, quæ satis indicant sumptuositatem ædificij, tanto Imperatore digni.

Basilica Lateranorum. Lateranorum Basilica suum nomen retinet (Alter Lateranorum fuit M. Antonij auus) in ea Siluestri Pontificis rogatu Constantinus magnus erexit templum S. Ioanni, qui Lateranus vocatur: Sedes olim Pontificum Romanorum, cuius se vocant Episcopos: sed postea ducti amœnitate collium vaticanorum, in eum locum se contulerunt, vbi palatium celeberrimum incolunt, cum templo S. Petri coniunctum.

In hac Laterana Basilica locus ostenditur orbiculato ędificio & altissimis fornicibus, quod sustentatur octo ingentibus columnis porphyriticis, pręter alias duas eiusdem marmoris, quæ ad portam erectæ sunt. *Basiliscus Constantini.* Locus hic vocatur Basiliscus Constantini: Fama est Cõstantinum Magnum Lepra laborantem, suasu medicorum, voluisse lauari in puerorũ sanguine, atque ideo sumptuosum hoc ædificium præparasse: sed monitum ab Angelo in somnis,

ſomnis, vt aqua baptiſmi ablueretur in nomine Ieſu Chriſti Dei veri, quem Helena eius mater colebat, Imperatorem obtemperaſſe monitis cœleſtibus, & baptizatum fuiſſe in eo Labro Porphyritico, quod adhuc medio Baſiliſco videtur. Sed fabulam eſſe credendum eſt: nam ab Epiſcopo Nicomedienſi baptizatum tradunt hiſtoriæ, cum in Aſiam veniſſet: neque ad tam barbarũ nefas patrandum, neceſſe fuit tantis ſumptibus extruere hoc ædificium; quod potius tegi & celari oportuit, quam vana oſtentatione publicari: Ego puto fuiſſe balneũ Laterani Palatij quod eo vſque protendebatur.

Huic ædificio vicina ſunt ad dextram ſacella ſacra in quibus multa marmora precioſiſſima, quibus parietes incruſtati ſunt, conſpiciuntur: & columnæ Hieroſolymis adportatæ Romam. Ad ſiniſtrã duæ ſeſe attollunt columnæ marmoris flaui Miſchij: quæ manu vel veſtibus confricatę & attritæ, ſuauiſſimum emittunt odorem; qualis eſt violarum cum lilio: De iis diuerſæ narrantur fabulæ; à Regina AEthiopum Salomoni donatas: & alia plurima, quæ vt inepta ſunt & ridicula, malo ab aliis publicari. *Sacella ſacra.* *Columnæ odoratæ.*

Ingredieris inde Lateranenſe templum: in quo vndique venuſtiſſimi & elaborati artificij marmoreæ ſepulchrorum arcæ ac tabulæ ſunt diſpoſitæ; quibus ſummorũ Pontificũ recondita ſunt oſſa: neque ſolum in ſepulchris ars commendatur, ſed in altaribus, quę ex marmorib⁹ precioſiſsimis facta ſunt, tanto ſtudio & induſtria, vt nihil vſquã gentium videri poſſit abſolutius. *Templum Lateranũ.*

Ad ſummi chori latus ſiniſtrum, parieti adplicata eſt tabula ęnea, carachteribus antiquis leges, & ſenatus cõſulta ſub Veſpaſiano referẽs: quæ olim cũ aliis multis in Capitolio ſeruabatur. *Tabula ænea antiqua.*

Sub hac tabula ad Sacriſtiæ portã humi iacet tumba Sepulchri Laurentij Vallæ: qui Canonicus erat huius templi. *Sepulchrum Laurentij Vallæ.*

Ante chorum erectæ ſunt quatuor ingentes columnæ æneę, ſtriatæ, Corinthiacis Epiſtyliis: opere concauo, ſed quæ repletæ ſunt vt vulgus aſſerit, terra ſancta, quæ ex ſepulchro Chriſti Romam aduecta eſt. De his columnis varia fertur opinio. Quidam volunt Athenis ex Iouis templo à Sylla Romam tranſlatas: Alij ex roſtris nauium in Actiaca pugna captarum ab Auguſto Cæſare conflatas; & ad rei memoriam templo Iouis Capitolini adplicatas: Alij Hieroſolymis aduectas in Italiam ab Imperatore *Columnæ æneæ.*

Veſpaſiano, poſt ſubactos Iudæos, cum reliquis ſpoliis, quæ in triumpho Titi propoſita ſunt.

Cœnaculum Rotæ. In Baſilica Laterana, quæ integra eſt & antiqua, cœnaculum eſt Rotę ampliſſimū: in quo Pontificum & Senatûs Eccleſiaſtici Cardinalium & Archiepiſcoporum habebatur conſeſſus, cum de rebus magnis tractandum eſſet. Tres illæ portæ altiſſimæ & marmoreæ, quibus in cœnaculum patet ingreſſus, ex Prætorio Hieroſolymitano ſunt aduectæ.

Cathedra Porphyritica. Inde per ampliſſima deambulacra, relicto S. Mariæ Gratiarum ſacello, ſuper ſcalis ſanctis duæ ſunt cathedræ ex Porphyro pertuſæ; in quibus aliquot annis (poſtquam Ioanna mulier ſexū virilem mentita, Pōtificatum adepta eſt) Pontifices eligendi ſedebant: iiſque admota manu ſub Cathedra, per exploratorem virilia tractabantur: cumque cumpertum eſſet, marem eſſe, exclamabat alta voce: TESTICVLOS HABET, DIGNVS EST PAPALI CORONA. Ridicula ſunt hæc, & abſurda: ſed quę ſummi viri in vſu fuiſſe ſcriptis tradiderunt: Hodie non eſt opus hac inquiſitione: cum nemo ad Pontificatum promoueatur, qui ſuæ virilitatis non reddiderit antea ſatis efficax teſtimonium.

Gradus ſancti. A loco vbi ſacroſanctæ hæ Cathedræ ſeruantur, deſcenditur per gradus marmoreos ſummæ reuerentiæ ac deuotionis: erant enim gradus Prætorij Hieroſolymitani, per quos Chriſtus virgis cæſus Pilati iuſſu ſanguinolentus populo eſt propoſitus: & in iis craticulæ aliquot æneæ deauratæ videntur adplicatæ marmori, quæ guttas ſanguinis Seruatoris tegunt: Tanta in veneratione habentur, vt piaculum morte dignum haberetur eos pedibus contingere: Geniculatim per hos ad altiora loca conſcenditur: ſuntque ita excauati veſtimentorum attritu, vt cum difficultate maxima conſiſtere quis in iis poſsit: propterea ad latus alij gradus lapidei ſunt erecti, per quos cōmode aſcēditur & deſcēditur.

Columna Sāctuarij. Eodē in loco ſuper gradibꝰ ſanctis columna albicantis marmoris demonſtratur, in duas partes diuiſa ab Epiſtylio ad baſim: ea parieti adhęret: & creditur fuiſſe ad ingreſſum ſanctuarij templi Salomonis, quę Chriſto in cruce Spiritum Deo Patri reddente, cum velo templi rupta eſt, & in partes ſeparata.

Sancta Sanctorū. Vbi patet ingreſſus in ſancta ſanctorum, ſacellum eſt ſumma veneratione cultum, in quod nulli licet mulieri introire: in eo ſeruatur Arca fœderis, virga Aaronis, menſa cœnæ Dominicæ,

Manna

Manna ſacrum, vmbilicus & præputium Chriſti, eiuſque ſanguinis phiala vna, ſpinæ aliquot ex eius corona, clauus vnus integer, quo Chriſtus adfixus eſt cruci, Frænum equi Conſtantini magni, quod confectum fuit ex duobus pedum clauis, nam ex quarto conflata eſt lamina, quæ diademati aureo Imperatoris adpoſita eſt. (Quatuor clauis crucifixum ſeruatorem noſtrum dicunt autores.) Eodem in ſacello oſtenduntur plurimæ reliquiæ, quæ à Romanis ſumma deuotione obſeruantur.

Templum Quietis.

Quieti quondā dicatum erat id delubrū, quod hodie S. Petro ſacrum eſt ad viam Labicanam, quę eſt inter Cœliū & exquilias.

Porta Cœlimōtana.

Non procul à templo S. Ioannis Laterani, Porta eſt eiuſdem nominis, olim Cœlimontana dicta (quod ad radices Cœlij ſita ſit) & Aſinaria. Ab ea principiū ſumit via Campana, qua in Campaniam itur (quæ noſtro tempore Terra di laboro nuncupatur) ac paulo extra vrbem coniungitur cum Latina.

Templum Veneris & Cupidinis.

In vltima montis Cœlij parte templum eſt S. Crucis in Hieruſalem, olim ſacrum Veneri & Cupidini: in eo ſeruatur pars crucis Dominicæ, & Crucis titulus ſcriptus linguis tribus, denarius vnus ex triginta, quos Iudas Proditor recepit pro precio venditionis Domini: & alia plurima. Ibidem eſt ſacrum ſacellum ſubterraneum, ab Helena Conſtantini matre conditum, in quod ſemel tantum quotannis patet ingreſſus matronis.

Amphitheatrum Statilij Tauri.

Adiunctū eſt monaſterio templi huius Amphitheatrū minus quidē multò Coliſæo, ſed antiquius: vtpote quod tempore Auguſti ſit erectum à Statilio Tauro: alij vocant id Amphitheatrū caſtrenſe: idque poſitū dicunt à P. Victore in regione Exquilina, in quo milites exercerentur: Nunc eſt ex maiori parte deſtructū à Paulo III. P. M. ad reſtaurandum monaſterium: ſed quod reſtat integrum, videtur tam intra quam extra mœnia.

Seſoriana Baſilica.

Baſilica Seſoriana ſita fuit ad templum S. Crucis; & porrigebatur vſque ad portam Næuiam: eius ruinarum pars adhuc notatur ſecundum mœnia.

Ductus aquæ Claudiæ.

Redeundū eſt ad Lateranenſe templum: ſed notabis ingentes illos arcus, qui per portam Nęuiam introducuntur in vrbem, & per dorſum Cœlij montis prope templum Lateranenſe vſq; in Auentinū extēduntur, pertinere ad aquæductū Aquæ Claudiæ: qui omniū, quos Romæ videmus, altiſſimus & lōgiſſimus iudicatur:

catur: huncque per ſpatium quadraginta milliarium in vrbem introduxit Claudius: cui poſtea Anio nouus adiunctus eſt, per viam Subiacam, & ſummis impenſis deductus eſt per hanc portam Næuiam; eiuſque pars maior in Auentinum deriuabatur, pars in palatium, & reliquum in Capitolium. à C. Caligula cœptus eſt hic aquæductus, poſtea à Claudio ad perfectionem perductus.

Porta Næuia. Porta hæc Næuia quæ hodie Maior dicitur vel S. Crucis, creditur fuiſſe in arcu triumphali ſtructa; vt ſumptuoſum portæ ſatis probat ædificium.

Xenodochium Lateranum. Prope ductum aquæ Claudiæ, verſus Cœlium, Xenodochium eſt Lateranum opulentiſsimum. & rebus omnibus, quæ ad excipiendos hoſpites, cuiuſcunque conditionis aut ſtatus ſint, inſtructiſsimum. In eo ſunt cubicula, quibus Principes, & nobiles excipi poſſunt commodiſſimè. Pharmacopolarum apothecæ refertę ſunt omni genere medicamentorum exquiſitiſſimorum: neque quicquam poteſt excogitari quod ad ægrorum neceſsitatem conducere poſsit, quod ibi non inueniatur, & officioſe omnibus præſtetur: Idque in cauſa eſt, vt multi nullius rei indigentes, cum in morbos inciderunt, eo ſe deportari curent, ac propriis impenſis curari: nam æquum non eſſet eum publicos ſumptus requirere, qui eos per ſe facere poſsit: ſufficit ſi officioſam medicorum curam experiatur, quam pecunia compenſet non ingratus, poſt acceptum beneficium. In huius Xenodochij area latiſsima diuerſis in locis animaduerte ſepulchrorum arcas, & aras marmoreas, labra balneorum & Thermarum; plurimaque marmora antiqua, in quibus ſummo artificio ſculptæ ſunt infinitæ figuræ, Satyrorum chori, menſæ diſcumbentium, Pugnæ Amazonum, Meleagri venatio, & alia eiuſmodi.

Templum S. Clemētis. Prope hoc Xenodochium arcus panditur per aquæ ductum, qui viam aperit deorſum, tendentem ad templum S. Clementis: quod diuerſis marmoribus peregrinis eſt incruſtatum, & inſcriptionibus antiquis illuſtre: maxime repræſentatione inſtrumentorum, quibus in ſacris peragendis Pontifices, Augures, & Sacerdotes vti ſolebant.

Locus vbi Papa peperit. In eadem via ad muros hortorum, exiguum eſt ſacellum, conſtructum eo loco, vbi Ioanna Pontificatum adepta cum vir æſtima-

æstimaretur, peperit, & mortua est in pompis illis solemnibus, quas processiones sacras vocant: idque factum est toto Clero spectante non sine admiratione, & abominatione, vt ex pictura expressum est, qua tantum piaculum descriptum est: Hanc Ioannam suum sexum mentitam quidam dixerunt fuisse Lusitanam, alij Anglam, alij Moguntinam. Fama est post hunc partum pompas sacras quæ quotannis solemni ritu ducuntur ex Vaticano in Lateranum templum, propterea nunc diuertere ad templum S. Clementis, declinantes locum illum, in quo scandalo æterno sacra polluta sunt incestũ meretricis.

Paulo vlterius in reditu sese offert stupenda illa & admirabilis Amphitheatri moles, structa ex ingentibus Tiburtinis lapidibus, inter Cœlium montem & Exquilias. Hoc Colisæum vulgo vocatur: à Colossea statua (quam Nero illic erexit centum & viginti pedes altam.) Domus enim Neronis id totum loci spatium occupabat, quod est inter Palatinum & Cœlium, & porrigebatur vsque ad Exquilias, vbi erant horti Mecænatis: vt potius vrbis quam domus formam referret. in eius enim ambitu claudebantur, agri, lacus, siluæ, & porticus longa milliari integro, tribus columnarum ordinibus: reliqua ædificia deaurata, & gemmata erant: in ea fuit delubrum Fortunæ Seiæ, in quo fuit simulachrum Deæ ex marmore Phengite, vel diaphano. Domus huius porta Principalis fuit, vbi postea est erectum Amphitheatrum antequam attollebatur ingens ille Colossus Principis: Huius Amphitheatri tanta fuit altitudo, tanta amplitudo, tam concinna structura, vt nihil admirabilius Romæ videri possit. Cœptum est à Vespasiano Imperatore, & absolutum à Tito eius filio. Triginta seruorum millia tantum opus perfecerunt spatio vndecim annorum. Capax fuit octoginta septem millium hominum, qui commode in gradibus, & subselliis possent sedere, & spectare ludos, qui media cauea quotannis exhibebantur.

Colisæum siue Amphitheatrum Vespasiani.

Ad sinistram erectus est Constantini Magni triumphalis arcus, versus Cœlium & Septizonium Seueri, ad Palatini radices. Extat adhuc integrum cum suis victoriis & statuis: Hic arcus positus est Constantino à Romanis, post deuictum ad pontem Miluium Maxentiũ, qui tyrannide barbara Vrbem oppresserat.

Arcus Cõstantini.

Ante Colisæum super via, qua itur ad arcum Titi Vespasiani, ædificium est altum & arctum, testudinatum, & acutum in speciem pyramidis rotundæ: Hoc vocabatur meta sudans: quod inde manarent aquæ copiosæ & vberes, ex quibus bibebat populus, qui in Amphitheatrũ ad publica spectacula cõueniebat.

Meta sudans.

Ab Amphitheatro via sacra sub arcu Titi transibis ad forum Romanum: Capitolioque ad læuam relicto, à templo S. Martinæ, vbi est Marforij statua, diuertes rectà ad Palatium Maffæorum, in quo videntur capita virorum illustriũ cum suis pectoribus, collocata singula in suis basibus. & alia quinquaginta quinque, quæ pectoribus carent; & puer nudus: & vrna antiqua marmorea; & alia statua vestita, sed sine capite: plurimaque fragmẽta spectatu digna; vasa, pateræ, lucernæ, crateres, & membrum virile: caput Laocoontis artificiosissimum: Simulachrum mulieris sedentis: duo alia capitibus trunca, & vnum integrum vestitum. Ibidem est tabula marmorea, in qua Circus expressus est, cum suis metis, doliolis, obeliscis, & altaribus. & alia tabula discumbentium in triclinio cum synthesi: nusquam alibi maiori forma vel artificio exquisitiore cernitur. In hortulo sunt duæ statuæ vestitæ sine capitibus: & alia mulieris sedentis, quæ capite ac brachiis trunca est. Est & ibidem Pila grandis, in qua Pan sculptus est cum Syringe, & Cupidine. Plurima in hoc palatio videntur antiquitatis monumenta, epitaphia, inscriptionesque, & eiusmodi reliquiæ priscæ vetustatis, quæ mirifice delectant peritiorum artificum, & literatorum hominum oculos, & ingenium excitant.

Palatium Maffæorum.

Quibus diligenter perlustratis domum te conferes, & recipies in tuum diuersorium, vt postera die ad videnda quę in aliis vrbis regionibus supersunt, sis paratior.

ROMANAE VRBIS TOPOGRAPHIA.

DIES TERTIVS.

SEQVEBATVR vt eodem, quo prius, ordine cœptum iter perſequeremur. Traiecto igitur AElio ponte, & relicto S. Angeli Caſtello, venies circa Tyberinam plateam ad domum cuiuſdam diuerſorij, quæ ad Vrſum vocatur. Atque vbi via bifurcatur, ingredieris partem dextram, verſus turrim Sanguineam: prope quam eſt Baldi Ferratini domus, in cuius frontiſpicio eſt Galbæ Imperatoris ſtatua paludata, erecta in baſi marmorea antiqua. Ibidem demonſtrantur pilæ duæ, & tabula diuerſis figuris antiquis inſignita. *Baldi Ferratini domus.*

Apud Ioannem Baptiſtam Galletum, ſuper feneſtra verſus Tyberim, ingens eſt muliebris facies, quaſi larualis; & ſtatua mulieris veſtitæ, quæ mammam alteram nudam gerit. Iiſdem in ædibus ingens eſt tabula marmorea, in qua eſt AEſculapius, dextra ſerpentem tenens: cui adſtat mulier, quæ & ſerpentem manu comprimit: ſuperius eſt hæc inſcriptio. NVMINIBVS C. PVPIVS. C. F. ANI FIRMINVS SANCTISS. D. D. Ibidem eſt pila variis inſculpta figuris: inter quas eſt Hercules qui magno conatu geminos tauros manibus tenet, vtriſque cornibus apprehenſos. *Io. Baptiſtæ Galleti domus.*

Inde venies ad domum Cardinalis Paceci Hiſpani, prope Agonem: quam poſtquam diligenter perluſtraueris, & quæ in ea notatu digna ſunt inſpexeris, accedes ad templum S. Apollinaris antiquiſſimum: quod olim Apollini ſacrum fuit: à cuius poſteriori parte eſt S. Auguſtini templum, in quo Monicę eius matris ſepulchrum oſtenditur. *Templum Apollinis.*

Nō procul ab hoc S. Auguſtini templo ſunt ædes Archinti vicarij Pontificis maximi: in quibus ad aſcenſum graduum ſtatua viſitur ænea integra habitu ſeruili: cuius ſimilima eſt in Capitolio, quam Zingaram vocant. In ſuperiore ſcalarum parte ſunt tria capita artificioſiſſime facta, vnum Iouis, alterum Iouis Capitolini, tertium cuius ſit ignoratur. *AEdes Archinti.*

Circus Agonalis. Amplisſimũ illud forum quod à templo S. Apollinaris, & Palatio ducisſæ Parmenſis, vſque ad Gallorum templum, quod S. Ludouico dicatum eſt, extenditur, nunc in Agone dictus, Circus fuit Agonalis; in quo Agonalia certamina, & Agonales ludi, in honorem Iani à Numa Pompilio celebrari cœpti ſunt. *Palatium & Therma Alexandrina.* Hunc Circum poſtea amplificarunt & exornauerunt, primum Nero, poſtea Alexander Mammeæ filius: qui prope Circum palatium erexit ampliſſimum, & Thermas Alexandrinas, amœnitate ac locorum ſplendore celeberrimas.

Neronis & Hadriani Therma. Hadrianus quoque illic Thermas extruxit, vbi eſt templum S. Aloyſij: & Nero ſuas illic habuiſſe Thermas dicitur, inter templum S. Mariæ rotundæ, & vicum Longobardorum, poſt templum S. Euſtachij: ſed earum veſtigia non admodum magna ſunt, ædificiis illic frequentibus, quæ veterum monumenta fere omnia texerunt, & aboleuerunt: Propterea in vrbe plana, præter ſtatuas, & marmore aliunde adportata, pauca videntur antiqua ædificia.

Marij Melini domus. Apud Marium Melinum in Agone, in area domus, videtur ſtatua Palladis armata & galeata: & Veneris nudæ; & alterius mulieris togatæ, quæ capite & brachiis eſt mutila: Eſt & ibidem gladiator nudus, & Hercules, fracti vterque: & mulieris Sabinæ caput cum toto pectore. In cœnaculo eſt Cupido nudus & alatus, ad ſimilitudinem Alcibiadis factus, cum adhuc eſſet puer: Sunt & ibidem Siluani & Bacchi ſedentium corpora, ſed admodum mutilata. Et caput Druſi cum toto pectore toga amicto, & Iouis caput inſigne & alia decem capita, quorum nomina ignorantur: In cœnaculo vicino, eſt Satyrus integer forma venuſta & mirabili, & artificio ſingulari.

Io. Baptiſtæ Melini domus. In domo Ioannis Baptiſtæ Melini, tria ſunt capita pectoretenus egregia: & ſtatua ſenis ſtolata, cui adſtat puer veſte amictus.

Domus Epiſcopi di Sauli. In ædibus Epiſcopi Sauli prope Agonem, ſuper domus frontiſpicio, repoſita eſt ſtatua mulieris veſtitæ, & in cęnaculo oſtenditur caput M. Ciceronis, M. Tullij oratoris filij.

Domus Alexandri Ruffini. Apud Alexandrum Ruffinum, prope templum S. Aloyſij ſimulachrum eſt Iulij Cæſaris armatum, & quaſi Coloſſæum: cuius cru-

ius crura ſunt ocreis antiquis eleganter circumducta: è regione eſt Octauius Cæſar eiuſdem altitudinis & veſtimenti: His duabus ſtatuis vix Romæ quicquam ſpectatur rarioris artificij: Oſtenduntur in ea domo Caput aliud Iulij Cæſaris Coloſſæum, & alia quatuor, duo virorum, & duo mulierum.

In domo Duciſſæ Parmenſis, non procul ab Agone, in hortulo Bacchus eſt nudus, qui innititur arboris trunco pampinis racemiferis tecto: Ibidem eſt alius Bacchus nudus, cui adſtat Ampelos puer Deo dilectus vterque caret capite. Sunt ibidem alia ſtatuarum fragmenta tam nuda, quam veſtita, quæ fere omnia capitibus mutilata ſunt & brachiis. Oſtenditur in pariete grandis tabula marmoris candidi, in qua tres Curiacij ſunt expreſſi, & mulieris cuiuſdam in genua procumbentis. *Domus ducissæ Parmensis.*

Apud Franciſcum Ragaterium, non procul à templo Pacis, ſunt Capita Getæ Imperatoris, Bacchi, Hadriani, Alexandri Magni, Traiani, M. Aurelij adhuc iuuenis, Antonini Pij, Pyrrhi regis Epirotarum, Cleopatræ, aliud Alexandri magni, Iouis tria capita, Naturæ, Satyri ſiue Panis, Satyri pueri ridentis, Veneris, & alia viginti ignotorum hominum, ſuntque hæc omnia coniuncta cum ſuis pectoribus, & egregiis baſibus repoſita. Alia ſunt apud eundem pluſquam quadraginta numero capita, à corporibus truncatis rapta: & Iouis caput ex Porphyro: & multa alia Leonum, canum, equorum, ſtatuarumque aliarum partes diuerſæ: nam vir hic antiquitatis adprime ſtudioſus eſt, & in his colligendis nullis parcit ſumptibus. Idem poſſidet vineam ad Portam Flaminiam, quam ornauit infinitis inſcriptionibus, & ſimulachris antiquis: inter quæ eſt Rex Numida captiuus ex Porphyro præſtantiſſimi artificij: apud eundem videtur thorax æneus alicuius Imperatoris, precij & operis rariſſimi. *Domus Francisci Ragaterij.*

In domo Alexandri Cherubini, quæ ſita eſt ad templum Pacis, præter aliquot inſcriptiones antiquas, videtur & venuſtiſſimum Siluani ridentis caput ex puriſſimo marmore. *Domus Alexandri Cherubini.*

Inter templa S. Euſtachij & Mineruæ, videntur ruinæ quadratæ & longæ: reliquias quidam aſſerunt eſſe templi boni Euentus: qui colebatur ab Antiquis, vt conſiliorũ, & rerum quas *Templum boni Euẽtus.*

homines peragendas aggrediebantur, felicem & expectatum finem largiretur: Eius statua formabatur habitu plebeio, læta facie, dextra tenebat craterem, sinistra sertum ex spicis.

Thermæ Agrippæ & Neronis

Fornices illæ rotundæ & altæ, quæ spectantur eo loco, qui Ciambella dicitur, partes sunt reliquiarum Thermarum M. Agrippæ. Prope quas Nero quoque Thermas ædificari curauit sumptuosissimas: quarum vestigia cernuntur satis ampla, à posteriore parte templi S. Eustachij.

Pantheũ.

M. Agrippa, prope suas Thermas construxit templum architechtura, & sumptibus admirandum. Nullum in vrbe antiquius, nullum integrius aut splendidius extat hodie. Hoc quia Diis omnibus sacrauerat Agrippa, Pantheum vocatum est: Alij Opi turrigeræ Deorum matri dicatum volunt: ideo templum hoc rotundum est, & latitudinem æquat sua altitudine: Opis enim siue Cybele, siue Dindymene terram rotundam habet sub sua protectione: propterea pingitur turrita, quod in sua superficie turritas vrbes, arces & castella sustineat terra: hodie dicitur Sanctæ Mariæ rotundæ delubrum: Sphericum illud ædificium caret fenestris: Lucem admittit ingenti orbe, qui apertus est in summitate fornicis. In medio locus est profundus, & crate ænea tectus, ad excipiendas aquas pluuias: Eius aditus Pronao, siue Porticu elegantissima cultus est, quem sustinent columnæ ingentes tredecim ex Ophite marmore, Epistyliis Syracusanis. Laquearia, quæ tectum sustinent, ænea sunt auro perfusa, cum valuis & porta. Fuit olim laminis argenteis coopertum; sed Constantinus Heraclij nepos eas abstulit cum reliquis vrbis ornamentis: quarum loco restitutæ sunt Plumbeæ à Martino VII. Pont. Max. Aditus olim ad portam patebat gradibus septem, qui templum in circuitu cingebat: nũc vndecim ad eam descenditur: Vnde apparet quantum ex ædificiorum ruinis solum Vrbis accreuerit. In hoc Pantheo sepultus est Raphael Sanctius Vrbinas, pictorum nostri sæculi Princeps. In anteriore frõtispicio hæc leguntur: M. AGRIPPA L. F. COS. TERTIVM FECIT: & paulo inferius literis minoribus hæc continentur. IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS PONT. MAX.

TRIB.

TRIB. POT. XI. COS. III. P.P. PROCOS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FELIX AVG. TRIB. POTESTAT. V. COS. PROCOS. PANTHEVM VETVSTATE CORRVPTVM CVM OMNI CVLTV RESTITVERVNT.

Ante porticum huius templi duo AEgyptij Leones ex lapide Marmaridum ſubnigro & duriſſimo ſuis baſibus erecti ſunt: ipſæque baſes literis hieroglyphicis exſculptæ ſunt: Inter vtrumque Leonem repoſitum eſt vas amplum ſiue arca ex porphyro, opera & lapidis magnitudine admirandum: cui non abſimile videtur (paulò tamen minus) in templo S. Mariæ maioris in Exquiliis ſub ſtatua Crucifixi. *Leones Marmarides.* *Arca Porphyritica.*

Non procul à Pantheo Minerua ſuum habuit templũ, quod occuparunt hodie Dominicani, retento nomine antiquo: vocatur enim S Maria della Minerua. In eo Pompeius magnus repoſuerat titulos ſuarum victoriarum. Ruinæ adhuc extant ſatis amplæ in hortis Monaſterij. In eo pauca videntur antiquitatis monumenta, ſicut in tota vrbe plana: præter paucas inſcriptiones, quæ in repoſitoriis aquæ luſtralis, & altaribus leguntur. Sacerdotes enim & Monachi, penes quos eſt templorum cuſtodia, hoc ſtudio ſemper procurarunt, vt ornamenta ab antiquitate relicta transferrent in loca ſacra, & adplicarent altaribus, ſedilibus, tolis, columnis ac parietibus templorum. *Templum Mineruæ.*

Ad templum Mineruæ, in domo Metelli Porcarij, ante domus portam ſtatua videtur matronæ ſedentis, quæ capite caret: & in angulo Terminus eſt ingens erectus, qui hanc continet inſcriptionem. C. LIVIVS C. FILIVS IVSTVS NOV. MIL. COHOR. IIII. P.R.D. LICINII MIL. ANN. XIX. VIXIT ANNOS XXXVII. S. PE. T. F. I. *Domus Metelli Porcarij.*

Ibidem eſt Vrſus deuorans ouem; & equus mutilus, cui vir inſidet: & ſacrificium marmori inſculptum: & tabula marmorea cum hac inſcriptione.

VENVLEIA. P.P.L. PHILEMATIVM SIBI ET VIRO SVO M. PORTIO M.L. POLLIONI SCR. LIBR. AED. CVR. LICI. CVR. DE SVA PECVNIA FECIT.

Eodem in loco eſt cãdelabrum antiquum triangulare & tabula marmorea, vbi eſt expreſſa Diana ſummo artificio. Sunt & ibidem

ibidem corpora trunca Herculis. Hermaphroditi, Fauni, Veneris, Apollinis, Bacchi; & aliquot Imperatorum: & capita tria rariſſimi operis. Sunt & pilæ duæ: in vna Meleagri ſculpta eſt venatio; in alia Cacus attrahens cauda boues Herculis in ſpeluncam: in tertia pila ſunt labores Herculis: in quarta ſunt Laruæ, Porci, inuolucra fructuum & florum: in quinta eſt rex vectus curru quadriiugo. Illic quoque videtur ſtatua Conſularis togata; duo ſerui & paſtor veſtitus: ſed tres hi capitibus carent. In cubiculo vicino ſunt Capita M. Agrippæ. M Catonis. M. Antonij, Bruti, Cleopatrę, Romuli, Auguſti, Tiberij, Veſpaſiani, M. Aurelij, Neruæ, Hadriani, Othonis, Lucillæ, Antoniæ, Veneris, Sileni, & alia duodecim Conſulum capita: Fragmenta quoque ſtatuarum Palladis, Herculis, Commodi Imp. Numidici regis, duorum ſeruorum: tres porci, & alia plurima, quorum nomina cognoſci non poſſunt, & tabulę marmoreæ, in quibus vir cum iugo boum ſculptus eſt, & alter vir leonem inuadens.

Domus Iulij Porcarij. Apud Iulium Porcarium, ſuper porta ad introitum, tabula eſt elegans marmorea, venatione Meleagri & Athalantæ nobilis: Ad parietem quinque ſunt aliæ tabulæ, ſuo ordine diſpoſitæ. in prima vir eſt continens cultellum: in 2. arator: in 3. tonſor ouium: in 4. carrus à bufalis tractus: in 5. diuerſæ ſunt figuræ: Alia eſt tabula intrinſecus, quæ continet multas mulieres, in quarum medio eſt vir nudus. Ad dextram erecta eſt ſtatua pueri veſtiti, ſuperpoſita baſi marmoreæ, in qua ſunt plures figuræ peditum, equitumque pugnantium: ex altera parte taurus eſt Europam tergo geſtans: In corte, duæ ſunt ſtatuæ capitibus truncæ, vna viri nudi, altera veſtiti, & trunco arboris innitentis. Super platea tres ſunt ſtatuæ matronales ſine capite.

Arcus Camillianus. A poſteriore parte S. Mariæ rotundæ, cum deſcendis à via lata, eo loco vbi Ieſuitę habitant, erectus eſt arcus antiquus, rudis, & omni ornatu nudus, qui Camillianus vocatur. Hunc à Camillo extructum putant, ſed falſo: nam primum ſub Imperatoribus hæc opera publice ſunt excitata.

Domus Nic. Stagni. In domo Nicolai Stagni, prope arcum Camillianum, retro Mineruæ templum, eſt Herculis ſtatua nuda, cuius caput tectũ eſt leonino rictu, corio circa collum inuoluto: quæ niſi pedibus careret, poſſet reponi inter præſtantiſsimas, quæ tota Roma ſeruantur.

uantur. Est ibidem alia statua nuda, quam aliqui volunt esse Iouis, alij Neptuni: Hæc cum superiore Herculis excellentis sunt artificij: inuentæ in Exquiliis, prope Thermas Titi; eo loco qui le setté Salé vulgò nominātur, in vinea Stagnorum. Præter has duas statuas, videntur in eadem domo plurima fragmenta antiquitatis, quæ singulatim describere nimis longum esset.

Apud Leonardum sculptorem ostenditur simulacrum Hadriani integrum nudum vsque ad femora: & Lucretiæ corpus, sed valde mutilatum. Et Hercules nudus integerque, spolio Leonis in læuum brachium inuoluto. & alter Hercules spolio in humeros reflexo. Bacchusque integer: Venus sedens: duo Bacchi paruuli, nudi & integri: Capita Iulij Cæsaris, & Octauij Augusti: Pyrrhi regis Epirotæ caput galeatum, cum pectore armato, Epiconium cassidis est harpyia sustinens cristas. Ibidem sunt capita ex alabastro, Faustinæ iunioris cum toto pectore amicto toga: & Galeriæ Faustinæ pectoretenus, & quinque alia capita virorum ignotorum, & mulierum: maxime cuiusdam matronæ ostenditur facies elegantissima, ex alabastro cotognite, quę omnia collocata sunt egregiis basibus marmoreis. *Domus Leonardi Sculptoris.*

Apud Iulium Sabinum sculptorem plurima seruantur antiquitatis monumenta: inter quæ est colosseum Palladis caput: capita Iani bicipitis, Termini, Liuiæ vxoris Augusti, Iuliæ Octauij filiæ, Galbæ, Augusti, Septimij Seueri, Commodi, Gordiani, & duæ Faustinæ: Bacchus quoque integer breui quidem statura, sed elegans, & Europæ statua. *Domus Iulij Sabini.*

In domo Pauli de Castro demonstratur caput Socratis cum toto pectore: & Galeriæ Faustinæ, Veneris, Palladis, & Opis. Ibidem est Priapi statua nuda, stans in basi: & alia multa notatu digna, quæ spectatorem mirifice recreabunt. *Domus Pauli de Castro.*

Haud procul inde, prope S. Macutum, sunt ędes Giacomelli: in quibus ostenditur statua Atis pastoris Idæi nuda, innitentis trunco arboris, & inflantis tibiam. Ibidem est Faunus venuste cachinnans exerto ore, & baculo percutiens Hydram mordicus tenentem vuam: Est & in eadem domo Medusa vestita, galeata, integra, cassidem manu sustinens: In cubiculo Corti vicino, Venus est nuda: & capita Faustinæ senioris, & Liuiæ Drusillæ vxoris Augusti, matris Tiberij, quem ex Tiberio Nerone priore marito *Giacomelli ædes.*

ſuſceperat. Sunt & ibidem capita Iani bicipitis, Panis, Corneliæ Pompeij vxoris, Iuliȩ Iulij Cæſaris filiæ & vxoris Pompeij, C. Cȩſaris, qui M. Agrippæ & Iuliæ fuit filius. & alia quinque capita, quæ ad quos pertineant ignoratur.

Domus Dominici de Nigris. Dominicus de Nigris habet domi ſuæ ſtatuam Copiæ, quæ ſiniſtra manu tenet cornu, plenum fructibus: Habet & Nympham Naiadem dormientem, quæ ſiniſtra recubat in vrnam: & hanc ex aquæductu virginis deſumptam volunt: illi vicinus eſt Nar fluuius ſeminudus, læua premens cornu copiæ: Eadem in domo eſt Bacchus pampino redimitus, & Hercules tenens fuſtem: & aliquot capita virorum illuſtrium: vt Hadriani, Neronis, & Othonis.

Prope arcum Camillianum ſuper platea iacet pes coloſſeus ingentis magnitudinis: qui indicat altitudinem monſtroſam, & artificium ſtupendum ſtatuæ, cum eſſet integra.

Domus Auguſtini Rhegienſis. Apud Auguſtinum Rhegienſem ſunt aliquot ſtatuæ, dignæ quæ videantur, & Deorum, illuſtriumque Principum capita, tabulæ & inſcriptiones· ſicut & apud Papyrium Papazuccam, & alios: in quorum ædibus multa demonſtrantur, quæ ſtudioſus hoſpes poteſt cũ vtilitate non parua, & recreatione cõtemplari.

Domus Franc. de Aſpra. Franciſcus de Aſpra, qui domum incolit, ad S. Macutum, habet ſtatuam Copiæ integram veſtitam, quæ tenet cornu ſtriatũ, plenum fructibus & floribus. Habet & Pomonam veſtitam & integram: & Ariſtidem Athenienſem: & Bacchi ſimulacrum.

Thomæ ſculptoris domus. Thomas ſculptor duo ſeruat capita Fauſtinæ ſummo artificio ſculpta: & Palladis galeatæ: & pueri ridentis: & Siluani auriculis cincinelliſque caprinis: & ſtatua Puelli nudi ludentis cum hœdo: multaque alia fragmenta egregia.

Palatiũm & templũ S. Marci. Per viam latam veniendum eſt ad Palatium Sancti Marci verſus Capitolium: ad cuius introitum videtur ingens labrum marmoreum, quale ſpectatur ante templum S. Saluatoris del lauro: quod inuentum eſt in Thermis Agrippȩ. Ante portã templi ſita eſt coloſſea ſtatua mulieris, quæ creditur eſſe Faunæ, ſiue Fatuæ, ſiue Bonædeæ. In ſuperiore parte graduum Palatij, caput eſt marmoreũ elegans: & in Cœnaculo ſuper porta cubiculi vicini, ſtatua eſt nuda, cuius nomẽ neſcitur. In ſuperiore loco palatij duȩ ſunt ſtatuæ, vna mulieris veſtitæ ſedẽtis: altera viri nudi

ſedentis

ſedentis in trunco,& puellum manu tenentis. Ibidem eſt tabula marmoris candidiſsimi, in qua ſingulari artificio ſculptæ ſunt aliquot hominum figuræ ſacrificium peragentes, boue, ariete,& porco. In horto palatij caput eſt antiquum, marmoreum, & artificioſe ſculptum: & fragmentum marmoris, in quo expreſſa eſt Cleopatra,& mulieres circum plangentes. Sunt & ibidem plurima, quæ perluſtrabit hoſpes boni iudicij, & cum vtilitate delectabitur omnibus. *Thermæ Hadriani.*

In domo Curtij Fraiapane, Mercurius eſt nudus, petaſatus,& alatus: Cupido.& Aries Phryxeus. multaque capita ſingularis artificij tam Deorum quam virorum illuſtriũ: vt Marij Coſſ. Augusti Cæſaris, Hadriani, Antinoi, Lucillæ, Caracallæ, Iani, Iouis, Bacchi, Veneris, & aliquot Laruæ tam ex porphyro, quam ex marmore. *Domus Curtij Fraiapanis.*

Apud Laurentium Mancinum, non procul à S. Marco, tabula eſt eximij operis, in quæ cælati ſunt multi Cupidines alati,& viri, mulieres, aliaque animalia: apud eundem caput eſt ingens Coloſſeum: & Leoninum caput, rictu continens animal quoddam: & alia capita virorum & mulierum. *Laurentij Mancini domus.*

His diligẽter perluſtratis veniemus ad Forum Traiani, quod eſt inter forum Neruæ, Capitolium, & Quirinalem. Neruæ forum erat eo loco & ſpatio, quod eſt poſt S. Hadriani ædem: in cuius medio fuit olim columna ingens ænea: totumque forum variis illuſtrium virorum ſtatuis exornatum; quæ vel antiquitate perierunt, vel aliò tranſlatæ ſunt: dictum eſt Tranſitorium; quod ex eo tranſitus patebat in forum Auguſti, Cæſaris, & Romanum: medium enim erat: vnde templum S. Hadriani in tré fori nuncupatur: de hoc ſuperius tractatum eſt. Ad hoc forum Nerua ſtruxerat palatium: cuius ruinę adhuc extant ad turrim militiæ,& templum S. Blaſij. *Forum Neruæ.*

Ex hoc foro Neruæ tranſitus breuis eſt in forũ Traiani quod fuit inter Capitolium, Quirinalem,& forum Auguſti; cinctum fuit porticu magnifica, fulta ingentibus columnis Apollodoro architechto: In ea fuerunt imagines virorum illuſtrium, & diuerſarum rerum bellicarum & tropheorum. Ibidem fuit & arcus triumphalis marmoreus, qui periit, neque illius hodie apparet veſtigium: ſicuti neque magnificæ illius porticus. De his *Forum Traiani.*

Columna Cochlis Traiani. omnibus ornamentis sola columna Cochlis superest, quæ notas manifestas præbet Imperatorij splendoris: in eius circuitu cælatæ sunt res gestæ Principis bello Dacico, & aliis expeditionibus militaribus: Alta est pedes C X X V I I I. prętar basim: quæ cum columna efficit C X L. structa est lapidibus viginti quatuor, tantæ vastitatis, vt opus videatur non ab hominibus perfectum, sed à Gigantibus: singuli lapides, siue partes columnæ, continent gradus octo: per hos patet ascensus ad superiora, per interiorem partem concauam: Lumen præbent ascendentibus fenestellæ X L I I I I. Nihil potest vsquam gentium videri admirabilius, nihil magnificentius. Erecta est in honorem Principis, vt ostenderetur quantæ altitudinis mons egestus esset in eo loco: vt scriptum est in basi:

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRAIANO AVG. GERM. DACICO PONT. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P.P. AD DECLARANDVM QVANTÆ ALTITVDINIS MONS ET LOCVS TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS.

Hanc columnam non vidit erectam bonus Imperator, qui tunc occupatus detinebatur bello Parthico: & in reditu sanguinis fluxu mortuus est apud Seleuciam in Syria; eiusque corpus Romam translatum est; & in summitate columnæ, pila aurea eius ossa recondita sunt. Duę illę columnæ, quæ videntur prope S. Mariæ de Laureto templum, reliquiæ sunt porticûs Traiani.

Templa S. Basilij, S. Siluestri, & S. Martini quæ posita sunt à Symmacho I. P. M. sita sunt in hoc Traiani foro, & Bonifacius V I I I. Papa tres turres ibidem extruxit, quæ vocatæ sunt turres militiæ (potissimum quę est media) quod fundata sit super loco, vbi erant stationes militum Traiani.

Domus M. Macaronei. Coruini domus eo loco fuit, vbi hodie est macellum di Coruì: prope quod est domus Marci Macaronei, ante cuius portam reposita est ingens basis columnæ: in qua cælatæ sunt choreæ saltãtium. Super porta est caput Alexandri magni: ad ingressum domus ad parietem, adplicatum est vas marmoreum ingens, in quo sculptus est Hercules sequens virtutem. In horto est equus frænis, ephippiis, & stragula tectus, cui insidet vir; sed toto corpore truncus: inuentus est in Thermis Antoninianis. Ibidem est

Laoco-

Laocoontis ſimulacrũ ſemiruptum (cuius artificium ſummopere laudat Michael Angelus) Apollinis, & Dianæ, & Sphyngis, & mulieris quæ continet inſtrumentum muſicum: Demonſtantur ibidẽ multa capita marmorea: vt Romuli, Herſiliæ euis vxoris, Alexãdri Magni, Iulij Cæſaris, Octauij Auguſti, Marcelli eius nepotis, Traiani, Hadriani, Antonini Pij, & Zoroaſtris Bactrianorum regis, qui dicitur Aſtrologiæ inuentor: Ac Antonini Caracallę, cuius ſtatua fuit integra in eius Thermis, ſed dũ effoderetur confracta eſt, & ſolum caput cum pectore reſeruatum.

Progreſsis in Exquilinum montem apparet cliuus ſuburranus, quo ad arcum Galieni conſcenditur: Suburra enim principium ſumebat à Foro Neruæ, & ſub Carinis extendebatur vſq; ad viam Tiburtinam, quæ Exquilias medias diuidebat, vnde pars illa media cliuus Suburranus vocatus eſt. *Suburra.*

Vallis illa quæ eſt inter Exquilias & Viminalem, vſque ad Thermas Diocletiani dicta eſt Vicus Patricius: quod in eo Patricij plurimi domos incolerent pręſtantiſſimas. *Vicus Patricius.*

Inter Viminalem & Quirinalem montes, fuit Suburra plana vbi prope templum S. Mariæ in campo, fuit puteus S. Probæ.

Exquiliæ, quæ vulgo dicuntur hodie le Squille, dictæ ſunt ab excubiis, quæ tempore Romuli fuerunt illic diſpoſitæ. diuiduntur, vt diximus, à Cœlio via Labicana: & ſeparantur à Viminali vico Patricio: Exquilinum collem partitur medium via Tiburtina, quæ à Suburra extenditur ad Portam Næuiam: Hęc Tiburtina via, antequam pertingat Trophæa Marij, in duas diſtribuitur partes: ad dextram tendit verſus S. Ioannem Lateranum, & cum Labicana iungitur: Pars ſiniſtra vocatur via Præneſtina, quæ tendit ad portam S. Laurentij.

Ad viam Tiburtinam loco elatiore attollitur arcus Galieni Imperatoris (qui dicitur S. Viti, propter templum vicinum) ſimplex eſt admodum, atque ornamentis deſtitutus: ſtructus ex Tiburtino lapide. *Arcus Galieni.*

Prope hunc arcum fuit olim Macellum Liuianum: in quo carnes & obſonia vendebantur. *Macellum Liuianũ.*

A templo S. Viti via ſurſum ducit ad ædem S. Mariæ maioris, quæ habet inſignem ſtructuram auro, & marmoribus peregrinis ſelectiſsimis exornatam. Suſtentatur enim altiſſimis *Templum Iſidis nũc S. Maria.*

columnis marmoreis Ionicis: Ante quam repoſita eſt arca porphyritica, forma fere eâdem, quali videtur altera ante Pantheum. Fuit hoc templum olim dicatum Iſidi. In eo ſepultus eſt S. Hieronymus. ibi oſtenditur imago Mariæ virginis, quæ creditur depicta à S. Luca Euangeliſta.

Lucus Iunonis. Prope hoc templum ſacellum eſt ſancto Lucę ſacrum, verſus fanum S. Potentianæ: in cuius colle decliui, fuit olim Lucus Iunoni ſumma religione ſacer.

Templum S. Praxedis. Redeundũ eſt iterũ ad Arcũ S. Viti, relicto templo S. Praxedis: in quo multæ ſunt inſcriptiones: & columna illa ad quam Chriſtus alligatus virgis cæſus eſt: hanc Hieroſolymis adportatam colunt Romani ſumma religionis deuotione. Iter igitur vertes verſus Amphitheatrum, & Thermas Titi Veſpaſiani: Prius tamen ingredieris templum S. Petri ad vincula: vbi Sadoletus ſepultus eſt. Et prope ſacrarium ad dextram ſepulchrum eſt Iulij II. Pont. Max. vbi eſt ille Moſes Bonaroti, ſtatua quæ nulli ex antiquis artificio & perfectione cedit. Ibidẽ videntur duę pulcherrimæ ſtatuæ muliebres veſtitæ & ſedentes, & aliæ duæ ſtantes: & quatuor capita elaboratiſsima Ferminorum: Ante templi fores repoſitum eſt vas marmoreum capaciſsimum, ſimile illi, quod eſt ante S. Marcum.

Templum S. Petri ad vincula.

Hinc paruo interuallo venitur ad templum quadraginta Martyrum: à quo vſque ad templum S. Clementis ſecundum viam Labicanam extendebatur ea pars Exquiliarum, quę vocabatur Carinæ.

Carinæ.

Thermæ Titi. In hoc cliuo verſus Amphitheatrum ruinæ ſunt ingentes, Thermarum Titi Veſpaſiani, ac eius palatij, in quibus adhuc ampliſſima ſpectantur ædificia ſubterranea, quæ dicuntur lé ſetté Salé: Erant enim caſtella, ſiue aquarum receptacula, quæ ad lauacra Thermarum erant neceſſaria. In vineis adiacentibus Feliciorum viſuntur adhuc integri fornices, in quibus picturæ Groteſcorum apparent venuſtiſsimæ. Pertinebant enim concamerata hæc loca ad Palatium Titi. Et in his reperta eſt illa Lacoontis ſtatua, cum duobus filiis, quæ in Palatio Vaticano Pontificum cum tanta ſpectantium admiratione demonſtratur.

Setté Salé. *Groteſci.* *Laocoon.*

Templum S. Martini in montibus à Symmacho Pontifice

ſtructum

ſtructum eſt, in ruinis Thermarum Hadriani; à cuius nomine locus vocatur hodie Adrianello. *Therma Hadriani.*

Prope templa S S. Iuliani & Euſebij, moles quædam latericia & alta extollitur, in qua fuerunt caſtella aquæ Marciæ: In huius molis ſuperiore parte erecta ſunt Trophæa, hoc eſt armorum & ſpoliorum congeries alligata trunco arboris. Hęc omnia ſunt ex marmore poſita bello Cimbrico in honorem C. Marij: quæ cum Sylla euertiſſet, à Iulio Cęſare ſunt reſtituta in integrũ. *Trophæa Marij.*

In Vineis prope S. Euſebium, à poſteriore parte trophæorum Marij, magnæ ſunt ruinæ Thermarum Gordiani: prope quas idem Imperator ſplendidum erexerat palatium; quæ ducentas habuit in duplici ordine columnas marmoreas: Sed de iis omnibus, præter ingentes murorum ſpondas, nihil videtur admodum notabile: cum ex iis poſtea ad nobilium domos tranſlata ſint omnia ornamenta *Thermæ Gordiani.*

Ab his Thermis extendit ſeſe ad dextram via Labicana, quæ protẽditur vſque ad portam eiuſdem nominis quæ hodie Porta maior dicitur: in cuius frontiſpicio legitur inſcriptio literis maiuſculis. *Porta Labicana.*

Inter portas S. Crucis, ſiue maiorẽ, & S. Laurẽtij, hoc eſt inter Næuiam & Exquilinã, ſecundum mœnia conſpiciuntur ruinæ illius amplę Baſilicę, quã Auguſtus ędificauit ſub nomine ſuorũ Nepotũ Caij & Lucij: Ex qua reſtat adhuc fornix altiſſima: quam vulgus appellat Gallucio, corrupto vocabulo pro Caio & Lucio. *Baſilica Cæſarum Lucij & Caij.*

Non procul inde fuit palatium Licianum: ad quod fuit Vrſus pileatus, locus ita dictus ab Vrſi ſtatua, quæ pileo tecta fuit. Fuit hoc Palatium, vbi poſtea templum S. Bibianæ ſtructum eſt à Simplicio Pontifice. *Vrſus pileatus.*

Viuarium Populi Romani continebat id totum ſpatium, quod eſt in vineis, quę ad dextram ſecundum mœnia videntur: ex hoc, præter ignobiles ruinas, nihil apparet. *Viuarium P. R.*

Secundum mœnia venies ad Tiburtinam portam, quæ & Exquilina dicta eſt, & Taurina: nunc S. Laurẽtij vocatur, à tẽplo vicino, quod olim eidem diuo poſitũ eſt à Conſtãtino Magno, antiquitate & religione clarũ. In eo plurima ſunt antiqua monumẽta, tabulæ marmoreæ & ſarcophagi diuerſis figuris, & varietate marmorũ illuſtres: maxime eo marmore, in quo ſacrificiorũ inſtru- *Porta Eſquilina ſiue Tiburtina.*

instrumenta videntur sculpta, vasa, thuribula, craticulæ, lituus; focale Pontificium, aspergillum, & cætera.

Aqua Marcia. Per hanc portam sumptuoso aquæductu introducitur in Vrbem aqua Marcia: quem primum Q. Martius extruxit, postea vetustate consumptum restituit Agrippa. deducebatur hæc aqua per millia triginta quinque, antequam Vrbem contingeret: & per campum Exquilinum deriuabatur ad Thermas Diocletiani, & ad loca vicina: salutifera enim fuit, ideo potui ciuium maxime accommodata. In hoc aquæductu hæc leguntur.

IMP. CÆS. DIVI IVL. F. AVGVSTVS PONTIFEX MAXIMVS COS. XII. TRIBVNIC. POTESTAT. IX. IMP. XIII. RIVOS AQVARVM OMNIVM REFECIT.

IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FELIX AVG. PARTH. MAXIM. BRIT. MAXIMVS. PONTIFEX MAXIMVS AQVAM MARCIAM VARIIS CASIBVS IMPEDITAM PVRGATO FONTE EXCISIS ET PERFORATIS MONTIBVS RESTITVTA FORMA ACQVISITO ETIAM FONTE NOVO ANTONIAN. IN SACRAM VRBEM SVAM PERDVCENDAM CVRAVIT.

IMP. TITVS CÆSAR DIVI F. VESPASIANVS AVG. PONT. MAX. TRIBVNICIÆ POTESTAT. IX. IMP. XV. CENS. COS. VII. DESIG. II. RIVVM AQVÆ MARCIÆ VETVSTATE DILAPSVM REFECIT. ET AQVAM QVÆ IN VSV ESSE DESIERAT REDVXIT.

Aquæ Tepula, Iulia, & Anio Vetus. Ab altera parte huius Portæ ingrediebatur vrbem aqua Tepula, & Iulia: Huius scaturigo distabat ab vrbe milliaria sex: & Tepulæ vndecim, quæ oriebatur ex Frascatino agro. His coniunctus erat & Anio Vetus, qui ex Tiburtinis montibus à milliaribus viginti Romam perducebatur.

Pons Mãmeus. Paulo vlterius super Aniene, pons est Mammeus: sic dictus à Mammea Iulia matre Alexandri Seueri Imperatoris: cuius impensis pons est restauratus: nunc vulgo nuncupatur Ponte Mammolo.

Via Prænestina & Labicana. Via Prænestina ab hac Porta Exquilina ducebat Præneste: & ab hac quoque oriebatur Labicana via, quæ ad Labicanos, hoc est, ad Valmontonem ferebatur.

Pars illa Exquiliarum, quæ est prope templum Sancti Laurentij

rentij in Fontana, vocabatur Cliuus Virbius: prope quem Fagutalis erat Lucus: ad quem Seruius Tullius habitauit: ibique dictus est vicus sceleratus, quod in eo Tullius à genero cæsus est, & per patris mortui corpus filia currum agere iussit aurigam: & hic sceleratus vicus habebat suum principium ab hoc loco plano, & extendebatur vsque ad Busta Gallica: vbi Galli Senones cæsi cremati & sepulti sunt per Camillum: locum hodie vocant Portogallo: vbi structum est templum S. Andreæ ad Busta Gallica: vicus hic Sceleratus vocatus est & Cyprius. *Cliuus Virbius siue Vrbicus.* *Vicus sceleratus siue Cyprius.* *Busta Gallica.*

In summitate vici scelerati Palatium habuit Cassius, quod solo est æquatum: & in eo Telluris templum structum est: quod hodie S. Pantaleoni dicatum est. *Templum Telluris.*

Templum S. Gregorij in Damaso constructum est in ruinis triumphalis arcus Gordiani, qui multis marmoribus peregrinis, & variis ornamentis, & ædificiis fuerat excultus: omnia ad ædis sacræ adplicata. *Arcus Gordiani.*

Prope S. Agathæ templum, ad radices collis viminalis, Siluani fanum fuit: cuius ampla videntur adhuc vestigia. *Templum Siluani.*

Exquilino colli Viminalis adiacet, qui circa mœnia in longum extenditur: dictus à Iouis viminalis templo, quod ibi structum fuit religione & sumptibus clarum. Ab hoc colle dicta est Porta viminalis, quæ est Numentana, quod per eam Numentum ducit via. Nunc vocatur porta S. Agnetis; ab eius templo, quod olim fuit Baccho sacrum. In eo videtur vastissima arca ex Porphyro, qua maior nusquam conspicitur: in cuius frontispicio plurimi pueri vindemiam colligentes exsculpti sunt. Hanc hodie appellant imperiti sepulchrum Bacchi: *Viminalis collis.* *Templum Bacchi.*

Remotius aliquanto in via Numentana, Pons est Numentanus, à Narsete Eunucho structus, vt docet inscriptio. *Pons Narsetis.*

Nero Imperator inter hanc portam Numentanam, & Salariam, habuit Suburbanum ædificio singulari, quod Liberto donauit: & in eo supplicium publicum metuens, pugione sub papillam adacto, adiuuante Sporo liberto, sibi mortem consciuit: huius suburbani aliquot ruinæ sunt adhuc superstites: *Suburbanum Neronis.*

Porta Querquetulana hodie clausa est: extra quam videntur mœnia erecta forma quadrata: reliquiæ sunt castelli, in quo diuersabantur milites, qui custodię Diocletiani Imperatoris erant destinati. *Castellū Custodiæ Diocletiani.*

Thermæ Diocletiani. In dorſo viminalis admirandæ vaſtitatis, & ſumptuoſitatis videntur Diocletiani Thermæ ſemidirutæ: nullæ tamen in vrbe ſunt magis integræ: in his conſtruendis quadraginta Chriſtianorum millia,per annos quatuordecim,ſeruili more dicuntur eſſe vexata. Diocletianus & Maximianus eas magno ſumptu inchoauerunt, ſed à Conſtantino & Maximiano poſtea ſunt abſolutæ, & dedicatæ: Hodie vocantur allé Terminé: & locus ille ſubterraneus(qui dicitur La botta di Terminé) caſtellum eſt ſiue receptaculum aquarum, quæ ad lauacra erant neceſſariæ.

Bibliotheca Vlpia. Ad has Thermas magnificentiſsimum ſtruxerat Palatium Diocletianus:quod teſtantur ruinæ,teſtudinataque ędificia,adhuc fere integra: & ingentes columnarum baſes, quæ ibidem inuentæ ſunt.In eo fuit illa celebris Bibliotheca Vlpia,in qua libri ſeruabantur Elephantini.

Horti Bellaiani. In harum Thermarum parte dextra, Bellaiani ſunt horti amœniſſimi : in quibus videntur plurimæ ſtatuæ artificioſiſſimæ, ſuis loculis adplicatæ, & in deambulacris diſpoſitæ: vt Iouis,Apollinis, Orphei, Palladis, Bellonæ, Vertumni,Antinoi,& aliorum Deorum, virorumque illuſtrium: quæ in illo ſemicirculari teſtudinato ædificio tam venuſte ſuis baſibus erectæ ſunt. In ſuperioribus deambulacris marmoreis ſimulachra ſunt duarum Naiadum, Hebes, Vulcani, Ganymedis,Iouis,Apollinis, Sabinæ vxoris Hadriani, Lucillæ, Fauſtinæ iunioris, aliorumque plurimorum. Muri fere omnes, Punicis & Medicis arboribus, Cedris, Cypariſsis, myrtis, & lauris in ſpeciem periſtromatum concinne tecti, non mediocrem præbent ſpectantibus delectationem,potiſſimum cum florent omnia,vel fructibus & pomis variegati ſunt parietes.Sunt præterea ipſi horti omni herbarum genere ſummo artificio & induſtria culti.

Templum Quirini. In alia Thermarum parte poſtrema, vbi eleuata ſunt ædificia concamerata & ampla (quæ vocantur le Botté) templum eſt S.Suſannæ,quod olim fuit ſacrum Quirino.In eo enim loco Romulus in cœlum antea tranſlatus, Proculo Iulio Alba redeunti creditur apparuiſſe: propterea illi à Senatu diuini ſunt honores tributi,& templum poſitum.

Inter has Thermas Diocletiani,& inferiora loca,quæ extenduntur vſque ad arcum Conſtantini, totus ille cliuus vocabatur vallis Quirinalis, quod in ea Romulus Proculo venit obuiam:& varia cum eo communicauit. *Vallis Quirinalis.*

Inter Viminalem & Exquilinum,vallis illa quæ eſt inter Diocletiani Thermas, & templum S.Mariæ maioris, continuit Olympiadis balnea:quorum adhuc veſtigia demonſtrantur non procul à templo S.Laurentij in Paliſperna.Prope hęc Decius Imperator palatium ſuum ſtruxit. *Balnea Olympiadis.*

Verſus Exquilias vbi delubrum eſt S.Pudentianę,(quod Pius primus P. M. precibus S. Praxedis, Pudentianæ ſororis,ſtrui iuſſit) ſunt adhuc multæ ruinæ Balneorum Nouati. *Balnea Nouati.*

Vbi vero ędes eſt S.Vitalis,paulo inferiore loco,ad principiũ Quirinalis montis, multæ ſunt ædificiorum ruinæ: in quibus olim fuerunt balnea Agrippinæ matris Neronis. *Balnea Agrippinæ.*

In templo S.Laurentij in Paliſperna, prope quod Decius habuit Palatium, demonſtratur marmor ingens ſumma veneratione & religione cultum:in quod S. Laurentij corpus aſſatum & vſtulatum repoſitum eſt poſt eius mortem. *S. Laurẽtij in Paliſperna.*

A templo S. Suſannæ, via longiſsima ducit ad Quirinalem montem, quem hodie vocant Monte Caballo. In ea igitur via decliui, deſcendentibus ad dextram occurrunt horti Cardinalis Carpenſis, qui omni ornamento antiquitatis pleni ſunt: His enim nihil tota Roma, imo ſi auſim dicere tota Italia videtur amœnius,nihil magnificentius.Neapolis multos habet hortos inſignes fontibus,herbis,& arboribus,maxime Toletanos qui Chiaiæ vocantur, ſed præter amœnitatem ſitus, & aquas vberes,frigidas, & ſalubres, pauca habent antiqua. In his Carpenſibus nihil deſiderari poteſt, nihil excogitari ab homine, quod non reperiatur: tanta magnificentia ædificiorum, tanta marmorum peregrinorum varietas, ſtatuarum excellentia & pulchritudo, inſcriptionum numerus & diuerſitas (quarum pluſquam CXXXVI. numeraui diuerſis figuris artificioſiſsime ſculptas) vt omnia ad miraculum & delicias tanquam in paradiſo aliquo propoſita eſſe videantur. Ante cætera fontis illius congrua concinnitas, & artis admirandæ ſingularis perfectio, reliqua omnia quæ ibi ſpectantur, videtur præcellere. Quæ etſi *Horti Carpenſes.*

à diuersis autoribus summis laudibus celebrata sint, præsentia tamen famam videtur superare. In his hortis Cardinalis homo antiquitatis, & bonarum literarum amantissimus, sumptuosissimas excitauit ædes, columnis, statuisque marmoreis illustres: Ad quarum primum ingressum, super porta caput Medusæ colosseum repositum est. Ad secundam portam simulachrum est Naturæ, multiplici mammarum numero, & variis animalium, florumque figuris exsculptum. Ad primos palatij gradus videtur Sphynx ex marmore; & AEsculapius. In corte est Hercules, qui læua innititur clauæ spolio tectæ Leonino, dextram vero in latus inflectit. Ibidem est senex vestitus pectore, & vno crure nudus, pedibus antiquo modo diuersis ligamentis reuinctus. Pallas quoque galeata continens clipeum innitens trunco, circa quem sese coluber insinuat. cui est Terminus vicinus: & Vraniæ statua tenens tesserulam quadratam: sequitur eodem ordine Terminus, deinde mulier quæ ventri & sinistro femori prætendit vestem. Postea tertius Terminus cum spolio Leonino. Septimo loco est Tragoedia tenens laruam. octauo Terminus: Nono mulier longa veste amicta: cui vicina est alia mulier amicta longiore instita. Sequitur Terminus pallio tectus, & aperto virili membro.

In corte est Pluto insidens tricipiti Cerbero: & muliebre simulachrum ex lapide subnigro: aliud quoque virile vestitum est: & hoc cum superiore capite caret.

In cœnaculo super porta Pastoris statua dormientis videtur: in cuius basi scriptum est. AT SECVRA QVIES ET NESCIA FALLERE VITA.

Ad ingressum fontis est Hercules, continens manu Hesperidum mala: secundo loco est Faunus vtrem premens. Ad fontem adplicata est Nympha Naias, iacens somnolenta: ad vtramque partem duo sunt pueri, qui blande ridentes videntur dormientem Nympham contemplari: opus in quo diuinum apparet sculptoris ingenium. Ex altera parte, est mulier veste longa amicta, quæ tenet vasculum, ex quo scaturit aqua limpidissima. Super cisterna duobus locis erecta sunt simulachra Pomonæ & Floræ. Ad dextram est statua Serapis ex lapide Numidico, reposita in base antiqua diuersis ornamentis vndique variegata.

Ibidem

Ibidem est Iuppiter pectore & brachio nudus, reliquo corpore tectus pallio. Sunt & ibidem capita Medusæ, Palladis, & Iani bifrontis & tabula marmorea, in qua sculptus est Mithras Deus Persarum, mactans taurum.

Prope cisternam ad ingressum secretioris hortuli, tabula est marmorea, in qua duo viri sunt vestiti, quæ hęc verba continet.

ΑΓΑΘΗΒΟΛΩ ΚΑΙ ΜΑΛΑΧΒΗΛΩ.

In ingressu hortuli duæ sunt statuæ vestitæ, vna Palladis, alia mulieris cuiusdam, vtraque mutilata est capite.

Super porta est muliebre caput cum vestimento antiquo. & Tabula marmorea, in qua Hercules expressus est, magno conamine torquens mulierem capillis, quæ in serpentem desinit. Hanc nonnulli interpretantur esse Lerneam paludem, ad quam Hercules Hydram vicit.

In hortulo est Pallas vestita, reposita in vase marmoreo siue vrna, quæ diuersis animalium & auium figuris est exornata. Ibidem est candelabrum ingens triangulare, cum tribus figuris elegantibus Herculis, Famæ & Fortunæ. Ad dextram est Apollo nudus veste circum brachium læuum implicata, ad cuius pedes est anas. Est & aliud candelabrum triangulare cum suis figuris, & in eodem sculpta vota Ioui & Syriæ. Sunt ibidem vrnæ duodecim pulcherrimæ: & corpus viri armati, duæque pyramides.

Ad ingressum vineæ posita est nympha Nereis recumbens in vrnam: sub qua raptus est Proserpinæ, & vtrinque duo Colossæi pedes. In vinea est Terminus cum capite duplici: & Venus cum Cupidine: & Domitiani statua nuda, cum spolio leonis: Palladis quoque, & Liuiæ Drusillæ vxoris Augusti. Extra vinearum vmbracula tripodes sunt Apollinis duo excellentissime elaborati: & statuæ Veneris seminudæ, Ledæ, Hermaphroditi, Apollinis, & Faunæ quæ fuit bona Dea. In vmbraculis arborum simulachrum est Satyri sedentis in trunco, cui superiecta est pellis Leonina: & Leo insignis ex marmore mischio: & per totam vineam sunt inscriptiones variæ, & epitaphia notatu digna. Pius Rudolphus Cardinalis plurimas fecit impensas, & singulari cura disquiri iussit quouis precio, quicquid tam in Vrbe quam foris potuit reperiri, quod ad ornamentum huius vineæ, ac sui palatij (quod ædificauit in Campo Martio, de quo postea mentionem faciam) facere videretur.

Domus Laurentij Rudolphi.

Multa quoque concessit Laurentio Rudolphi suo fratri; in cuius domo videtur Mercurius nudus & petasatus: alter Mercurius cum lyra. Hermaphroditus integer nudus cum cane: Diana succincta in speciem venatricis singulari artificio. Bacchus nudus: quatuor laruæ: Tabula marmorea, in qua tres sunt mulieres habitu sacerdotali. In eadem domo multa sunt capita antiqua cum suis pectoribus, singula suis reposita basibus. inter quæ est Traiani, M. Aurelij, Catonis, Commodi, Hadriani, Antinoi, Antonini Pij, Septimij Seueri, Scipionis Africani, Bruti, Bacchi, Herculis cum spolio leonis circa fauces religato. Et alia plurimorum deorum fragmenta.

Templum Solis.

Inter hortos Carpenses, & templum S. Susannæ, via est arcta & obscura, quæ sub Quirinalem tendit: ad quam ruinæ templi solis ostenduntur.

Mons Quirinalis.

Quirinalis mons (qui monte Caballo vocatur hodie) diuiditur à viminali eâ viâ, quæ protenditur ad portam S. Agnetis. Dictus est à Quiritibus, qui cum Tatio ex Curibus vrbe Sabinorum Romam migrantes, hunc collem occupauerunt. Porrigiturque à templo Quirini, siue S. Susannæ, inter Portas Collinam & Collatinam, vsque ad turrim Comitum.

Horti Ferrarienses.

In hoc Quirinali monte sunt horti magnificentissimi Cardinalis Ferrariensis: quibus nulli Romæ videntur arborum diuersarum cultu splēdidiores, & ædificio mirabilis artificij, quod ex arboribus consertis simul, & implicatis Labyrinthum efficiunt. Parietes vndique & muri malis Punicis, Medicis, Cedrinis, Limonicisque, in morem tapetorum tecti sunt cura & industria non vulgari: quæ summam delectationem toto anno præbent, maxime cum fructus maturi sunt: qui cum floribus variis, & Iasminis croceis & albis venustissime pingunt texturam. Diuersitate ac numero statuarum, & inscriptionum antiquarum sunt hi horti inferiores Carpensibus; sed cultu & arborum exquisitarum multitudine longe superiores.

EQui Fidiæ & Praxitelis.

In dorso Quirinalis colosseæ sunt duornm virorum statuæ, quæ frænis duos ingentes equos marmoreos impediunt. In harum basi scriptum legitur OPVS FIDIÆ OPVS PRAXITELIS. Ab his equis Mons Caballinus vocatus est. Et hos fama est Romam aduectos à Tyridate Armeniorum rege, & dono datos

Neroni;

Neroni; qui vt regem peregrinum Romano ſplendore exciperet, Pompeij Theatrum, in quo ludos exhibuit, laminis aureis tridui tantum ſpatio ſterni curauit. Quam magnificentiam nõ tam admiratus eſt Rex barbarus (qui non ignorabat Romam eſſe receptaculum diuitiarum totius orbis) quàm diligentiam, & ſolertiam artificum, qui tam breui tempore tantum operis potuiſſent conflare & perficere.

E regione harum ſtatuarum vaſtiſsimæ conſpiciuntur & altiſsimæ teſtudines; quæ ſunt reliquiæ Oratorij Neronis; quod cum ſuis hortis habuit coniunctum. Spondæ enim murorum ingentes ab hoc loco per cliuum, vſque ad inferiorem Quirinalis partem, vbi eſt Palatium Liuiæ Columnæ, protenduntur. quæ ſatis indicant magnificentiam & amplitudinem domus Imperatoriæ; in cuius elatiore parte, altiſſimum ſeſe extollit frontiſpicium, quod vulgus vocat il Fronton di Nerone. Ex hoc Nero ſpectauit Vrbis incendium, quod ipſe per incendiarios ſecreto excitauerat, & Chriſtianis imputauit, vt eos in odium Senatûs populiq; adduceret: edictoque publicato quotquot Chriſtum fatebantur Deum, comprehenſi, & in Neronis hortis flammati ſunt, & crudeliſsimè excarnificati. *Neronis Oratoriũ palatium & horti.*

Videntur in alia Quirinalis parte arcus, fornices, & cellæ ſubterraneæ plurimæ: ea omnia ſunt Thermarum Conſtantini Imperatoris reliquiæ. *Thermæ Conſtantini.*

In Quirinali, quà Suburram ſpectat, in vineis Bartholinorum, ſacellum adhuc extat fornicatum, teſſellato ex conchyliis opere venuſtiſsime exornatum, & piſcium variorum figuris: id olim fuit Neptuno ſacrum. *Sacellum Neptuni.*

Vicinus huic ſacello locus eſt qui vocatur Bagnanapoli, vocabulo corrupto, pro Balnea Pauli: vbi Paulus AEmilius Balnea conſtrui curauit; & Palatiũ di Comti ſtructum eſt in parte horum balneorum. Turris autem di Comti erecta eſt ab Innocentio III. P. M. qui ex hac Comitum familia natus erat. Altera turris Militiarum ſtructa eſt à Bonifacio VIII. P. M. Horum Balneorum Pauli nunc ſuperſunt exiles reliquiæ. *Balnea Pauli AEmilij.*

In hac Quirinalis parte, fuit domus Corneliorum, à qua hodie dicitur il vico de' Cornelij: & templum S. Saluatoris de' Cornelij, quod olim fuit Saturno & Baccho ſacrum. *Domus Corneliorum.*

A tem-

Alta Semita.

A templo S. Saluatoris via porrigebatur vſque ad portam S. Agnetis per dorſum Quirinalis. Hanc vocarunt antiqui Altam ſemitam: ad cuius dextram partem, prope collis exitum, non procul à S. Vitali, Pomponius Atticus ædes habuit amœnas cum Luco.

Suburra plana.

Inter extremitatem Quirinalis & Viminalem, fuit Suburra plana: & paulo remotius ad radices viminalis templum erat Siluani.

In apice Quirinalis fuit templum Apollinis & Clatræ; & ſacella Iouis & Iunonis, Capitoliumque vetus: Horum nullæ fere ſuperſunt reliquiæ, niſi quę oſtenduntur in aliquibus domibus, quæ in ruinis veterum ædificiorum ſunt extructæ.

Horti & domus Saluſtij.

Forum & domus Saluſtij fuit non procul à templo ſanctæ Suſannæ, eo loco qui dicitur hodie Saloſtrico: ad quam habuit hortos amœniſsimos, qui totum hoc ſpatium complectebatur, quod eſt inter portas Satariam & Pincianam; occupabantque magnam horum collium partem, & vallis illius quæ eſt inter vtrumque. In horum medio adhuc videtur obeliſcus paruus literis AEgyptiacis ſignatus, qui dedicatus fuit Lunæ.

Turris meza.

Domus & Horti Mecænatis.

In deſcenſu Quirinalis verſus forum Neruæ, & locum vbi cudebantur olim nummi, turris alta ſeſe extollit, quam Torre meza vocant hodie: Ea pertinuit ad Mecænatis domū: ad quam hortos habuit cultiſsimos: & ad hos ſæpius ſe conferre ſolitus erat Auguſtus Cæſar, vt cum amico ſe oblectaret, dum ſe à curis grauioribus vellet extricare. Non deſunt qui aſſerant hanc turrim, partem eſſe templi ſolis, quod à M. Aurelio Soli dedicatum fuit.

Aſcanij Magarozzi.

Non procul à Turri Comitum domus eſt Aſcanij Magarozzi: in qua videntur capita marmorea Sabinæ mulieris, Alexandri Mammeæ filij, Hadriani, Lucij Veri, Claudij Imp. qui Galieno ſucceſsit, & Bacchi ex rubro marmore. Ibidem ſunt ſtatuæ pueri humeris vrnam ſuſtinentis, & Bacchi frontem pampinis reuincti. Eſt & in eadē domo tabula marmorea ſingularis artificij, in qua vir expreſſus eſt taurum conficiens, quem mordicus tenet canis, ſerpens genu occupat, & ſcorpius pungit teſticulos: In eadem tabula videtur ſol & luna, & facula incenſa, & alia plurima. Eſt ibidem Sileni ſimulachrum ebrij, & recumbentis in vtrem.

in vtrem. & Fons preciosi marmoris, quod mortarium esse dicunt: & duæ tabulæ lapideæ, in vna viri sunt aliquot cum facibus ardentibus: in alia est Hercules mortuus, quem famuli pyrę imponunt: Seruat & idem Magarozzus duos terminos egregios cum suis longis basibus in quarum medio sunt membra virilia, vt in cæteris quæ Romæ sunt conspiciuntur. Habet is quoque statuam Martiæ Otacillæ sedentis in Solio, & Iuliæ Mammęæ sedentis quoque: vtraque vestibus est amicta, & capita AEsculapij, & colossi incogniti, multaque alia notatu dignissima: quæ omnia inuenta sunt in Cœlio monte, prope delubrum S. Stephani.

In domo Euryali Siluestris prope turrim di Comti, ad templum Pacis, Bacchus est nudus, coronatus hedera, & innitens arboris trunco: & Venus nuda elegantis artificij In introitu cœnaculi, statua est Sabinæ mulieris vestitæ: & super porta videntur capita Iouis, Augusti, & Hadriani. In vicino cubiculo est Hercules nudus, & Diana vestita, cum cornibus lunæ inter frōtis capillos. Et Bacchus nudus Pampinis redimitus, craterem manu tenens, & palliolo in humeros reflexo. Eodem in cubiculo sunt capita Sabinæ, Eudimionis, Antonini Pij, Hadriani, Antinoi: hæc duo postrema reperta sunt in ruinis bustorum Gallicorum. Sunt & alia capita Palladis, & Augusti Imp. & duæ tabulæ, quarum vna continet leonem in taurum salientem, alia Dei cuiusdam incogniti simulachrum. In alio cubiculo Diana seruatur succincta, cum pharetra ex humeris pendēte: & Pan quasi saltans: & duæ Veneres, vna seminuda: altera quæ dextra pubem tegit, sinistra continet indusium. Illic quoque videntur multa alia antiquitatis monumenta: vt Imperator Paludatus, Dianæ caput lunatum: M. Antonij triumuiri, pueri ridentis facetissime, Cupidinis, Iouis, Neptuni: aliæque statuæ ex bona parte mutilæ: vt Lucretiæ, Herculis, Ledę colludentis cum cigno, Sabinæ mulieris vestitæ, & gladiatoris nudi, ex cuius humeris dependet baltheus, cum framea lata.

Domus Siluestris.

N TOPO-

TOPOGRAPHIA VR-BIS ROMANAE.

DIES QVARTVS.

Elicta nobis erat pars huius Topographiæ postrema: quam eodem ordine, quo & superiores partes, pro vt quæque obuiam occurrunt succincto ordine tractabimus.

Fanum Neptuni. A Burgo igitur per pontem Castelli S. Angeli aduerso Tyberi venies ad eum locum qui dicitur Ripeta: vbi fanum erat Neptuni, quod vetustate collapsum Hadrianus Imperator restaurauit & ampliauit: in eo naufragi tabulas suæ fortunæ soliti erant appendere, & vota suscepta pro sua conseruatione soluere: nunc dicatum est S. Blasio.

Mausoleū Augusti. Inter Tyberim & viam Flaminiam, in valle Martia, ad templum S. Rochi videntur ingentia ædificia Mausolei Augusti: Hoc Mausoleū structum est ab Octauiano Cæsare, vt in eo sepeliretur, ac post eum reliqui Imperatores ex familia Cæsarum: eodem in loco prius erectum fuit amphitheatrum siue Circus à Iulio Cæsare, quem Augustus in sepulchretum conuertit: Huius circunferentia cernitur adhuc fere integra & superstes, opere per rhombos distributo: *Sonderinorum domus.* Pertinetque ad ædes Sonderinorum. vbi Galeriæ Faustinæ caput est elegans sed pectore recenti. In domo Franc. Sonderini ostenditur statua Pasquini (sic illam appellat Dominus ædium) spectantis Anteum mortuum: hanc maxime commendat Michael Angelus. Ibidem est Vestalis amicta longa instita; & Gladiator; & Diana succincta cum pharetra, aliaque corpora marmorea ex aliqua parte mutila: Est & ibidem pila capacissima; in cuius frontispicio viri sunt quatuor equos frænis continentes, cum his inscriptionibus: prima legi nō potest: in secunda scriptum est HOC EST. in tertia SIC EST. quarta deleta est: in quinta ET CREDE NON LICET. In altera Pila è regione Mausolei sunt triumphi Amoris, & aliæ figuræ: in tertia sculpta est aprorum venatio: in Mausoleo ostenditur statua mulieris tenentis cornu copiæ plenum fructibus, & AEsculapius colosseus vestitus cum suo serpente.

In hac

In hac mole Mausolei duo fuerunt erecti obelisci ex ophite lapide AEgyptiaco, singuli pedes XLII. longi: quorum vnus iacet fractus in via Flaminia ante templum S. Rochi; alter semisepultus terrà cernitur in hortis posterioribus. *Obelisci Mausolei.*

Circus Iulij Cæsaris eum locum complectebatur, qui est ab hac mole Mausolei, vsque ad mõtis vicini radices. Prope quem Augustus habuit palatium & porticum magnificam. *Circus & Porticus Augusti.*

Lucum quoque Diis manibus sacrauerat Augustus: qui porrigebatur per colles mœnibus adiacentes, à templo S. Mariæ del Popolo, vsque ad templum Trinitatis. *Lucus Deorum Manium.*

Marcelli sepulchrũ vicinum fuisse Mausoleo multi asserunt; & eius reliquias ostendunt, quas ad Mausoleum pertinere puto. *Sepulchrũ Marcelli.*

Naumachiam quoque instituerat Augustus in depressiori parte vallis Martiæ, quæ ad collem hortulorum vergit, in qua ludi nauales fierent: Sed cum vetustate collapsa esset, eam postea restituit Domitianus, & illi suum nomen imposuit. Prope quam Flauiæ gentis templum extruxit idem Domitianus: sed eius nullũ superest hodie vestigiũ: quidam volunt esse S. Siluestri: *Naumachia Domitiani.*

Vallis Martia, dicta est à Campo Martio, cuius pars erat depressior, complectebaturque eum locum, qui est inter Tyberim & collem Hortulorum, & ab arcu Domitiani in via Flaminia, vsque ad portam dal popolo. *Vallis Martia.*

Via Flaminia lapidibus strata est à Cn Flaminio Cos. post deuictos Ligures: porrigebaturq; à porta Flaminia siue flumentana (quæ nunc porta Populi vocatur) vsque Pisaurũ, & Ariminũ. *Via Flaminia.*

Extra portam Flaminiam, multi sunt horti ciuium in quibus plurimæ inscriptiones antiquæ & statuæ spectantur erectæ: inter quos Franc. Ragaterius habet cultissimum, & elegantibus simulachris ornatum. *Hortus Franc. Ragaterij.*

Ad hanc viam Iulius III. de monte P. M. vineam extruxit, cuius ornamenta sumptu & magnificentia superant ea omnia quæ Romæ conspiciuntur: Incipit enim ab iis fontibus, qui secus viam fluunt, in quibus scriptum legitur IVLIVS III. PVBLICÆ COMMODITATI: occupatque fere omnes colles, qui ab vrbe ad pontem Miluium (qui nunc Ponte mole vocatur (protenduntur. *Vinea Iulij P. M.*

Ad principium huius vineæ Pontifex erexit magnificentissimum *Palatium vineæ.*

mum palatium: ad cuius ingressum erectæ sunt multę imagines Senatorum, & Patriciorum virorum. ex quibus vna ostenditur Hircij Pancæ, Ciceronis, Cetegi, & aliorum. Extra vestibulum intrinsecus patet area spatiosissima diuersis exornata simulachris: vtpote Iouis, Ganymedis, Herculis, Martis, Veneris, Dianæ, Opis, Apollinis, AEsculapij, Bacchi & aliorum Deorum: quę in toto circuitu, ordine concinno, suis receptaculis & basibus marmoreis dispositæ conspiciuntur.

Fōs vineæ Iulij III. Fontem quoque posuit in eodem loco: in quo nescio an magis ingenium artificum, quàm sumptuositas, & splendor Pontificius laudari debeat. Omnia enim marmoribus exquisitis, & preciosissimis vndique sunt incrustata: ædificium columnis Pariis, viridibus, altissimis, sustentatur: Litostratum ex Chalcedonico lapide, alabastro, Porphyro, Ophite, & Simithe confectum est opere tessellato, vermiculato, & asaroto. Aquarum limpidissimarum ex concameratis cauernis arte factis scaturit affluentia. Recessu longo & obscuro inter tophos marinos, sub terra videntur fluminum simulachra, & Nympharum Naiadum cōtinentium vrnas: Sunt & puelli nudi Delphinis insidentes, & dii æquorei subleuantes hydrias ex quibus emanant riuuli: Vndique Naiades, Napęæ, Satyrique quasi saltantes dispositi sunt. Statuæ Bacchi, Apollinis, Dianæ, Palladis, Hebes, Herculis, Vestæ, Veneris, Martis, Antinoi, Mercurij, Vertumni, Pastorum nudorum, Corybantum, Mænadum, & aliorum innumeræ imagines antiquæ: quæ circumquaque suis loculis, siue Nischiis repositæ, summa cum intuentium voluptate & admiratione cōspiciuntur: præter excellentes inscriptiones, & marmora preciosa, quæ vndique ad parietes adplicata sunt.

In deambulacro fonti vicino tabula marmorea hæc leguntur inscripta.

DEO ET LOCI DOMINIS
volentibus.

HOC IN SVBVRBANO OMNIVM SI NON QVOT IN ORBIS, AT QVOT IN VRBIS SVNT AMBITV PVLCHERRIMO AD HONESTAM POTISSIMVM VOLVPTATEM

FACTO

FACTO HONESTE VOLVPTARIER CVNCTIS FAS HONESTIS ESTO. SED NE FORTE QVIS GRATIS INGRATVS SIET, IVSSA HÆCCE ANTE OMNES CAPESSVNTO.

QVOVIS QVISQVE AMBVLANTO. VBIVIS QVIESCVNTO, VERVM HÆC CITRA SOMNVM, CIRCVM SEPTA ILLVD.

PASSIM QVIDLIBET LVSTRANDO: AST NEC HILVM QVIDEM VSQVAM ATTINGVNTO. QVI SECVS FAXINT QVIDQVAMQVE CLEPSERINT AVT RAPSERINT, NON IAM VT HONESTIS MORIBVS SED VT FVRTIS ONVSTI IN CRVCEM PESSVMAM ARCENTOR

OLLIS VERO QVI FLORVM FRVNDIVM POMORVM OLERVM ALIQVID PETIERINT, VILLICI PRO ANNI TEMPORE PRO RERVM COPIA ET INOPIA PROQVE MERITO CVIVSQVE LARGIVNTVR.

AQVAM HANC QVÆ VIRGO EST NE TEMERANTO SITIMQVE FISTVLIS NON FLVMINE, POCVLIS NON OSCVLO AVT VOLIS EXTINGVNTO.

PISCIVM LVSV OBLECTANTOR: CANTV AVIVM MVLCENTOR. AT NEQVEM INTERTVRBENT CAVENTO.

SIGNA STATVAS LAPIDES PICTVRAS ET CÆTERA TOTIVS OPERIS MIRACVLA QVAMDIV LVBET INTVENTOR DVM NE NIMIO STVPORE IN EA VORTANTOR.

SI CVI QVID TAMEN HAVD ITA MIRVM VIDEBITVR EORVM CAVSA QVÆ NEMO MIRARI SAT QVIVIT, ÆQVO POTIVS SILENTIO QVAM SERMONIBVS INIQVIS PRÆTERITO.

DEHINC PROXVMO IN TEMPLO DEO AC DIVO ANDREÆ GRATIAS AGVNTO: VITAMQVE ET SALVTEM IVLIO III. PONT. MAX. BALDVINO EIVS FRATRI ET EORVM FAMILIÆ VNIVERSÆ PLVRIMAM ET ÆTERNAM PRECANTOR.

HVIC AVTEM SVBVRBANO SPECIEM ATQVE AMPLITVDINEM PVLCHRIOREM IN DIES MAIOREMQVE IN EO QVICQVID EST FELIX FAVSTVM PERPETVVM OPTANTO.

Sunt & alia ædificia in collibus vicinis extructa; ad deambulationes æstiuas: quorum quod est celeberrimum in montis cacumine duos habet obeliscos erectos cum Pyramide altissima: cui sphæricum horologium superimpositum est: In eo ventorum omnium signa summo notata artificio designantur, & discrimina singulorum cognoscuntur: Ad hoc palatium hortus est amœnus, spatiosus, & alto muro cinctus quem inscriptiones antiquæ & marmora diuersis sculpta figuris exornant, numero centum & vltra. Ibidem sunt duæ statuæ precij maximi, vna Termini, alia Suriæ, si- *Palatium rusticum vineæ.* *Hortus inscriptionũ.*

 ue Na-

ue Naturæ. Terminus factus est ex alabastro orientali candidissimo, cuius pectus tectum est ex cotonite marmore, vndulato & variegato: Suria vero (quo nomine Naturam vocauerunt AEgyptij) facie velo tecta est, multiplici mammarum numero, capite turrito, reliquo corpore in Termini formam desinente. In cuius circunferentia muscę, serpentes, quadrupedia, insecta, volatilia, & flores expressi sunt: vt hac forma, velatam seu tectam & incognitam vim Naturæ ostenderent hominibus, nisi quatenus per creaturas quas producit, cognosci potest. Ideo sustentatur basi quadrata, & per gradus distincta: quo denotarunt antiqui, nos ad Naturæ cognitionem paulatim, & per gradus successiue peruenire.

Hortus Terminorum. Huic ædificio vicinus est alter hortus superiore paulo amplior, qui vineas pro maiori parte continet: vitium concamerationes altissimæ, fulciuntur & sustentantur Terminis marmoreis antiquis octodecim, qui vice columnarum seruiunt: Ex Græcia Romam adportati sunt fere omnes, signati capitibus insignium virorum, & Principum Atheniensium, & nominum singulorum antiquis carachteribus. Hos Græci vocabant Hermas: erantque ad compita Vrbium, & viarum biuia & triuia vt plurimum erecti.

Pons Miluius. Paulo vltra hanc Pontificis vineam Pons Tyberi superpositus videtur quem Ponte Mole vulgus vocat; erat Antiquis pons Miluius: ad quem habito conflictu cum Maxentio Romæ tyrannidem occupante Constantinus Magnus victor euasit. Tyrannus vero in fluuiū cum equo se dedit præcipitem, ne in hostis potestatem veniret, & in triumphum duceretur, ludibrioque populi ad supplicij pœnas traheretur. Hac victoria salus & libertas Vrbi restituta est: & in rei memoriam Imperatori bene merito, victori ac triumphatori, conditus est ille arcus qui adhuc integer superest inter Coliseum, & septizonium Seueri.

Arcus Tripoli. In Vrbem reuerso per viam flaminiam occurrit statim arcus Tripoli, vel di Portogallo, in summitate vallis Martiæ, prope tēplum S. Siluestri, & S. Laurētij in Lucina. Hic arcus fuit olim Domitiano sacer, incultus & rudis: neque vllum habet ornamentum, præter Domitiani imaginem: quam nonnulli asserunt esse Claudij Imperatoris: cui hic arcus dicatus fuit, non Domitiano.

Templum

Templum S. Laurentij in Lucina fuit olim ſacratum Iunoni Lucinæ, nomenque antiquum retinuit: in hoc antiquitus puerperæ & pregnantes poſt partum vota ſoluebant; quòd Deæ beneficio liberatæ eſſent, & infantibus ſuperſtitibus vita eſſet ſeruata. *Templum Iunonis Lucinæ.*

In via Flaminia, quę vocatur Strada del Popolo, domus ſunt aliquot, in quibus multæ videntur ſtatuæ antiquæ: vt Domus Pauli Ponti, in cuius corte prima, ſuper baſe marmorea videtur erectum ſimulachrum apri Calydonij à Meleagro cæſi: quod Dominus domûs noluit dare precio quingentorum ducatorũ auri, propter operis perfecti excellentiam. Ibidem videtur Hercules cum ſpolio leonis, Cupido, Pomona, Apollo, Siluanus, Diana Pharetrata, Meleager mutilatus, Pallas, Hermaphroditus, Adonis, Noctis ſeminudæ coronatæ ſtellis ſtatua, & Athalantæ cum aprino capite: & Sileni barbati, & veſtiti, hederaque redimiti. Sunt & in eadem domo capita Poppeę Neronis vxoris, Druſi fratris Tiberij, Iouis, Pueri ridentis, alterius pueri galeati, & duarum mulierum incognitarum: & Iani bifrontis ſimulachrum: & duo tigres ænei: duæ laruę æneæ antiquiſsimę; aliaque plurima fragmenta ſignorum; quæ omnia ſunt inuenta extra vrbem, in vinea prope templum S. Laurentij. *Domus Pauli Ponti.*

Apud Franc. Aragonium, in Strada del Popolo, ſuper portis cubiculorum repoſita ſunt capita quinque antiqua marmorea, artificioſiſsime ſculpta, cum ſuis pectoribus & baſibus. Et apud eundem eſt imago pueri formoſuli, & nymphæ Naiadis continentis vrnam, & Pomonæ, & Veneris, quæ caret capite. *Domus Francisci Aragonij.*

Prope Vrſum in ædibus quæ pertinuerunt olim ad Card. Sarmonetum, videtur ingens coloſſus viri paludamento antiquo tecti: & Herculis ſtatua, cum ſua claua, & leonino ſpolio, ad cuius pedes iacet taurus: eſt & ibidem Senex ſtola longa indutus, & Nympha ſeminuda. *Domus Card. Sarmoneti.*

Ad radices collis Hortulorum in domo Ambroſij Lilij, tabula videtur ingens marmorea: in qua eſt expreſſus rex ſedens in tribunali, cui vir offert equum: regi adſtat iuuenis haſtatus, & arbor, circa quam ſeſe coluber implicat. Apud eundem eſt Herculis adhuc iuuenis ſtatua, quæ iubis tenet caput equinum. *Domus Ambroſii Lilij.*

Campus Martius planiciē eam totam cōplebat quæ à Quiri-

Campus Martius. nali protendebatur vsque ad Pontem Xistum & Tyberim: fuitque olim hic campus Martius extra mœnia, consecratus Marti: in eo fiebant frequentes ludi, & iuuentus Romana sese quotidianis exercitiis instruebat, ad belli labores subeundos, & sustentandos.

Obeliscus Campi Martij. Non procul à templo S. Laurentij in Lucina, è regione Doganæ veteris, in cellis vinariis multarum ædium, videtur ingens obeliscus, qui medio campo Martio fuerat erectus, literis & notis Hieroglyphicis illustris: quem ex Hieropoli transferri Romam iussit Augustus Cæsar, cum duobus aliis, quos statuit in Circo maximo. Hunc longum centum & decem pedes scribit Plinius, & à Marsodite sculptum: atque in eo interpretationem philosophiæ AEgyptiorum contineri: In illius latere hęc leguntur: CÆSAR DIVI F. AVG. PONT. MAX. IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV. AEGYPTO IN POTESTATEM P.R. REDACTA SOLI DONVM DEDIT.

Domus Antonij Palosi. Prope Doganam in domo Antonij Palosi, ad parietem cortis, equi est statua multi artificij, qui videtur impingendo velle labi: in cubiculo nō procul à prima porta, capita vidētur Drusi, Iulię Aug. fil. Galerię Faustinæ, Faustinę Iunioris. M. Aurelij vxoris, Sabinæ Hadriani, Bruti Prisci, Domitiani, Galbæ, & alia 13. capita quæ pectoribus carent: & Herculis, Bacchi, Siluani, & Mercurij: tresque paruæ statuæ integræ, & artificiosæ. Et amplissima tabula marmorea, in qua triumphus Tiberij Cæsaris expressus est.

Domus Iacobi Iacouaccij. In domo Iacobi Iacouaccij, non procul à Dogana, in cubiculo ad dextram, statua est mulieris vestitæ, cuius nomen ignoratur. Et capita Hadriani, Neruæ, M. Aurelij, Antonini Pij, Scipionis Africani, Gladiatoris cuiusdam. Iouis, Veneris, Panis, & aliud Veneris æneum, multaque alia fragmenta antiquitatis visu digna.

AEdes Marci Casale. In Campo Martio habitat Marcus Casale vir studiosissimus antiquitatis; ante cuius ędes super platea erecta est colossea muliebris statua, quam volunt esse Mnemosynes. In hortulo domus alia est colossea statua viri nudi, quem credunt esse Bacchum, quidam Apollinem. Nam ibidem est Apollo integer nudus pharetratus: & alterius Iuuenis nudi quoque simulachrum:

&mu-

& mulier vestita tenens cornu copiæ. Et duo capita muliebria cum pectoribus : & alia duo pectore tenus : Sed ante cætera venustissimum, & elaboratissimum illic ostenditur Iulij Cæsaris caput, cuius artificium tanti facit Dominus domûs, vt nullo precio possit æquari: Ideo successoribus id caput reliquit, vt palatium cum hortis adiacentibus possessorem statuæ sequatur: ac ne furto vel alia ratione amittatur, successores Marci id clausum armario tenent elegante, ita tamen, vt neminem peregrinorum antiquitatis studiosum ab intuitu tam exacti signi arceant; sed comiter & perhumaniter petentibus ostendant.

In ea Campi Martij parte, quę vocatur hodie la piazza di Sciarra, forum habuit Antoninus Pius, in quo erexit altissimam columnam cochlidem altam pedes CLXXV. fenestellas habet LVI. quæ lucem præbent intrinsecus: Ex quot lapidibus constet non potui expiscari: rupti enim sunt gradus, neque ascensus liber patet ad superiora, sicut in ea quæ Traiano est dicata: Hanc tamen quidam asserunt confectam ex XXVIII. lapidibus. Pars illius exterior continet res gestas Antonini sculptura figurarum excellenti: ab hac vocatur ille locus in Colonna. *Columna Cochlis Antonini Pij.*

Vndecim illæ columnæ altissimæ quæ ad templum S. Stephani in Truglio conspiciuntur erectæ, sunt reliquiæ Porticûs, quam Antoninus Pius struxerat in suo foro, coniunctam cum suo palatio: quod ab hoc templo S. Stephani protendebatur vsque ad Pantheum. *Portic. & Palatium Antonini Pij.*

Inter columnam cochlidem Antonini, & fontem aquæ virginis erant Septa campi Martij: Erat autem is locus vallatus tabulato denso, in quem conueniebat populus suffragia laturus, quando magistratus erant eligendi. Septa hæc alio nomine dicta sunt Ouilia: in quæ Tribus singulæ conueniebant, ad magistratus creandos. *Septa P.R.*

Collis ille qui aliquantulum eminentior tollitur in Campo Martio, inter Antonini Columnam, & S. Laurentij in Lucina, (quem hodie monte Acitorio nominant) fuit antiquis mons citatorum: in quem ex Septis se recipiebant singulæ Tribus post lata suffragia. *Collis citatorum.*

In eodem colle fuit Curia, quæ Villa publica dicebatur: in qua recipiebantur hostium legati, quibus non licebat vrbem *Villa publica.*

O ingredi,

ingredi, vel in Græcostasi diuersari, quæ fuit prope Comitium, & rostra, ad Forum Romanum, & in qua prouinciarum legati hospitabantur, donec illis aditus daretur ad Senatum.

Aqua virginis. Haud procul hinc est fons aquæ virginis, humili & depresso aquæductu, per cuniculos & tubos à vicinia Pontis Salarij, per portam Collinam, sub colle Hortulorum, & per Campum Martium influens: hodie fonte di Treio dicitur: Huius aquæductus restauratus est à Nicolao V. P. M. vt in fontis legitur frontispitio, & hæc sola ex omnibus aquis (quas tantis sumptibus, & æqueductibus tam sumptuosis antiqui principes in Vrbem introduxerunt) remansit superstes, ad vsum ciuium.

Via fornicata. Prope Septa populi Romani via fuit fornicata, in qua erat templum Neptuni, & amphitheatrum Claudij: ex quibus nulla restant vestigia.

Fons Iuturna. Iuturna Turni Rutilorum regis soror, nympha apud antiquos habita inter Napæas, & inter indigetes relata, quæ agrorum cultum credebatur plurimum iuuare, templum habuit vicinum aquæ virginis, & fontem quoque, qui cum aqua virgine mixtus in Campum Martium influit.

Domus Iacobi Colotij. Illic habet ædes Iacobus Colotius de Iesi, plenas diuersis inscriptionibus & statuis antiquis excellentissimis. prope quas arcus est ex Tiburtino lapide, qui pertinet ad aquam virginis: in eo legitur hęc inscriptio. TI. CLAVDIVS DRVSI F. CÆSAR AVGVSTVS GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POTEST. V. IMP. XI. P P. COS. DESIG. IIII. AQVADVCTVS AQVÆ VIRGINIS DISTVRBATOS PER C. CÆSAREM A FVNDAMENTIS NOVOS FECIT AC RESTITVIT. In arca marmorea super fonte leguntur hi versus antiquis caracteribus, qui sub statua Nymphæ dormientis erant adscripti: Sed statua inde sublata est.

Huius Nympha loci sacri custodia fontis
Dormio, dum blandæ sentio murmur aquæ.
Parce meum quisquis tangis caua marmora somnum
Rumpere; siue bibas, siue lauere, tace.

Pompilij Nari domus. in campo Martio domum habet Pompilius Narus, qui seruat elegantē statuam Veneris nudæ, & Herculis corpus capite truncum: Inuenta sunt in colle Hortulorum, in vinea eiusdem Pompilij.

In mon-

In monte Acitorio sunt ædes Gaddiorum, quas olim Cardinalis di Gaddi incoluit: In iis multa videntur notatu dignissima: Potissimum capita virorum illustrium: vt Iulij Cæsaris, Octauij Augusti, M. Agrippæ, Septimij Seueri, Getę, Antonini Caracallæ, & Philippi Imp. ex serpentino lapide viridanti. Ibidem sunt statuæ Antonini Pij, Galeriæ Faustinæ, M. Aurelij, Faustinæ Iunioris, Lucij Veri, Traiani, Hadriani, & Veneris nudæ: In musæo sunt capita Caracallæ, Alexandri Mammeæ, Pyrrhi regis Epirotarum, M. Aurelij, Aureliani, & Claudij: Præterea simulachrum Apollinis tenentis arcum, & plurima capita incognitorum hominum: Item statua Cupidinis dormientis super spolio leonis & claua Herculis: Ibidem videtur tabula marmoris Mischij circundata limbo ęneo deaurato, longa palmos quinque, lata tres semis; cuius precium grande est propter marmoris excellentiam. Ostenduntur eodem in loco res infinitæ dignæ obseruatione curiosa: pręter gemmas, æra, marmora, & numismata Græca & Latina: multa videntur petrificata, vt maxilla elephanti, cornu ceruinum, & alia eiusmodi. *AEdes Gaddiorum.*

Apud desiderium Vrsatum prope templum S. Magdalenę & Pantheum, in prima domus corte spectatur insignis statua Dianæ, vel potius Oreadis alicuius nymphæ, quæ capreoli pellem tenet: Ibidem est Orpheus admodum tamen mutilus: & mulier quæ cornu tenet dextra: & laruæ aliquot marmoreæ, multaque fragmenta singularis artificij. *Domus Desiderij Vrsati.*

In domo Antonij Gabrielis, non longe à Mineruæ templo, super porta cœnaculi repositum est ingens Iouis caput: Intrinsecus ad dextram est caput Tiberij, ad læuam Traiani, Germanici, & Commodi. super alia porta Hermaphroditi: Super porta Musæi est caput Drusi, quod quidam volunt esse Romuli, idque inuentum est in Thermis Antoninianis, cum alio capite Remi, quod ad Ducem Cosmum Mediceum missum est Florentiam. Ibidem est caput Pythagoræ antiquissimum: & Catonis, Lucillæ, Otacillæ, M. Agrippæ soceri Cæsaris Augusti, qui Pantheum erexit: M. T. Ciceronis, Bacchi, Cupidinis, Termini, Eratûs Musæ, Cæsoniæ, Faustinæ, & alia plurima: Item mulieris violatio, quam Lucretiam vocant, sed malè: & Satyrus. *AEdes Antonij Gabrielis.*

Palatium Carpense. Præter cætera meminerit noster viator diligenter peruestigare palatium Cardinalis Carpensis: in quo tot statuæ, tot inscriptiones videntur, vt mirari nemo satis posit studium tanti viri in exquirendis iis, quæ ab antiquitate peruenerunt ad nostra tempora, magna omnium doctorum vtilitate, & voluptate: quæ omnia qua potui diligentia depinxeram, & emissurus eram in lucem in gratiam amicorum, nisi mihi deperiissent, cum aliis multis, quæ adhuc Romæ videntur. In hoc Pij Rudolphi Carpensis Cardinalis palatio, in hortulo quinque sunt Termini antiqui cum suis basibus: Nili statua seminuda cum crocodilo: Nari fluminis: Mulieris vestitæ, cuius brachia nuda mordicus tenet serpens: quod occasionem dedit aliquibus, vt existimarent esse Cleopatram. Alia quoque visuntur ibidem fragmenta virorum, & mulierum, quorum ignorantur nomina. In musæo sunt simulachra Cereris, Dianæ, Phœbi, Atys pastoris Idæi, & aliorum. Item Vrnæ ex coctili lapide numero viginti, pulchro ordine repositæ super repositoriis, in quibus plurimi seruantur libri Græci, Hebraici, Arabici, & Latini antiquissimi, & manu scripti. *Primum Musæum Palatij Carpēsis.* Ad dextram musæi partem sunt capita Galeriæ Faustinæ, Iuliæ Cæsaris Augusti filiæ, & alterius mulieris incognitæ, Veneris, Antoniæ, Cupidinis, tria puerilia, duo muliebria, & plurimæ inscriptiones in tabulis marmoreis preciosissimis: inter quas vna est in lapide Basalthe nigro & durissimo, literis AEgyptiis illustris. Ad læuam partem Musæi primo loco sunt capita Iuliæ Mãmeæ, & duo ignota. secundo est pueri ridentis, & mulieris ornatæ calantica, vel mitra Syria. Tertio loco sunt capita Herculis, Fauni, & quatuor puerilia: Quarto loco sunt diuersæ inscriptiones prioribus non inferiores. Ibidem est tabula marmorea in qua expressus est Alexander Magnus cum puero alato: Est & Canopi caput ex lapide AEgyptio viridi, & Iouis Hammonis, & alterius ignoti viri. Præter hęc infinitę sunt minores statuæ, & fragmenta antiquitatis, quæ breuiter explicari non possunt.

Secundũ Musæum. In secundo Musęo suis locis disposita sunt vasa & vrnę coctitię elegantis artificij, & capita Antonini Caracallę, & alterius ignoti viri. Ad dextram partem primo loco quatuor sunt capita Iulię Titi filię, Veneris & duorum virorum. Ad sinistram tria

sunt

sunt alia capita Galbæ, & duorum ignotorum. & in circuitu sex sunt capita Consulum, & illustrium virorum. Numæ Pompilij, Domitiani, Septimij Seueri, Philippi Imperatoris, & aliorum duorum, qui ignorantur: Repositoria quæ subtus sunt; referta sunt concinno ordine voluminum, & librorum antiquorum, tam in membranis, quàm in papyro AEgyptia. Ibidem quoque spectantur diuersæ inscriptiones, & epitaphia in lapidibus preciosis, sicut & in primo musæo. Ad idem latus erecta est tabula grandis marmorea, & integra cum inscriptione Græca. super qua est pueri sedentis statua. & Alexandri Magni quasi morientis caput: & cuiusdam animalis extollentis caput: Super porta Musæi repositum est suo loculo, & basi marmorea caput Bruti cum hac inscriptione:

Quæ tibi tuque mei potuerunt pignora nati
Nata dari populo sunt sacramenta data
Et volui maiora nimis; sed cura meorum
Fida tui prohibet me cinerem esse rogi.

Ad dextram portæ faciem, repositum est Veneris nudæ corpus: cuius artificium superat reliqua omnia quæ Romæ sunt: Id si esset integrum, nulla esset toto mundo statua, quæ huic conferri posset: neque abs re creditur esse Veneris Gnidiæ toto orbe celebratæ. Prope hanc Venerem est iuuenis non minoris artificij: in quo tanta est membrorum proportio, tam elegans, & pulposa musculorum conuexitas, vt sculptorum, & omnium artificum oculos cum summa admiratione fixos detineat. In altera Musæi parte sunt tria capita virorum ignotorum; & duo corpora viri ac mulieris, cum numeroso ordine inscriptionum antiquarum, laruarum, & fragmentorum antiquitatis, quæ singulatim recensere in immensum protraheretur nostra narratio: Ante hæc duo musæa cœnaculum est amplissimum: in cuius elatiore parte, caput est colosseum mulieris, inter duo magna vasa antiqua: & in circuitu cœnaculi nouem capita sunt pulchro ordine disposita suis basibus. Lucij Veri adhuc iuuenis, eiusdem iam adulti, Poppeæ Sabinæ, Hadriani, Annij Veri,

Græci alicuius, & aliud ignoti. & hæc omnia singulari sunt artificio facta. Ibidem est statua muliebris vestita syndone subtili: & alia minor ex Agathite lapide, alta palmum vnum semis: & caput Termini ex marmore ęmathite: & vas antiquum ex marmore variegato, & admirabili. Ad alteram partem ianuæ, duo sunt corpora iuuenum nuda, & aliud viri palliati: & caput senis ignoti, & Satyri, & Cupidinis. Super cornicibus illius cœnaculi, repositæ sunt tabulæ in quibus opera pictorum celeberrimorum totius Italiæ cognoscuntur, vt Raphaëlis Maffæi Vrbinatis, Miehaëlis Angeli Florentini, & aliorum. Super maiore porta duo sunt magna vasa ex alabastro orientali: & in toto circuitu disposità sunt infinita marmora, cum inscriptionibus antiquis diuersorum characterum, & linguarum. & diuersa fragmenta statuarum virilium, & muliebrium; inter quæ conspiciuntur socci, coturni, ocreæ militares, & diuersa calceamentorum genera, quibus prisci populi Græci, Latini, & Barbari vsi sunt..

Tertium Musæum. Aliud est Musæum huic cœnaculo contiguum, quod totum est tectum holoserico viridi: Super cornicibus, quæ totum musæum circumcingunt, reposita sunt pulchro ordine plusquam septuaginta sex capita virorum illustrium. Inter quæ tredecim conspiciuntur maiora selectissimi artificij, ex orientali marmore candidissimo facta: vnum Veneris, duo vetularum mulierum; duo Herculis; vnum Palladis, reliquorum nomen non potui discernere. Inter singula reposita sunt vasa antiqua ex marmore, vitro & terra coctili latericia: duæque Veneres æneæ nudæ, & integræ. Secundo ordine duo sunt capita muliebria maiora; & alia nouem minora, elegantissima omnia: inter quæ est Satyri, & pueri plorantis: quibus nihil perfectius tota Vrbe conspici potest, nihil elaboratius, aut artificiosius. Ibidem est caput Iunij Bruti ex ære, cuius oculi empyreo facti sunt opere, quod smaltum vocamus. Est & Priapi statua ænea falcem manu tenentis, reposita super basi preciosi marmoris: Et aquila ænea inter Acanthi folia, quæ fuit cassidis epiconium, siue cristę receptaculum, singulari artificio cęlatum. Ostenditur quoque

quoque ſimulachrum Cybeles ex marmore nigro AEgyptiaco: & Suriæ, ſiue naturæ ex lapide candidiſſimo ſeſquipalmum altæ, veſtitæ diuerſis mammis & animalibus: facie tamen nigra. Eodem in muſęo videtur Anubis cynocephalus: hæc omnia locata ſunt ſuper repoſitoriis diuerſorum librorum antiquorum precioſiſſimis tegminibus coopertorum. Horum receptacula ſuſtentantur Termino marmoreo ſingularis artificij. Secundo loco eſt Hercules, caput muliebre, Venus nuda quaſi lauans in balneo, Satyrus ex æmathite lapide cornu inflans; Lucerna ænea opere fuſili, aliud Veneris corpus formoſiſſimum: Super menſa, quæ tecta eſt holoſerico tapete viridi, ſtatua eſt Fauni, & Socratis, rarum opus & admirabile. vas quoque æneum, in quo ſculpti ſunt plurimi pueri piſcantes: Ibidem eſt Apollinis ſimulachrum nudum, Gladiatoris corpus & alia plurima. Super feneſtra muſæi, eſt aquila, taurus, caput pueri, & antiqua inſcriptio: omnia ex ære. Ibidem ſeruantur horologia, & clepſydræ, precij & operis admirandi, cum multis aliis gemmis ſculptis, & monilibus precioſiſſimis.

Contiguum huic muſæo locus eſt ſiue receptaculum variarum rerum antiquarum, ex diuerſis metallis, & lapidibus. multa ſimulachra paruula Deorum, virorum, mulierum, animalium que: lucernæ, vaſcula, criſtæ, caſsides, cultri, gladij, ſicæ, frameæ, puggiones, pila, haſtarum, telorum, & ſagittarum cuſpides ex ære quidem, ſed ita temperatæ vt duriciem chalybis ſuperent. videntur ibidem diuerſa inſtrumenta chirurgica, & aliorum artificiorum. ſigilla, claues, annuli, fibulæ, capuli gladiorum, patera vna ex Criſtallo rotà expoſita & excauata ſubtiliſsimà induſtrià: multaque alia, in quibus enumerandis, & explicandis nemo vel diligentiſsimus ſcriptor poſſet ſufficere. neque annus integer ſatis eſſet, ad horum exactam contemplationem: Ita vt ſi ſingula conſideraueris quanta neceſſe eſſet cura, Roma nihil poſſidet magnificentius, nihil admirabilius. Hęc omnia collecta ſunt opera & ſtudio impenſiſque Pij Rudolphi Cardinalis, viri & eruditi & perhumani. Vtinam qui in horum poſſeſsionem poſt obitum tanti viri ſuccedent ſimili ſtudio ferantur, neque patiantur tam excellentia ſigna vel perire, vel ſeparatim diſtrahi: & in manus eorum venire, qui

Antiquarium.

hoſpi-

hoſpitum & aduenarum ſtudioſorum curioſæ indagationi duros ſe & moroſos præbeant.

Hæc ſunt quæ in Campo Martio videntur annotatione digna: ſed paulo ſuperius ad principium Plateæ Sciarræ in domo Dominici Capotij ſtatuæ ſunt egregiæ Palladis veſtitæ, & Dianæ: & mulieris cuiuſdam quæ caret capite. Ibidem quoque videntur capita Iunij Bruti, qui Roma Tarquinios exegit, Octauij Auguſti, Macrini, Hadriani, Antinoi, Septimij Seueri, Iuliæ Mammeæ, Alexandri Seueri, Cleopatræ, Veneris, Herculis, Apollinis, duorum Sacerdotum, Siluani, pueri plorantis, Laruæ duæ, & aliorum, quorum non cognoſcuntur nomina. Iani bifrontis, regis Parthi captiui ex ęmathite, ſimulachrum Bachi inſidentis vtri, Priapi quoque fere integri, & alia plurima: quæ reperta ſunt extra portam S. Ioannis, in vinea eiuſdem Dominici, eo loco qui dicitur Baſiliolo.

AEdes Dominici Capotij.

E campo Martio redibit viator ad ſiniſtram, verſus mœnia ad collem Hortulorum, qui incipit à templo S. Silueſtri, & extenditur vſque ad Portam Pincianam, ſiue collinam, ſecundum vrbis mœnia: Quamuis & alij eius longitudinem producant vſque ad portam Flaminiam. In hoc colle Pincius Senator domum habuit ſplendidiſſimam, ex cuius nomine collis & porta vicina Pinciana dicta eſt: eius domus veſtigia adhuc apparent non procul ab vrbis mœnibus. In hoc colle fuit Domitiorum Sepulchrum, in quo ſepultus eſt Nero: In elatiore collis parte videtur arcus ſiue concameratio fornicata, quæ olim fuit pars templi Solis. Prope quam eſt templum S. Trinitatis, à Ludouico vndecimo Rege Franciæ ſtructum: non procul ab hoc Solis delubro, iacet humi obeliſcus ex lapide Thaſio factus, cum hac inſcriptione SOLI SACRVM.

Collis Hortulorum.

Domus Pincij.

Sepulchrũ Domitiorum.

Templum solis.

Prope Collinam portam, non procul à templo S. Suſannæ Saluſtius habuit hortos amœniſſimos & ſplendidas ædes: quarum ruinæ adhuc ſunt ſuperſtites in ea valle, qua itur ad portam Salariam. Eius horti porrigebantur per eos colles, qui ſunt inter portas Pincianam & Salariam. In quorum media parte videtur obeliſcus non adeo magnus, literis ſignatus AEgyptiis Hieroglyphicis, qui Lunæ ſacratus eſt: Locus adhuc hodie vulgo dicitur Soloſtrico.

AEdes & Horti Saluſtij.

Campus

Campus ſceleratus ſiue via ſcelerata (in qua Veſtales virgines quæ ſtupro violatæ erant viuæ defodiebantur) complebat id totum ſpatium, quod eſt à Porta Collinæ, ſub ædibus & Hortis Saluſtianis, vſque ad portam Salariam. *Campus ſceleratus.*

Extra portam Quirinalem, quæ & Salaria vocata eſt, & Collina, & Agonalis, ad ſiniſtram viæ Salariæ partem ſunt ruinæ templi Veneris Erycinæ: cuius feſtum ſolemnibus ceremoniis celebrabant matronæ pudicę, Auguſto menſe ad ſimulachrum Veneris Verticordiæ, quæ maritos vxoribus credebatur reddere placabiles & beneuolos: ad hoc templum fiebant ludi Agonales, vnde porta nomen ſortita eſt. *Templum Veneris Erycinæ.*

Paulo remotius, tribus ad Vrbe paſſuũ millibus, ſuper Aniene pons eſt adhuc integer: quem longa inſcriptio docet à Narſete ſtructum fuiſſe. Ad hunc pontem Annibal imbrium inundatione vehementi vexatus obſidione ſoluta, caſtra remouit ab Vrbe, & diſceſſit. Paulò inferius Tyberi miſcetur Anien: ibique Torquatus Gigantem Gallum ſuperauit, & ab eius collo torquẽ aureum detraxit, à quo nomen poſtea cepit: Hic non erit abſurdum fabulã inſerere, quę Romę pro vera hiſtoria refertur. Tempore Marcelli P. M. Seditione facta inter Patricios & Plebem, nobiles à ſuis fontibus & puteis prohibuiſſe populum ne aquarent: ſed Chriſtiani Pontificis precibus factum eſſe, vt omnes Vrbani putei redderentur putidi, & ad potum inutiles, ſicut hodie ſunt, factumque Tyberim potabilem, vt ex eo ſine diſcrimine nobiles & plebeii potum ſumerent: probantque rei veritatem ex eo quod aqua Tyberina ad multos annos incorrupta ſeruetur ſuauiſsima, & ſaluberrima, quoties hauritur paulo ſupra Vrbem vſque ad mare: Sed certum eſt hoc accidere ex mixtione Anienis cum Tyberi: Anien enim aquas habet multo infectas nitro, quod corruptionem prohibet: & ii qui ſupra oſtium Anienis Tyberim incolunt, vt more Romano ſuas aquas incorruptas diu ſeruent, vtriuſque fluminis vndas commiſcent. Prope Tybur inter Anienis arenas leguntur amygdala, aniſum, feniculum & alia plurima petrificata, quæ circumferuntur pixidibus in conuiuiis, vt matronæ & conuiuæ deludantur, exiſtimantes eſſe ex ſaccharo facta tragemata, quæ vocantur paſſini confetté da Tiuoli. & ſuperioribus annis corpus hominis inter- *Pons Narſetis.* *Aniensis in Tyberim oſtium.*

fecti, & coniecti in Aniene adhæsit radicibus arboris quæ fluuij ripam ingrediebantur, factumq; est longo temporis interuallo vt corpus à putrefactione conseruatum, in lapidem sit conuersum: quod Titus Celsus Patricius Romanus mihi asseruit se vidisse.

Honoris templum. Ad portam Salariam demonstrantur reliquię templi antiqui, quod honori sacrum fuit: & domus illius siue suburbani, in quo Nero Imperator, adiuuante Sporo, cuspide sub papillam adacta sese interemit, ne in manus & potestatem Senatûs veniret, qui illum poscebat ad supplicium.

Forum Archemorij. Regressus in Vrbem, postquam veneris ad vallem collis Hortulorum, & Quirinalis radices, occurret tibi templum S Nicolai de Archemoriis. Nomen seruatum est antiquum fori Archemorij, quod eo loco fuit.

Inde sub Quirinalis radices progrediendum est, donec venias sub hortos Carpenses, vbi plurimæ sunt cameræ, & fornices obscuri, & longo ordine producti: hos nonnulli volunt esse officinas, in quibus conficiebatur, & elaborabatur minium: alij malunt eum locum adsignare habitaculis meretricum, quæ eo se recipiebant tempore Floralium Ludorum, qui celebrabantur *Circus Floræ.* in Circo Floræ fornicibus his adiacente: nihilominus tamen constat officinas minij prope hunc Circum extitisse.

Ante templum S. Apostoli, sub Quirinali in alta basi est erectus leo marmoreus artificij singularis.

Liuiæ Columnæ domus. In domo Liuiæ Columnæ, Martij Columnæ vxoris, prope S. Apostolum, simulachrum ostenditur marmoreum cuiusdam mulieris Melissæ: vt patet ex inscriptione.

Domus Francisci Arragonij. In ædibus Francisci Aragonij, prope S. Mariam in via, in hortulo vbi fons est, statua videtur Nili innitentis brachio læuo super crocodilum: & vtrinque sunt duæ statuæ togatæ stantes: Ad parietes circunquaque disposita sunt suis loculis sex capita cum suis pectoribus. In altero hortulo, in circuitu collocata sunt cōcinno ordine alia capita viginti quatuor, quorum nomina singulatim non enarrabimus propter incertitudinem.

Domus Hieronymi Franiapani. Apud Hieronymum Franiapane, ad ingressum domus super gradibus, erectus est Cupido alatus. In corte prima loculis marmoreis erecta sunt statuarum corpora 4. & Herculis, ac mulieris incognitę, quę caret capite. Sup portis, duo sunt capita ignotorū

hominum

hominum. Pila quoque siue arca monumenti videtur ibidem in cuius frontispicio sculptum est Paridis iudicium de forma, & pulchritudine trium Dearum Iunonis Palladis & Veneris. Eadē in domo & statua mulieris laruā manu tenentis: & alia aliquot capita antiqua, suis basibus imposita, & collocata super portis.

Domus Hieronymi Collotij.

In domo Hieronymi Colotij, prope S. Mariam in via in corte ad dextram, nympha est insidens monstri marini dorso, hanc Doriden vocant, alij Galatheā. Super porta culinæ, tabula marmorea est affixa, in qua expressi sunt duo tauri, quos duo viri violenter cornibus implicitos retinent: In cubiculo vicino statuæ sunt Victoriæ, & duarum mulierum: Item tabula, in qua Iuppiter sculptus est cum apro, quem canis tenet mordicus: multæq; aliæ inscriptiones, epitaphia, & marmora antiqua.

AEdes Buffalorum.

Sub Quirinali monte, sunt ędes Buffalorum, paruæ quidem, si conferantur cum maioribus illis palatiis Cardinalium, & Principum virorum, sed quæ cæteris non cedunt omni ornamento antiquitatis. In harum ingressum sub porticu, statuę sunt Veneris nudæ; Apollinisque, qui læua tenet barbitum inflexus arboris trunco: qua nihil videtur Romæ excellentius; Harpocratis siue Sigalij; Bacchi cum Satyro, qui sese mutuis tenent complexibus, & ad quorū pedes est tigris; Alterius Apollinis; Veneris cum Cupidine: Iunonis, Iouis, & aliorum Deorum. Præterea capita Iouis & Palladis: & duæ laruæ: & basis magna, in qua sunt pulcherrimo artificio cælati Iuppiter, Apollo, Bacchus, Hercules, Mercurius, Mars, & AEsculapius. Hortulus est consitus diuersis herbis rarissimis, & arboribus, Palmis, Cedris, malis Punicis, ac medicis, myrtis, & aliis. Palmę enim videntur Romę multis in locis: sed nullę gerunt dactilos pręterquam eæ, quę sunt in horto S. Marię del popolo, & S. Marię in Trāstyberi. Apud Buffalos in hoc horto, in interuallis arborum statuę sunt colossęę Cerberi tricipitis, & ex opposito Tigris: vtraque suis basibus marmoreis reposita. Sunt ibidem aliquot statuę; vt Dianę, Pomonę, Flaminis cuiusdam sacerdotis, Veneris vestitæ & integræ, Herculis adhuc iuuenis, Sabinæ mulieris, Serui Persæ ex lapide Mischio precioso. In cubiculo prope Hortum, Septem sunt capita cum suis pectoribus, singula suis collocata basibus Marij septies Consulis, Tiberij, M. Aurelij, Commodi, Maximini,

Græci alicuius,& poſtrema viri incogniti:ad introitum cubiculi duo ſunt capita, Scipionis Africani, & Hadriani Imperatoris. In alio cœnaculo multa ſunt alia capita cum pectoribus,ſingula ſuis diſpoſita baſibus:inter quæ eſt Veneris, Mulieris Sabinæ, Herculis,Veſpaſiani,M.Aurelij adhuc iuuenis,Getæ Imperatoris,duo Antonini Pij,duo puerorum,viri Græci cuius collo ſcriptum eſt ΑΤΣΙΑΣ. & mulieris incognitæ. Ad finem hortuli prope fontem tabula eſt marmorea in qua tres Charites expreſſæ ſunt mutuis complexibus ſeſe tenentes.

Fons Buffalorum. Huic hortulo fons eſt additus, ex tophis marinis efformatus affabrè in ſpeciem rupis naturalis, tantæ pulchritudinis, tantorum ſumptuum, compoſitionis tam raræ,vt nihil ſpecioſius vſquam videri poſsit: Diſpoſita ſunt diuerſis in locis conchylia precioſa, quæ margaritarum referunt ſplendorem,& ingentes Cochleæ Indicæ ludiciſſimæ, colore Iridis & vnionum. Totaque hęc rupes artificioſa venuſtiſſime tegitur lauris,cedris, tamariſcis, & aliis arboribus, quæ præbent vmbram fonti ſubiecto:ſub quibus ſimulachra ſunt tria Muſarum elegantiſsima: & Caracallæ Imperatoris, qui pallio marmoris cotognitis tectus eſt: Diſpoſita ſunt vndique ſigna, quæ ſuis è loculis extant, vt Demetrij, Maximini, Philippi, Claudij & aliorum. ex rupe fontis eiaculantur aquæ limpidiſſimæ, per tubos & canales æneos mirando artificio. Litoſtratum ex marmoribus compactum eſt exquiſitiſsimis,opere teſſellato.exChalcedonico,Porphyro, Alabaſtro, Thaſio, Pario, Ophite,Marmaridum,& AEthiopum lapidibus:Opus ſumma admiratione dignum:quodque, licet multo minus ſit, pulchritudine tamen, & artificum inuentione poteſt conferri cum fonte Iulij de Monte Pontificis maximi,qui ad portam videtur Flaminiam:In ſumma,quicquid in domo Patricij huius ciuis ſpectatur, dignum rege & opulentiſsimo puta principe.

Hæc ſunt quæ de vrbis Romanæ Topographia mihi ſcribenda putaui, quæque ſtudio & curæ peregrinorum ſatisfacere poſſunt. Reliqui autores multi ſunt, qui hanc deſcriptionem fuſius ac locupletius tractarunt:quique multa addiderunt,quę nos heic non attigimus: ſiue quod ea non viderimus,vel quod non exiſtimauerimus digna, circa quæ peregrinus debeat diutius

tius inhærere: cui longa mora non conceditur in Vrbe: De conclauibus multorum Cardinalium, nobilium, & ciuium opulentiorum, in quibus seruatur infinitus numismatum, aureorum, argenteorum, & æneorum numerus: toreumata excellentium artificum ex diuersis metallis; Onyches, Sardonij, Cornalini, Lazulij, amethystæ, Topazij, Berylli, Cyani, Pyropi, Hyacinthi, Saphyri, cristallini lapides cælati, & signati capitibus Deorum, Imperatorum, virorum illustrium, diuersorum animalium, herbarum, & arborum, variaque Emblemata continentes, hęc silentio præterire satius putaui, cum impossibile sit singula annumerare, vel enumerata explicare: quod pręterea hodie (propter fraudes multorum malorum, qui clamculum multa furto turpissimo subtraxerunt(paucis aditus prębetur ad huiusmodi secretiora loca. Multique timent ignotis ea communicare, quæ coniuncta sunt cum multis statuis, tabulis, ac picturis nudis, & lasciuis: quæ à Cardinalibus, Episcopis, & aliis viris Ecclesiasticis seruantur, propter artificium & operis venustatem & excellentiam. Nonnulli autem sunt qui malignitate deprauati sæculi, post reditum in patriam proterue suis enumerant, & narrant, scriptisque publicant quę viderunt, vt inuidiam, dedecus, ac contumeliam concitent possessoribus, à quibus comiter & perhumaniter sunt excepti: beneficiorū immemores ingratitudinē pro gratia referētes. Hęc malignitas in causa est, cur hodie domibus nobiliū pauci admittantur, nisi commendatione amicorum id contingat, aut longa familiaritate, & vsu communicationis quotidianæ eos, quorum fidelitatem & ingenium perspectum habent, in musęa sua admittant, & amice communicent quæ habent preciosa. Hinc fit vt virorum malorum ingratitudo viris bonis sit opprobrio, & damno inęstimabili: impediaturque studium iuuentutis, & comitas, charitasque omnium refrigeretur, aut plane extinguatur.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS DESCRIPTIO QVATVORDECIM REGIONVM VRBIS ROMÆ,

ex Sexto Rufo, P. Victore & aliis probatis auctoribus collecta.

REGIO PRIMA

Porta Capena.

Almo fluuius

Vici nouem.

Vicus Camœnarum.
Vicus Drusianus.
Vicus Sulpici vlterioris.
Vicus Sulpici citerioris.
Vicus Fortunæ obsequentis.
Vicus puluerarius.
Vicus Honoris & Virtutis.
Vicus trium ararum.
Vicus Fabrici.
Vicomagistri XXXVI. quatuor per singulos vicos.
Curatores duo.
Denunciatores duo.

Luci tres.

Lucus Cuperius Hostiliani.
Lucus Egeriæ.
Lucus Camœnarum.

Templa quatuor.

Templum Isidis.
Templum Serapidis.
Templum Fortunæ viatorum.
Templum Martis extramurani.

AEdes sex.

Ædes Martis Quirini.
Ædes Mineruæ.
Ædes Mercurij.
Ædes Tempestatis.
Ædes Apollinis.
Ædes Camœnarum.

AEdiculæ X.

Ædicula Fortunæ obsequentis.
Ædicula Honoris.
Ædicula Virtutis.
Ædicula Ridiculi.
Ædicula Herculis. reliquæ desiderantur.

Areæ VII.

Area Apollinis.
Area Spei.
Area Thalli, siue Galli, siue Galliæ.
Area Isidis AElianæ.
Area Pinaria.
Area Carsuræ.
Area Mercurij.

Aræ II.

Ara Mercurij: & Ara Isidis.
Lapis Manalis.
Circus Antonini Caracallæ cum Obelisco.
Senaculum ad Portam Capenam.
Mutatorium Cæsaris.
Campus Ridiculi.
Horti Terentiani.
Tabernæ Cæditiæ.

Thermæ Commodianæ.
Thermæ Seuerianæ.

Balinea publica VI.

Balineum Vettij Bolani.
Balineum Torquati.
Balineum Mamertini.
Balineum Abaſcantiani.
Balineum Mettiani Secundiani.
Balineum Antiochiani.
Balinea reliqua priuata ſine nomine XXCII.

Lacus Fund. XXCIII. in his

Lacus Promethei.
Lacus Veſpaſiani, alias Vipſani.
Lacus ſanctus.
Lacus ſudans.
Lacus Torquati.
Lacus Publicus.
Lacus Biuius.
Lacus Spei.
Lacus Gratiæ.
Lacus Mamertini.
Lacus Salutaris.
Lacus reliqui ſine nomine, LXXII.

Arcus IV.

Arcus Druſi Neronis.
Arcus diui Traiani.
Arcus diui Veri Parthici.
Arcus Bifrons.

Sepulchra.

Corneliorum Scipionum.
Atiliorum Calatinorum.
Seruiliorum.
Cæciliorum.
Horatiorum &c.
Horrea XIV.
Piſtrina XII.
Domus CXXI.
Inſulæ M. IↃↃ. CCXXIII.
Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ. MMM. CC. XXIII.

REGIO

Cælimontium.

Mons Cælius, qui & Querquetulanus, vel Auguſtus.
Cæliolus.
Suburra.
Ceroliensis.

Vici XII.

* *

Vicomagiſtri XXXII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Cohortes Vigilum V.
Lupariæ in Subura,
Antrum Cyclopis.
Caput Africæ.

SECVNDA.

Arbor Sancta.
Mica aurea.
Spolium Samarium.
Luci duo.
Templum Tulli Hoſtilij.
Templum Bacchi.
Templum Fauni.
Templum diui Claudij.
Templum Deæ Carneæ.

AEdiculæ VIII.

Dianæ in Cæliolo.
Fortunæ Barbatæ.
Mineruæ captæ.

* *

Iſæum Metellianum.
Mineruium.

Statua equeſtris M. Antonini Imperatoris.
Ludus Matutinus.
Ludus Gallicus.
Regia Tulli Hoſtilij.
Armamentarium.
Caſtra peregrina.
Manſiones Albanæ.
Campus Martialis.
Campus Fontinarum qui & Forinarum.
Campus Cælimontanus.
Thermæ publicæ.
Balineæ priuatæ XXC.
Lacus Fund. ſine nomine LXV.
Macellum magnum.
Horrea XXIII.
Piſtrina XXIII.
Domus CXXXIII: in his
Domus Vectiliana vel Vitelliana.
Domus Philippi.
Domus ſeptem Parthorum.
Domus Laterani.
Cæſaris Dictatoris.
Mamurræ Formiani.
Tiberij Claudij Centumali.
Iunij Senatoris.
Stellæ Poëtæ.
Tib. Claudij Clypti Hymnologi.
Tetricorum.
Turris Mamilia.
Inſulæ CIↃ CIↃ CIↃ CVI.
Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ MMM CC: id eſt 13200.

REGIO TERTIA.

Iſis & Serapis Moneta.

Carinæ.

Vici VIII.

Vicus Albus.
Vicus Fortunæ Vicinæ.
Vicus Anciportus.
Vicus Baſſianus.
Vicus Structorum.
Vicus Aſellus.
Vicus Lanarius.
Vicus Primigenius.
Vicomagiſtri XXXII.
Curatores II.
Denunciatores. II.
Caput Suburæ.
Tribus Gratiæ aureæ vel areæ.
Summum Choragium.
Caput Viæ Sacræ.
Prætura Præſentiſſima.
Lucus Cuperius Scholæ Capulatorum.
Templum Iſidis & Serapidis Monetæ.
Templum Concordię virilis cum delubro.

Ædiculæ VIII.

Ædicula bonæ Spei.
Ædicula Serapidis.
Ædicula Sangi Fidoni.
Ædicula Mineruæ.
Ædicula Iſidis.
Ædicula Veneris.
Ædicula Æſculapij.
Ædicula Vulcani.
Porticus Liuiæ, iuxta templum Concordiæ virilis.
Porticus Claudij Martialis.
Amphitheatrũ Veſpaſiani: quod capit loca IↃↃↃ CCIↃ CCIↃↃ. IↃↃ. id eſt 77000.

Item.
Ludus Dacicus.
Ludus Mamertinus.
Castra Misenatium.
Castra Misenatium vetera.
Schola Quæstorum.
Schola Capulatorum.
Schola Galli.
Thermæ Titi Cæsaris Augusti.
Thermæ Traiani Cæs. Aug.
Thermæ Philippi Cæs. Aug.
Balineæ priuatæ LXX.
Lymphæum Tib. Claudij Cæsar. August.

REGIO

Via sacra, alias Templum Pacis.

Via sacra.
Ad Corneta.

Vici VIII.

Vicus Cyprius post Sceleratus.
Vicus Eros.
Vicus Veneris.
Vicus Apollinis.
Vicus trium viarum.
Vicus Anciportus minoris.
Vicus Fortunatus minoris.
Vicus Sandaliarius.
Vicomagistri XXXII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Caput Carinæ.
Æquimælium,
Bucena aurea.
Tigillum Sororium.
Meta sudans.
Caput Lynco.
Busta Gallica.
Lacus Pastoris.
Lacus sine nomine LXV.
Horrea XXIX: vel XIX.
Pistrina XIII.
Domus CLX.

In his.

Aurea Neronis cum Poritcu.
Domus Bruttiani.
Domus Pompeiani.
Titi Cæsaris cum Atrio: in quo fuit Laocoontis statua.
Insulæ MMDCCCVII.
Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ MM CDL. idest 12450.

QVARTA.

Templa X.

Templum Pacis: in quo inter cætera ornamenta erant templi Hierosolymorum.
Templum Remi.
Templum vrbis Romæ & Augusti.
Templum Veneris Cloacinæ.
Templum Diuæ Faustinæ cum Porticu.
Templũ Telluris in Carinis, cum Armamentario.
Templum Solis.
Templum Lunæ.
Templum Concordiæ in Liuiæ Porticu.
Templum Diui Neruæ in foro Transitorio.
Ædes Iani Curiatij.
Ædes Iunonis sororiæ in Carinis.
Ædes Salutis.

AEdiculæ VIII.

Ædicula Musarum.

Ædicula: Spei. Mercurij. Lucinæ Valerianæ Iunonis Lucinæ. Mauortij. Iuuentutis. Isidis.

Volcanale. vbi Lotos à Romulo sata.
Sacriporticus, vel sacriportus.
Porticus Absidata.
Area Victoriæ.
Area Volcani: in qua sanguine per biduum pluit.
Sacellum Deæ Strennuæ.
Colossus Solis altus ped. CIIS vel CXX. habens in capite radios septem, singulos ped XXIIS.
Apollo Sandaliarius.
Odaeum.
Forum Transitorium, vel Palladium, vel Diui Neruæ cum Porticibus.
Forum Cupedinis.
Basilica Vetus L. Æmilij Paulli.
Basilica Constantiniana.
Secretarium Populi Romani.

REGIO QVINTA.

Esquilina cum Turri & colle Viminali.

Mons Esquilinus, vel Cispius, Oppius, vel Septimius.
Mons Viminalis vel Faguralis.
Aggeres Tarquinij Superbi.
Cliuus Vrbicus.
Vico Patricius.

Figlinæ.

Puticuli, siue Puticulę in Exquiliis.
Spes Vetus.
Balineum Daphnidis.
Balineæ priuatæ LXXV.
Lacus sine nomine LXXIX.
Arcus Titi Cæsaris Vesp. Aug.
Arcus L. Septimij Seueri.
Arcus Constantini Augusti.
Horrea XIX.

In his.

Cantharia, siue Testaria.
Pistrina XXIIII.
Domus CXXXVIII.
Regis Anei Marci in via Sacra.
Sp. Cassij Viscellini in Carinis vbi postea fuit templum Telluris.
Domus Cn. Pompeij: post Marci Antonij in Carinis.
Domus auita Ciceronum.
Domus alia C. Cæsaris in via Sacra.
Domus M. Manilij:
Domus Philippi in Carinis.
Domus D: Cæcilij Balbini Imper.
Insulæ MMDCCLVIII. id est 2758.
Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ M IↃↃ. id est 1400. vel MMCCIↃↃ CCIↃↃ id est 18000.

Vici XV.

Vicus: Secusanus. Vrsi pileati. Mineruæ. Vstrimus. Palloris. Seius. Siluani. Capulatorum. Tragœdus. Vnguentarius.

Vicus Paullinus.
Vicus Pasiores.
Vicus Vaticarius.
Vicus Veneris Placidæ.
Vicus Iunonis.
Vicus Africus antiquus in Esquiliis.
Vicomagistri LX.
Curatores· II.
Denunciatores. II.
Stationes Cohort. Vigilum. VII.
Tabernola.
Tres Tabernæ.
Lucus Poetilinus.
Lucus Fageus, vel Faguralis.
Lucus Esquilinus.
Lucus Querquetularius.
Lucus Mephitis.
Lucus Iunonis Lucinæ.
Lucus Viminalis: alias Iouis Viminei.
Lucus Rubiginis.
Templum Iouis Fagutalis, vel Viminei.
Templum Iunonis Lucinæ.
Templum Mineruæ Medicæ.
Pentheum.
Templum Siluani sub Viminali cum porticu.
Templum Æsculapij.
Templum Veneris Erycinæ, ad portam Collinã, cum porticu.
AEdes Veneris Verticordię extra portam Collinam, via Salaria.
Ædes Rubiginis via Nomentana extra portam Catulariam.
AEdes Quietis, extra portam Collinam.
AEdes Felicitatis.
AEdes malæ Fortunæ.

AEdiculæ XVI.

AEdicula Fottunæ Seiæ.
AEdicula Veneris Placidæ.
Ædicula Castoris.
Ædicula Pollucis.
Ædicula Siluani.
Ædicula Apollinis.
Ædicula Cloacinæ.
Ædicula Herculis.
Ædicula Mercurij.
AEdicula Martis.
AEdicula Lunæ.
AEdicula Serapidis.
AEdicula Vestæ.
AEdicula Cereris.
AEdicula Proserpinæ.
AEdicula Fortunæ paruæ.
Sacellum Deæ Næniæ extra portam Viminalem.
Sacellum Querquetularium.
Sacellum Iouis Fagutalis.
Ara Iouis Viminei.
Ara malæ Fortunæ.
Hercules Siluanus.
Isis Patricia.
Amphitheatrum Castrense.
Circus Aureliani cum obelisco.
Forum Esquilinum.
Basilica Sicini.
Regia Seruij *Tullij*.
Campus Esquilinus.
Campus Viminalis sub aggere: in quo erat ædicula Fortunæ paruæ.
Horti Mecoenatis cum Turri.
Horti Plantiani, vel Plantiani vel Palanciani.
Horti Torquatiani.
Castra Prætoria.

Viuarium.
Thermæ Olympiadis.
Thermæ Nouati.
Balineum Paulli.
Balinea priuata LXXV.
Nymphæum Alexandri Imp.
Lauacrum Agrippinæ.
Lacus Promethei II.
Lacus ſine nomine CLXXIX.
Caſtellum aquarum Marciæ, Iuliæ, & Tepulæ.
Arcus Gallieni.
Marcellum Liuianum.
Horrea XXIII.
Piſtrina XXII.

REGIO

Alta ſemita.

Mons Quirinalis, qui & Agonius, Salutaris, Latiaris, & Mutialis.
Campus ſceleratus ad portã Collinam.
Cliuus Publicus.

Vici XIII. *alias* XII. *cum non numeratur vicus Bellonæ.*

Vicus: Bellonæ. Mamuri. Albus. Publicus. Floræ. Quirini. Flauius. Fortunarum. Paccius. Tiburtinus. Salutis. Calidianus. Maximus.

Domus CXXC. in his.

Domus Regis Seruij Tullij.
Domus Lutatij Catuli.
M. Licinij Craſſi diuitis.
Aquillij Iureconſulti.
P. Vergilij Maronis.
Propertij.
Auli Perſij.
C. Plinij Iuniotis.
Licinij Imperatoris.
Inſulæ MMDCCCL.
Regio habet in ambitu pedes CCIϽϽ IϽϽ DCCCCL. id eſt 15950.

SEXTA.

Vicus Muſtellarius antiquus: extra numerum.
Vicomagiſtri XLVIII. vel LII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Cohortes Vigilum III.
Capitolium Vetus,
Malum Punicum.
Decem Tabernæ.
Ad Gallinas albas.
Pila Honoris.

Templa XV.

Templum Salutis in colle Quirinali.
Templum Serapium, vel Serapidis.
Templum Apollinis & Clatræ.
Templum Floræ.
Templum Veneris hortorum Salluſtianorum.
Templum Quirini cum Porticu.
Templum Mineruæ Flauianæ.
Templum Fortunæ Seiæ.
Templum aliud Salutis.

Templum Fidei.
Templum Fortunæ liberæ.
Templum Fortunæ ſtatæ.
Templum Fortunæ reducis.
Templum Fortunæ publicæ.
Templum Fortunæ primigeniæ.
Ædes Diui Fidij. vel Sancti Fidij Semipatris.

AEdicula XVI.

Ædicula { Fortunæ paruæ. Genij Liberorum. Genij Larum. Dianæ Valerianæ. Iunonis Iuliæ. Spei. Sangi: in qua lana colus, & fuſus Tanaquilis. Siluani. Veneris. Herculis. Victoriæ. Matutæ. liberi Patris. Saturni. Iouis. Mineruæ. Quirini. }

Porticus Quirini.
Porticus Milliaria.
Area Callidij.
Statua Quirini alta pedes XX.
Statua Mamuri plumbea.
Statua Fortunæ publicæ in colle.

REGIO

Via lata.

Vici XL.

Vicus Ganymedis.
Vicus Gordiani minoris.
Vicus Nouos.

Statuæ duæ marmoreæ Alexandri Magni Bucephalum domantis, opus Fidiæ & Praxitelis.
Circus prope portam Collinam iuxta ædem Veneris Erycinæ, cum obeliſco fortè Saluſtij.
Circus Floræ.
Forum Salluſtij.
Forum Diocletiani.
Senatulum Matronarum in colle Quirinali, quod Antoninus Heliogabalus fecit.
Horti Salluſtiani.
Thermæ Diocletiani & Maximiani.
Thermæ Conſtantini in colle.
Balinea Paulli.
Balinea priuata LXXV.
Lacus LXXV.
Bibliotheca Vlpia in Thermis Diocletiani.
Horrea XIX.
Piſtrina XXIII.
Domus CLV. in his
Domus Corneliorum.
Domus Attici.
Domus Saluſtij.
Domus Titi Flaui Sabini.
Inſulæ CIƆ CIƆ CIƆ IƆ V. id eſt 3505.
Regio in ambitu continet pedes CCIƆƆ IƆƆ IƆ C. id eſt 156.

SEPTIMA.

Vicus Caprarius.
Vicus Solis.
Vicus Gentianus.
Vicus Sanci.
Vicus Herbarius.
Vicus Manſuetus.

Vicus Sigillarius minor.
Vicus Solatarius.
Vicus Fortunæ.
Vicus Spei maioris.
Vicus Nouus vlterior.
Vicus Libertorum.
Vicus Publij.
Vicus nouus citerior.
Vicus ſtatuæ Veneris.
Vicus Archemorium: vel Archemonium.
Vicus Æmilianus.
Vicus Piſcarius.
Vicus Cælatus.
Vicus Victoris.
Vicus Vicinus.
Vicus Græcus.
Vicus Lanarius vlterior.
Vicus Pomonæ.
Vicus caput Mineruæ.
Vicus Traianus.
Vicus Peregrinus.
Vicus Caſtus.
Vicus minor.
Vicus Putealium.
Vicus Scipionis.
Vicus Iunonis.
Vicus Sellarius.
Vicus Iſidis.
Vicus Tabellarius.
Vicus Mancinus.
Vicus Lotarius.
Vicomagiſtri CLX.
Curatores II.
Denunciatores II.

Cohortes VII. primorum Vigilũ.
Pila Tiburtina.
Ad Manſuetos.
Lapis pertuſus.
Templum Solis.
Templum nouum Spei.
Templum nouum Fortunæ cum porticu à Lucullo conditum in quo erat ſtatua Mineruæ facta à Fidia: poſita à Paullo Æmilio.
Templum nouum Quirini.
Ædicula Capraria.
Porticus Conſtantini.
Sacellum Genij Sangi.
Equi ænei Tyridatis.
Forum Syarium, vel Suarium.
Forum Archemorium.
Caſtra Gentiana, vel Gypſiana.
Campus Agrippæ.
Horti Argiani.
Balinea Priuata LXXV.
Nymphæum Iouis.
Lacus ſine nomine LXXVI.
Arcus DD. Marci & Veri.
Arcus Gordiani iunioris Aug.
Arcus nouus.
Piſtrina XVII.
Horrea XXV.
Domus CXX. in his
Domus Martialis.
Inſulæ MMM. CCC. XXCV. id eſt 3385:
Regio in circuitu continet pedes CCIↃ. CCIↃↃ. MMM. DCC, id eſt 23700.

REGIO OCTAVA.

Forum Romanum.

Mons Saturnius, qui poſt Tarpeius, demum Capitolinus, vel

Capitolium: vbi omnium Deorum ſimulachra colebantur.
Arx Capitolij.

Rupes

Rupes Tarpeia, vel ſaxum Carmentale.
Cliuus Capitolinus.
Porta Stercoraria.
Via noua.

Vici XII.

Vicus { Ligurum. Iugarius. Thurarius. Tuſcus. vnguentarius maior. vnguentarius minor. nouus.
reliqui deſunt.

Vicomagiſtri XLIIX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Cohortes Vigilum VI.
Vmbilicus Vrbis Romæ.
Miliarium aureum.
Porta Carmentalis.
Puteal Libonis.
Lacus Curtius.
Pila Horatia, vbi Trophæa locata.
Scalæ annulariæ.
Sub Nouis.
Ad Iunium ſecundum Tiberim.
Luteolæ ad Iani templum.
Marſyas.
Fauiſſe Capitolinæ.
Lucus Veſtæ Cuperius.

Templa XXI.

Templum Iouis Capitolini, alias Opt. Maximi: in quo erant tria delubra.
Medium Iouis.
Dextrum Mineruæ.
Læuum Iunonis: ibique in arca lapidea ſeruabantur libri Sibyllini.

Templum Iouis Feretrij.
Templum Diui Iulij in foro: in quo erat ſimulachrum Veneris è mari exeuntis D D. ab Auguſto.
Templum Caſtorum ad lacum Iuturnæ: alias Caſtoris & Pollucis: in quo erat ſignum Floræ.
Templum Concordiæ cum cella inter forum & Capitolium: à Camillo D D. in quo erat cœnaculum: vbi magiſtratus cum Senioribus deliberabant: erantque in eo hæc Simulachra: Battonis adorantis Apollinem, opus Bedæ. Latonæ puerperæ, Apollinem & Dianam ſubſtinentis, Euphranoris opus. AEſculapij & Hygiæ, opus Nicerati. Martis & Mercurij, opus Piſicratis. Cereris & Iouis, opera Sthenis & Victoriæ.
Templum veſtæ, cum atrio: vbi erant Palladium, ignis & Virgines Veſtales.
Templum Deûm Penatium.
Templum Romuli, alias Quirini in foro.
Templum Iani Gemini æreum: quatuor portarum, cum ſigno Iani, opus Scopæ & Praxitelis: ab Auguſto D D.
Templum Diui Traiani.
Templum Diui Titi Cæſaris Veſpaſiani.

Templum Carmentæ,
Templum Veneris caluæ nouum.
Templum Veneris caluæ vetus.
Templum Vetus Mineruæ.
Templum Nemeſis, cum ſimulachro.
Templum Saturni, cum ara: vbi erat ęrarium: ante quod erat æneum Siluani ſignum.
Templum Diui Auguſti.
Templum Iunonis Martialis.
Templum Larum.
Templum Veneris: Genetricis: alias Veneris & Anchiſæ: cum atrio.

AEdes X.

AEdes Victoriæ.
AEdes Opis & Saturni, in vico iugario.
AEdes Martis cultoris, in foro diui Auguſti.
Ædes Veiouis, inter arcem & Capitolium, prope Aſylum, cum eius ſimulachro cupreſſino.
AEdes Iouis Tonātis in cliuo Capitolij, inqua erant ſigna, Iouis Tonantis, opus Locræ. Iouis ex ære Delicao, opus Hygiæ. Caſtoris & Pollucis opus Hygiæ.
AEdes Herculis Victoris parua & rotunda in foro Boario.
AEdes Matris Matutæ.
AEdes Vortumni in Vico Tuſco.
AEdes Iunonis Monetæ, cum officina.
AEdes Iouis Cuſtodis à Domitiano Cæſ. D D.
AEdes Veneris Cloacinæ.
AEdes Veneris Erycinæ.
AEdes Salutis.
AEdes Libertatis.
AEdes Iouis Sponſoris.
AEdes Mentis.
AEdes Fidei, in Capitolio.
AEdes Fortunæ primigeniæ.
AEdes Aij Locutij.
AEdes Fortunæ proſperæ.
AEdes Fortis Fortunę in foro Boiario.

AEdiculæ XII.

AEdicula Victorię D D. à M. Porcio Catone.
AEdicula Iuuentutis.
AEdicula Termini.
AEdicula Concordiæ ærea, ſupra Græcoſtaſim.
AEdicula Fortunæ obſequentis.
AEdicula Matris Romæ.

* *
* *
* *
• *
* *
* *

Porticus Iulia.
Porticus Margaritariorum.
Porticus Liuiæ.
Porticus Auguſti.
Poeticus Minucia: vel Numicia.
Porticus Naſicæ.
Porticus Porphyretica.
Porticus Capitolinæ.
Porticus Conſtantini.
Iani duo. celebris mercatotum locus ad arcum Fabianum, ſuperior & inferior.
Atrium publicum in Capitolio.
Atrium Mineruæ.
Atrium Veſtæ.
Area Opis & Area Cereris in vico iugario.

Area Saturni ante ærarium.
Sacellum Sumani.
Sacellum Larum.
Asylum inter duos Lucos, arcemque & Capitolium.
Domus Diui Titi.
Doliola.
Sepulchrum Romuli.
Sepulchrum Accæ Laurentiæ in via noua.
Ficus Ruminalis.
Lupercal Virginis.
Germalus.
Ara Saturni vetus.
Ara Saturni noua ad lacũ Curtij.
Ara Iunonis Iugæ in vico iugario.
Ara Iouis Pistoris in Capitolio.

Signa & statuæ Deorum

Signum Iouis Imperatoris Præneste Romam deuectum.
Signum æreum Iouis à Sp. Caruilio ex Samnitica pręda factum.
Signum Iunonis DD. à Pompeio Bythinico.
Signum Apollinis, translatum ex Apollonia à Lucullo: altum cubitos XXX. vel XXXII.
Signum Mineruę Catulianæ; opus Euphranoris.
Signa duo Herculis: alterum à P. Sempronio Sauerrione DD. alterum æreum opus Lisyppi, à Q. Fabio Maximo Tarento deuectum.
Signum Herculis tunicati, iuxta rostra.
Victoria aurea, in templo Iouis Optimi Maximi.
Fides candida.
Signũ Vortumni in vico iugario.
Signum matris statæ.
Signum boni Euentûs opus Praxitelis.
Signa tria Deorum Nixiorum ante cellam Mineruæ, in templo Iouis Capitolini.
Signum Bonæ Fortunæ, opus Praxitelis.

Simulachra hominum.

Statua Diui Iulij equestris, in eius foro.
Diui Augusti.
Diui Claudij II. aurea X. pedum in templo Iouis Opt. Max.
Diui Constantini equestris.
Romuli & Remi infãtiũ sub Lupa.
Septem Regum in Capitolio.
Attij Naui Auguris ante Curiam.
L. Iunij Bruti primi Consulis in Capitolio.
P. Valerij Poplicolæ.
Horatij Coclitis in Cometio.
Mucij Scæuolæ.
Annij Fetialis equestris: in atrio domus regis Superbi.
M. Furij Camilli pro Rostris.
Tullij Cælij: L. Roscij. Sp. Nautij, & C. Fulcinij Legatorum Populi Romani à Fidenatibus Cęsorum, pro Rostris.
P. Iunij & Ti. Coruncanij Legatorum populi Romani, ab Illyricis cæsorum, pro Rostris.
Cn. Octauij in Legatione occisi, pro Rostris.
Equestris Togata Q. Martij.
Tremuli ante templum Castorũ.
L. Cæcilij Metelli Pont. Max. in Capitolio.
Q. Fabij Maximi ærea equestris

in Capitolio.
P. Scipionis Africani.
L. Scipionis Aſiatici clamydata & crepidata.
M. Lepidi bullata & prætextata.
Trebij Ædilis, in Capitolio.
Sullæ Dictatoris aurea equeſtris.
Sullæ Felicis Dictatoris ænea.
Trium Sibyllarum, pro Roſtris.
Cœlię Virginis Veſtalis equeſtris.
Caiæ Suffetiæ Virginis Veſtalis.
Corneliæ Gracchorum matris.
Hermodori Epheſij LL. X. Tabularum interpretis, in Comitio.
Alcibiadis, Pythagorę in Comitio
Trophæa C. Marij aurea in Capitolio.
Currûs Seiuges à Cn. Cornelio poſiti.
Simulachrũ Leonis, pro Roſtris.
Equus C. Cæſaris, in eius foro.
Equus ęneus Domitiani Auguſti.
Equus æneus Traiani Auguſti.
Equa cernens quatuor Satyros.
Elephas herbarius.
AEreum Tauri ſimulachrum, in foro Boario.
Signum anſeris argenteum, in Capitolio.
Clypei XII. inaurati.
Clypeus Martis, cum imagine Haſdrubalis.
AEnearum tabularum publicarum tria millia.
Ludus AEmilius: alias Lepidi.

Fora.

Forum Romanum, quod dicebatur Magnum: alias vetus.
Forum Cæſaris, in quo erant Veneris ſigna duo. alterũ loricatum, alterũ factũ ab Arceſilao.
Forum Auguſti: in quo erant ſtatuæ M. Valerij Coruini, & eburnea Apollinis.
Forum Traiani cum Porticu.
Forum Boarium.
Forum Piſcarium.
Forum Argentarium.
Curia.
Curia Hoſtilia ſub veteribus.
Curia Calabra in Capitolio: vbi Pontifex minor pronunciabat dies.
Regia Numæ: alias Curia Pompiliana: in qua ſacrarium erat Opeconſiuæ.
Senaculum aureum.
Baſilica Paulli Æmilij cum Phrygiis columnis, in foro.
Baſilica Iulia.
Baſilica Vlpia, alias Traiani.
Baſilica Porcia: vbi fuerat domus Q. Mœnij.
Baſilica Sempronia.
Baſilica Argentaria.
Baſilica Opimij.
Comitium: in quo erat ficus Ruminalis.
Roſtra Populi Romani vetera.
Roſtra Populi Romani noua.
Græcoſtaſis.
Carcer imminens foro; à Seruio Tullio ædificatus media vrbe.
Stationes Municipiorum.
Ludi Literarij.
Schola Xantha.
Horti Aſiniani.
Septem aliàs quinque Tabernæ argentariæ nouæ.
Balineum Polycleti.

Balineæ

Balineæ priuatæ LXVI.
Lacus Iuturnæ.
Lacus ſine nomine CXX.
Bibliotheca Capitolina.
Bibliotheca templi Diui Traiani.
Arcus Fabianus.
Arcus Titi Cæſaris, prope ædem Saturni.
Arcus Traiani Cæſaris Augusti.
Arcus Seueri, & Marci Antonini in foro Boario.
Fornix Stertinij in foro Boario, cũ ſignis auratis.
Columna C. Duilij.
Columna Mœnia.
Columna Mag. Lud. ſæcul.
Columna Roſtrata, in Capitolio.
Columna Diui Iulij roſtrata, alta pedes XX.
Columna Coclis Traiani Imperatoris alta pedes CXXIIX. habet gradus CXXCV. feneſtellas XLV.
Sepulchrum Caij Poblicij Bibuli Ædilis Plebis.
Macellum .....
Horrea XXIIX. In his
Germanica & Agrippiana.
Piſtrina XXX.
Domus CI. In his
L. Tarquinij ſuperbi regis cũ atrio
M. Manlij Capitolini.
P. Scipionis Africani.
T. Annij Milonis.
P. Ouidij Naſonis.
M. Valerij Amerini Equitis Rom.
Inſulæ CIↃ CIↃ CIↃ DCCCL. XXX. id eſt 3880.
Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ M. IↃↃ DCCC LXI. id eſt 14867.

REGIO NONA.

Circus Flaminius.

Collis Hortulorũ, alias Hortorũ.
Campus Martius.
Via Fornicata.
Via recta.

Vici XXX.

Vicomagiſtri CXX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Palus Caprea.
Mimitia vetus.
Mimitia Frumentaria.
Crypta Balbi.
Ciconiæ nixæ.
Meleagricum.
Fregellæ.
Lucus Mauortianus.
Lucus Mineruæ vetus.
Lucus Petilinus maior: extra portam flumentanam.
Lucus Lucinæ, vbi erat Terentũ.

Templa VIII.

Pantheum Iouis vltoris: in quo erant ſigna Herculis humi ſedẽtis. Mineruæ ex ebore, opus Fidię. Veneris cum vnione Cleopatræ.
Tẽplũ Iani, prope Theatrũ Marcelli, cum ſigno Iani Bifrontis.
Templũ Bruti Callaici: in quo erat Coloſſus Martis, & ſtatua Veneris Gnidiæ nuda.
Templum Apollinis.
Templum Neptuni, iuxta Septa.
Templum Diui Antonini, cum columna Coclide.

Templum Mineruæ Chalcidicæ.
Templum Isidis & Serapidis, prope Ouile.

AEdes XX.

Ædes antiqua Apollinis, cum lauacro & Colosso.
Ædes Herculis magni, custodis Circi Flaminij.
Ædes Metelli: vbi erat statua eburnea Iouis à Praxitele facta.
Ædes Martis in Circo Flaminio.
Ædes Volcani in Circo Flaminio.
Ædes Iuturnæ ad aquã virginem.
Ædes Bellonæ versus portã Carmentalem in Circo Flaminio: intra quam dabatur Senatus legatis exterarum nationũ quos in vrbem admittere nolebant
Ædes Mineruæ.
Ædes Fortunæ equestris vetus.
Ædes Apollinis.
Ædes Neptuni in Circo Flaminio.
Ædes Larium permarinum in Campo Martio.
AEdes Boni Euentus.
AEdes Veneris Victricis.
Ædes Castoris in Circo Flaminio.
AEdes Floræ.
AEdes Iunonis Reginæ.
AEdes Dianæ.
AEdes Herculis Musarum.
Ædes Iunonis in porticu Octauię vbi erant statuæ AEsculapij & Dianæ, opera Scopæ. Iunonis, Veneris, & Iouis opera, Phylisci Rhodij. Ibidem sunt simulachrum Iunonis, opus Dionysij & Polyclis: item Dianæ Latonæ. Musarum nouem, Apollinis nudi, Apollinis citharã tenentis, opera Timantidis. item Æsculapij & Dianæ opera Cephisidori.

AEdiculæ XXX.

Porticus Q. Catuli.
Porticus Philippi.
Porticus Corinthia duplex Cn. Octauij.
Porticus Argonautarum.
Porticus Pompeij Magni, cum Curia & Atrio.
Porticus Metelli.
Porticus Agrippæ ante Pantheũ.
Porticus Octauię sororis Augusti: in qua erant Schola, Curia, & Bibliotheca.
Delubrum cum signo Apollinis: opus Philisci Rhodij. item statuæ Saturni, Batracchi & Veneris, opus Fidiæ, & Corneliæ Gracchorum matris.
Porticus Traiani Aug. in Campo Martio.
Porticus Gordiani Imp.
Porticus Gallieni Imp.
Porticus Europæ.
Atrium Pompeij.
Sacrarium Numæ.
Delubrum Iouis Statoris.
Delubrũ Cn. Domitij cum signis Neptuni, Thetidos, Achillis, Nereidum & Tritonum: opera Scopæ.
Delubrum Apollinis in porticu Octauiæ.
Ara Neptuni.
Isæum.
Serapium.
Miueruium.
Odæum.

Miner-

Minerua vetus cum luco.
Iuppiter Pompeianus pedum xxx.
Colóssus Apollinis.
Equiria.
Circus Flaminius.
Circus Alexandri Imp. Stadium.
Obeliscus pro Gnomone in campo Martio.
Stabula quatuor Factionum.
Theatrum Pompeij.
Theatrum lapideum.
Theatrum Balbi: quod capit loca CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ M XCV. id est 30095.
Theatrũ Marceli, quod capit loca CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ. id est 30000.
Amphitheatrum T. Statij Tauri.
Naumachia Domitiani.
Forum Ahenobarbi.
Basilica Mattidij, alias Macidij vel Mattidiæ.
Basilica Marciana.
Basilica Antoniniana. vbi erat pro uinciarum memoria.
Curia Pompeij cũ atrio & porticu.
Curia Octauiæ cum porticu in qua erat signum Apollinis fulmen tenentis.
Septa Agrippiana.
Septa Trigaria.
Ouile.
Diribitorium.
Villa publica: vbi primum census populi actus est.
Carcer Centum virorum.
Horti Luculliani.
Horti Agrippæ.
Scola & porticus Octauiæ: in qua erat statua Cupidinis, opus Praxitelis. Quatuor Satyri, & duæ Nymphæ.
Thermæ Agrippę.
Thermæ Neronianæ.
Thermæ Alexandrinæ.
Thermæ Hadriani Imperatoris.
Thermæ Decianæ.
Balinea priuata LXIV.
Lauacrum Apollinis.
Lacus Thermarum Neronis.
Lacus sine nomine * *
Fons Scipionum.
Bibliotheca porticûs Octauiæ.
Arcus Ti. Cæsaris.
Arcus Diui Claudij.
Columna Cochlis Antoniniana alta pedes CLXXV. habẽs gradus CCVI. & fenestellas LVI.
Columna index belli inferendi, ante ædem Bellonæ.
Sepulchrũ, siue Mausoleum Augusti: in quo erant duo pares obelisci: singuli pedum XLII S.
Sepulchrum Domitiorum, in colle Hortulorum.
Sepulchra in Campo Martio Sullæ Felicis Dictatoris.
Iuliarum Cæsaris amitæ & filiæ.
Hirtij & Pansæ Consulum.
Pistrina XXXII.
Horrea XXXII.
Domûs CXL.
Domus Alexandri Imperatoris.
Domus Pinciorum, in colle Hortulorum.
Insula Phillidis.
Insulæ MMM IↃCCXX C IIX. id est 3788.
Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ I CLX. id est 30560.

REGIO DECIMA.

Palatium.

Mons Palatinus, alias Romulius.
Via noua.
Prata Bacchij: vbi fuerunt ędes Vitruuii Fundani.
Cliuus Victoriæ.

Vici VII.

Vicus { Padi. Curiarum. Fortunæ respicientis. Salutaris. Apollinis. Huiusque Diei. Fortunæ reducis. }

Vicomagistri XXIIX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Roma quadrata.
Sedes Imperij Romani.
Velia.
Summa Velia.
Ad capita Bubula.
Sicilia in Palatio.
Lucus Larum.
Ad Mammam: hoc est dictæ Mãmeæ.

Templa X.

Templum Iouis Statoris.
Templum Fidei.
Templum Apollinis Palatini, dedicatum ab Augusto: vbi lychnuchi pendebant instar arboris mala ferentis, cum porticu & area: in quo erant simulachra Apollinis. opus Scopæ. Dianæ, opus Timothei: & signa quatuor boum æneorum facta à Myrone.
Templum Lunæ in Palatio.
Templum Iouis: alias Solis Heliogabali.
Templum Augusti.
Templum Quirini prope Lupercal. vbi erat signum Lupæ præbẽtis mammas duobus pueris Remo & Romulo.
Templum Iouis propugnatoris.
Templũ Matris Deûm: alias Magnæ matris. Ideæ cum eius simulachro ex Pessinunte Romam aduecto.
Templum Febris in Palatio.

AEdes IX.

Ædes { Consi. Deæ viriplacæ in Palatio. Fortunæ Vicinæ. Rhamnusiæ. Iouis Victoris. Di Iouis. Orci. Vestæ. Victoriæ. }

AEdiculæ VII.

Porticus templi Apollinis, cum statua M. Varronis.
Area templi Apollinis Palatini.
Sacellum Larum in Velia.
Sacellum Volupiæ.
Delubrum Iunonis Sospitæ.
Delubrum Palatij.
Delubrum Mineruæ.
Delubrum Latonæ.
Pentapylum Iouis Arbitratoris.
Auguratorium.
Cœnatio Iouis.
Curia Saliorum.

Sacrarium Saliorum Palatinorũ.
Lupercal in Theatro.
Caſa Romuli.
Tugurium Fauſtuli.
Ara Febris.
Ara Palatina.
Coloſſus Iouis Opt. Maxim. altus pedes CCL.
Fortuna reſpiciens.
Victoria Germaniciana.
Coloſſus Apollinis Tuſcanici L. Pedum altus, in Bibliotheca Palatina.
Statua aurea Britannici Cæſaris.
Theatrum Statilij Tauri, in Palatio.
Curię Veteres IV. id eſt Forienſis, Rapta, Vellenſis, & Velitia.
Balneæ Palatinæ.
Balineæ priuatæ XV.
Arcus Octauij patris Augusti; cũ ſignis Apollinis & Dianę. opus Fidiæ: quadriga & curru.
Bibliothecæ Palatinæ duæ: videlicet Latina Apollinis, in qua erat ſtatua Numeriani Imp. altera erat Bibliotheca domûs Tiberianæ.
Septizonium Seueri Imperatoris.
Sepulchrum Cinciorum.
Piſtrina XII.
Horrea XVI.
Domus CXXCIX. In his
Domus Tullij Hoſtilij regis.
Anci Marcij regis.
Seruij Tullij regis.
Poblicolæ in Velia.
L. Craſſi Oratoris.
L. Hortenſij Oratoris.
L. Sergij Catilinæ.
M. Æmilij Scauri.
C. Cæſaris Dictatoris.
L. Annæi Senecæ.
M. Valerij Flacci.
D. Catuli.
M. Ciceronis.
Domus Auguſtana.
Domus Tiberiana, cum Bibliotheca.
Domus Dionyſij.
Domus Ceioniorum.
Inſulæ CIϽ IϽC. id eſt 1600.
Regio in ambitu continet pedes CCIϽϽ M. ICC. id eſt 11600.

REGIO UNDECIMA.

Circus Maximus.

Vici VIII.

Vicus:
- Conſiuius: vel Conſinius.
- Proſerpinæ.
- Cereris.
- Argæi.
- Piſcarius.
- Parcarum.
- Veneris.
- Sanctus.

Vicus antiquus Publicij ad portam Trigeminam.
Vicomagiſtri XXXII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Porta Trigemina.
Salinæ ad portam Trigeminam.
Velabrũ maius in foro Olitorio.
Velabrum minus.
Argiletum.
Lucus Semelis minor.

Lucus Saturni.
Templum Mercurij.
Templum Caſtoris.
Templum Herculis Victoris, in foro Boario.
Templum Iani ad forum Olitorium.

AEdes XXII.

Ædes Summani vel Ditis patris.
Ædes Cereris vetus.
Ædes Proſerpinæ.
Ædes Veneris. opus Fabij Gurgitis.

Ædes { Portumni, ad pontem Sublicium, alias Æmiliũ.
Herculis Oliuarij, ad portam Trigeminam.
Cereris.
Pompeij: in qua erat ſignum Herculis à Myrone factum.
Portumni vetus.
Murciæ: alias Veneris Myrteæ.
Conſi ſubterranea: alias Neptuni equeſtris.
Pietatis in foro Olitorio.
Iunonis Matutæ in foro Olitorio.
Iunonis.
Pudicitiæ Patriciæ.
Pudicitiæ Plebeiæ, in vico longo.
Fortunæ Virilis ad Tiberim: in qua erat ſtatua lignea Seruij Tullij regis.
Spei in foro Olitorio.
Apollinis Medici.
Liberi & Liberæ.

Ædes Solis.
Ædes Floræ.

AEdiculæ VIII.

Ædicula Veneris.
Ædicula Iunonis.
Ædicula ....
Ædicula Iuuentutis in Circo.
Ædicula Solis in Circo.
Ædicula Proſerpinæ.
Ædicula Cereris.
Ædicula Parcarum.
Area Sancta.
Area Apollinis.
Sacrarium Saturni cum Luco.
Sacellum Iouis Conſeruatoris.
Sacrarium Numæ.
Ara Maxima vel Magna Herculis.
Ara Conſi.
Ara Iouis inuentoris.
Ara Accæ Laurentiæ in Velabro.
Apollo Cœliſpex.
Hercules Triumphalis.
Signum Deæ Setiæ, vel Segeſtæ.
Signa Metiæ & Tutilinæ in Circo Maximo.
Circus Maximus: qui capit loca ccIↃↃ IↃↃ ccccIↃↃↃↃ. id eſt 485000. in hoc erant obeliſci duo; quorum maior eſt pedum cxxxii. minor ped. lxxxiixs.
Circus intimus.
Forum Olitorium.
Baſilica Caij & Lucij Cæſarum.
Campus Trigeminorum.
Taberna Bibliopolarum Argiletanæ.
Emiſſarium Cloacæ Maximæ in Tiberim.
Balineæ priuatæ XV.
Lacus ſine nomine XV.

Fornix Sertinij in Circo Maximo cum ſignis auratis.
Columna Lactaria in foro Olitorio ad quam infantes lacte alendos deferebant.
Lupanaria ...

REGIO

Vici XII.

Piſcina publica.

Vicus
- Veneris almæ.
- Piſcinæ publicæ.
- Dianæ.
- Ceios.
- Triari.
- Signiſalienſis.
- Lacitecti.
- Fortunæ mammoſæ.
- Colafiti Paſtoris.
- portæ Ruduſculanæ.
- portæ Nauiæ.
- Victoris.

Vicomagiſtri XLIIX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Cohortes Vigilum III.
Caput Viæ nouæ.
Fons Lollianus.
AEdes bonæ Deæ Subſaxanæ.
AEdes Iſidis.
AEdicula Veneris almæ.
AEdicula Dianæ.

REGIO

Auentinus.

Mons Auentinus.
Cliuus Publicij.

Vici XVII.

Vicus Fidij.
Horrea XVI.
Piſtrina XII.
Domûs CXXCIX.
Inſulæ MIↃC. id eſt 1600.
Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃM IↃC. id eſt 11600.

DVODECIMA.

AEdicula Fortunæ mammoſæ.

* *

Area radicaria.
Ara Lauernæ.
Fortuna mammoſa.
Iſis Athenodora.
Signum Delphini.
Campus Lanatarius.
Horti Aſiniani.
Thermæ Antoninianæ.
Balineæ priuatæ LXIIX.
Lacus LXXX.
Septizonium vetus.
Horrea XXIIX.
Piſtrina XXV.
Domus CXXIIX. In his
Domus ſeptem Parthorum.
Domus Fabij Cilonis.
Domus L. Cornificij.
Priuata Hadriani Imperatoris.
Inſulæ MMCDXXCVI. Id eſt 2486.
Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ MM. id eſt 12000.

DECIMATERTIA.

Vicus frumentarius.
Vicus trium viarum.
Vicus Cæſeti.
Vicus Valeri.
Vicus Laci Miliari.
Vicus Fortunæ.

Vicus { capitis Cantheri. | trium alitum. | nouus. | Loreti minoris. | Armilustri. | columnæ ligneæ. | materiarius. | mundiciei. | Loreti maioris, vbi erat Vortumnus. | Fortunæ dubiæ. }

Vicomagistri LXIIX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Cliuus publicus.
Caput Armilustri.
Doliolum.
Remuria.
Scalæ Gemoniæ.
Lauretum.
Mappa aurea.
Spelunca Caci.
Platanon.
Lucus Lunæ in Auentino.
Lucus Laurentinus.
Lucus Platanorum.
Lucus Loreti maioris.
Lucus Loreti minoris.
Lucus Hylernæ.

Templa sex.

Templum Lunę in Auentino magnum.
Templum commune Dianę.
Templum Bonę Deę in Auentino.
Templum Libertatis.
Templum Iunonis Reginę DD. à Camillo captis Veiis.
Templum Isidis.

AEdes IIX.

Ædes { Consi. | Diui Tati. | Mineruæ: alias Palladis in Auentino. | Siluani. | Mercurij. | Herculis & Siluani. | Matutæ, cum æreis columnis & atrio. | Victorię in Auentino. }

AEdiculæ XVII.

Ædicula { Fidij, alias Fidei. | Fortunæ dubiæ. | Hylernæ. | Deæ Tutilinæ. }

* *

Porticus Æmilia.
Porticus Fabaria, vel Faberij.
Atrium Libertatis in Auentino.
Atrium Matutæ.
Sepulchrum Diui Tatij.
Area Publica.
Area Pinaria.
Ara Iouis Elicij.
Vortumnus: aliàs ędes Vortumni.
Fortuna horreorum Galbianorũ.
Statua Minuci Augurini præfecti annonæ.
Odæum.
Naumachia.
Forum Pistorium.
Campus Pecuarius, vel Pescuarius.
Schola Cassij.
Thermæ Varianæ.
Thermæ priuatæ Traiani.
Balinæ priuatæ LXXIV.
Lacus LXXIIX.
Fons Siluani.
Emporium extra portam Trigeminam.

Sepulchrum C. Gestij VII.viri Epulonum.
Columna P.Mancini pręfecti annonæ.
Horrea XXXVI. in his
Aniceti.
Varguntei.
Galbiana.
Horrea Domitiani Augusti.
Pistrina XXX.

REGIO

Trans Tiberim.

Ianiculus mons.
Vaticanus mons.
Insula.
Naualia.

Vici XXIII.

Vicus
Censori.
Gemini.
Rostratæ.
Longi Aquilæ.
Statuæ Siccianæ.
Quadrati.
Raciliani maioris.
Raciliani minoris.
Ianiculensis.
Bruttianus.
Larum ruralium.
Statuæ Valerianæ.
Salutaris.
Paulli.
Sex.Lucei.
Simi Publici.
Patratilli.
Laci restituti.
Saufei.
Sergi.
Ploti.

Domus CLV.
Domus Vlpiorum, aliàs priuata Traiani.
Domus Vitellij Imperatoris.
Domus Ennij Poëtæ.
Domus Faberij Scribæ.
Domus Licinij Suræ III. Cos.
Insulæ MMCDXXCIIX. id est 2488.
Regio continet in ambitu pedes CCIƆƆ IƆƆ MCCC. id est 16300.

QVARTADECIMA.

Vicus Viberini.
Vicus Graianarum.
Vicomagistri XCII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Cohortes Vigilum VII.
Caput Gorgonis.
Lucus Forinarum.
Lucus publicus.
Lucus Vaticanus.
Templum fortis Fortunæ.
Templum Apollinis in Vaticano.
Templum Fortunæ liberæ.

AEdes VI.

AEdes Forinarum.
AEdes Isidis Naumachinæ.
AEdes Iouis.
AEdes Fauni.
AEdes Æsculapij.
AEdes Dianæ suburbanæ.

AEdiculæ XXII.

Ianus Septimianus.
Area Vaticana.
Area Septimiana.
Sacellum Deæ Maniæ.
Aræ XII. Iano dicatæ.
Ara Martis.

Statua Valeriana.
Statua Sicciana.
Statua diui Iulij in Inſula.
Diuæ Corniſcæ.
Hercules cubans.
Hippodromus.
Circus Vaticanus: alias Caii & Neronis, in qua obeliſcus eſt pedum LXXII.
Circus Domitiæ in pratis.
Stadius publicus.
Obeliſcus magnus, in Inſula.
Naumachiæ duæ.
Tribunal Aurelium.
Caſtra Lecticariorum.
Caſtra Vetera.
Campus Bruttianus.
Campus Codetanus.
Campus Vaticanus.
Horti Cæſaris.
Horti Domitiæ.
Horti Galbi Imperatoris.
Horti Martialis.
Horti Getæ.
Albiona.
Prata Mucia.
Prata Quinctia.
Noſocomium: vbi ægroti curabantur in Inſula.
Thermæ Septimianæ.
Thermæ Hyemales Aureliani Imp.
Balineum Ampelidis.
Balineum Priſciliani.
Balinea priuata CXXXVI.
Lacus CXXC.
Sepulchrum Numæ regis in Ianiculo.
Sepulchrum St. Cæcilij poëtæ.
Sepulchrũ Hadriani Imperatoris.
Horrea XXII.
Piſtrina XXXII.
Domus CL. In his
Domus Martialis.
Inſulæ MMMCDIX. id eſt 3409.
Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ MMMCDXXCIX. id eſt 33489.

Quæ ſequuntur incerta ſunt quò loco reponi debeant.

Petuſcum Palati Regio Vrbis.
Fregellæ locus in Vrbe.
Argæa loca in Vrbe.
Eſculetum locus in Vrbe.
Cliuus Foro proximus.
Vicus Publitius.
Vicus Coſconicus.
Compitum Fabricij.
Lucus Veneris Lubentinæ.

Templa.

Templum Fortunæ Virginis.
Muliebris via Latina.
Maſculæ.
Barbatæ.
Equeſtris nouæ.
Plebeiæ.
Priuatæ.
Viſcatæ.
Blandæ.
Conuertentis.
Bene ſperantis.
Auertentis.

Templa Iouis Victoris.

Iouis inuicti.
Iouis pugnacis.
Iouis Prædatoris.
Iouis Mariani.
Templum Iunonis Caprotinæ.

Templum
- Apollinis Sosiani.
- Apollinis Tortoris.
- Veneris Lubentinæ.
- Veneris Victricis.
- Herculis defensoris.
- Herculis, via Latina.
- Adonidis.
- Annonæ Sanctæ.
- Vacunæ.
- Iustitiæ.
- Themidis.
- Erymnarum.
- Clementiæ Cæsaris.
- Diui Augusti ad Mineruam.
- Iustitiæ Augusti.
- Fœcunditatis Poppeæ.
- Diui Hadriani.

AEdes.

Ædes Honoris & Veneris Marianæ.
Ædes Deûm Consentum.
Porticus Vipsani.
Porticus Reguli.
Porticus Stadiata.
Porticus C. Columnarum.
Porticus Curua, in Hortis Commodianis.
Atrium Sutorium.
Sacrarium Gentis Iuliæ.
Sacellum Minucij.
Sacellum Mutini.
Ara Pacis.
Ara Larum.
Curiæ nouæ proximæ compitum Fabricij.
Curia Tifata.
Curia Titia.
Curia Faucia, vel Saucia.

Fora.

Forum Gallorum.
Forum Rusticorum.
Forum Aurelij.
Forum Cædicij.
Basilica Vestini.
Basilica Neptuni.
Basilica Vascellaria.
Basilica Flosselli.
Basilica Sicini.
Basilica Fuluia.
Basilica Mammeæ.
Campus Volcani.
Campus Iouis.
Campus Licinij.
Horti Mariani.
Horti Seruiliani.
Horti Commodiani.

Balineum
- Ti. Claudij Etrusci.
- Statili.
- Martialis.
- Annæi Senecæ.
- Tuccæ.
- Fausti.
- Fortunati.
- Gryli.
- Lupi.
- Pontici.
- Seueri.
- Pæti.
- Titij.
- Crispini.
- Offonij Tigillini.
- Alexandri Imperatoris.
- Varij.

Nymphæum Marci Imp. prope Septizonium.
Nymphæum Gordiani Imp.

Lacus Seruilius.
Caſtra Tabellariorum.
Caſtra Victimariorum.
Caſtra Salgamariorum.
Caſtra Salitariorum.
Caſtra Equitum ſingulorum.
Horrea Seiana.

AQVAE VIGINTI *erant in vrbe.*

Aqua {
Appia.
Anio vetus.
Marcia, alias Auſeia.
Tepula.
Iulia.
Virgo.
Halſia, vel Halſietina: quę & Auguſta.
Claudia Albudina, Cœrulea, Curtia, Auguſta.
}

Anio nouus.
Riuus Herculaneus.

Aqua {
Crabra.
Sabatina, vel Cimina, Aurelia, Septimiana, trans Tyberim.
Traiana.
Alexandrina.
Damnata.
Annia.
Algentiana.
Seueriana.
Antoniniana.
Setina.
}

Procopius ſcribit ſuo tempore fuiſſe in vrbe aquæductus quatuordecim.

MONTES SEPTEM *in vrbe.*

Mons {
Palatinus.
Capitolinus.
Cœlius.
Eſquilinus:
Quirinalis.
Viminalis.
Auentinus.
}

Præter hos trans Tiberim ſunt:

Mons Ianiculus: vel Ianiculum.
Mons Vaticanus.

Et extra vetus Pomœrium.

Collis Hortulorum.
Regiones XIV.
Vici CCX.
Ædiculæ totidem.
Vicomagiſtri IↃCCCXI.
Curatores XXIIX.
Denunciatores XXIIX.
Cohortes Prætoriæ XVII.
Cohortes Vigilum VI.
Cohortes Vrbanæ VI.
Excubitoria XIV.
Vexilla II. communia.
Caſtra Peregrina.
Caſtra Prætoria.
Caſtra Miſenatium II.
Caſtra Tabellariorum.
Caſtra Lecticariorum.
Caſtra Victimariorum.
Caſtra Salicariorum.
Caſtra Equitum ſingulorum.

Castra Gyptiana.
Castra Vetera.
Horrea CCCXXVII.
Pistrina CCCXXIX.
Balinęa CMIX. Id est. 909.
Lacus MXCIIX. Id est. 1098.
Domus MMCXVII. Id est 2117.
Insulæ CCIↃↃ IↃↃ M CMXII. id est 41912.

Luci XXXII.

Vestæ Cuperius.
Iouis Viminei.
Loreti minoris.
Loreti maioris.
Platanorum.
Querquetularius.
Cuperius Hostiliani.
Cuperius scholæ Capulatorum.
Mauortianus.
Vaticanus.
Furinarum.
Poëtilinus.
Lunæ in Auentino.
Lucinæ: vbi erat Terentum.
Saturni.
Semilis minor.
Larum.
Mineruæ vetus.
Victoriæ.
Petilinus maior, extra portam Flumentanam.
Fagutalis.
Esquilinus.
Mephitis.
Iunonis Lucinæ.
Rubiginis.
Veneris Lubentinæ,
Laurentinus.
Hylernæ.
Publicus.
Egeriæ.
Camœnarum.

Fora XIX.

Romanum: quod dicebatur Magnum.
Cæsaris Dictatoris.
Augusti Cæsaris.
Boarium.
Transitorium diui Neruæ.
Olitorium.
Pistorium.
Imperatoris Neruæ Traiani Cæs. Aug.
Domitij Ahenobarbi.
Suarium vel Syarium.
Archemorium.
Diocletiani Imperatoris.
Gallorum.
Rusticorum.
Cupedinis ad Corneta.
Piscarium.
C. Crispi Sallustij.
Aurelium.
Cædicij.

Basilicæ XXI.

Basilica:
- Vlpia.
- L. Paulli in foro.
- Vestini.
- Iulia.
- Neptunnij, aliàs Neptunij, vel Neptuni.
- Macidij, aliàs Matidij, vel Matidiæ.
- Marciana.
- Vascellaria: alias vastellaria.
- Filicelli: aliàs Floselli. vel Flosselli.
- Sicini, vel Sicimini.

Basilicæ:
- Constantiniana.
- Porcia: à Porcio Catone facta.
- L. Paulli vetus.
- Argentaria.
- Opimiana.
- Æmilia.
- Fuluia.
- Mammæa.
- Antoniniana.

Campi XVII.

Campus:
- Viminalis.
- Esquilinus.
- Agrippæ.
- Martius.
- Codetanus.
- Bruttianus.
- Lanatarius.
- Pecuarius.
- Vaticanus trans Tyberim.
- Ridiculi.
- Martialis.
- Cœlimontanus.
- Furinarum.
- Trigeminorum.
- Volscani.
- Iouis.
- Licinij.

Thermæ XX.

Thermæ:
- Traiani.
- Titi Cæsaris.
- Agrippæ.
- Syriacæ.
- Commodianæ.
- Seuerianæ alias Varianæ.
- Antoninianæ.
- Alexandrinæ.
- Diocletianæ.
- Decianæ.
- Constantinianæ.
- Septimianæ.
- Olympiadis.
- Philippianæ.
- Traianę priuatę & publicæ.
- Neronianæ.
- Nouati.
- Hadriani Imp.
- Varianæ in Auentino.

Iani quadrifrontes XXXVI. per omnes regiones marmoribus incrustrati & adornati insignijs miliaribus & signis.

Duo præcipui ad arcum Fabianum, superior inferiorque.

Viæ XXXI.

Via:
- Appia.
- Latina.
- Lauicana, vel Labicana.
- Campana.
- Prænestina.
- Tiburtina, vel Gabina.
- Collatina.
- Nomentana, vel Figulensis, vel Ficulnensis.
- Salaria.
- Flaminia.
- Æmilia.
- Claudia, vel Clodia.
- Valeria, noua & vetus.
- Ostiensis.
- Laurentina.
- Ardeatina.
- Setina.
- Quinctia.
- Gallicana.

Trium-

Via
- Triumphalis.
- Patinaria.
- Cimina.
- Cornelia.
- Tiberina.
- Aurelia.
- Caſsia.
- Portuenſis.
- Gallica.
- Laticulenſis, vel Ianiculẽſis.
- Flauia vel Traiana.

Capitolia II. nouum & vetus.
Amphitheatra II.
Coloſſæ II.
Columnę Cochlides II.
Theatra III. aliàs IV.
Circi IIX. alias IX.
Ludi V. alias VI. aliàs VII.
Naumachiæ V. alias VI.
Stadia II.
Nymphæa XII. vel XI. vel XV.
Macella II.
Equi ænei inaurati XXCIV.
Equi eburnei cxxiv. vel xciv.
Equi magni xxiv.
Tabulæ & ſigna ſine numero.
Arcus marmorei xxxvi.
Lupanaria xlvi.
Latrinæ publicæ cxliv.
Coloſsi ænei xxxvii.
Coloſsi marmorei li.
Obeliſci magni vi. duo in Circo maximo. maior eſt ped. cxxxii. minor eſt pedum, xxciixs.
Obeliſcus in Campo martio altus pedes lxxii.
Obeliſcus in Circo Vaticano altus pedes lxxii.
Duo obeliſci in Mauſoleo Augusti pares: ſinguli ped. xxiis.
Obeliſcus in inſula Tiberina.
Obeliſci parui xlii. in pleriſque ſunt notæ Ægyptiæ Hieroglyphicæ.
Bibliothecæ vndetriginta publicæ. Ex his præcipuæ ſunt Palatina & Vlpia.

Pontes IIX.

Pons Miluius.
Pons Ælius.
Pons Aurelius vel Vaticanus.
Pons Ianiculenſis.
Pons Fabricius.
Pons Ceſtius.
Pons Æmilius. qui olim dicebatur Sublicius.

Menſæ oleariæ IↃↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ M IↃↃ. id eſt 74000. vel CCIↃↃ CCIↃↃ M IↃↃ. id eſt 24000.

Mœnium Vrbis ambitus habet Turres CCCLX.

Portæ Vrbis numerantur ab Onuphrio & aliis xxxvii.
Hodie ſunt xx.
Porta Flumentana vel Flaminia. nunc Porta Populi.
Porta Collatina vel Pinciana.
Porta Quirinalis, quæ & Agonalis & Collina: hodie vocatur Salaria.
Porta Viminalis, vel Ficulnenſis, vel Numentana: hodie dicitur S. Agnetis.
Tiburtina porta.
Exquilina, vel Taurina: nunc Porta S. Laurentij.
Porta Næuia, olim Lauicana vel Labicana. dicitur hodie Porta maior.

Porta Cælimontana, siue Asinaria: nunc Sancti Ioannis.
Porta Gabinsa.
Porta Latina.
Porta Capena, vel Camœna, vel Appia, vel Triumphalis, vel Fontinalis: nunc dicitur Sancti Sebastiani.
Porta Tergemina, hodie non attingit mœnia.
Porta Ostiensis: hodie dicitur S. Pauli.
Porta Portnensis: quæ nunc est porta Ripæ.
Porta Aurelia hodie dicitur porta sancti Pancratij.
Porta Septimiana.
Porta Ælia: nunc Castelli S. Angeli.
Sunt & aliæ in Vaticano colle:
Porta Pertusa in altiore collis parte.
Porta Sancti Petri sub hortis Pontificiis.
Porta Sancti Onufrij, ad Palatium Cæsianum.

DE TRIBVBVS VRBIS ROMAE.

AD hunc tractatum de regionibus, Insulis, vicis, & aliis locis, qui in vrbe Romana describuntur ab auctoribus, referri possunt ea quæ de Tribubus vrbis traduntur: quæ quia singulæ loca certa vrbis complectebantur, non absurdè cum gionibus vrbis comparari possunt.

Tribus igitur dicta est aliqua pars vrbis, vel agri Romani: erant enim partes distinctæ locis in vrbe diuersis, & regionibus vndique circum Vrbem per Italiam dispersis.

Cum enim Romulus post interfectum Amulium patruum, & restitutum regnum Albæ Longæ Numitori auo Amulij fratre, à quo pulsus erat regno, accersitis in societatem pastoribus, & aliquot Albanis, quibus se iunxerunt aliquot Græcanici generis homines, qui antea Palatinum montem incolebāt: cum iis, inquam, statuit Alba relicta nouam vrbem condere: Quod vbi factum esset vt testatur Dionysius Halicarnaseus lib. 2. omnem multitudinem eorum, qui ad eum confluxerant, in tres partes diuisit, ac singulis sua loca distribuit habitanda illisque Ducem aliquem virum clarum ac strenuum præposuit. Deinde partes illas populi (quas Tribus vocauit) singulas in decem partitus est Curias: singulisque totidem fortissimos viros præfecit. Tribuum nomina fuerunt:

Ramnen-

Ramnensis, Titiensis, & Lucerum. Ramnenses à Romulo Vrbis cõditore nomen sortiti sunt: & ex eorum numero fuere pastores & Albani aliquot, cum Græculis antiquis loci illius habitatoribus quibus Palatinus & Cœlius montes incolendi dati sunt.

Titienses vocati sunt à Tito Tatio Sabinorum rege: contra quem Romulus bellum gessit: iisque victis & superatis, vitam incolumem concessit, eorumque regem Tatium cum Sabinis omnibus Romam transtulit, & in societatem regni admisit. deditque Capitolium & Quirinalem habitandum.

Luceres à Lucumone dicti sunt, vel à Lucretino, vel potius ab Asyli Luco, quem Romulus refugium omnium exulum proposuerat, vt quicunque (cuiuslibet criminis rei essent) ad eum confugerent, vitam saluam, incolumitatem & libertatem adipiscerentur, ac ciuitate donarentur: Ideo multi ex omni circumiacente vicinia quotidie Romam confluebant, ex Latio, Etruria & ex Ardeatibus, illique aduentitiæ multitudini Romulus concesit loca plana; quæ sunt inter Palatinum & Capitolium, quæque circa forum continebantur.

Tres hæ Tribus sub Tarquinio Prisco duplicatæ sunt, aucta mirum in modum multitudine: cumque recenter Ciuitate donatis in alias Tribus vellet distribuere, à Nauio Augure prohibitus est ne nouas tribus faceret; sed iis contentus esset sub quorum nominibus Regni gubernacula fuerat adeptus. Is igitur non audens aliquid innouare, multitudinem nouam in tres alias Tribus partitus est: iisque nomina priora à Romulo indita reliquit: ita tamen vt Ramnenses primos & secundos dixerit, Titienses primos & secundos, & Luceres primos secundosque.

Seruius Tullius hunc postea auxit numerum: de quo ita Dionysius Halic. lib. 4. Tullius postquam septem colles vno muro cõplexus est, vrbem in quatuor partes diuisit, à collibus cognominatas, in Palatinam, Suburranam, Collinam, & Esquilinam. addit idem Dionysius: Diuisit & vniuersum agrum in partes viginti sex: ita vt essent quatuor Tribus Vrbanæ, & viginti sex rusticæ: ita factæ sunt triginta Tribus.

Carolus Sigonius lib. 3. de antiq. iur. ciu. Rom. cap. 3. dicit, Seruium Tullium aucta mirum in modum aduentitia multitudine, vrbem adiuncto Viminali & Esquilino collibus ampliorem fecit:

eamque distribuit in quatuor partes siue Tribus, Suburanam, Palatinam, Esquilinam, & Collinam: Vniuersamque multitudinem rusticam, in quindecim tribus partitus est: quarum sunt hæc nomina: Romilia, Læmonia, Pupinia, Galeria, Pollia, Voltinia, Æmilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, Veturia, & Claudia.

Postea successu temporis aliæ his additæ sunt: Nam vindicata in Libertatem ciuitate, anno CCLIIX. post vrbem conditam adiunctæ sunt aliæ duæ, Crustumina, & Veientina. Anno autem vrbis CCCLXVI. quatuor iterum additæ sunt, Stellatina, Tromentina, Sabatina, & Arniensis: Anno CCCXVV. Pomptina & Publilia. Anno CCCCXXI. Mitia & Scaptia: Anno CCCCXXXV. Vfentina, & Falerina. Anno CCCCLIV. Aniensis & Tarentina. Anno DXII. Vestina & Quirina. Ita earum numerus creuit vsque ad trigintaquinque.

A principio nouæ vrbis primum locum obtinebant Vrbanæ Tribus, sed postea Rusticæ prelatæ sunt: quod hę in agricultura versarentur, & labore frugifero, illę vero in vrbe inutili aut saltem non necessario marcerent otio. Factumque est vt optimates inter rusticas Tribus censeri voluerint, & ex suo nomine Tribus, in quibus inserti erant, appellare, abolitis prioribus locorum nominibus.

Tribuum singulorum nomina.

I. Suburana Tribus prima fuit inter Vrbanas Tribus. sic dicta, quod sub antiqua esset vrbe: ea occupabat Cœlium montem, & loca circumuicina.

II. Exquilina, dicta est ab Esquiliis: quod in ea vrbis parte consisteret.

III. Collina complectebatur colles Quirinalem & Viminalem.

IIII. Palatina sita erat in Palatino & Capitolio montibus.

V. Romilia prima fuit rusticanarum Tribuum: sita erat in agro Veientum sub Roma, prope vrbis mœnia secundum fluuium, vsque ad maris ostia, protendebaturque trans Tiberim.

VI. Lemonia dicta est à Lemonio pago, qui est ad portam Capenam & viam Latinam.

VII. Pupinia, ab agro Pupino, qui erat in Latio cis Tiberim ad mare vergens.

VIII. Galeria, à Galeso flumine Thusciæ.

IX. Pollia

IX. Pollia, incertum eſt vnde deriuetur eius nomen.
X. Voltinia: & hæc incertam habet denominationem.
XI. Claudia, ab Actio Clauſo (qui poſtea Appius Claudius vocatus eſt, nomen cepit, quod in eam adſcriptus eſſet cum ſuis clientibus Regillo profugus & ciuitate donatus.
XII. AEmilia ab AEmiliorum gente illuſtri: nam poſtea tribus ruſticæ relictis locorum appellationibus, à familiis ſplendidioribus nomina ſumpſerunt.
XIII. Cornelia, à Corneliorũ gente nobiliſſima inter Romanos.
XIV. Fabia, à Fabiis.
XV. Horatia ab Horatiis.
XVI. Menenia, à Meneniis.
XVII. Papiria, à Papiriis.
XVIII. Sergia, à Sergiis.
XIX. Veturia à Veturiis: hæc prius dicebatur Vetuſia.
XX. Cruſtumina vel Cluſtumina, dicta eſt ab vrbe Thuſcorum Cruſtumino vel Cluſtumino.
XXI. Veientina, à Veiis, vel ab agro Veientum.
XXII. Stellatina à Stellate agro Thuſcorum.
XXIII. Tromentina à campo Tromento in Thuſcia.
XXIV. Sabatina, à Lacu Sabate in Thuſcia: qui vocatur hodie Anguillaria.
XXV. Arnienſis ab Arno Tuſco flumine.
XXVI. Promptina à Promptina vrbe Volſcorum, prope Terracinam.
XXVII. Popilia, vel Poplilia, vel Publilia, à quadam matrona Felici Popilia, cuius nomen erat auſpicatum apud ſuos.
XXIIX. Mæcia, à Caſtro Mæcio prope Lanuuium.
XXIX. Scaptia, ab vrbe Latij Scaptia.
XXX. Vfentina, ab Vfente fluuio agri Priuernatis.
XXXI. Falerina, ab agro Falerno in Campania.
XXXII. Anienſis, ab Aniene amne Sabinorum.
XXXIII. Terentina, à Terento loco in Campo Martio.
XXXIV. Velina à Lacu Velino in Sabinis.
XXXV. Quirina à Curenſibus Sabinis.

P. VICTORIS DE REGIONIBVS VRBIS ROMAE, LIBER.

REGIO PRIMA.

Porta Capena.

Vicus { & ædes Camœnarum. / Drusianus. / Sulpiti vlterioris. / Sulpiti citerioris. / Fortunæ obsequentis. / Pulverarius. / Honoris & Virtutis. / trium ararum. / Fabriti. }

Ædes Martis.
Ædes Mineruæ.
Ædes Tempestatis.
Area Apollinis.
Area Spei.
Area Galli, siue Thalli, siue Galliæ.
Area Pinaria.
Area Carsuræ.
Lacus Promethei.
Lacus Vespasiani.
Balineum Torquati.
Balineum Vectij Bolani.
Balineum Mamertini.
Balineum Abascantiani.
Balineum Antiochiani.
Thermæ Seueriæ.
Thermæ Commodianæ.
Arcus D. Veri Parthici.
Arcus D. Traiani.
Arcus Drusi.
Mutatorium Cæsaris.
Almo fluuius.
Vici IX.
Ædiculæ X.
Vicomagistri XXXVI.
Curatores II.
Denunciatores II.
Insulæ IIII. mil. CCL.
Domus CXX.
Horrea XIII.
Balineæ priuatæ LXXXII.
Lacus LXXXIII.
Pistrina XX.

Regio in ambitu continet pedes XII. mil. CCXXII.

REGIO SECVNDA.

Cælimontium.

Templum Claudij.
Macellum magnum.
Campus Martialis.
Lupariæ.
Antrum Cyclopis.
Castra Peregrina.
Caput Africæ.
Arbor Sancta.
Domus Philippi.
Domus Vectiliana.
Regia Tulli Hostilij, templumq; quod is in Curiam redegit ordine à se aucto id est patribus minorum gentium.

Man-

Mansiones Albanæ.
Mica aurea.
Armamentarium.
Spolium Samarium.
Ludus matutinus.
Ludus Gallicus.
Cohortes quinque Vigilum.
Vici VI.
Ædiculæ VIII.
Vicomagistri XXVIII.
Curatores II.
Denunciatores II
Insulæ III. mil.
Domus CXXXIII.
Horrea XXIII.
Balineæ priuatæ XX.
Pistrina XII.
Regio in ambitu continet pedes XII. mil. CC.

REGIO TERTIA.

Isis & Serapis moneta.

Amphitheatrum, quod capit loca LXXXVII. mil.
Ludus magnus.
Ludus Dacicus.
Domus Bryttiana.
Saimum Choragium.
Prætura præsentissima.
Thermæ Titi Cæs. Aug.
Thermæ Philippi Cæs. Augusti.
Thermæ Traiani Cæs. Aug.
Lacus Pastoris.
Schola Quæstorum.
Schola Capulatorum.
Porticus Liuia.
Castra Misenatium.
Suburra.
Vici VIII.
Ædiculæ VIII.
Vicomagistri XXIV.
Curatores II.
Denunciatores II.
Insulæ II. mil. DCCLVII.
Domus CLX.
Horrea XVIII.
Balineæ priuatæ LXXX.
Lacus LXV.
Pistrina XII.
Regio in ambitu continet pedes XII. mil. CCCCL.

REGIO QVARTA.

Templum Pacis.
Templum Remi.
Templum Veneris.
Templum Faustinæ.
Templum Telluris.
Via sacra.
Basilica Constantini.
Pasilica Pauli Æmilij.
Sacriportus.
Forum transitorium.
Balineum Daphnidis.
Porticus Asidata.
Area Vulcani cum Vulcanali: vbi Lotos à Romulo sata: in qua area sanguine per biduum pluit.
Buccina aurea, vel Buccinum aureum.
Apollo sandaliaris.
*
Horea Cartharea, vel tastaria, vel testaria.
Sororium tigillum.
Colossus altus ped. CII. semis habens in capite radios VII. singuli pedum XXII. semis
Meta sudans.
Carinæ.
Domus Pompeij.
Auita Ciceronum domus.

Vici

Vici VIII.
Ædiculæ VIII.
Vicomagiſtri XXXII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ II. Mil. DCCLVII.
Domus CXXXVIII.
Horrea VIII.
Balineæ priuatæ LXXV.
Lacus LXXVIII.
Piſtrina XII.
Regio in ambitu continet pedes XIII. mil.

REGIO QVINTA.
Exquilina cum Turri & colle Viminali.

Lacus Promethei.
Macellum Liuiani.
Nymphæum D. Alexandri.
Cohortes VII. Vigilum.
AEdes Veneris Erycinæ ad portam Collinam.
Horti Plantiani vel Plautiani.
Horti Mecænatis.
Regia Serui Tulli.
Hercules Sullanus.
Amphitheatrum caſtrenſe.
Campus Exquilinus & lacus.
Campus Viminalis ſub aggere.
Lucus Petelinus.
Templum Iunonis Lucinæ.
Lucus Faguralis.
Domus Aquilij iureconſulti, Q. Catuli, & M. Craſsi.
Ara Iouis Viminei.
Minerua medica.
Iſis patricia.
Lauacrum Agrippinæ.
Thermæ Olympiadis.
Vici XVI.
Ædiculæ totidem.
Vicomagiſtri LX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ III. mil. DCCCL.
Domus CLXXX.
Lacus LXXIX.
Horrea XXIII.
Balineæ priuatæ LXXV.
Piſtrina XII.
Regio in ambitu continet pedes XV. mil. DCCCC.

REGIO SEXTA.
Alta Semita.

Vicus Bellonæ.
Vicus Mamuri.
Templum Salutis in colle Quirinale.
Templum Serapeum.
Templum Apollinis & Clatræ.
Templum Clatræ.
Templum Floræ & Circus.
Floralia.
Capitolium vetus.
Diuus Fidius in colle.
Forum Saluſtij.
Fortuna publica in colle.
Statua Mamuri plumbea.
Templum Quirini.
Domus Attici.
Malum Punicum: ad quod Domitianus DD. templum gentis Flauiæ: & erat domus eius.
Horti Saluſtiani.
Senatulum mulierum.
Thermæ Diocletianæ.

Thermæ Constantinianæ.
Balinea Pauli.
Decem Tabernæ.
Ad Gallinas albas.
Area Calidij.
Cohortes III. Vigilum.
Vici XII.
Ædiculæ XVI.
Vicomagistri XLVIII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Insulæ III. mil. DV.
Domus CXLV.
Horrea XVIII.
Balineæ priuatæ LXXV.
Lacus LXXVI.
Pistrina XII.
Regio in ambitu continet pedes XV. mil. DC.

REGIO SEPTIMA.
Via lata.

Lacus Ganymedis.
Cohortes VII. Vigilum: aliter, primorum Vigilum.
Arcus nouus.
Nymphæum Iouis.
Ædicula capraria.
Campus Agrippæ.
Templum Solis.
Castra Gentiana: aliter Cipsiana.
Porticus Constantini.
Templum nouum Spei.
Templum nouum Fortunæ.
Templum nouum Quirini.
Sacellum Genij Sangi.
Equi ænei Tiridatis.
Forum suarium.
Forum Archemorium.
Horti Argiani.
Pila Tiburtina.
Ad mansuetos.
Lapis pertusus.
Vici X.
Vicomagistri XL.
Curatores II.
Denunciatores II.
Insulæ III. mil. CCCLXXXV.
Domus CXX.
Horrea XXV.
Pistrina XVI.
Balineæ priuatæ LXXVI.
Lacus LXXVI.
Regio in ambitu continet pedes XII. mil. DCC.

REGIO OCTAVA.
Forum Romanum.

Rostra Populi Romani.
Ædes Victoriæ, cum alia ædicula victoriæ virginis DD. à Portio Catone.
Templum Iulij Cæs. in foro.
Victoriæ aureæ statua in templo Iouis opt. max.
Ficus Ruminalis & Lupercal virginis.
Columna cum statua M. Ludii.
Græcostasis.
Ædes Opis & Saturni in vico iugario.
Miliarium aureum.
Senatulum aureum.
Pila Oratia: vbi trophæa locata nuncupantur Curia.
Templum Castorum ad lacum Iuturnæ.
Templum Concordiæ.

Equus æneus Domitiani.
Atrium Mineruæ.
Ludus Aimulius.
Iulia Porticus.
Arcus Fabianus.
Puteal Libonis.
Iani duo, celebris mercatorum locus.
Regia Numæ.
Templum Vestæ.
Templum Deûm Penatium.
Templum Romuli.
Templum Iani.
Forum Cæsaris.
Stationes municipiorum.
Forum Augusti cum æde Martis vltoris.
Forum Traiani cum templo & equo æneo, & columna cochlide, quæ est alta pedes CXXVIII. habetque intus gradus CLXXXV. fenestellas XLV.
Cohortes VI. Vigilum.
Ædicula Concordiæ supra Græcostasin.
Lacus Curtius.
Basilica argentaria.
Vmbilicus Vrbis Romæ.
Templum Titi & Vespasiani.
Basilica Pauli cum Phrygiis columnis.
Ficus Ruminalis in Comitio, vbi Lupercal.
Ædes Veiouis inter arcem & Capitolium prope Asylum.
Vicus Lygurum.
Apollo translatus ex Apollonia à Lucullo XXX. cubitûm.
Delubrum Mineruæ.
Ædicula Iuuentæ.
Porta Carmentalis versus circum Flaminium.
Templum Carmentæ.
Capitolium, vbi omnium Deorum simulachra celebrantur.
Curia Calabra: vbi Pontifex minor dies pronunciabat.
Templum Iouis Opt. Max.
Ædes Iouis Tonantis. ab Aug. DD. in cliuo Capitolino.
Signum Iouis Imperatoris, à Pręneste deuectum.
Asylum.
Templum vetus Mineruæ.
Horrea Germanica.
Horrea Agrippina.
Aqua cernens quatuor Scauros.
Forum Boarium.
Sacellum Pudicitiæ Patritiæ.
Ædes Herculis Victoris duę; altera ad portam Tergeminam, altera in foro Boario cognomine rotunda & parua.
Forum piscarium.
Ædes Matutæ.
Vicus Iugarius, idem & thurarius: vbi sunt aræ Opis & Cereris cum signo Vertumni.
Carcer imminens foro à Tullo Hostilio ædificatus media vrbe.
Porticus Margaritaria.
Ludi Literarij.
Vicus vnguentarius.
Ædes Vortumni in vico Thusco.
Elephantus herbarius.
Vici XII.
Ædiculæ totidem.
Vicomagistri XLVIII.
Curatores II.
Denunciatores II.

Insulæ III. mil. DCCCLXXX.
Domus CL.
Balineæ priuatæ. LXVI.
Horrea XVIII.
Lacus CXX.
Pistrina XX.
Regio in ambitu continet pedes XII. mil. DCCCLXVII.

REGIO NONA.
Circus Flaminius.

Stabula IIII. Factionum.
Ædes antiqua Apollinis cum lauacro.
Ædes Herculi magno custodi Circi Flaminij.
Porticus Philippi.
Ædes Vulcani in Circo Flaminio.
Mimitia vetus.
Mimitia frumentaria.
Porticus Corinthia CN. Octauij, quæ prima duplex fuit.
Crypta Balbi.
Theatrum Balbi: capit loca XXX. mil. XCV. CL. Cæsar dedicauit: & appellatur à vicinitate.
Iuppiter Pompeianus.
Theatrum Marcelli : capit loca XXX. mil. vbi erat aliud templum Iani.
Delubrum Cn. Domitij.
Carcer CIX. virûm.
Templum Bruti Callaici.
Villa Publica: vbi primùm Populi cẽsus est actus in Campo Martio.
Campus Martis.
Ædes Iuturnæ ad aquam virgineam.
Septa Trigaria.
Equiria.
Horti Lucullani.
Fons Scipionum.
Sepulchrum Augustorum.
Ciconiæ nixæ.
Pantheon.
Theatrum Pompeij.
Basilica Macidii.
Basilica Martiani.
Templum Diui Antonini, cum cochlide columna: quæ est alta pedes CLXXV. habet intus gradus CCVI. & fenestellas LVI.
Thermæ Hadriani.
Thermæ Neronianæ: quæ postea Alexandrinæ.
Thermæ Agrippæ.
Templum boni Euentûs.
Ædes Bellonæ, versus portam Carmentalem: ante hanc ædem columna index belli inferendi.
Porticus Argonautarum.
Meleagricum.
Iseum.
Serapeum.
Mineruium.
Minerua Chalcidica.
Insula Phelidij siue Phelidis.
Vici XXX.
Ædiculæ totidem.
Vicomagistri CCXX.
Curatores II.
Denunciatores II.
Insulæ III. mil. DCC. LXXXVIII.
Domus CXL.
Balineæ priuatæ LXIII.
Horrea XXII.

Piſtrina xx.
Regio in ambitu habet pedes xxx. mil. D.

REGIO DECIMA.
Palatium.

Vicus Padi.
Vicus Curtarum.
Vicus Fortunæ reſpicientis.
Vicus Salutaris.
Vicus Apollinis.
Vicus cliuuſque diei.
Roma quadrata.
Ædes Iouis ſtatoris.
Prata Bacchij : vbi fuerunt ædes Vitruuij Fundani.
Ara Febris.
Templum Fidei.
Ædis matris Deûm : huic fuit cõterminum delubrum Soſpitæ Iunonis.
Domus Ceioniorum.
Suelia.
Iouis Cœnatio.
Ædes Apollinis : vbi lychni pendebant inſtar arboris mala ferentis.
Ædis Deæ viriplacę in Palatio.
Bibliothecæ.
AEdis Rhamnuſiæ.
Pentapylon Iouis arbitratoris.
Domus Auguſtana.
Domus Tiberiana.
Sedes Imperij Romani.
Auguratorium.
Ad Mammæam : hoc eſt dictæ Mammeæ.
Ara Palatina.
AEdes Iouis victoris.
Domus Dionyſij.
Domus Q. Catuli.
Domus Ciceronis.
AEdes DiIouis.
Velia.
Curia vetus.
Fortuna reſpiciens.
Septizonium Seueri.
Victoria Germaniciana.
Lupercal.
Vici VI.
AEdiculæ totidem.
Vicomagiſtri XXIIII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ II. mil. DCXLIV.
Domus LXXXVIII.
Lacus LXXX.
Horrea XLVIII.
Piſtrina xx.
Balineæ priuatæ XXXVI.
Regio in ambitu habet pedes XII. mil. DC.

REGIO VNDECIMA.
Circus Maximus.

Circus Maximus qui capit loca CCCLXXXV. mil. XII. portę.
Templum Mercurij.
AEdes Ditis Patris.
AEdes Cereris.
AEdes Veneris : opus Fabij Gurgitis.
AEdes Portumni ad pontem Aimilij, olim Sublici.
Porta Trigemina.
Salinæ.
Apollo Cœliſpex.
AEdes Portumni.

Hercules oliuarius.
Ara maxima.
Templum Caſtoris.
Ædes Cereris.
Ædes Pompeij.
Obeliſci duo, iacet alter, alter erectus,
Ædes Murciæ.
Ædes Conſi ſubterranea.
Forum olitorium: in eo columna eſt lactaria; ad quam infantes lacte alendos deferunt.
Ædes Pietatis in foro olitorio.
Ædes Iunonis Matutæ.
Velabrum maius.
Vici VIII.
Ædiculæ totidem.
Vicomagiſtri XXXXII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ M. DC.
Domus LXXXIX.
Balineæ priuatæ XV.
Horrea XVI,
Lacus LX.
Piſtrina XII.
Regio in ambitu continet pedes XI. mil. D.

REGIO XII.
Piſcina publica.

Vicus { Veneris almæ. Piſcinæ publicæ, Dianæ. Ceios. Triari. Aquæ ſalientis. Laci tecti. Fortunæ mammoſæ. Calapeti paſtoris, Portæ Raduſculanæ, Portæ Næuiæ. Victoris. }

Horti Aſiniani.
Area radicaria,
Caput viæ nouæ.
Fortuna mammoſa,
Iſis Antenodoria.
Ædes Bonæ Deæ ſubſaxanæ.
Signum delphini.
Thermæ Antoninianæ,
Septem domus Parthorum.
Campus lanatarius,
Domus Chilonis.
Cohortes IIII. Vigilum,
Domus Cornificij.
Priuata Hadriani.
Vici XII.
AEdiculæ totidem.
Vicomagiſtri XLVIII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ II. mil. CCCCLXXXVI.
Domus CXIV.
Balineæ priuatæ XLIV.
Lacus LXXX.
Horrea XXVI.
Piſtrina XX.
Regio in ambitu habet pedes XII. mil.

REGIO XIII.
Auentinus.

Vicus { Fidij. Frumentarius. trium viarum.

Vicus Ceſeti.
Vicus Valeri.
Vicus Laci miliarij.
Vicus Fortunati.
Vicus Capitis Canteri.
Vicus trium alitum.
Vicus nouus.
Vicus Loreti minoris.
Vicus Armiluſtri.

AEdes Conſi.
Vicus Columnæ ligneæ.
Minerua in Auentino.
Vicus Materius.
Vicus mundiciei.
Vicus Loreti maioris: vbi erat Vertumnus.
Vicus Fortunæ dubiæ.
Armiluſtrum.
Templum Lunæ in Auentino.
Templum commune Dianæ.
Thermæ Varianæ.
Templum Libertatis.
Doliolum.
Ædes bonæ Deæ in Auentino.
Priuata Traiani.
Remuria.
Atrium Libertatis in Auentino.
Mappa aurea.
Platanon.
Horrea Aniceti.
Scalæ Gemoniæ.
Porticus Fabraria.
Schola Caſſij.
Templum Iunonis Reginæ à Camillo DD. Veiis captis.
Forum Piſtorium.
Vici XVII.
Ædiculæ totidem.
Vicomagiſtri LXXIIII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ II. mil. CCCCLXXXVIII.
Domus CIII.
Balineæ priuatæ LXIIII.
Lacus LXXVIII.
Horrea XXVI.
Piſtrina XX.
Regio in ambitu habet pedes XVI. mil. CC.

REGIO XIIII.
Trans Tyberim.

Vicus Cenſorij.
Vicus Gemini.
Vicus Roſtrati.
Vicus Longi aquilæ.
Vicus Statuæ Siccianæ.
Vicus Quadrati.
Vicus Raciliani maioris.
Vicus Raciliani minoris.
Vicus Ianuclenſis.
Vicus Bructanus.
Vicus Larum ruralium.
Vicus Statuæ Valerianæ.
Vicus Salutaris.
Vicus Pauli.
Vicus Sex. Lucei.
Vicus Simi Publici.
Vicus Vicus Patratilli.
Vicus Laci reſtituti.
Vicus Saufei.
Vicus Sergij.
Vicus Ploti.
Vicus Viberini.

Graianum.
In Inſula ædes Iouis & AEſculapij & Fauni ædes.
Naumachiæ.

Cor-

Cornifce.
Vaticanius.
Hortus Domitij.
Ianiculum.
Mamæ ſacellum.
Balineum Ampelidis.
Balineum Priſcillianæ.
Statua Valeriana.
Statua Siciniana.
Sepulchrum Numæ.
Cohortes VII. Vigilum.
Caput Gorgonis.
Templum fortis Fortunæ.
Area Septimiana.
Ianus Septimianus.
Hercules cubans.
Campus Bruttanus.
Campus Codetanus.
Horti Getæ.
Caſtra lecticariorum.
Vici XXII.
AEdiculæ totidem.
Vicomagiſtri LXXXVIII.
Curatores II.
Denunciatores II.
Inſulæ IIII. mil. CCCCV.
Domus CL.
Balineæ priuatæ LXXXVI.
Lacus CLXXX.
Horrea XXII.
Piſtrina XXII.
Regio in ambitu habet pedes XXXIII. mil. CCCCLXXVIII.

SENATVLA TRIA. Vnum inter Capitolium & forum vbi magiſtratus cum Senioribus deliberant: Alterum ad Portam Capenam: Tertium circa ædem Bellonæ in Circo Flaminio, vbi dabatur Senatus legatis, quos in vrbem admittere nolebant. Quartum Senatulum matronarum in Quirinali Antonius Pius Baſſiani filius fecit.

BIBLIOTHECÆ vndetriginta publicæ: ex iis præcipuæ duæ, Palatina & Vlpia.

OBELISCI magni VI. duo in Circo Maximo: Maior eſt pedum CXXXII. Minor pedum LXXXVIII. ſemis. Vnus in Vaticano pedum LXXII. Vnus in Campo Martio pedum LXXII. duo in Mauſoleo Auguſti pares, ſinguli ped. XLII. ſemis.

OBELISCI parui XLII. in pleriſque ſunt notæ AEgyptiorũ.

PONTES VIII. Miluius. AElius. Ianuclenſis, Fabricius; Ceſtius. Palatinus. Aimulius, qui ante Sublicius.

Campi VIII. Viminalis. Exquilinus. Agrippæ. Martius. Codetanus. Bructanus. Lantarius. Pecuarius. Vnus vltra Tyberim. Campus Vaticanus extra numerum.

Fora XVII. Romanum, quod dicitur magnum Cæſaris Auguſti. Boarium. Tranſitorium. Holitorium. Piſtorium. Traiani. AEneobarbi. Suarium. Archemorium. Diocletiani. Gallorum. Ruſticorum. Cupedinis. Piſcarium. Salluſtij.

Basilicæ. Vlpia. Pauli. Neptunnij. Macidij. Martiana. Vaſtellaria. Floſelli. Sinimini. Conſtantiniana. Baſilica Portia, à Portio Catone facta.

Thermæ XII. Traiani. Titi. Agrippæ. Syriacæ. Commodianæ. Seuerianæ. Antonianæ. Alexandrinæ, quæ & Neronianæ. Diocletianæ. Decianæ. Conſtantinianæ. Septimianæ.

Iani per omnes regiones incruſtati & adornati ſignis. Duo præcipui, ad arcum Fabianum ſuperior inferiorque.

Aqvæ XX. Appia. Martia. Virgo. Claudia. Herculanea. Tepula. Damnata. Traiana. Annia. Halſia, ſiue Halſientena, quæ Auguſta. Cœrulea. Iulia. Algentiana. Ciminia. Sabbatina. Aurelia. Septimiana, Seueriana. Antoniana. Alexandrina.

Viæ XXIX. Appia. Latina. Labicana. Catapana. Præneſtina. Tiburtina. Collatina. Nomentana quæ Figulenſis. Salaria. Flaminia. Aimilia. Claudia. Valeria. Oſtienſis. Laurentina. Ardeatina. Setina. Quintia. Gallicana. Triumphalis. Patinaria. Ciminia. Cornelia. Tiberina. Aurelia. Caſſia. Portuenſis. Gallia. Laticulenſis.

Capitolia duo, vetus & nouum. Amphitheatra duo. Coloſſi

II. Columnæ cochlides II. Macella II. Theatra III. Ludi V. Naumachiæ V. Nymphæa XI. Equi ænei inaurati XXIIII. Equi eburnei XCIIII. Tabulæ signa sine numero. Arcus marmorei XXXVI. Lupanaria XLV. Latrinæ publicæ CXLIV. cohortes Prætoriæ X. cohortes Vrbanæ IV. cohortes Vigilum VI. Excubitoria XIV. Vexilla II. Communia castra peregrina. Castra Misenatium. Castra tabellariorum. castra lecticariorum. castra victimariorum. castra Salgamariorum. castra Salicariorum. castra equitum, singulorum II.

Mensæ oleariæ XXIV.

Mil.

Impressum Francofurti apud Iohannem Feyrabend, impensis Theodori de Bry, ciuis & sculptoris Francofurtensis.

M. D. XCVII.

